

Een apologie of verandtwoordinghe, Martini Micron, op XX. verscheyden Artikelen die Menno Symons teghen het disputacy boecxken van het bespreck met hem ouer de leere gehouden, in druck heeft wtghegeuen. : Waerin aldermeest van de Heylighe menschwerdinge onses Heeren Jesu Christi, grondelick ende volcomelick, tot groot nut allen liefhebberen der godlicker waerheyt, in alle eenuoudicheyt eñ[de] klaerheyt gehandelt ende gheschreuen wert.

<https://hdl.handle.net/1874/433212>

2

EEN APOLO-

gie of verandwoordinghe, Martini
Micron, op XX. verschenden Ar-
tikelen die Menno Symons teghen
het disputacy boecken van het bes-
spreek met hem ouer de leere ge-
houden, in druck heeft
wighegeuen.

Maerin aldermeest van de heplighe
menschwerdinge onses heeren Jesu Chri-
sti, grondelick ende volcomelick, tot groot
nut allen liefhebberen der godlicker waer-
heyt, in alle eenuoudicheyt en klaer-
heyt ghehandelt ende ghe-
schreuen wert.

Item schoon Registers op't eynde toes-
ghedaen, om alle stucken hier in
ghehandelt, hastelick te vindē.

Joan. 7. g. 24.
Wichtet niet na den aensien, maer richtet
tet een oprecht gherichte.

An. 1558.

Novemb, 12

De twintich artikelen in dese Apos-
logia beandwoordet.

i.	De proloog,	fol. 5.
ii.	Onse aenkomst te Wis,	fol. 18.
iii.	Oorsaken der vsamen spre.	fol. 22.
iiii.	Het bespreeck tusschē Menno ende
Hermes,	fol. 27.
v.	Mijn eerste bespreeck met Menno,	fol. 35.
vi.	Mijn tweede bespreeck met Menno,	fol. 41.
vii.	Van 31. twistighe puncten der lee-
re,	fol. 102.
viii.	Van noch 45. stucken der leer,	185.
ix.	Van de 14. Inconuenienten	fol. 192.
x.	Onse gront van Christus mensche-
werdinghe,	fol. 209.
xi.	Mennons gront van Christus
menschwerdinghe,	fol. 217.
xii.	Van het genereerlick saet,	228.
xiii.	Van dat woordelen, Vrouwe saet,	fol. 249.
xiiii.	Van de sproeke, Gen. 3.	fol. 253.
xv.	Hoe Christus Bodes en des mens-
schen soon is,	fol. 264.
xvi.	Hoe Christus Abrahams ende
Danids soon is,	fol. 276.
xvii.	Van Christus twee naturen	327.
xviii.	Hoe God de vader Christi, ende
Christus zijn soon is,	344.
xix.	Van de materie ende oorspronck
des vleesches Christi,	354.
xx.	Van het besluyt	386.

Allen liefhebbern,

Jesu Christi, ende syner ewig
gher waerheyt,
salicheyt.

Engesien dit mijn schrijfs
uen, so ick vermoede, van
velen, oock eer zijt wel le
sen, op veelderhande ma
nieren op het quaerste ge
duydet, ende niet alleen
voor onnodich, maer oock voor schades
lick verdoemt sal werden, (want de men
schen, God beteret, tot een lichtueerdich
ende bitter verachten ende verdoemenis
eens anders arbeyt seer ghenegen zijn)
so dwingt my den noodt, op dat sief nie
mant door sodanich een lichtueerdich
oordeel wt onwetentheyt besondeghe,
wat onschults voor al daerop te maken,
Verhope dat my een Godsalich leser, dit
ten besten afnemen, ende hier in gheren
hooren sal, ghelijck dat Christelick, ende
na den eyse der liefde, * die niet verkeert. 1. Co. 13. b. 4.
delick handelt, billich ende recht is.

Aldereerst betuyghe ick voor den
Heere, dat ick tot dit schrijven niet door
eenighe lichtueerdicheyt, of wt eenighe
andere boose affecten, maer alleen
lick door grooren noodt ende dwanck
uen 32.

Aij myner

dwanck myner consciencie, wt der liefde
Christi ende syner ghemeynte ben ghes
comen. Want na dat de wederpartē nu
onse leere van Christus menschwerdin
ghe, tot een verwerrighe veler eenuou
dighen consciencien, voor een Antichri
stijche leere, voor een verloocheninghe
des Vaders ende des soons &c. opentlic
in haer boecken deruen schelden, ons
daerom wt den Hemel willen stormen,
ende niet op houden den haren, die tot
het recht verstant daer in met ons ouer
een komen, &c bannen, als of se van den
leuendighen God tot de werelt ende
den duyuel af gevallen waren: Hoe sou
den wy noch met goeder consciencie hier
in swijgen, ende also alle die onuerdien
de scheldinghen ende verdoeminghen
der onser, tot een groote verduyfferinge
der waerheyt Christi, ende verstrickin
ghen veler eenuoudighen, door ons on
behoorlick stilswijghen, connen sterckē
in sonderheyt na dat wy onse leere in on
se consciencie, door het eendrachtich ge
swijghen der Patriarchscher Prophetis
scher en Apostolischer kercke versterckē,
sien ende tasten, hoe swaerlick onse we
derparten, aldereerst in den gront deser
leere, en daer na in dat grouwelick vera
doemē, schelden en bannen sondigen te
gen God, zyn woor en tegen so veel een
uoudighe herten, diese aldus in haer
swacke

swacke consciencie beroeren ende twijfel
moedich maken, is oock in erdō, menich-
mael tot hare groote schade, gantschlick
stercken, ende houden? Saerom sal ons
dese groote noodt, by alle Gods vruchtis-
ghe, tot ghenoechsame ontschuldighen
dienen. Ende so het eenen yghelicken
mensche in den noodt vrij is te spreken,
indien syne woorden met sout ghecruy-
det ende ter stichtinge nuttich zijn: waer
om sal ons oock niet vrij zijn, met opent-
licke schriften ons in so grooten noot te
beantwoorden, dewijl wy daer door de
reghel der Christelicker liefde, stichtin-
ghe ende Godsalicheyt, in het aldermin-
ste niet begheeren te breken: maer verho-
pen, die veel meer door Godes ghenade
te vorderen, ende te helpen.

Coll. 4. a. 6
Eph. 4. 29

Want dat ick hier in van sommighe ontschuldin-
wterlicke beschuldighen, die onse per- ghe dat wy
soonen aengaen, wat hebbe geschreuen, oock van
is derhaluen aldermeest gheschiet, dat wterlicke
vele onder onse wederparten, onse leere dinghen, die
en dienst daer door soecken te lasteren, en onse perloo-
in het richtē van der leere, menichmael nen aengaē,
meer daer op, dan op schriftelicke bewijs- wat hebben
reden achten, anders soude ickse geeren ge schreuen
van herten onbeantwoordt hebbe voor
by ghegaen, dewijl de consciencie daer
door voor Gode weynich geholpen kan
worden.

Doek dat ick in het natuerlick werck Dntschulde

dinghe, dat
wy van het
genereerlick
laet schyue.

ontschuldin
ghe van de
lanckheyt
des boeckx.

der mēschlicker generacie, hier somtijts
wat aenroere, sal my niemant hope ick, in
het quaetste keeren: aengesie onse weder
parten te voren daer van, in haer boeckē
opētlick tot verduyfteringe der waerheit
van Christus mēschwerdinge, eerst heb
ben gesproken: en ick daer na daer vā als
leenlick wt noot tot bescherminghe der
waerheit, met alle soberheyt heb geschre
uen. En dat dit boeckē van Christus
menschwerdinge aldus wat lanck is ge
loopen, sal oock niemant ergheren of afs
schrieken van lesen. Want behaluen, dat
in de gantsche Schrift veel van desen
Artikel wert ghesproken, ende groote
mysterien onser salicheyt daer in beslo
ten zijn, die niet weynich woorden niet
wel verclaert konnen werden: so hebben
oock onse wederparten vele, verscheyde
ende menichmael subtile tegenwerpin
ghen ende glosen, waermede sy de sake
somsijt niet weynich verduyfteren.

Om dan al dit volcomelick (so verre
het mogelick is) voor te brengen, te vera
claren ende te beandwoorden ten diens
ste der eenuoudighen, die sich niet alrijt
daer wt wel konnen helpen: is dit boeck
grooter geworden, dan ick wel selue ges
meynt en ghehopet hadde. Maer op dat
het nochtans daerō niemāt verdrietich
soude zijn te lesen, so zijn alle dinghen
door puncten ende artikelen bedeylt, en
op

op het eynde des boeckx twee registters
roeghedaen, om alle dinck, tot hulpe der
memorie, bequaemlick te vinden. Ende
so men in onuerstant wel groote fabel
boecken leest, of synen tijt met spelen, ia-
ghen, flappen, groot maelijdt houden,
ende vele ydelheyt doorbringt: sal't ons
moyelick vallen, wat tijts te ghebruyckē,
om noodighe, troostelicke, ende Godlic-
ke dinghen te lesen? Maer (eylacen) so
verdoruen is de mensch, dat hem godlic
ke dinghen, ghemeynlick te lanck: ende
wereltsche altijt te cort vallē, ia wanneer
wat goedes is te doene, so vintmen veel
wtuluchts ende onschults om sick dat
te ontsane. Aldus twijfele ick niet, of des-
se onse arbeyt, sal van velē, om veelders
leye wtuluchten wille ongelesen blijuē,
sommige sullen wel ongehoort verdoe-
men, ander sullen segghen, dat se van de
leere verskert, daer van niet meer begoe-
ren te lesen, ende bedencken niet, hoe dat
se door't lesen, in de waerheyt stercker,
om ander te onderwijsen, verstandiger,
en om alle aenuechtingē der wederpar-
ten in den noodt te wederstaen bequa-
mer door Godes ghenade ghemaect
mogen werden, Sommigge sullen seg-
gen, dat se aen dusdanighe tijfboecken, Van tijf-
boecken,
dewijl daer door de waerheyt verloren,
en de Christelicke liefde verstoort wert,
gheen lust hebben te lesen ende daerom
A iiii noch

noch deē noch dander hooren willen &c.
 Maer het is onbehoorlick, datmen son-
 der onderscheyt alle boecken in welcke
 van twistighe stucken der Religie ghe-
 handelt wert, voor tijfboecken sal ver-
 doemen. Want aldus soude oock een
 groot deel der Prophetischer, Apostoli-
 scher ende Outvaderen Schriften, daer
 voor gheachtet moeten werden. Het is
 wel waer, dat door tijuen de waerheyt
 niet gheuonden, maer verloren wert,
 maer ghelijckmen gemeynlick seyt, *Alter-
 cando amittitur veritas*, maer bescheydene
 ende nootwendighe andrwoorde, tot bes-
 scherminghe der waerheyt geschreuen,
 machmen voor gheen tijuen, noch schel-
 den achten: ende is tot Christelicke eenic-
 heyt ende broederlicke liefde grootelicy
 dienende, wanneer men de sake eennou-
 dichlick sonder alle boose affecten ter eer-
 re Godes ende stichtinge zijns naesten
 voorstelt, d'welck wy in ons schrijuen ge-
 socht hebben, ende al dat tot vorderinghe
 der Christelicker liefde, ende eenicheyt
 die ons *a* de Propheten, *b* de Apostelen
c ende Christus selne so neerstelick beuo-
 len hebben te onderhouden,

a. Psal. 133.

Esa. 2. a. 11. b

b. Ro. 12. 16

15. b. 5

1. Cor. 1. b. 9

Eph. 4. a. 3.

5. a. 2

phili. 2. a. 2. 3

3. d. 16

Heb. 13. a. 1.

Ende hoe wel onder den ghenen, die
 eens sins ende gheuodelens na Iesum
 Christum behoorden te syne, noch aldus
 ouer sommighe stucken der Christelicker
 Religie tot een flaechlicke schoringhe
 der

der liefde onder velen, God betert, wert
 gherwisticht: daerom sal nochtans nie-
 mant, die Godes eere, ende syner siele
 salicheyt lief heeft, sich alle sorghe ende
 ondersoecken der rechter waerheyt, ende
 het lesen der boeckē gantschlick af slaen,
 of de Christelicke Religie suspect houdē,
 die verachten ende bespotten, of alle ge-
 meynen verlaten, ende zyn eyghen sin
 ende wijsheyt volghen, een middel wech
 buyten de Schrift soecken, of in zyn ou-
 de supersticien halsterklich bliuen: of sot-
 telick ende te vergheefs op een gemeyn
 concilie, ende op eene ghemeyne Chri-
 stelicke eendrachticheyt in alle landen
 wachten, ghelijckerwijs dat daghelick
 van velen seer onwyselick gedaen wert,
 maer men sal ghedencken, dat dusdanich
 twist tot een straffe der ondancbarer
 werelt, ende tot een beproeuvinghe ende
 openbaermakinghe der gheloonighen,
 wt Godes toelatinghe, door des Duy-
 uels haet, ende der menschen boosheyt,
 van aenbeghinne des werelts alrijt ghe-
 weest is, in sonderheyt wāneer de waer-
 heyt claerlick aen den dach is comē. Ge-
 lijk ons dat de Prophetische ende Apos-
 stolische tijden volcomelick leeren. Ver-
 maent ons oock niet Christus tegen dus-
 danighe oneenicheyt met dese woorden,
 Meynet niet dat ick comen ben vrede te
 senden op eerden, Ick ben niet comen

1. Pet. i. d. 72

2. c. 17. 3. b. 8.

4. b. 8.

Joā. 3. d. 27.

4. d. 19

c. mar. 9. g.

50. Joā. 13

34. 35. 15. b. 12

Wan d'onee

nicheyt des

gheloofts.

Deute. 13. a.

Mat. 18. a. 7

1. Co. 11. d. 19

1. Joā. 2. c. 19

mat. 10. b. 34

Luc. 12. g. 51

Esa. 8. c. 23. d. vrede te senden, maer een sweert: Want
Ro. 9. g. 30. hy is een steen des aenstoots, en een teer
Ru. 2. e. 34. ken, darmen wederspreect. Daerom sullē
 de ghelououighen, om deser oneenicheyt
 wille, (door welcke vele yuerighe herien
 somtijts verflaghen, niet weten waer sy
 sijn) niet cleynmoedich, noch van
 der Bodsalicheyt verureemt werden,
 maer sullen des te vierigher zyn, om de
 waerheyt te ondersoecken, ende alle
 middelen te bruycken, die ons tot de ken
 nisse der waerheyt bequaemlick konnen
 leyden, als daer voor al is, het lesen,
 hooren, ende verstaen der Heylighe
 schrift, wāt haer ghetuyghenisse is seker,
 gheest den onuerstandighen wysheyt, en
 verlichtet de ooghen, is als gont in't vier
 seuenmael geproeft, * is een keerse onser
 voeten. Ende gelijck d' Apostel Paulus
 leert, al wat te vooren gheschreuen is, is
 ons ter leere te vooren gheschreuen, op
 dat wy doo: lūdsaembeyt ende verroo-
 stinghe der Schrift, hope hadden. Ende
 wederō seyt hy, dat alle schrift van Gode
 ingegeuē, ons verstandich maken kā tee
 godsalicheyt. Want sy is nuttich ter lee
 re, tot wederlegginge, tot wederoprech-
 tinge, tot onderwāsinghe in de gerechtic-
 heyt, op dat de mensche Bods volcomen
 zyn, tot alle goede wercken bequaē. Daer
 om hebben ons oock de Prophten ende
 Christus

Esaie. 8. d.

Ru. 16. g. 29.

Joan. 5. g. 39

Christus in twisslighe saken, op de schrift **Acto. 3. f. 29.**
gewesen. Welcke schrift ooc de Moormā **Acto. 17. c. 13**
ende die Pauli hoorden, waergenomen
hebben. Daerom so men in twisslighe
saken der religie wilt onbedrogghen zyn,
men sal sich tot het ghetuyghenisse der
heylicher Schrift begheuen.

het misbruyt
der h. schrift

Ende hoe welse van velen iammer-
lick misbruyckt wert, daerō sal men noch
rans van hare waerheit, nutticheyt ende
kracht gheensins twisselen, dewylse van
Gode is inghegheuen, tot nut ende lee- **2. Ti. 3. d. 16.**
ringhe der menschen. Werden oock niet **2. pe. 1. d. 20. 21**
alle goede gauen Gods, als spūse, dranc
ghelt &c. door des menschen on danck-
baerheyt, dagelick misbruyct, soude men
se daerom cleyn achten, ende niet bruy- **Matt. 4. a. 6**
ken. De Sathan hadde Christum met
ghebroken Schriften beuochten, maer
daerom heeft Christus de Schrift niet
verlaten, maer heeft wederom wt des **Matt. 4. a. 7**
Heeren woorte, met dat gheestelick **Eph. 6. c. 17.**
sweert, den Sathan ouerwonnen.

Hoe mē sich
in de schrift
sal draghen.

Men sal dan in de tweedrachticheyt
des gheloofs, by der heylicher Schrift
blijuen, ende sich oprechtelick daer in
draghen: so men verstant der waerheyt
daer wt begheert te verkrijghen. Want
men moet met **NOSSES** zyn schoe-
nen wt doen, ende door een brandende **Exodi. 3. b.**
Sole van Gods outaer met den Propheet **Acto. 7. d. 31.**
Esaias gereynicht werden, dat is, men **Esai. 6. c.**
sal

sal alle boose affecten wt der herten wer
 1. Coz. 8. a. 2. pen, als eyghensoeckelichheyt, opgeblaa
 senheyt, voorordeel, mensch vertrouwe,
 bitterlicke verachtinghe eens anders, en
 lichtueerdich verdoemen zijns naesten,
 door onsekere, of middelmanighe, of vals
 sche dinghen. Ende men sal in alle oorz
 a 1. Coz. 8. a. 1. moedicheyt des herten, a in der liefde,
 1. Tim. 1. b. 5. ende goede consciencie, van herten soeck
 b Jo. 5. g. 44 ken syne salicheyt b ende Gods eere, c en
 1. Coz. 8. a. 3. c. mat. 7. a. 7 met bidden aen zijn doze om verstat der
 dlu. 24. g. 44 waerheyt kloppen, d op dat hy het herte
 1. Coz. 2. c. 10 daermede door synen gheest verlichte.
 e. Ro. 12. b. 7 e. Vock salmen wijselic deen schrift met
 2. pet. 1. d. 20 dander verglijcken, f het woordt der
 f. 2. ti. 2. c. 15 waerheyt recht deylen, of cloouen, ende
 g. Leut. 11. a neerstelic ouerlegghen. g Want in de
 Deut. 14. a wet zijn die dierē alleen reyn geweest,
 die daer ghedeylde clouwen hadden, en
 erkouden. Voorder salmen oock alle goe
 de wtwendighe middelen, daer doornē
 ten verstande kan komen, in des herten
 eenvoudicheyt bruyckē, als wat goedes
 te lesen, te hooren, ende daer van te spre
 ken, ghelijck ons de Apostel Paulus
 Coll. 3. c. 16. vermaent, segghende, leerer ende ver
 1. th. 5. c. 19 20 maent maicanderen. Item, Den gheest
 bluffchet niet wt, de Prophecien verach
 tet niet.

So wie nu sich in den twist der religie na desen Christelicken raet sich niet wilt schicken, het en is gheen wonder,

daer

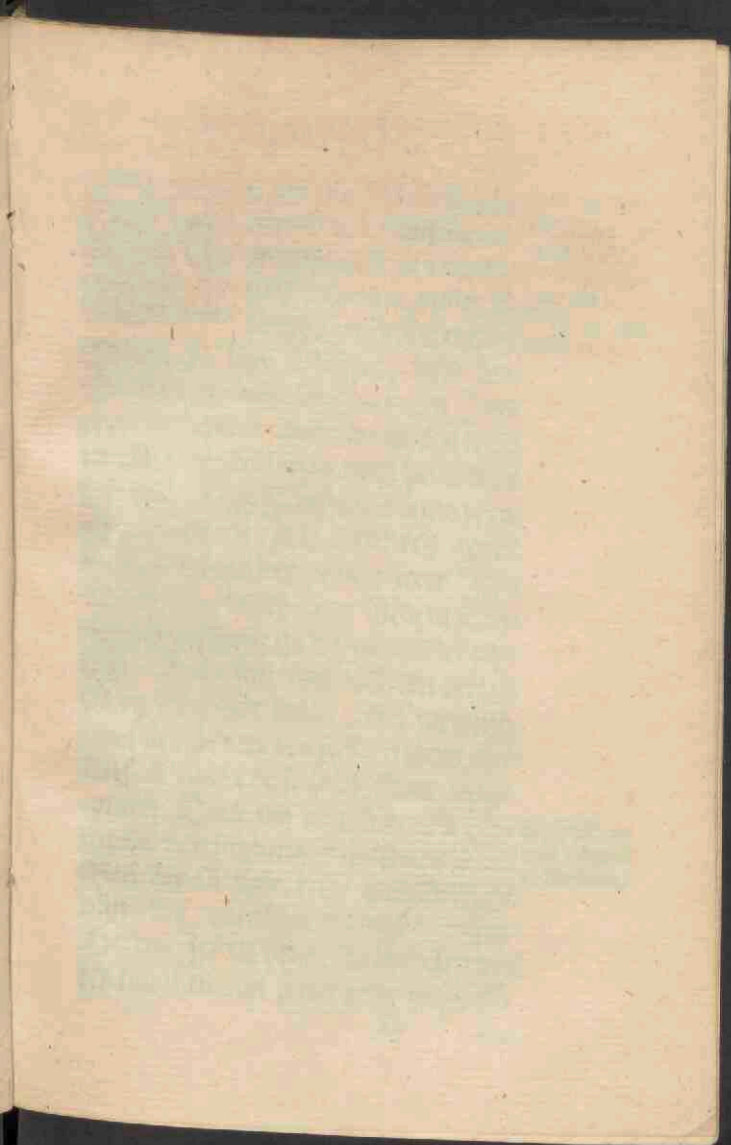
dat hy in onuerstant ende dwalinge vers
werret blijft, maer die hem volcht, forme
sonder twijfel tot de waerheyt, en wert
daerin groorelicx ghestrecker, of so hy wt
swachtheyt erghens in noch mochte salē,
* dat sal hem God noch openbaren, of Phil. 3. c. 15.
om Christus wille, † die onse wijsheyt is, † 1. Co. 1. d. 9
wt ghenade vergheuen, ende niet toere-
kenen, so men in Christum gheloost, in
zijn ontfangen talent pont trow is, * in Phil. 3. d. 16.
goder consciencie wandelt, in de reghel † 1. Co. 3. c. 15.
Christi begheert voort te gane, † ende
bereyt staet dat alle syne stoppelen met
den vuyre verbiant werden.

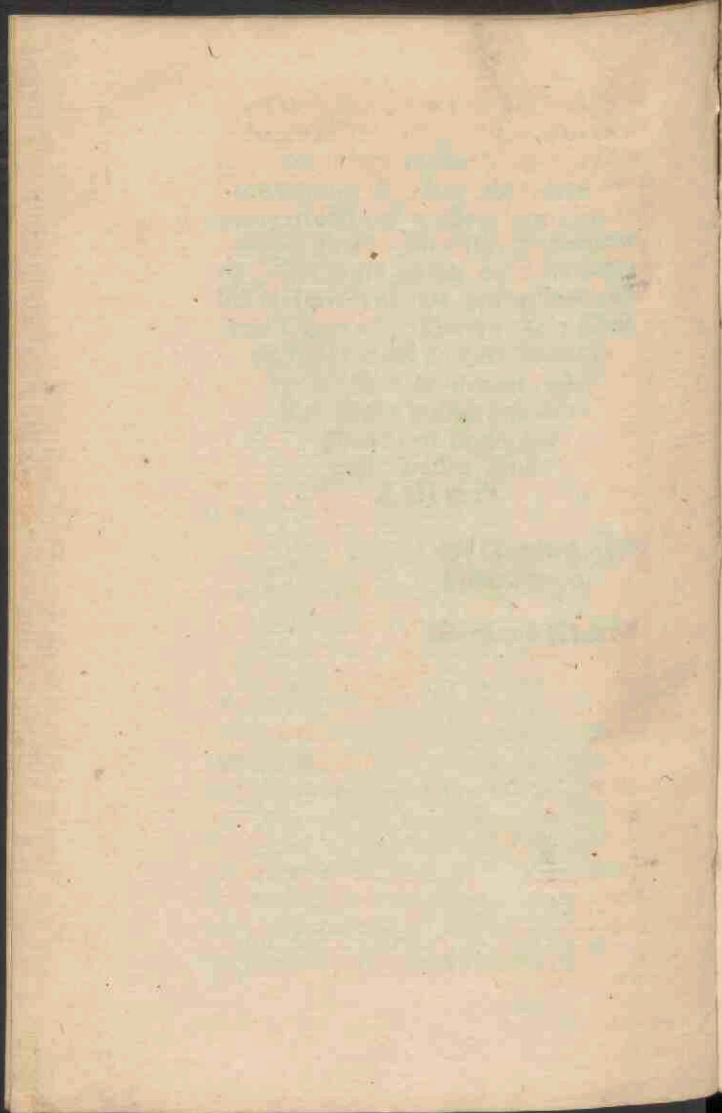
Hier van heb ick den Christelickē Le- Bestuyt.
ser aldus in onse Voorrede willen ver-
manē, op dat hy oock wiste, met wat her-
te, dat hy dit ons boeckē sal lesen, naē-
lick dat hy eerst zijn herte keeren sal tot
de heylighe Schrift, na sulck eenen raet
als bouen beschreuen, ende dat hy daer
na ons boeckē alleenlick als een wt-
wēdich middel tot de kennisse der waer-
heyt bruycken sal, alle onse woorden son-
der partijelickheyt ende vooroordeel, na
des Schrifts gront in goeder conscien-
cie richtende, sonder zijn herte aen een
nich mensch of volck onbehoorlic te han-
ghen ende te verbinden. Want wy onse
knien niet dē menschē, maer Gode alleē
ende synen worde buyghen moeten, en
altijt indachtich zijn, deser vermanin-
ghe

ghe Pauli, Latet ons met der waerheyt
om gaen in der liefde, ende wassen in als
le stucken in hem die het hoost is, naema-
lic Christus. God des ghedulds ende
der vertroostinghe, gheue ons, dat wy
eenerley ghesint zyn onder malcaderen,
na Jesu Christo, op dat wy eendrachtel-
lic met eenen monde prisen God ende
den Vader onses Heeren Jesu Chris-
ti, ende dat wy oock een dē ande-
der moghen aennemen, ghea-
lijck oock Christus ons aen-
ghenomen heeft, ten
pryse Godes, Amē
A M E N.

Te Noorden, 1558.
Nouembri. 9.

Martinius Micron.

Als die Welandsche Kercken, Duytsche en Fransoyse, te Londen in Enghelant, onder de doorluchtichste Coninc

Hoe de wts landische gemeynte Christi in Enghelant, tot verstroyge zijn ghecomen.

Eduwaert den Sesten, door den Godsaligen *Ioannem a Lasco*, int Jaer 1550. vergadert, daer nae in een ianmerlike verstroyinge door het wederinbringhen des Pausdoms anno 1553. zijn ghecomen: so is onser een groot deel, wt liefden der reynere leere Jesu Christi ghewillich in de Maent September te schepe na Dennemarc ghereist. Ende zijn van daer een deel in Reggelburger landt, een weynich voor midwinter des selfden iaers, nae een seer sware reise te Wismer aengcomen. Daer wy met Menno Simons, van sommighe twistighe Articelen der Religie, ende insonderhent van der menschwerdinghe onses Heeren Jesu Christi, int bywesen veler twyghen van syner ende onser zijde,

Het bespreec met Menno te Wismer.

Fol. 2. de, heymelick in een huys ghehandelt
Menno be- ende ghesproken hebben. Van welckē
schuldicht handel ons Menno terstont daerna
ons eerst vā opentlick in zijn boecklen teghen Ioan-
het bespreck. nis à Lasco defensie gheschreuen, swaer-
licke heeft beschuldicht. So dat wy
daerom, ende om vele andere sware
voorsaken meer, ten laetsten ghedwons
ghen zijn geweest, den gantschen han-
del der Disputaey in druck te gheuen.
D'welck eerst in't iaer 56. van ons ge-
schiet is. Waerop Menno wederom
een andwoorde in druck heeft wtghe-
gheuen, die my in't iaer 57. den 30.
Martij, in de handen ghecomen is.
Ende al gesien hy daerin onsen diest,
leere en personen, seer swaerlick en
op menigerhande wijze beschuldicht,
en by alle menschen voordacht maect:
So bin ick wt schulte mijns dienstes,
ende oock door het bidden veler ghes-
loouighen, hier ende in ander landen
woonende, nu wederom veroorsaket,
een Apotogiam of verandtwoordins
ghe daerop te schrijuen. Niet dat ick
eenich lust hebbe tot disputerē, oft een-
nighen

nighen twist ende kjuinge aen te rich. Fol. 2.
ten, ende die eenichsins t'onderhoudē
(waer van ick, God so lof, een affekries
ken in mijn hert hebbe) maer op dat al
le verwerringhen, die Menno teghen
de waerhent Christi, en de liefde des
naesten door zijn schrijuen in de herke
der eenuoudighen t'onrechte ingewor
pen mach hebben, ick daer door wechz
nemen oft emmers vermindere: ende
de recht verstandighe Christenen in
de waerheyt Jesu Christi stercken
mochte.

Ende hoe wel Menno synē boeck Van Wette
nons seheit-
woorden in
synen boeck.
met veel scheldens ouer ons, teghen
den aert der Christlicker liefde ver
wilt heeft: so wil ick nochtās ons met
schelden daerom niet wederom wres
ken, noch den kostlicken tijdt daerme
de slijten. Want doek den Christenen
dat onbehoorlick is. Maer wil my als
dermeest daer toe benerstigen, dat ick
tot stichtinghe des godsalighen lesers,
op de stucken der leere van Menno in
synen boeck voortgebracht, ordentlick,
ende so verre my door Gods ghenas
B ij ed

Fol. 4. de moghelick is, volcommelick anders
woorde. Nochtans met eene korte, bes
scheydene ende Christlicke nederlegz
ghinghe soedaener syner beschuldin
ghen, waer door de waerhent onser
leere, of trouhent onses Dienstes t'on
recht by den eenuoudighen beswaert
mochte werden.

Ick en wil nochtans in dese myne
verandwoordinge, niet alder eerst de
stukken der leere, ende daerna de wter
licke beschuldighen bysonderlick ver
handelen, ghelijcker wijs ick dat wel
eerst voor my genomen hadde: maer
wil, ten dienste der eenuoudighen, op
die twintich Artikelen die Menno in
het eerste blat zijns boecks heeft
aengeceekent, myne anders
woorde ordenlick
gheuen.

Anders

ANTVVOOR. Sol. 90

de op den eersten

artikel, welck is de
Proloog.

Manons Voorrede tot
ten goetharrighen leser
gheschreuen, bestaet mees-
ste deel in swere beschul-
dinghen vten onse per-
soonē. Waer door wy ons
sen dienst ende leere v alle menschen
souekt leelick ende sanc ende te maken.
Daerom zijn wy edwonghen, op syne
princepael te beschuldighen, die niet al-
leenlick hier in de voorrede, maer oock o-
uer al in synen boec behouden worde,
een Christlicke andwoorde te geuen. En
aenghestien Menno an den leser in sy-
ne voorrede begeert, datmen nae dencke
dat ghemeyn spreec wort, *Alteram partem*
audito, dat is, *Su sal den anderen part*
hooren: so is oock ons te vereren en bid-
den van den Christlicke leser, dat so hy
Menmons beschuldighen, teghen ons
gehoort of ghelesen heeft, oock anse ande
woorde nu daerop, als recht ende billich
is, wil hooren ende ouerlegghen, nae der
leere Pauli, prouuet al, ende behoudt dat

Fol, 6. goet is. Anders sal hy sich tegen de liefs
 de des naesten ende de waerheyt roecke
 looselick vergrüpe, ende mochte also ten
 eynde daerom van God met blintheyt
 des herten, na den eysch syner gherechtich
 ticheyt, gheslaghen ende met loghentas
 len bedroghen worden.

Antwoorde
 op d' eerste
 generale be-
 schuldinge.

Ten eersten dan, so Menno ons (also
 het schijnt) ghemeynt heeft in syne eerste
 beschuldinge, als tegen sodanige voort-
 ghebracht, die Christum den soon Gods
 versaken te zijn, ende dat ware ghelooue
 aen hem, met syne versegheleinghe, naem
 lick den Doop, ende een godsalich le-
 uen in yemandt lasteren, ende veruloeca-
 ken, so vergrüpt hy sich darin al te ploms-
 pelick reghen de waerheyt. Anghestien
 wy altjdt openlick met woorden ende
 scriften betuycht ende beuesticht heb-
 ben, & dat Jesus Christus zy de ware
 sone Gods, † waerop men gheloouen,
 ende sich dan, somen onghedoopt sy, met
 den onghedoopten Moorman, schul-
 dich is ten doope te begheuen. Ende so-
 daen een bekentnisse Christi en versege-
 linge, met alle Godsalicheyt des leuens
 te vercierren.

Jo. 3. b. 16. d.
 36.

Jo. 6. e. 40.

Jo. 9. g. 3. 5.
 38.

1. Jo. 3. d. 23

en. 4. c. 10.

† Act. 8. e. 26.
 g. 3. 6.

Antwoorde

op de beschul-

dinghe van

het beschrij-

ren der dif-
 putacy.

Daernae beschuldicht hy ons van het
 beschrijven des besprecks te Wismer ge-
 houden, als of wy daerin niet anders, dan
 onsen eyghen naem roem ende eere ghe-
 socht, ende alle dinghen onwarachtich
 lick

lick ende partijlick beschreuen hadden. Fol. 70
Welcke beschuldiginghe Menno oueral
in synen boeck seer bitterlick met veel
woordē verhaelt, ende den leser menich-
mael inbildet, op dat hy onsen dienst by
alle menschen also gantschlick veracht
maecte.

* Maer God eē hertē kēner, en rick ^{Ontschul-}
ter aller dinghen weet, dat ick niet myne ^{dinge van d}
dan syne eere, beyde in het bespreck, ende ^{eergierichetk}
in het beschrijuen des selfden ghesocht ^{* 1. Sa. 16. u}
hebbe. Ende Menno heeft, noch gheeft ^{Psal. 7. c.}
gheene sekere bewijsreden, waerwt hy, ^{Jer. 11. d. 17 u}
dese beschuldiginghe der eergiericheyt ^{Act. 1. d. 24.}
eenichsins teghen ons kan besluyten. ^{† He. 12. f. 23.}
Daerom sondicht hy niet alleenlick tegē ^{1. Cor. 13. b. 5}
der liefde, die gheen quaet denckt, maer
oock teghen de waerheyt, so menichmael
als hy my in synen boeck, om het bescrij-
uen des besprecks, voor een hoouerdich,
eergierich en hoochmoedich mensche
schelder. Maer hy sie selue wel toe, dat
hy niet in het gherichte Gods daer van
een mael schuldich bevonden werde,
waermede hy my t'onrecht by den men-
schen beswaert. Het is doch beter in der
menschen, dan in Gods oordeel te val-
len.

Ick hebbe my oock in't beschrijuen ^{Ontschul-}
des besprecks seer beneersticht, dat ick ^{dinghe van}
de waerheyt op het aldernauffte beschre- ^{der loghen.}
ue. Want ick in myne swackheyt ben

Fol. 8. wt vreesse mijns Gods, die x een loegens
w. Psou. 6. b. hater ende † straffesser is) also ghesint,
ende 12. d. lieter alle schande te lijden, dan teghen
† Exod. 23. a. mynen naesten eenighe loeghene moets
Psal. 5. b. willichlick te bedencken, veel min voor te
Psouer. 12. d. gheuen. Verhoope oock, dat, die my recht
Sapient. 1. c. kenne, t' selue tuygen sullen. Daer is em
1. Ci. 1. b. 10. mers noch niemant gheweest, mijns we
Apoc. 21. c. 8. tens, die my dese acht iare lancē, in welc
22. c. 15. ken ick de ghemeynte Gods opentlick in
menigerhande anuechtinghen ende ver
soeckinghen ghedient hebbe, van eenige
opghesette loeghen heeft konnen beschul
dighen: Hoe soude ick nu dan daer toe
ghecomen zyn, dat ick een openlickē sa
ke van vrienden ende teghenparten ghe
hoort, tot myne groote oneere en schan
de, soude hebben doruen moetwillich ver
valschen, en also alle menschen den mot
met recht tegen my open doen? Ick ben
(God sy lof) in sulck eene sware sake so
onbedacht niet gheweest. Insonderheyt
nae dat my oock Menno door brieuen
an eenen naemachtighen man gheschre
uen, ghelijck hy hier selue beken, te voors
ren hadde doen vermanē, dat so ick wils
de schrijuen, alleē de rechte bloote waer
heyt schreue. O welck ick in dē gront ge
daē hebbe. Ende op dat ick van de waer
heyt in het beschrijue des besprecks, ghee
sins weke, so hebbe ick, nae aenroepin
ge des godlickē naems, niet alleen onse
schrifs

schriften, die wy noch te Wismer van fol. 9.
het bespreek aengeteekent hadden: Maer
oock Menbons ghedruecten boeck tea-
ghen à Lascons defensie, ende syne sendt
briuen tot den voorseyden naemachtig-
ghen man van het voorseyde bespreek ge-
schreuen, neerstelick doorsien ende voor-
ooghen ghestelt. Ick kan oock niet ghes-
looffame luyden betuyghen, dat ick som-
mighen dinghen ter verclaringhe onser
leere dienstich, gheweyghert hebbe in
der disputacy te schrijuen, alleenlick om
datse van my in't bespreek niet voorghes-
bracht gheweest ware: ende dat ick mijn
consciency voor Godt en alle menschen,
so in het beschrijue des hadels reyn hou-
de wilde. Daerō is't oock, dat ick in mijn
boeckten een aenhanghsel toefette. Wāt
ick daerin bequamelick in bringhen con-
de, wat van ons onder het bespreek niet
ghesproken, nochtans tot clarer verstant
des gantschen handels dienstich en noo-
dich was. Daerenbouen so isser een van
Menbons zijde, J. G. in het bespreek
tegenwoordich gheweest, die daerna vā
mijn schrijuen, door den voorseyden nae-
achtighen man, van weleken Menno in
syne Prologe schrijft, in't bywesen syner
vrouwen, gheuraecht, bekent heeft, dat
de woorden int bespreek wel also gheual-
len waren, ghelijck als van my beschre-
uen: alleenlick dat ick in de ordene (nae

Fol. 10. zijn onthouden) wat verandert hadde,
eerst stelledē dat achterna geschiet was.
Goe wel ick my nochtans oock daer toe
beneersticht hebbe, dat ick alle dinghen
op hare plaetse so sy gheschiet zijn, stel-
de ende schreue. Ick bekenne oock wel,
dat ick niet alle Menmons woordē, noch
oock de myne beschreuen hebbe. Want
dat onmoghelick ende onnoodich was,
maer hebbe den gront der leere, en de be-
wijstreden an beyder zijde ghesprokē, vol-
comelick, so verre my mogelick was, son-
der eenighe listicheyt, in alle eenuoudica-
heyt voorghestelt, ende gheene schriftele-
ke bewijstreden van Menno tot verster-
kinghe syner leere voortgebracht (mijns
wetens) naghelaten. So ick een schrift-
like aenwijsinghe twee of drij erghens
in myne andtwoorden ingebracht mach
hebben, die moghelick also dudelick van
ons in het bespreck, niet zijn voortghe-
bracht gheweest, dat kan (hoope ick) den
handel, noch voor God, noch voor den
menschē, in siel onwarachtich en valsche-
makē: dewyl de gront des handels daer
door in het alderminste niet verandert
geworden is. En somen Menmons lestē
boeck van der menschwerdinge Christi
gheschreuen wilt insien, men sal benin-
den, dat hy den seluen gront en bewijste-
dē syner leere voorstelt, die ick in der Dis-
putacy, als van hem ghesprokē, geschre-
uen

uen hebbe. Ick weet oock wel, dat Menno Solus
no geen logestuck an my in ons bespreck
te Wismer bevonden heeft, ghelijck wy
die in hē (eylacen) claerlick bevonden, en
hem daer van oock in't bywesen der sy
ner gestraft en ouertuycht hebbe. Waers
van hy siel, nu oock in zijn verandtvoor
dinghe, in sonderheyt, van zijn fleyen vin
gerken en het Anathema, niet heeft dor
ven onschuldige. So wie alle dese din
gen neerstelick en onpartijlick insiet, hoe
kan hy van de trouweyt en waerheyt des
gatschen handels van ons beschreuen,
eenichsins twijfelen? So mē my hier in
niet en wilt geloouē, so bidde ick, dat mē
oock onse wederpart daerin niet gheloo
ue, en dat mē dit van beyd zijde, de rechts
ueerdige gerichte Christi ouergewe, en al
leelick op den grond der leere en schriftē
van beyder zijde ingebracht, ompartijlic
mercke, en acht hebbe, en daer van in de
vreesse Gods wijselick richte. O'welck
my in deser sake genoeg is: wāt ick mijn
eygē eere en des wederparts schade ger
ne wil latē vare, dat alleenlick Christus,
en syne ewighe waerheyt plaetse krijsse.

Dat my nochtās Menno voozaen so
menichmael vā nijdige partijlickheyt be
schuldicht, beroert my niet, dewijl ic my schuldighē
daer vā in mijn herte en consciencie vryder partijlic
bekenne. En so hy my voor partijlic daer heyt.
ouer wilt achten, dat ick, (als hy schrijft)
niet

Fol. 12, niet een beleefst woort noch van hē noch van den synen schrijue: so moet hy veel meer wt partijlichheyt teghen ons gheschreuen hebben, aenghesien dat hy niet alleenlick alle beleefde woorden vā ons verswijcht, maer oock so leelick ons afmaelt ende beschrijft, als of wy de goddelooste menschen op eerde waren. Want doorzgaens in synen boeck werde ick genaemt, eē roeingierich, hoouerdich, partijlick, onwarachtich en verkeert mēsch: een huchelaer, een faeroouer, een moetwillich verualscher der H. Schrift, bitter, stolt, Wispelhortich, onghestaedich, een lichtweerdich man: Dobbelhertich, valsch bedriegher, onwarachtich, sonder schaemte ende vreesse Gods: een ongodlick, hoouerdich ende wreet Pharisens: een onuroō Annas en Caiphas, &c. Want het te lanc ware, alle syne andere schelt woorden te verhalen, waer door hy zijn partijlick ende bitter herte tegen ons openbaert. Vintmen ergens dusdanighe onbesehaemde scheldingen in onsen boeck? Ick hoope datmē daerin niet een bitter listerwoordt vindt. Hebbe wel (t'is waer) Menno ende den synen daerin ickse straffelick beuant, vrijelick vermaent ende ghestrast, maer matichlick ende met allen Christlicken bescheyde. O'welck voor gheen schelden ghesacht kan werden. Naer dat hy wt mynē ganischen

Gantschen boeck dit eenich stuck hier tes fol. 13.
ghen werpt, ick hebbe tot een verwijt sy-
ner onghleerthey, hem eenen plompen
Cockhuyl ghenarmt, is niet waer. Wāt
ick van gheene plōpicheyt gesproken heb-
be. Maer hebbe alleenlick geschreue, dat
hy als een cockhuyl sonder verstat oft wt
legghinghe wtroept, dese woorden, Het
Woordt is vleesch gheworden, wanneer
hyse sonder eenighe verclaringhe tot als
le sware propoosten wilt bringhen, ende
daerentusschē voor by loopt, de plaetsen
der schrift die daer claerlick leerē, op was
wijse het Woordt sy vleesch gheworden.
Siet mijn disputacy boeckten fol. 285.

Dat hy nu oock schrijft, Ick hebbe dē Hoe ick tot
synen ghesocht te schenden, als of haer Menons
gansch leuen ende sternen, niet dan ydel volck gelint
rasery ware, die nochtans vromelick alle ben.
daghe om des Heerē woordt lijden, &c.
Daerop sal hy weten: dat sulcks in mijn
boeckten nergens beuondē wert. Maer
dat ick door Christlicke liefde ouer den
synen die noch gheen ouerghenen spots-
ters gheworden zijn, maer wt eenuous-
dicheyt nae der waerheyt yueren, groos-
telick om haer onuerstant my bedroene
en er barme. Ende dat ick met bidden tot
God, oock met leeren, spreken ende schrij-
uen, alleenlick gesocht hebbe ende noch
soecke, dat sy die aldus door onwercheyt
dwalen, ende door haer leeraers ende
verma

Fol. 14. vermaners, om sommige ontschriftmatige
ghe stucken der leere, ghedreuen werde,
het gehoor der trouwer dienaren Chri-
sti te mijden, ia goet en bloet te verlatens-
ten rechten verstande, door Gods genas-
de gebracht, ende van sodane sware las-
ten der menschlicker wreetheyt gheuijst
mochten wordē. Op dat sy also alleēlick
om de naecte en gewisse waerheyt Chri-
sti leden, ghelijck onser broederen vele,
in allen deele des weerels veruolcht en
opgheoffert wordē. Welcker cruyce Me-
no op het alder swaerste schendet, wan-
neer hy in syne boecken, onse leere voor
eene Antichristische, asgodische, &c. seer
onbescheydelick scheldet. En achtet alle
die vā der werelt te zyn, hoe godsalich sy
oock zyn, in leuē en steruē, so verre sy sick
in syner ontschriftmatiger leere grōt niet
blindelick ouergeue. God geue hē beter
verstant, op dat hy sick aē het bloet ende
siele der onnossele kinderē niet langer be-
sondige. Voorder so beclaecht sick Me-
no in zyn voorrede, dat hy menichmael,
oock op de straffe des vuyrs, openlicken
handel begheert heeft: dan niet verwor-
uen. Waermede hy ons die dat gherne
sagen, en nochtans niet beteren konnen
onrecht beschuldicht. Biddē God van
herrē, dat tot stichtinghe der Christlicker
ghemeynte, dat geschien, en eene vrije be-
proeuvinge der leere nae der schrift ouer-
a

Van een' o-
pentlicke di-
spatacy.

al toeghelaten en gehouden mochte wor: fol. 15.
den. Waertoe wy in onsen dienst veel be-
reyder in der daet, dan Menno of syne
medehulpers alrijt bevonden gheweest
zijn. Want wy hebben alle menschen in
den name Christi Jesu, so langhe wy in
dienste syner ghemeynte gheweest zijn,
altijdt vermaent ende ghebeden, so ye-
mant in onsen dienst of leere eenige swa-
richeyte hadde, dat hy ons vrijelick daer-
van, met alle Christlicke bescheydenheyt
wt der heyligher Schrift aenspreken, en
siet daer van met ons beuraghen wil-
de. Hebbē oock niemandt tot deser stont
toe, dat afghestaen. Ja hebben wel selfs
begheert toeghelaten te worden te spre-
ken met hen, die onse leere ende dienst
heymelick oft openlick lasterden en ver-
doemden. Maer hoe swaerlick datmen
tot Menno ende tot syne medeleeraers,
tot een bespreck van der leere toeghela-
ten can worden (ten ware datmen in der
Schrift onueruaren, of meer dan half sy-
ne leere toeghedaen ware) hebben wy
met der daet bevonden. Niet alleen met
Menno selue, te Wismer, maer oock
met andere, op ander plaetsen. Vock
zijn by my ende myne medehulper *Vin-*
centius Frisius salegher ghedachtenisse ghe-
weest dry mannen (onder welcken een
was G. B.) van Mennon's ghes-
meynte tot ons wt ghesonden, ghe-
lijck

Fol. 16. Ick sy selue seyden, om het bespreek, met
haren Adolph te verhinderen. Dese heb
ben onder andere dinghen tot ons gheseyt,
dat haer ghemeynie niet langher
eenighe disputacy, oock tusschen den leers
raren wilde toestaen. Ja dat het haer
ghemeente leet was, dat Menno tot een
opentlick bespreek so veel sieck overboden
hadde. Ende dat de ghemeynie hem dat
niet soude willen toelaten, wanner hy
schoon daer toe van yemant ghenordert
worde. Dewijle sy de groote onnuticheyt
der disputacien daghelick beuonde.
Dit is gheschiet Anno 1556. Feb. 13.
Daer oock van onser zijde by gheweest
zijn, *Petrus Delanus* en *Godfridus Vvingius*.
Ende als in het selfde iaer daerna, ons
se broeders te Embden door veelderley
dinghen veroorsaker, voor sieck namen by
onse opperste Ouerheyt te handelen, dat
Menno erges in de lade een vrij bespreek
met den Predicanten mochte verkriggen:
maer hebbe voor al van Menno's volck
willen seker zijn, oft Menno wt den naen
syner ghemeynie tot verantwoordinghe
syner leere sekerlick soude verschijnen, so
men van der Ouerheyt vrij verlos daers
toe konde verkriggen: Of soude selue een
nighe plaetse noemen, daer d'onse by hem
komen mochte: so heefmen daerop gheen
iaewordt van hem tot deser tijt toe kon
den verkriggen. Dit konnen d'hare en
d'onse

D'onse so het noodich is, genoegsaē be- fol. 17.

uyghen. Doek in het selfde iaer den 25.
Mey, als in eene openlicke Zaermerck
ick ende mijn medehulper *Vincenius* ver-
stonden, dat een van *Mennōs* leeraers
L. B. vermaninghe doen soude: zyn wy
daerin gheghaen, begheerende met den
Leeraer in't bywesen zyns volcx ouer de
leer Christelick te handelē. Maer de Lee-
raer die verstack sicc, hoe wel daer gheē
perikel was: want wy stillick de sake han-
delden. Des ghelijcx is my oock noch in
desen somer onlancx gheschiet, ghelijck
sommighe van den haren wel weten.
Hier wt dan late ick den leser richten, by
wien de schult zy, datmen tot gheen noo-
dich Christelick bespreek kan komen, waer
toe wy altijt bereyt gheweest zyn, ende
bewilligen ons noch daer toe: oock in de
plaetsen, daer het ons niet vrijer, dan
hen is.

Dat ny *Menno* voo:der in syne voo:z
rede veelderley beschuldighen teghen
my ende *Hermes Backereel* voo:bringt,
als van onse ondancbaerheyt, onse hoo-
pe op zyn steruen, ende der gelücke wj-
uissche bibbelinghen, willen wy om die
te verandtwoorden, den kostlicken tijdt
niet doorbringhen, met het ghetuyghe-
nisse onser consciency voo: God te vree-
den zijnde,

L Andts

ANTVVOOR.

de op den tvveeden artikel, van onsen ancomst te Wismer.

In den anderden artikel verhaele Menno sommige weldaden der synen, aen dē onsen te Wismer bewesen: maer door ondancbbaerheyt, of andere boose affecten van ons in onsen boeck, nae zijn schrijue verswegen. Hier van heb ick den onsen nerstelick ondersvraecht, overmits ick selue in't beginsel te Wismer niet was, maer hebbe van niemant sekerlick connen verstaen, dat sy den onsen, ghelijck Menno schrijft, wt het ijs gheholpen, of eenige daelders gepresenteert hebben. Naer bewinde wel, dat in't beginsel van yemande harer ghemeynte nae der onseren noot gheuraechte zy, en hope in't generael ghegheuen van eenighe hulpe, so daer noot ware: oock dat harer vier of viij mannen met broot ende wijn buten der stadt in der herberghe tot vertroostinghe der onser ghecomen, daer met drij of vier van den onsen, r'samen van den gemeynen cost lieflick gegeten hebben. Oock dat sommige van den onsen door hen zyn gheholpen
om

om arbeyt te vinden. Door welke en der **fol. 19**
 gelijcke weldadē, diese aen d'onse eenich
 sins moghen bewesen hebben, zijne als
 dan vanden onsen ghedanckt gheweest,
 ende willense no oock wederom, ende al
 le den ghenē die ons om Christus wille
 in onse sware reyse eenichsins met woor
 den onse werckē troostelick geweest zijn,
 wter herten ghedanckt hebben, niet twij
 selende, of God sal het hen rijckelick in sy
 nen daghe verghelden. Doch een ygher **Mat. 6, 8, 22**
 lick sie toe, dat hy synen loon, met de rom
 ghierighe Phariseen hier in der werelt
 niet soecke r'ontfanghen. Daerom is
 oock, dat ick de wterlicke weldaden, die
 d'onse aen den haren ende aen andere in
 den noot wel bewesen hebben: hier ghe
 ren verswijge, in sonderheyt om darmen
 daerwt van der leere niet sekerlick can
 richren, als dat exempel des Samari- **Luc. 10, 1, 30**
 aens wel aewijst: die, hoe wel hy niet wi **33**
 ste wat hy aenbade, dan noch den half- **Jo. 4, 1, 22**
 doodghewonden mensche heeft ghehol- **Luc. 10, 1, 31**
 pen. Welcken hier en tusschen de Jode, **32**
 die wel wisten, watse aenbaden, en wt **Joan. 4, 1, 22**
 welcken de salicheyt was, zijn voorby ge
 gaen. Maer dat ick van hare weldaden,
 in'r beghinsel aldermeest aen den onsen
 bewesen, in mijn disputacy boeckken niet
 hebbe gheschreuen, is niet door eenighe
 ondancbaerheyt (die wy van herten ha
 sen) maer daer door gheschiet, dat my de
 E ij grons

fol. 20. gront der sake onbewist was, ende dat
 ick oock voor my nam, dat alleen te bes
 schryuen, d'welck tot verclaringhede
 besprecks nootwendichlick was diene
 de. Dat nu Menno voorder hier van
 Ioannis à Lasco kinderen schrijft, is also
 ick van den onsen verstaet, in den gront
 aldus gheschiet. Daer heeft een onder
 Menno's volck die met Ioannis à Lasco
 te vooren sonderlicke kennisse ghehadt
 hadde van Hermes vriedelick begeert,
 dat Ioannis à Lasco kinderen (Ioannis ende
 Ieronymus) by synen soon, ter heberge zyn
 mochten. D'welck Hermes, die de kin
 deren eensteels toe vertrouwt waren, nae
 behoorlicke dancksegghinge, ten laetsten
 afgheslaghen heeft. Ende wt vryheyt
 gheseyt, dat moghelic Ioannis à Lasco, by
 Heeren ende Vorsten wel bekent, daer
 door by hen van harer leere, verdacht
 mochte wordē, die hy doch voor onrecht
 hieldē, ende om den gront syner leere vā
 alle menschen swaerlic gheuoech ghe
 tet ende veruolcht ware. Die nochtans
 daer van selue, so hy tegenwoordich wa
 re doen mochte wat hem beliefsde.

Wt eens
 mans mont
 beschuldicht
 ende veroor
 deelt Meno
 synen naeste
 opentlick.

Desē andtwoorde heeft die man daer
 nae by Menno also gedudet, als of Her
 mes dat wt hoo moet ghesproken hadde.
 Ende Menno heeft des eenighen mans
 verkeerde beschuldighē niet alleenlick
 aenghenomen, ende Hermes dat bit
 terlick

terlick te Wismer in de vergaderinghe. Fol. 25
verweren, maer oock daer na, hoe wel
sick Hermes volcomelick daer van ont-
schuldicht hadde, opentlick in druck wt
ghegeuen, ende daer ouer in synen boec
sodane eene wrede sentency ouer ons ge-
sproken, hoe hy naemlick daer wt wel
merckte, dat wy de rechte pilgerems Je-
su Christi niet waren. Hoe groorelick
dan hier in van Menno ghesondicht
zy, die Hermes woorden op het erchste
ghedudet ende daer wt noch so gruwel-
lick eene sentency besloten heeft, daer hy
se nochtans na der liefde wel anders be-
duden conde: wil ick den onpartijlicken
leser laten richten. Ende oft schoon Her-
mes hier in met eenich woordt sick ver-
grepen hadde, connē daerom alle de on-
se van hem voor onrechte pilgerems Je-
su Christi gheachtet zyn: Hebben Abra-
ham, Isaac, Jacob, Moses ende David
sick in hare pilgermage nergens in wt-
menschlicker swackheyt vergrepen: Kan
oock eens menschē sonde der gantscher
ghemeynte aldus opgheleyt worden?
Hadde Menno een goede Christlicke
ooghe tot synen naesten ghebadt, oft
wat diepe bedacht die leere Christi rich-
tet niet, op dat ghy niet gberichtet wor-
det: hy soude den onschuldighen so licht
uerdichlick ende swaerlick voor onrechte
pilgerems niet hebbē verdoemt. Naer

Fol. 22. ghelijckmen ghemeynlick seyt, daer de
liefde dūne is, daer is het begrip groot.

ANTVVOOR-

de op den derden artikel, door wat oorsaken men tot een bespreek met Men- no ghecomen zy.

Door wat oorsaken ende middes
en het sich begheuen heeft, dat
d'onse in 't bespreek met Men-
no aldereerst gecomen zijn: heb
ick met corte woorden in het disputacy
boeckē nae der waerheyt verclaert. fol.
2. 3. 4. 5. 6. waer by ick het wil laten bli-
uen, ende nu alleenlick op sommige noot
wendighe dinghen hier van Menno tot
onser beswaringhe voortghebracht, een
bescheyden corte anderwoorde geuen, op
dat wy des te eer tot den gront der lees-
re comen.

Hoe Her-
mes met eē
Leraer be-
gheert heeft
te spreken.

So beschuldicht hy dan ten eersten,
Hermes: Dat hy sich voor eenen leeraer
wtgeghenen heeft, ende met niemanden
dan met eenen leeraer heeft willen han-
delen. Maer dat Hermes van der leere
lieuer met eenighen leeraer, dan met een-
nen anderen begheert heeft te handelen,
hoe

Hoe kan men hem daerin straffen? Des fol. 230

wijle een leeraer schuldich is syne leere te verandrwoorden. Doek beuintmen daghelicx onder Menons volc, dat niet alleen de ghemeyne man onder hen, maer ooc de vermaners selue (so syse noemen) in eenich bespreck ouerwonnen, op haere leeraeren, diemen toch seer swaerlick becomen kan, sich alrjt beroepen, en daermede een listich wtulucht maken. Daerom moetmen bekennen, dat Hermes in het vorderen eens leeraers om met hem te handelen seer wel ghedaens heeft, daerouet hem Meno niet behoort hadde te straffen, da veel meer te prijsen. Doek heeft Hermes sich niet anders voor eenen leeraer wtgegheuen, dan dat hem in Ioannis à Lasco ende mijn aenwesen, de ghemeynte sy toe vertrouut gheueest, om die in hare anuechtinche met leeren, vermanen, &c. voor te staen. Het is my doch een groot wonder, dat Menons volck haren leeraer teghen Hermes niet hebben willen voorbrinchen, Hermes soude sich eerst voor eenen Leeraer bekennen. Nach dan een Leeraer met niemanden, dan met eenen Leeraer van der leere sich bespreke, en disputerē?

Ten anderen beclacht sich hier Meno, dat Hermes vā een onnoosel kint syne verborgene woonstede wtgheuracht heeft. Waerop Hermes seyt, dat hy dit

Hoe Hermes vā Menons woonstede door een kint wist geworden is.

Fol. 24. niet ghedaen heeft door enige listige ver-
clickinge, ghelijck Menno wilt; maer op
dat hy aldus van Mennons woostede se-
ker, te stüuer om het bespreeck met hem te
begeren, dringē mochte. Want hoe wel
hy noch in Sennemarck hadde verstaē,
dat Menno te Wismer heymlicker wj-
se woonde; so heeft hy nochtans seer bes-
geert, daer van gantsch seker te syne, om
te vaster een bespreeck met hem te beghee-
rē. Ende dewijle het gheviel, dat Her-
mes van eenen haren kinderen tot een
seker huys gheleyt wart, ende het kindt
van Mennos woostede slechtelic vraech-
de: dat hem het kind die ghewesen heeft,
ouermits sy by gheual daer by waren.
Bier van soude Hermes het kindt wel
onghevraecht gelaten hebben, so hy sul-
ke eenuoudicheyt der woorden hierin by-
hen, als by een cleyne kindt verhoopt had-
de te vinden. Sy weren selue wel, wat
wyluchten sy naemaels gebuycten, op
dat hare Leeraer Menno tot het bespreeck
niet voorquame. Waeruan in ons dispu-
tacy boeckken fol. 3. 4. Moghelijck heeft
God (die zijn lof wt den mont der iongē
kinderen, en sooghelinghē bereyt en vol-
maect) dit aldus door een iong kindt ges-
chicket, op datmen eens een bespreeck tot
openbaringhe der waerheyt cregē: ende
sy daer door vermaent worden, dat dick-
mael by den kinderkēs, diese om hare ons
boets

Psal. 8. a.
mat. 21. b. 16.

boetueerdicheyt (also sy segghen) vanden fol. 23.
Doope keeren, meer waerheyt en een
uoudicheyt, dan by vele volwassene wes-
derghedoopte wert beuonden.

Ten derden, beswaert ons Menno, Duitsch-
dige dat wy
Mennons
woonstede,
ende het bes-
preck geo-
pebaert heb-
ben.
dat wy teghen ons toeghesicht woor en
de handt iastinghe, zijn woonstede ende
oock onsen handel, met woordē en schrif-
ten geopenbaert hebben. Want hoe kan
Menno weten, oft dit door ons eerst, oft
door den synen in't openbaer ghecomen
zy? Ick kan met velen betuyghen, dat de
sake ons besprecks door zijn eygen volck
in Embden by velen openbaer ghemaect
zy, eer ick van Wismer daer wederō ben
ghecomen. Ende Menno selue heeft wt
Wismer den 26. februarij tot dē naem-
achtighen man, van welcken hy in zijn
Voorede schrijft, eenē brief in Oostfries-
lant vanden gantschen handel des bes-
precks gheschreuen, ende gesonden, doē
ick noch te Lubeck, en Hermes te Wis-
mer was.

Oock een weynich tijts daer nae in-
den Mey, heb ick Mennons boeck tegē
ā Lascons defensie ontfanghen, waer in
hy van ons bespreck tot onser onuerdien-
der schande wdruckelick schrijft en aen-
roert. Maer mijn disputacy boeckken, is
noch meer dan twee iaren daer nae eerst
in druck ghecomen. Met wat recht kan
sick dan Menno van het openbaren ons

Fol. 26. besprecks beklagen? Oft meynde hy met
de syne alleen nae haer eyghen lust vanden
handel te spreken, schryuen, ende te
drucken: en dat wy daer op gansch stom
blijuen soudent? Dat waer ghewisselick
onrecht, insonderheyt nae dat ick noch
met woorden, noch met handtastinghe
Menno oft yemant vanden synen, eenighe
belostenisse oyt ghedaen hebbe, den
handel te verswijghen. Jae dat meer is,
als Menno in het leste bespreck van ons
begheerde, wy soudent hem niet na seg-
ghen, dat hy ons op onse vrighen gheen
antwoorde hadde connen geuen: hebbe
wy gheandwoort, dat wy't doen moes-
ten, indien hy op onse voorghestelde vra-
ghen noch niet antwoorden en wilde.
Hier heeft ons Menno geen handtastin-
ge tegengeworpen: welcke met Hermes
voor myne coemste te Wismer aldus (so
ick vanden onsen hoore) gheschiet is: dat
men Menno tot synē perikel te Wismer
niet melden en opēbare soude. D'welck
(mijns wetens) vanden onsen neerstes-
lick ende trouwelick onderhouden is ge-
weest. Maer dat ick de plaetse onses bes-
precks, Wismer, ende sommige namen
der mannen van Mennons, so wel als
van onser zijde, in mijn boeckken wtghe-
druct hebbe, is niet (kent God) wt ondāc-
baerheyt tegen der stadt Wismer, oft we
andere quaden affecten teghen yemans
(als

(als Menno duydet) maer tot meerder fol: 72
sekerheyt ende waerhey. der history gheschiet. Doek hadde ick voor het drucken mijns boeckens, van velen verstaē, dat Menno, ende die in ons bespreek tegens woordich waren, niet langer te Wismer woonden.

Maer die ander beschuldiginghe die Menno in desen Artikel tegen Hermes en my noch voorbringt, de wijl sy eens deels inden eersten artikel neder geleyt, ende weynich stichtelic zijn, wil ick voor by gaen. Dan ouer een stuck verwonder ick my sonderlicx, dat Menno schrijft, hy wilt Hermes schande onberoert laten, op dat hy vanden Leser niet gheacht en werde, ghelijck met ghelijck te betalent daer hy doch van het begin zijns boeck, tot den eynde toe, niet op en houdt, alle schande teghen my ende Hermes op te halen, die wt alle hoecken als een hinne te schrabben, wat wt niet te verdincken, ende wt eenighe vlieghe eenen elephante maken. Wat isset doch, so dit geen gesmaecte reden is, om ons alleen te beswaeren? Wāt die de kleynste dingen verwijsen, soude hy de grootste verwijsen?

ANTVVOORD

opden vierden Artikel tusschen

Menno ende Hermes

Boe

Hoe dit bespreeck tusschē Menno ende Hermes in alles gheschiet is, kan ick niet eyghenlicken schrijuen: de wyle ick daer by niet geweest ben, en d'onse daer van op t'schift niet aengheteckent hebben. Maer kan nochtans gheensins geloouen, dat Hermes op de inconuenientē, oock op de verclaringhe vande gestaltenisse Gods ende des knechts wt den Philippen, en op de wtleggginghe des anderden capitels tot den Hebreē, van Menno voort ghebracht, so gansch stom, als Menno schrijft, sy ghebleuen. Veel min kan ick dincken, dat Hermes daer op hardt ghezongen heeft, dat Zacheus zy met synen huysē gedoopt. O'welck sy oock alle moeten bekennen, die Hermes gauen ende diep verstant inder heyligher schrift eens nichsins dese acht iaren bekent hebben. Ick en dinck oock niet, dat yemant onder Menno's volck, die in dat bespreeck tegē woordich geweest zijn, dit van Hermes stilswighen souden doruen voor Gode betuyghen. Hermes bestaet wel, dat hy van Zacheus ende synen huysē ghesproken heeft, maer niet ter bewijsinghe, dat Zacheus met synen huysē ghedoopt zy (wantmen wel andere exempelen heeft inder Schrift van ghedoopte huysghesinnen) dan om te bewissen (gelijck Hermes noch betuyghet) dat de kinderkens vander

Van Za-
cheus huys

Act. 16. c. 15.

B. 33.

1. Cor. 1. c. 14

vander salicheyt, die den ouden toe comt, **Fol. 29**
met, gheensins wtghefloten konnē wor- **Luc. 19. 9.**
den, de wijle Christus tot Zacheum ghe-
sproken heeft, Huyden is desen huysē sa-
licheyt geschiet, ouermidts het oock een
sone Abrahe is. So Zacheus huys, Abra-
hams huys gheweest is, welcken de sa-
licheyt toe quam, so konnen dan de kin-
derkens vander salicheyt gheensins bes-
rooft werden, aengesien sy oock in Abra-
hams huys clare belostenissen hadden,
dat God harer God zijn wilde. Waer **Gen. 17. 2.**
wt Hermes alleenlick besloot, dat de kin-
derkens i'onrechte, van Menno en zijns
ghelijcken onder de onghelouighe ende
onboetueerdighe ghestelt ende gherefēt
werden, de wijle de onghelouighe en-
de onboetueerdighe verdoemt, ende de
kinderkens salich werden.

Maer dat Menno voorder schrijft, **Hoe onse dis-**
syne inconuenienten zijn door ons noch **putacy eerst**
niet neder gheleyt, i'sal wel anders ach- **na twee ia-**
ternae beuonden werden. Maer daerin **ren in druck**
dwaelt hy grootelicx, meynende dat wy **is gecomen.**
hebben onse hoofden meer als twee iaerē
door het beschrijven der disputacy gebro-
fen. Want ick door menigherley en swa-
re lasten mijns diensts verhindert, heb-
be die aldereerst in't iaer 56. den 24. Fe-
brenuarij begonnen te schrijven. Welcke
den achtienden des nauolgenden Junij
voldruet is, gheweest, Aldus heb ick oock
ouer

Fol. 30. ouer dese Apology niet dit gansche iaer
lanck ghemimelt. Want ickse alder eerst
den vierden deses maents Martij, begō
nen hebbe te schrijue, weet oock niet wā
neer ickse om de swaricheden die ons da
gelicx in onsen dienst overcomen, sal tō
nen voleyndighen. Ende oft wy schoon
twee iaren lanck ouer het schrijuen der
disputacy ons hoost ghebroken hadden,
so behoorde ons dat Menno also niet
schimp niet te verwijten. Heeft hy niet
selue eerst nae acht iaren, teghen Ioannes
à Lasco Defensie geschreue: Oock moer
men in het spreken, ende derhaluen veel
meer in het schrijue, in sonderheit in twis
stighe saken der Religien lancksae zyn,
en op dat oudt spreekwoort wel acht heb
ben, *Festina lente*, dat is, Haest v langhsa
melick: op datmen sich niet door haestich
heyt, teghen God, isyne waerheyt, en ges
meynte, tot schade syner siele, roeckeloo
selick vergrupe. Of nu Menno al dit in
alle zyn boecken, en in sonderheyt in zyn
haestich schrijuen tegē ons wel bedacht
heeft, benele ick Gode en syne consciēcy.

Maer dat Meno vā Jacob Michiels
partijlichz schrijft, is, na dat ic verstaē, in
der daet aldus geschiet. Doe Meno Her
mes bekentenisse van Christus menscha
werdinghe verhaelde, ende die op het al
der schandelicste (na syne wijze) voorstel
de, so heeft Jacob Michiels die eerst, na
das

dat Hermes zijn bekētenisse gedaē had fol. 36
de, binnē quā, en hoorde dat Menno van
eenen sondigen onreynen Christo sprack,
van Menno begheert, hy soude al dat vā
Christo bewijfen. Maer doe Menno ans
woorde, Het ware Hermes ghelooue, so
heeft Jacob (als billich) ghesweghen, en
de Hermes daer op laten spreken. Wae
partijlicheyt kondemen met rechte, somē
selue onpartijdich ware, hier in vindenz
Wat wy doch wel voor teekenen der
partijlicheyt God betert, in Menno en
de in sommighe van Mennons volck on
der ende nae het bespreck gesien hebbe,
ende noch daghelick in velen van hen
wert bevonden: de wijle het de sake in
sick niet voordert, willent wy varen late,
ende alleenlick van de twistighe plaetsen
der Schrift hier in dit Artikel van Men
no voortgebracht handelen, ende ter
stichtinghe des Lesers spreken.

D'eerste plaerse der Schrift, waer o
uer Menno met Hermes inden handel
vander menschwerdinghe Christi ghes
disputeert heeft, is wt den tweeden ca
pitel tot den Philippen, vander ghesal
tenisse Godes ende des knechtes. Ende
de wijle daer in van Paulo met seer duy
delicke ende heerlicke woorden beschre
uen wert de groote verborghenheit der
Godheyt ende menscheyt Christi, om als
so die ghelouighen tot oodmoedicheyt
frachtes

Fol. 32. Frachtelick te vermanen: so achte ick het noodich, oock om claerder verstant van de teghensettinghe der gestaltenisse Gods ende des knechtes te hebben: dat wy die woorden des Apostels hier den Leser voorstellen, en met wat breeder woorden verclaren. En de woorden des Apostels Pauli zijn dese:

² Dit gheuoelen sy in v, dat oock in
² Christo Jesu was. Welcker in Gods
² des ghestaltenisse zijnde, voor gheen
² roof gheacht heeft, Gode gelijc
² matich te syne, maer ginc hem selue
² te buyten, ende nam aen de ghestal-
² tenisse eens knechts, wert ghelijc
² als andere menschen, ende in gelas-
² te als een mensche beuondē. Hy ver-
² nederde hem seluen, ende wert ghes-
² hoorzaem tot den doode, iae tot den
² doode des cruyces.

Hier in dese woorden Pauli, wert alder eerst bewesen de groore heerlicheyt Jesu Christi: daer nae syne fleyneheit en nederheit, tot welcke hy sich om onsent wille heeft begeuen, op dat wy oock alle ootmoedicheyt daer wt leerden.

Ma de heerliche Godez
Christi. De heerliche Maesteyt Christi wert daer in ten eersten ghestelt, dat hy in de gestaltenisse Gods gheweest zy. Dat is, een warachtich God in het Goddelick wesen. Want dat Grieckz woordelen (Morphi) dwelck hier Paulus ghebruyct, veel

veel crachtiger is, dā dat duytsch woort fol. 33.

Gestaltenisse, ende beduyt hier niet eene
wv wedige gelijckenisse, gelijc d' eene me-
sche dē anderē in wijsheyt, verrewē ꝛc. ge-
lijc is: maer beteeckēt het nannerlick wa-
re wesen, waer door men vā alle andere
dinghen, eyghenlick, natuerlick en wesen-
sendlick afghesondert ende verscheyden
wert. Daer van coemt oock dat woordes-
ken *Metamorphosis*. D'welck by den schrij-
uers, de wesentlicke veranderinghe der
dinghen beteeckent. Daerom wanneer
Paulus seyt, dat Christus in de ghestal-
tenisse Gods geweest zy, moemen daer
by verstaen, dat Christus in een eewich,
ware Goddelick wesen, een ware God
gheweest zy. Dat ander stuck der groot-
heyt Christi bestaet daer in, dat hy ooc al-
le Goddelicke eygenschappen ende heer-
licheden gehadt heeft. Want hi voor gee-
nen roof gheacht heeft, Gode gelijcma-
tich te syne. Welcke ghelijcmaticheyt, Phil. 2. 6
in de gemeynschap der macht, maiesleit,
waerheyt, wijsheyt ende goetheyt Gods
ende aller syner eyghenschappen sonder
eenige wtnevinge gelegen is. Want so
daer eenige wtnevinghe ware, so ware
Christus Gode ongelijcmaticch geweest.

Daer na leert Paulus, hoe Christus, Van de ver-
cleyninghe
Christi.
op dat wy door zijn exempel tot oodmoe-
dicheyt ghebracht mochten werden, sick
vercleyn en vernedert heeft, en seyt al-

D

der

Sol. 34. der eerst in't generael, dat Christus hem
 seluen te buyten ghegaen heeft, ende is
 so te segghen, tot niet geworden. Maer
 op datmen recht verstonde, hoe ende in
 wat wijsse hy hem seluen aldus te buyten
 ghegaen heeft, so stelt dat Paulus in dry
 sonderlicke stucken. Waer van het eerste
 is, Het aen nemen der gestaltenisse ees
 knechts. Maer men sal by dē naem des
 knechts, hier de mensche verstaen. Want
 aldus isser een klare teghensettinge, tusa
 schen God ende knecht. Daerom bruyct
 oock Paulus terstont daer na den naem
 des menschen, ende schrijft Christo toe
 alle menschelike eyghenschappen. Welc
 ke in Christo nergkens dan in zyn men
 schelick wesen haer *subiectum* oft bestant
 hebben konden. Ende Paulus heeft den
 naem des knechts hier veel lieuer dā dē
 naem des menschen gebruyct, om krach
 telicker also wt te drucken de ootmoedich
 heyt onses Heerē Christi, die een knecht
 * Godes en der † menschen in syne mē
 scheyt heeft willen werdē. * Ghelijck als
 oock d' Euangelist Joannes, sprekende,
 Het Woort is Vleesch geworden, niet
 dat woordekē Vleesch, voor den mēsche,
 om also de groote en lieffelicke ootmoed
 dicheyt Jesu Christi te duydelicker wt te
 spreken. Nu dat woordeken (Ghestalten
 nisse, *morphi* op't Griecck) moet hier so
 wel als te voozen, het ware wesen betee
 kenen, so in Paulus reden een ghelijckso

Hoe Chri
 stus de ghe
 staltenisse
 ees knechts
 heeft anghe
 nomen.

Phil. 2. a. 7.

Esa. 42. a.

en 49. b

Mat. 12. b. 18

† Mat. 20. d

28.

Rom. 15. b. 7

* ioā. 1. b. 14

minghe tegensettinghe zijn soude. Daer *Fol. 35.*
de ghestaltenisse des knechts beteeft
hier so veel als het waer wesen des men-
schen, d'welck na der leere Pauli, Chri-
stus anghenomen heeft. Hier dwaelt dā
Menno, wanneer hy by de ghestaltenis-
se des knechts, niet het menschlic wesen,
maer alleēlick een knechtlicke cōdicy ver-
staen wilt: settēde also alle menschlicke ey-
genschappē in Christo, sonder het mēsch-
lick wesen. Dat ander stuck der verne-
deringhe Christi staet daerin, dat hy ghe- *Phil. 2. a. 7.*
lijck als alle andere menschen zy gewor-
den, ende in ghelate als een mensch be-
uonden. D'welck so veel te segghen is,
dat hy niet alleen het menschlick wesen,
maer ooc allerley menschlicke cōdicien,
swachedē en eygenschappē beyde in siele
en lichaē niet in eenē valsche schijn, mer
in der daet ende waerheyt anghenomen
heeft, dewijle hy den broederē in alle din- *Heb. 2. d. 17.*
gē gelijk zijn moeste, wtgenomēde son- *Heb. 4. d. 15.*
de. Doch heeft hy sich so vernedert, dat hy
(hoe wel oock God zijnde) ghemenlick
nochtans niet anders, dan als voor een
menschē aenghesien is gheweest. Daer-
om spraken de Joden, * is dese niet Jo- *mat. 13. g. 53.*
sephs des timmermans en Mariē soō- *Mar. 6. a. 3.*
Item, † wy weten van waer dese is, cc. *Joā. 6. c. 42*
Dat derde stuck d' vernederinge, bestaet *Jo. 7. d. 27*
in de ghehoorzamheyt Gods, in welker
hy alle menschen te bouen gegaen heeft,

Fol. 26. de wijle hy den Vader tot de aldercham
Phil. 2. b. 8. delicste doot des cruyces gehoorsaem ge
weest is.

Hoe de ghes-
taltentissen
Godes ende
des knech-
tes oprechte
lick van ons
ende niet vā
Menno te-
ghengheset
werden.

Wt dese clare ende troostelicke vercla-
ringhe der woordē Pauli, van de hooch-
eyt ende vercleyninghe Christi, kan men
lichtelic mercken, dat Ioannes à Laſco enz
de wy met hem r'onrechte van Menno
ouer de teghensettinghe der ghestalten-
nisse Godes ende des knechtes beschul-
dicht werden, als oft daer wt noorwens
dichlic volgde, of dat Christus niet God,
of onder de sonde besloten ware, de wijle
nae Menno's voorghueuen, de knecht-
licke ghestaltenisse, nae onsen gront, son-
der sonde niet zūn konde: ende somen die
ghestaltenisse des knechts, of het mens-
schelic wesen sonder sonde wilde stelle,
datmen oock also de Godheyt van Go-
des ghestaltenisse moeste weeren. Maer
so ons Menno recht wilt verstaen, wy
setten God, teghen den knecht of mens-
sche. Ende verstaen dat woordēken (ghe-
staltenisse) ghelijckformelic aen beyder
zūden voor het ware wesen: so dat de ges-
taltenisse Gods, zy het Godlick wesen
ende de ghestaltenisse des knechts, het
menschelic wesen, waer in de sonde als
leenlick een toe val is. Van welcker Adā
voor den val is wij gheweest, en wy oock
in de verrijsenisse, ware mēschen bliuē-
de, vij sullen werden, Daerom kan die
geden

reden van Menno teghen ons bedacht fol. 37
gheensins bestaen: dat de ghestaltenisse
Bods sonder Godheyt zijn sal, so de son
de vā de gestaltenisse des knechts wech
genomen werde. Want de Godheyt is
het wesen selue, en kan daerom vā Bo
des gestaltenisse geensins ghescheyden
worden: daer de sonde alleenlic een toe
val is des menschelicken wesens, en kan
der haluen van het menschelic wesen, in
sonderheyt in Christo, seer wel afgesona
dert werden, gelijck het wy hier na noch
volcommelic verclaren sullen.

En somen recht wilde insien, hoe Me
no selue de tegensettinge der gestaltenis
se Bodes en des knechts settet, mē sou
de beunden, dat hy daer in verre te kort
komt. Als die hier dat woordelen (Ghes
taltensisse) verscheydelic neemt: in d'eer
ste part, voor de Godheyt, ende het ware
wesen Bods: in d'ander, alleenlic voor
een knechtlicke conditio des soons Bos
des, met een wt sluyten des waren mens
chelicken wesens. waer door die *Amithe
ses formamun*, dat is, de teghēsettingen der
gestaltenissen, gantsch onghelijcformich
van hem ghemaect werde. Of by soude
oock, by Bodes gestaltenisse alleenlic eē
Godlicke eygenschap verstaē moeten, en
Christum also vā het Godlick wesen bes
roouen, en hē een God versaken te syne.
Soude dan Menno by de ghestaltenisse

Fol. 38. des knechts oock het menschlick wesen: so wel als by de ghestaltenisse Godes, het Godlick wesen verstaen: so moeste hy met ons in het recht verstant deser woorden Pauli ouer een comen, ende bekennen dat Christus niet alleen een knechtlike condicy, maer oock het menschlick wesen aengenomen hadde. Men siet nu elaelick, dat die tegensettinge der ghestaltenisse Godes en des knechts niet van Meno maer van Ioanne à Lasco, en vā ons oprechtelick nae der schrift gestelt wert.

Hoe Christus hē seluen te buyten ghegaen heeft, niet door het aflegghen des Godlicken Wesens, mer door eene bedekingē syner Godlicker Mayesteyt en heerlichheyt.

Voor der heefmen tot onse verclaringe der woorden Pauli, lichtelick af te nemen, dat de gene die het te buytē gaē Christi, hier also verstaē, als of Christus door de menschwerdinghe zijn Godlicke ghestaltenisse oft wesen ganschlick afgeleyt, oft in het mēschlick wesen verandert hadde: in het verstat deses textes grootelick dwalen. Want Paulus hier opentlick spreekt, niet van eenighe aflegginghe, oft veranderinge, maer van eene aenneminge. Maer wie beneuē dat hy is, noch wat aanneemt, die blijft dat hy is, en verrijcht noch wat meer dat hy te voozen niet hadde. So heeft dan Christus, hemselue te buyten gaende, zijn Godlick wesen niet verlaten, oft in wat anders verandert: maer bliuende dat hy was, naelick God, is bouen die door het aennemēdes mēschlickē wesens, oock ee mēsch in eenem

eenen persoō geworden. Wat heeft hy dā Fol. 39.
verlaten? Syne Godlicke heerlicheyt en
maiesteyt, welcke hy in dit leuē gemeyn-
lick so bedeckt gehouden heeft, als of hy Esa. 53. a
niet anders dan een bloot, arm, ellēdich 2. Cor. 8. b. 8
en verachtelick mēsch, ia niet een mēsch, Psal. 22. a
dā een worm geweest ware, en is oock al
so van allen menschē geachtet geweest.
Ghelijckerwijs een machtich koninck in
eēs bedelaers fleederē, onder andere on-
bekēde bedelaers wādelēde, niet anders
dā voor een bedelaer, en een leuēde cole
vuyrs met asschē bedeckt, voor een doode
cole aengesie wert. En hoe wel Christus Joan. 5. c. 18
met woordē en werckē sich menichmael
bewees, den sone Gods ende Gode ges-
lijckmatich te zijn: so dat Joannes d' E-
uangelist wel ten rechten van hē schrijft,
Wy sagen syne heerlicheyt, eene heerlic Joā. 1. b. 14.
heyt als eens eenichgeborē van den Va-
der: so is nochtans dese syne Godlicke
heerlicheyt, grootelic by den menschē,
in sonderheyt voor syne verrijsenisse, duy-
ster ende onbekent ghebleuen: Ia hy sel-
ue heeft niet ghewilt, dat syne heerlic-
heyt, die op den berch ghesien was, van Mat. 17. b. 9
syne iongeren gheopenbaert soude wer- Mar. 9. b. 9.
den, tot dat des menschen soon van den Luc. 9. c. 37.
dooden opstonde. En heeft tot synen va-
der, een weynich tijds voor zjn steruen Joan. 17. a. 3
gesproken: *Av verclaer my du Vader by
dy seluē met d' claerheyt, die ick by dy had*

Fol 40 eer dese werelt was. In welcke woordē
Christus niet spreekt, ghelijck onder onse
wederparten sommighe willen, van zijn
Godlick wesen, om dat wederō te heb-
ben. (want anders soude hy door syne
menschwerdinge gelaten hebbē. God te
syne; en soudet na syne opstandinge we-
derom vercregē hebbē, dat grouwelic is
te dincken) Maer spreekt duydelic vā sy-
ne heerlicheyt, die so lange tijt by den mē-
schen verduystert, ende schier ombkent
was. So ist dan claer, dat Christus hem
seluen door syne menschwerdinge te bu-
ten gaēde, niet zijn Godlick wesen, maer
alleenlick d'openbaringhe syner Godlic-
ker heerlicheyt en maiesteyt, voor een tijt
lanck om onsent wille verlaten heeft.

Maer op de plaetse totten Hebr., in't
2. cap wil ick wistellen te antwoordē tot
op dē 7. Artifel, daer Menno den seluen
Text wederō in bringht, en wil nu voor-
aen tot beantwoordinge des vijfften Ar-
tikels comen: maer ick moet eerst dē Chri-
stelicken Leser met eenen woorde verma-
nen, dat Menno de versterkinghe der
onser, die sy wt Hermes bespreekt met hē
vercregen hadden, daer mede onrecht
suspect heeft willē makē: om dat ic strax
daer na vādē onsen geroepē, te Wismer
om hare wterlicke en innerlicke aēwech-
singhe, na mijn eygē schrijue gecomē ben.
Wāt hoe wel men op eenē tijt versterct

is, men laet dies niet te min anghewoch: Fol. 46
ten te worden, ende mē can alijt in gods-
licke saken noch stercker worden. Doek
waren d'onse daghelicx met meniger
hande andere leeren anghewochten bes-
haluen darse wterlick met dē cruyce gro-
telicx beproeft waren. In welcken swa-
ren noor ick wt schult mijns dienstes, hē
niet verlaten conde. So Menno eenvou-
dich hadde gheweest, hy soude hier wt
gheen nadencken teghen ons by den les-
ser ghemaect hebben.

ANTVVOOR- de op den vijften ar- tikel, van het eerste bespreck, dat ick met Menno te Wismer, An. 1554. Feb. 6. ges- houden hebbe.

Op dat ick den Christlicken leser,
met onnoodighe dinghen niet
besware, so wil ick in goeder cō-
sciency voor God te vreden, de
scheltwoordē hier van Menno met groos-
te bitterheyt teghen onse persoonen, lees-
re ende schrijuen voortgebracht, ten mee-
stendeele voor: by loopen, ende alleenlick
op de sonderlickste beschuldigingen, ende
D v alders

Fol. 42. aldereerst op de stucken der leere eene bescheiden antwoorde gheuen.

So handelt dan hier Menno van twee sonderlike stucken der leer, waer vā wy in onse eerste Disputacy gesproken hebben. Dat eerste is, van het vrouwen saet, dat ander, van de reynicheyt ende heylicheyt des vleesches Christi.

Van het vrouwen saet.

Hier van wil ick nu seer weynich spreken, ouermits hierna in den 12. artikel daer van bequameliker ghehandelt sal werden. So hebbe ick oock de Disputacy van het vrouwen saet noyt eerst voorgheuen, noch begonnen, maer ben als dan eerst daer toe ghecomen, wanneer Menno doort versaken des vrouwen saets woude beweeren, dat Christus zijns vleesches oorspronck van eenen mensche niet hadde ghenomen, anders soude ick om de kuytsche ooren der eenuoudighen, mynen mont daer van niet gheopent, noch penne aengheroert hebben. So ick dan somtijts daer van wat hebbe gheschreuen, of oock noch schrijue: verhope dat my dese noot by den onpartijdighen leser voor eene ghenoechsame ontschuldighinghe sal dienen. So is my oock die vraghe van het vrouwen saet in der Disputacy noch nieu noch vreemt gheweest (also Menno voorgheeft) want ick te voren in Engelandt met andere daer van wel ghesprokē hadde. Maer ick vers

wonderde my alleenlick daerouer, dat fol. 436
Menno oock in dien droo gevallen was,
van welcken ick hem tot dien tijdt toe vrij
hielt, ouermits ick in syne boeckē niet een
letter vā het versaken des vrouwē saets
ghelesen hadde.

Vengaende nu de sproeke Pauli 1. Co. Vā de plaet
se Pauli, 1.
Coz. 11.
rinth. 11. so segge ick, ghelijck het oock in
ons disputacy boeckē fol. 76. verclaert
is, dat Paulus in die woorden, De man
1. Coz. 11. b. 8
is niet wt der vrouwe, maer de vrouwe
is wt den man: niet van der generacy,
maer alleentlick van der eerster scheppin
ghe des mans ende wijs heeft ghespro
ken. Want so Paulus hier alleenlick van
haerder generacy hadde willen spreken
(ghelijck Menno wilt) ter bewijsinghe,
dat de vrouwe zy wt des mans sade, en
de niet de man wt der vrouwen sade: so
hadde hy om de vrouwen te meer te ver
oortmodigē, aldus dat duydelicker connē
wispreecken, de man is van hem seluen,
oft wt synen eygenen sade, maer de vrou
we, is wt des mans sade alleen. Maer
dat d' Apostel in de voorgaēde sentency,
alleenlick van der eerster scheppinghe
heeft willen spreken, machmen wt syne
nauolgēde woordē mercken, daer hy duy
delick van der scheppinge is aldus spre
kende: Se man is om der vrouwē wille
niet geschapen, maer de vrouwe om des 1. Coz. 11. b. 9.
mā's wille. En aldus heeft hier Paulus
de

- Sol. 44** de vrouwen tot de gehoorfambheyt haers
 der mans wt der fchepplinge vermaent,
 gelijk als hy oock op eene andere plaets
 fe doet met defe woordē. **1. Tim. 2. d.**
 12, 13. late ick niet toe dat fy leere, of heerschap
 pye bruycket ouer dē man, waer datse ftit
 zy. Want Adam is aldereerst gemaeckt,
 daerna Eua. Op dat nochtans de man
 nen dese hare heerlichheyt diese door de
 fchepplinghe bouen de vrouwen hebben,
 niet misbruycken, fo steltse Paulus daer
 na in de daghelicsche generacy ghelijck.
Gen. 1. d. en
 2. d. Want anders (seyt hy) is de mā niet son
 der vrouwe, noch de vrouwe sonder mā,
 in den Heere. Want ghelijckerwijs de
 vrouwe wt den man is, also is oock de
 man door de vrouwe. Welcke woorden
 alleenlick van de daghelicsche generac
 yonghen, ende geensins van d'eerste fchep
 pinghe verftaen moeten worden. Ten
 ware, datmen die woorden, **1. Co. 11. b.**
 11, 12. Want ghe
 lijckerwijs de vrouwe, ende vā der fchep
 pinghe aldus verftonde: Ghelijckerwijs
 de vrouwe in de fchepplinge wt den mā
 is, also is oock de man in de daghelicsche
 generacy door de vrouwe. So dat fick de
 man niet te hooch ouer fyne vrouwe ont
 der fchepplinghe wike fal verheffen, de
 wike hy in de daghelicsche generacy fo
 wel door de vrouwe zyn moet, als de
 vrouwe van hem in der fchepplinge ghe
 weeft is. Ende fo oock in de daghelicsche
 fche

fol. 45
sche generacy de vrouwen den mannen
so gansch onghelijck waren als Menno
voorzheeft, naemlick dat de mannen als
leenlick wt haer eyghen saet waren, son-
der toedoen der substancy des wijues
ende de vrouwen niet met allen van de
vrouwen, en haren gatschen oorspronck
van de mannen alleen hadden, ende tot
haerder kinderen substancy niet toede-
den, alsdan soude de man niet alleenlick
in den handel der scheppinghe, maer
soeck der daghelicksche generacy groote
oorsake hebben siet bouen der vrouwe te
verheffen. Ende aldus soude Paulus re-
den, daermede hy soeckt de mannen om
der daghelicksche generacy wille eens-
deels te vernederen ende den vrouwen
ghelijck te stellen, crachteloos ghemaect
worden. Maer dat Paulus dat woordes-
ken (wt, oft van) den manne: en dat woor-
dekē (door) der vrouwe toeschrijft: wilt
daer door de vrouwen van hare sate niet
berouen, maer alleenlick anwijzen, dat
een vrouwe in der generacy wat eygent-
licx bouen den man heeft, hoe wel hy het
hoofst en de princepaelste wercker der ge-
neracy is: als naemlick, het kint te ont-
fanghen, voeden, draghen ende in der
werelt voorbringhen. Bouen dien, dat
woordekē (door) sluyt in der Schrift niet
alrij wt de ghemeynschap der matery,
in sonderheyt in den handel der genera-
cy.

Van het
woordeken
Door.

Fol. 46.
Ecl. 7. c.

cy. Want Jesus Syrach spreekt, *Memens*
eo te natum esse per eos, dat is, Gedencft dat
du door hen (te wetē, vader ende moder)
ghebozen bist. So kan dan Menno door
dese plaetse Pauli. 1. Corinth. 11. gheens
sins bewijfen, dat de vrouwen in de ges
neracy eens kindts, van harer substancy
niet souden toedoen.

Wā desproe
ke, Sap. 7. a

Item die sproeke die ons Menno wt
den boeck Sapiencie teghenwerpt (Ick
ben in des moeders lichaem, een vleesch
van tien maenden ghebildet, in het bloet
i'samen gheronnen van mans sade.)
Helpt hem oock niet, maer is hem veel
meer en tegen ende sterckt onse sake gant
schelick. Want de wyl de gront des wis
stes tusschen ons is, oft de vrouwen tot
de eerste matery des kindes wat toe
doen, oft niet (het zy bloet, oft saet ghea
naemt, daer van willen wy nu niet di
sputeren) so wert ons hier door den
Wijfen man duydelick gheleert, daer hy
den eersten oorspronck zijns menschlic
ken wesens beschrijft, dat tot de alder
eerste matery des kindes het bloet des
moeders van mans sade, oft door kracht
des mans sade i'samen runnet, ghelijck
naemlick de melck van oft door het run
sel oft stremsel, tot eenen kees i'samen
runnet. Welcke ghelijckenisse van melck
ende keese, oock de Propheete Job heeft
men

Job, 10. b,

ghebruyekt, wanneer hy synen eersten Fol. 47
menschelicken oorspronck beschrijft, met
dese woorden tot God sprekende: Heef-
stu my niet gheghoten oft ghemolcken
als melck, ende als eenen kees doen t'sa-
men runnen? Hier wt ist dan claer, dat
tot de aldereerste matery des kindes niet
alleen des mans saet, maer veel meer
oock, der vrouwen substancy (se worde
dan bloedt, oft saet ghenaeemt) komen
moet, ghelijck als tot d'eerste matery
eens kees, niet alleen het runsel, maer
oock de melck nootsafelick toeghedaen
moet worden. D'welck Menno selue
hier in synen boeck ghedwonghen wort
te bekennen, segghende, dat in die sproe-
ke Sapiencie 7. de moeder toegheey-
ghent wort, dat haer toecodempt, naem-
lick het bloet, in het welcke de vrucht t'sa-
men runnet van des vaders saet. Maer
daer nu wat t'samen runt, daer moet als
dereerst een matery zijn die t'samen run-
net, ende wat, dat de t'samenrunninghe
der matery wercket. Maer nu wat die
t'samen runninghe wercket, is in der na-
mer altyt frachtigher, dan de matery die
t'samen runnet. Ende dewyl niemant
versaecten can, oft de man is door zijn
saet in de ggeneracy meer werckende
dan die vrouwe, die in haer saedt oft
bloedt meer patiēt is, so moet in
des menschen ggeneracy mans saedt
by

Fol. 48. by het runsel, ende het vrouwen bloet, by
de matery die isamen runnet, vergleken
wordē. Oock so wert niet de Matery in
het runsel, maer het runsel in de matery
ghedaen. Daerom spreekt oock hier Sa-
lomō, dat hy van mans saet, dat is, door
kracht des mans saet isamen gheronnē
is. Wat wilt nu dan Menno voortaan
veel disputerens maken van het vrouwe
saet, dewijle hy selue oueral in syne boec-
ken leert, dat Christus so veel van Ma-
ria, als een yghelick kind van syner moe-
der ontfangen heeft. Dat hy my hier in
werpt, van een genereerlick saet, is enes-
fel wiulucht, dewijle onse questie meer
is van d'eerste matery eens kindes, dan
hoemen die matery, genereerlick oft on-
genereerlick saet, bloet, oft beyde saet en
bloet, nomen sal, dewijl oock wel des
Act. 17. f. 26. mans saet, somtijts in der Schrift bloet
ghenaemt wert. Aenghesien oock in de
sproecke Sapiēt. 7. onwedersprekelic
geleert wert, dat d'eerste matery des kin-
des oock van der moeder zy, so hebben
wy recht gheseyt ende gheschreuen, dat
ons van Menno dese plaetse oock daera-
om niet teghen geworpen kan worden,
om dat daer in niet gheschreuen staet, vā
mans sade alleene.

Dat nu aengaet de menschwerdins-
ghe Christi, so moghen wy daerin niet
meer van de ghemeyne generacy aller
mens

menschen wt nemen, dan de schrift dat **Fol. 49^a**
claerlick is leerende, als dar is, Mans
saet. Want Maria een maeght, van Jo
seph en alle mannen onbekent, ende een
maecht blijuende, swanger en bevrucht
gheworden is, door fracht en werckinge
des H. Gestes. Ende aengesien in Ma
ria de moeder Christi, nergens eenighe
wtneminghe gheset werdt, van het ampt
ener moeder in de generacy des Kindes:
ende de vrouwen van haren bloede tot
d'eerste matery des Kindes mededeelen:
so moet oock Maria tot de menschlicke
generacie Christi van harer substancy en
bloede toegghedaen hebben.

Oock daerop dat eē vrouwe in dē han
del der generacy, eenen acker ghelijck zy,
drienght en staet Meno so vast, als oft in
der H. Schrift onwedersprekelic over
al gegrondeert ware. Daer hy het noch
tans niet met eē titelken der Schrift, tot
noch toe heeft konnen beuestigen. Daer
om sullen de ghelouigē, sulcke eene ges
lijckenisse, wāneer mē daer door de vrou
wen sadeloos wilt maken, als eene ver
dichre schriftlose glose verachten en ver
werpē. Dewyl sy oock niet ouereen coēt
met d'eerste segeninge, die God van der
menschlicker generacy ouer Adam ende
Euam beyde gelijckelic gesprokē heeft,
segghende, Wasset ende werdet verme
nichsuldich; Waerin wy hoorē, dat der
E vrous

Mat. 1. c. 18.

D. 20. 23. 29

Luc. 1. c. 23. D

30. 31.

Esa. 7. 6.

Van de ghe
lijckenisse
des ackers
ende eener
vrouwen

Gen. 1. D

Fol. 50. vrouwe, so wel als den mannen toegheschreuen wert het vermenichsuldighen, het welck in de ackers niet beuonden wert, die hoewel besayt, nemmermeer nochtans in vele ackers vermenichsuldicht werden, ouermits sy den segē der vermenichsuldinge van Gode niet hebben ontfangen. Ende so lange als Men no niet bewijst, dat sodane eene segenit ge der vermenichsuldinge ouer de ackers, als ouer de vrouwen van Gode gesproken is, so kan hy des menschen generacy, by het besayt eens ackers niet recht verglijcken, noch volcomelick wtspreken. Hoe wel nochtans die gelijckenisse des ackers niet so ganschlick ons teghen is, als Menno wel meent. Want so men den *Physici*, dat is, den Schrybenten der natuerlicker dingen gheloost, so is d'eerste matery des vruchtes, niet alleen het saet, maer oock een corpulēte matery der eerden, naemlick hare corpulente voechticheyt: welcke isamen met den sade vermenghet, eene natuerlicke vrucht voorbringende is. Want dat erdrick brengt gheene vrucht voort sonder regē, ende waertoe sondemen anders eenen acker messen: Maer in desen handel der menschlicker generacy, om die nae der schrift recht wt te spreken, is het sekerste, by den eerste gewissen grōt der Schrift, vā der vermenichsuldinge, wt fracht der seghes

Job. 14. b.

Gen. 2. a. b.
Heb. 6. b. 7.

seggheninghe Godes te bliuen. Ende so men het werck der vrouwen in der gene
 racy eenichsins met ghelijckenissen wil-
 de wdrucken, datmen daertoe sodane
 ghelijckenissen bruyckte, die in der S.
 Schrift daertoe aengewesen, ende d'eer-
 ste seggheninghe der vermenichfuldinge
 der vrouwen niet verduysterē. Als daer
 zijn dese, van eenē put daermen wat wt
 Graest. Want de Jodē zijn wt Sara ge-
 grauen. Van eener bloemme die wt de
 wortelen eens booms door de spruyte is
 wassende. Van eenen vruchtbaren wijn
 stock, ende van het r'samen runnen des
 melcks in eenen kees door het rinsel, &c.
 Door dese schriftliche ghelijckenissen die
 d'Heilighe Gheest tot verclaringhe der
 menschelicker generacye ghebruycket,
 canmen niet bedrogghen werden, ghe-
 lijckmen wel door Menmons ghelije-
 kenisse die hy van den acker tot deser sa-
 ke sonder schrift erdichtet, lichtelick ver-
 uoert wert.

Doch heeft Menno ter bewijsinghe dat de vrouwen ter ghenereringe ghe-
 saet hebben, in der disputacy voortge-
 bracht, dat Paulus de mannen alleene,
 ende niet de vrouwen, hoofden ende Au-
 tores stelt harer nacomelinghen. Want
 (seyt hy) alle Israeliten zijn van eenē,
 weten Abraham her gecomē. En Rebec-
 ca is swanger geweest van dē eenighen

Col. 3.
 Gen. 1, d.

Gen. 1, d.

Esa. 51. a.

Esa. 11. a.

Psal. 128.

Job. 10. b.

Sap. 7. a.

Hoe de mari-
 nē somtijt
 sond de bro-
 swen, in der
 generacy ge-
 stelt werdē.

Heb. 11. c. 12.

Rom. 9. b.

- Fol. 52. **I**saac. Oock sprack God tot Jacob, dat
 Gen. 35. c. volckē ende hoopen der volckē van hem,
 en Koninghen wt synē lendenen herco-
 men soude. Siet de Disp. fol. 71. Waer
 op wy dryderley andtwoorden gheuen.
 S'eerste is, dat de Schrift hier door, na
 het ghemeyn gheb:uyck van spreken, an
 der mannen alleenlick, ende niet de vrou-
 wen der seluer mannen, heeft willen wt
 sluyten, dewyle oock somwilen de vrou-
 wen in sodaen een stuck der generacy by
 haer mannen gestelt werden. Aldus ver-
 maent Esaias de Joden, dat sy haer
 oorspronck in Abrahā en Sara aenmerc-
 ken soude. Ende Jesus Syrach spreekt:
 Ecl. 7. c. Ghedenckt dat du door hen, te weten,
 door vader ende moeder, ghebooren bist.
 Tob. 9. d. Ende Gabriel wenschet beyde Tobias
 ende syner huysvrouwe dat sy mochtē kin-
 deren ende kints kinderen wt harer bey-
 den sien: ende dat haer zaet van dē God
 Israels gesegent mochte werden. Men
 vint oock wel inder schrift, daer de vrou-
 wen inden handel der generacie, alleen
 Ruth. 4. c. sonder haer mans ghestelt werden. Al-
 dus leesimē, dat beyde Rahel ende Lea,
 het huys van Israel getimmert hebbe.
 Gen. 16. c. Ende de Heer spreekt tot Agar: Ick sal
 dijn zaet vermenichuuldigen. Ende tot
 Gen. 24. g. Rebecca spreken hare vriendē, Dijn saet
 moet de poorten dijner viadden besittē.
 Ghelijck dan hier in dese sproeken, de
 mans

mannē der voorbeschreuen vrouwē, daer **Fol. 53**
om dat sy daer niet ghenōēt zijn, niet wt
ghesloten werden, als dat sy niet sondē
toedoen tot de substancy der vruchte: so
machmen oock de vrouwē daer van niet
wisluyten, daerom dat haer mans alleen
ghenaemt werden. Onse tweede ander
woorde is, dat de mannen, insonderheyt **Gen. 12. 8. 22**
by den Hebreē (*welckē de belofte des **D. 26. 11. 28.**
toecomstigen Messias gedaē was) voor **C. 49. b.**
hoofden ende Autores harer naecomē- **2. Sam. 7. b**
lingen gestelt werden. So is oock de mā **1. Co. 11. b. 9**
niet om der vrouwe, maer de vrouwe om
des mans wille geschapen: En ghelijck
als de man, om dat hy een beelt en heers
lichheyt Godes is, alle syne heerlichheyt
tot God moet refererē: also oock de vrou
we, die eens mans heerlicheyt is, moet
alle hare heerlicheyt tot den man keerē.
De derde is, Dat de vrouwē door de son
de verloren hebbē het privilegi recht, dat
hare kinderē en nacomelingē met haren
naē souden genoemt werden. **1. Co. 11. b. 7**
Enno hier wat soude schinē tegē ons
te hebben: so heeft hy in synen boeck, des
se leste andwoorde wat verkeerdelick
ghenomen, vragende, of dan de vrouwē,
door de sonde geē vrouwē meer geweest
zijn? Daer wy alleēlick gesproken hebbē,
van het recht der naminge der kinderē.
O welck de vaders en niet de moeders
hebbē: dewijl oock de man een heer ouer **Gen. 3. d**

Fol. 54. de vrouwe om der sonde wille van God ghesfelt is. Het is ghewisselick al een deel der heerschappy des mans ouer syne vrouwe, dat haren naem en geslachte verloren, of te minsten grotelick verduystert, ende des mans naem by den kinderen voorneemlick ouerblijft. Wat canne met billicheyt hier tegen brenghen?

Maer dat Menno hier voorder noch aenroert, van den geslachtregister Christi, en van het saetwerpen wt den Heb. 11. sal achternae op bequamer plaetse beandwoordt werden. Ende willen nu comen, op dat tweede stuck der leere van de reynicheyt Christi.

Van de reynicheyt des vleesches Christi.

Hier verhaelt Menno sommige myne reden, die ick gebruyckt soude hebbe, om te bewijfen, dat Christus hoe wel van onsen vleesche, van der sonde nochtan vrij zy, waer van ick nu ordenlick handelē wil.

Deerste myne bewijsrede na Menons schrijuen, is geweest, dat d'Engel Luc. 1. d. 38. tot Mariam ghesproken heeft, Du bist ghebenedijt onder alle vrouwen. Welcke reden van my niemant, int bespreek, oft oyt te vooren, oft nae, ter bewijsinghe der reynicheyt des vleesches Christi gehoort heeft. Is daerom erdicht, dat Menno hier ende op ander plaetsen in synen boeck, daeruan als van my ghesproken, geschreuen heeft. Hoe wel ghewisselick het

het meeste deel der segheninghe Bodes Fol. 55.
ouer Mariam bouen alle vrouwe, daer Luc. 1. d. 38.
in ghelegen was, dat van haer een hey- e. 44.
lige vrucht voortkomen soude, ghelijcker Luc. 1. d. 31.
wijs oock in sonderheyt daerō de seghen 38.
is Abraham, Isaac, ende Jacob van Wo Ge. 22. d. 26.
de toegeschreue, dat van hen een heylich a. 28. d.
saet, Christus, geboren soude werden.

De tweede bewijsrede der reynicheit Christi, dewijlse Menno onvolcomelick verhaelt, moet ick met corte woorden voorstellen, gelijckse in den gront geschiet is. Als dan Menno daerop was dringende, dat het niet moghelijk ware, of Christus, so hy van Marien vleesche, synen oorspronck hadde, moeste oock onreyn en sondich zyn, so heb ick onder ander dingen daerop geseyt, of daer schoō geē middel met al in der schrift angewesen ware, hoe Christus in onsen vleesche sonder sonde zyn soude, datmen daerom vā de reynicheit zijns vleesches niet behoorde te twiſſelen, aenghesien de onbedriegelicke schrift van beyde dese stucken, naemlick van syne reynicheit, ende ware menscheit, van mensche, eue crachtelick is leerende. Hoe veel te min, seyde ick, behoortmē dan vā de heylicheit des vleesches Christi te twiuelen, daer nu sesere middelen, in der H. Schrift zyn aangewesen, om welcker wille Christus vā der sonde in onsen vleesche conde vry

Fol. 56. zÿn. Als onder andere daer is, dat hy op
 Esa. 7. c. eene bysonderlicke wÿse sy mensch ghe-
 Mat. 1. c. 18. worden. Naemlic van eener maget, son-
 d. 3. der vleeschlicke lusten ende vermenging-
 Luc. 1. c. 23. ghe des mans sades, * door de kracht
 Mat. 1. c. 18 des H. Gheestes. Daer alle andere mē-
 d. 20. schen, niet sonder vermenghinghe des
 Mat. 1. d. 30. 31. mans ende wÿfs, met vleeschlicke lust
 ontfanghen werden. Daerom is't gheē
 wonder, dat mē in Christus menschwer-
 dinghe reynicheyt, meer dan in alle an-
 dere menschen can vinden.

Dese mijne andwoorde, welcke ghe
 Luc. 1. d. 31. grondeert is, op dese woorden des En-
 gels tot Mariam, De H. Gheest sal dy
 overcomen, en de kracht des alderhooch-
 sten sal dy overschaduwē, daerom oock
 dat geboren wert heyligh, sal Godes soē
 ghenaeamt werden: heeft Menno in ons
 bespreek, en nu wederom in synen boeck
 also ghedudet ende verkeert, als of daer
 wt volgde, dat de sonde niet wt Adams
 ouertredinghe, maer wt de houwelicke
 vermenginghe herquame: Ende dat des
 mās saet, onreyn: maer der vrouwē saet,
 reyn zÿn soude. Maer wy houden, dat
 de vrouwen so wel als de mannen, van
 nature onreyn zÿn: stellen oock de verdor-
 uenheyt des menschen niet eyghentlic
 in de eelicke oft houwelicke vermenging-
 Rom. 5. b. 12 ghe, maer in Adams ouertredinghe.
 1. Co. 15. c. 21 Want wy in Adam alle steruen, Maer
 nae

nae dat d'Enghel Godes tot Mariam fol. 57.

gesproken heeft, dat huer sint soude son-
der mans saet, door kracht des heyligen
gheestes geboren, heyligh zijn: so schamē
wy ons oock niet, die selfste reden, welcke
te d'heylighe Euangelist Lucas, so neer-
stelick wt den mont des Engels Godes
aengheteeckent heeft, tot beweeringhe
der heylicheyt Jesu Christi te gebuycfē.

So hebben wy oock in de woorden des
Enghels, noch eene generale leere aē te
mercken, dat Adams ouertredinghe niet
breyder sy te strecken, dan alleenlick ouer
die menschen, welcke natuerlicker wijze
van man en wif ghegenerereert werden.

So kanmen dan Christum, die zins
vleeschs oorspronck van Maria ontfan-
ghen heeft, onder de sonde geensins be-
sluyten: dewyl hy op eene bysonderlicke
wijse, bouen natuer ontfanghen is, door
de kracht des heyligen geestes, die door
syne heylighmakende kracht de vrucht vā
alle onheilicheit en sonde bewaert heeft.

Hier van machmen oock sien in ons dis-
putacy boeckten folio 154. 157. 158. 159.
160. 224.

Ick hadde oock de reynicheyt des vlee-
sches Jesu Christi met dese reden bewee-
sen. Men kan gheen dinc onder de son-
de besluyten, dan dat die heylighe
schrift daer onder besluyt en so wat de
selue daer van beuyt, dat moetmen oock

Hoe verre
sick Adams
ouertredin-
ge strecket.

Esa. 7. c.
Mat. 1. c. 18.
D. 20.
Luc. 1. d. 30.
31.

3. De schrift
beuyt Chri-
stum vā der
sonde, daerō
konnen wy
hem onder
de zōde niet
besluyten.

Fol. 58

Esa. 53. c.

Je. 23. a. 33. c.

Daniel. 9. d.

2. Cor. 5. d. 21.

Heb. 4. d. 15.

7. d. 25.

1. Pe. 2. d. 22.

2. Jo. 3. a. 5

daer van vrij honden, Maer nu leert de Schrift, dat Christus sonder sonde is, so kan hy dan onder de sonde niet besloten werden. Hoe wel hy zijns vleesch es oorspronck nae der seluer Schrift van Maria ontfanghen heeft. Siet de disputacy fol. 154. 155. 156.

Welcke onse onwedersprekelicke bewijsreden, Menno aldus heeft willen verkreucken. De wyl de Schrift Adam met synen gantschen sade onder de sonde beslypt, so kan oock Christus, so hy vā Adam nae den vleesche herkomstich is, van der sonde niet vrij zijn. Ende aengesien hy daer van vrij is, dat hy oock van Adam oorspronckelick nae den vleesche niet zijn kan.

Maer hier komt Menno te fort op tweederley manieren.

Ten eersten, dat hy om te behouden de waerheyt der Schrift vā de reynichz. Jesu Christi, de waerheit der ander plaetsen der Schrift die van Christus menschelicken oorspronck eyghentlick handelen, met menigherley Glosen verduystert, en de eensdeels verloochent: of ymmers so gloseert, datmen daer van eenen sekeren sin qualiek kan frūghen, daer beyde die plaetsen bysonderlick inghesien, en voor eue warachtich, sonder veel gloserens van alle eenuoudige en rechtuerstādige Christenen gbehouden moeten werden.

Ten

Te anderē, dat hy de generale sproec fol. 59.
ken van Adams ende syner nacomelin- Wan de ge-
gen verdouwenheyt, generaelick wilt ne- nerale ver-
men, sonder aensien eeniger exceptie of berkenisse
wineminghe, die in der seluer Schrift des mensch-
mochte gegrondeert zijn. Want Men- licken ghe-
no moet hier ghedencken, datmen in der nachtes.
heyligher Schrift, niet alle generale of
ghemeyne sproecken oft regelen, genera-
lick alijt nemen en verstaen mach: maer
datmen voor al wijselick insien moer, of
daerin na des Schrifts aenwijsinghe,
ergens eenige exceptie oft wineminghe
kan vallen. Want so men ghemeynlick
seyt. Daer is gheen regel so generael, se
heeft wel hare exceptie. Ende so wan-
neer daerin eenighe exceptie bevonden
wert, so moetmense waer nemen, ende
die generale of ghemeyne sproecke daer
teghen niet dringhen, dewijl de excep-
cie in de ghemeyne reghel met der daet
niet besloten wert. Men seyt oock ghe-
meynlick, *Exceptio confirmat regulam, non in-*
firmat. Dat is: D'exceptie breeckt de re-
ghel niet, maer stercktsse veel meer. So
wie dan in het recht verstant der gemey-
ner sproecken niet wilt dwalen, die moet
dese aenmerckinghe van der exceptie of
wineminghe wel waernemen en groot
achte: anders sal hy lichtelic in vele groo-
te sware ongeschicheden en dwalingen
vallē, gelijck als hier Meno doet, die wt
de

Fol. 60 de generale sproecke van Adams en syn
ner nakomelinghen verdoruenheyt, bes
sluyt, Christum of van Adam nae de vlee
sche niet te syne, so hy sonder sonde is: of
dat hy sondich zy, so hy van Adam is.
Want hy niet aenmerct, hoe de Schrift,
die Adam met den synen onder de sonde
generalick besluyt, Christum nochtans
van den gemeynen vloect altyt wtneet.
Claerlick leerende, dat Christus hoe wel
nae den vleessche van Adam, danoch
heylich ende sonder sonde zy. Seyt oock

a. Rō. 3. c. 23

Rom. 5. b. 12

b. Rō. 3. a. 4

Psal. 116. b.

c. gal. 3. d. 22.

Jer. 17. a.

Rom. 3. b. 9.

10.

Psal. 14. a.

Joan. 1. c. 18

Deut. 4. b.

1. Ti. 6. d. 16

1. Jo. 4. c. 12.

Paulus niet, a dat alle menschen geson
dicht hebben, ende b loegghenaers zijn?
c Oock dat de Schrift alles onder de son
de heeft besloten? Salmen dan daerom
oock versaken, Christū wat, of een mēsch
te syne, somen hem van de sonde, of van
de loegghen vrij houden wilt? Oock seyt
de Schrift, dat hy veruloect is die in de
mensch vertrout. Salmen dan in Chris
tum niet vertrouwen, oft hem versaken
mēsch te syne? Oock seyt Paulus, dat ala
le de Joden onder de sonde zijn, ghelijc
kerwijs gheschreuen is: Daer is niemāt
gherechtig, oock niet een. Soudemen
hier segghen, dat Christus gheen Jode,
of een sondaer ware? Oock werden wy
inder Schrift gheleert, dat niemant oye
God ghesien heeft. Salmen dan seggē,
dat Christus God niet hebbe ghesien?
Luen op dusdanige eene wijze wilt Nē

no beweeren, dat Christus niet zy van fol. 61.
Adam herkomstich, om dat Adam met
synen sade verdorue: ende Christus hey-
lich is: niet aenjiende, tē eersten, op wat
wijse mē die vniuersale of gemeyne sen-
tency van Adams ende syner nakomme-
linghen verderuenisse verstaen sal: ende
ten anderen, of daer eenighe winnemin-
ge in der Schrift vā die generale sproec-
ke beuonden wert, oft niet. Maer na dat
de Schrift hier een winnemingē in Mesa-
sia stelt, die hoe wel vā Adam, dānoch
heyllich zyn soude: so machmen die gene-
rale sentency vā Adams sonde ende vers-
derffenisse, teghen die exceptie Messie-
gheenssins dringhen, in sonderheyt nae
dat de menschwerdinge Christi op eene Mat. 1. d. 20
bysonderlicke wijze, namelick door het Luc. 1. d. 31.
werck des heylighen Geestes toegegā-
is. Men moet dan die generale sproeckē
van de verdoruenheyt der menschen en-
de Adams kinderen, alleenlick nae den
ghemeynen loop der natuere verstaē, als
tijt mer een exceptie op Christum, welcke
de Schrift selue aewijst. Aldus blijft ons
se voorgegeuen reden van de reynicheyt
des vleesches Christi noch metter schrift
vast, en van Mençons aenstormen om-
bewoghen.

Noch had ick tot bewijsingge der rey-
nicheyt des vleesches Christi, dese reden
voortgebracht: Wan Christus syner mē-
schelicker 4. So Chri-
stus vleesch
wt den Mes-

Fol. 62. schelicker nature oorspronck wt der sub-
stanty des hemelschē vaders hadde ont-
fanghen (ghelijck Menno wilt) so had-
den de Propheten ende Apostelen de ge-
meynthe Godes te vergheefs, van der
heylicheyt ende reynicheyt des menschē
Christi so neerstelick te voren vermaent.
Want dit is by alle menschen altijd ont-
ghetwifelt gheweest, dat God ende sy-
ne substanty van der sonde vrij zyn. De
wyl nu dan Christus onses vleeschē en
de bloedes deelachtich soude werden,
waerdoor syne volcomen heylicheyt by
des menschen vernuft in twifsel mocht
te comen, so heeft ons der haluen de
Schrift so nerstelick van syne reynicheyt
onderrichtet en onderwisen. Siet daer
van in der Disputacy, Fol. 55.

Dese onse bewijsreden van de heys-
licheyt des vleeschē Christi, behaluen
dat se Menno onvolcomelick ende wat
ontrouwelic in synen boeck verhaelt en
de voorstelt, so soect hyse noch door twee
middelen krachteloos te maken.

Ten eersten, door een wtvlucht, seg-
ghende, dat het een kindische glose zy.
Maer aldus sonder bewijs wat voor kin-
disch te schelden, ist niet veel meer voor
kindisch te achten? So Menno onse
reden die in der Schrift ghegrondeert
is, voor eene kindische glose wilt schel-
den, hy bewijse dat eerst oidentlick met
bescheyt,

bescheydt, anders moeten syne ant- fol. 63
woorde voor een kindisch wtulucht hou-
den.

De tweede middel waer door Men-
no onse voorseyde reden wilt nederleg-
ghen, is niet ten propooste dienende.
Want hy valt op syne voorghenomen ge-
nerale meyninge, ende seyt: So Christus
wt den onreynen Adam gheweest ware,
so moeste de Schrift haer selfs enteghen
zijn, oft Adam moeste twee saden ghe-
hadt hebben. Daeruan het een, verdor-
uen: ende dat ander, reyn ghebleuen
ware.

Waerop wy hem andtwoorden: Dat
de Schrift haer seluen niet enteghen is,
wanneerse wt eene ghenerale sproec-
ke, om seker oorsaken wille, wat claerlick
wneemt. Want sodane wtneminge niet
de waerheyt der generaler reghel altijt
bestaet, ende is oock in de generael re-
ghel niet begrepen. Ghelijck wy dat eens
weynich hier bouen, ghenoechsaemlick
bewesen hebben. folio. 59. 60. 61.

Dat ny Menno voorder van twee Oft Adam
Adams saden schrijft, daer van het een tweederley
verdoruën, ende dat ander reyn gheble- saet, eē reyn,
uen soude zijn, so Christus van Adam en dat ander
nae den vleesche sonder sonde her gheco onreyn in sie
men ware, mach op tweederley manie- gehat heeft.
ren verstaen werden. Ten eersten, dat
hy by de twee Adams saeden, verstaet
twee

Of de son-
de inde bloo-
te matery
des sades 3p
gheleghens

a. Rom. 5. b.

12. c. 14.

1. Corin. 15.

c. 22.

Ephe. 2. a. 3.

b. Gen. 6. a.

ende 8. d.

c. Hier. 17. b

d. Psal. 20. b

e. Math. 15.

b. 19.

Mar. 7. c. 21

f. 4. E. 4. f

twee in het wesen verscheydē materiē
des saets in Adam, waer vā d'eene reyn,
en d'ander onreyn geweest 3p. D'welck
wy niet bekennen, volghet oock wt onser
leere niet. So wert oock van sommigen
de sonde niet eyghentlick ghestelt in de
bloote matery des sades, niet meet als
in der vrouwē melck, die wt eene mate-
ry des bloedes is, maer stellēse indē ge-
heelen mensche, wanneer hy nu wt siele
ende lichame bestaet, en wt smenschen
sade door natuerlicke fracht alleen voort
foemt, ende die alleene is also vā natue-
re wegen, om der sonde wille, in Godes
onwisprefelicke gherichte, der verdoes-
menisse onderworpen, ende in zyn herte
tot der boosheyd van natueren genegen.
Aldus wert de sonde ouer al in de schrift
niet eyghentlick in de matery des sades,
maer a in den geheelen mensche, ende in
zyn herte of binneste gheneghentheyd
ghestelt. Aldus tuyghet God, b dat de ge-
dancken des menschelicken herten gāsch
boos zijn, vander ioghet op. c Ende Hie-
remias roept wt: Boos is des mēschen
herte. d Oock vraecht de Wifsemā: Wie
sal daer segghen, mijn herte is reyn?
e Christus die leert, dat alle boosheyd wt
des menschen herte voort komt. f Ende
by Esdras leesmen, dat het fruyt des
booses sades in Adams herte vandē bes-
ghinne gesayt is. D'welck niet geschiet,
dan

dan wanneer de mensche wt siele ende li fol. 65.
 chaem bestaet. Maer datmen in de oude Job. 14. 8.
 translaty by Job van onreynen saede al-
 dus leest, Wie kan reyn maken, dat van
 onreynen sade ontfanghen is? staet so in
 den Hebreuschē text niet, wantmen
 daer in van gheenē sade leest, ghelijck
 men oock niet doet in den Griectschē
 text, die aldus luit, τίς γὰρ καθάσθη ἴσται
 & ὁ ἴσται; ἀλλ' οὐδὲν. hoc est, Quis enim
 mundus erit à sordē? sed nullus. dat is, Wie sal
 daer reyn zyn van vuylheyt? ia niemant.
 Welcke plaetse Pagninus nae der He-
 breuschē waerheyt aldus ouer gheset
 heeft, Quis dabit mundum ex immundo? Nec va-
 nus quidē dabitur. Dat is, Wie sal het reyn
 wt het onreyn geuen? Niet een. O'welc
 beduyt, na het verclarē sommiger schrifte
 verstandighen, Quis edat operationem munda-
 dam ex corde impuro? Dat is, Wie sal een
 reyn werck van een onreyn herte voort-
 bringhen? Somen nochtans des men-
 schen saet wilde onreyn heeten, dat ver-
 staense niet eygentlick van weghe syner
 substancy ende matery, maer daerō, dat
 de menschen die natuerlicker wijse daer
 wt voortkomen, van natuere in'r gerichtē
 Godes, door den eysch syner gherechtic-
 heyt, onreyn, ende in het herte verdorue
 zyn. In welck een verstant, men de voor- Eph. 2. 8. 3.
 seyde woorden des Propheetē Jobs oock
 wel nemen ende duyde mach. Ende als

§

David

Fol. 66. David van sich spreekt, In sonden heeft
Dial. 51. my myne moeder ontfanghen: so spreekt
hy daer niet eyghentlick, van de matery
zijns eerste oorspröcks in zijns moeders
lijf, maer vā sich, doe hy in zijns moeders
lijf een volkomen mensch gheweest is.
Daerom seyt hy duydelick, *concepit Me,*
dat is, Sy heeft My ontfanghen. Ende
dat woordelen ontfanghen, wert hier al
leenlick teghen de gheboorte ghestelt, en
de ghenomen voor den tijt, in welcken
men noch van der moeder voor de ghe-
boorte wert ghediagen. Doch wat hier
van zy, willen wy den verstandigē Chris-
telicken Leser gheuen te bedēcken, ende
begheeren daer over met niemant te ha-
deren ende te twistighen. Somen noch
tans de sonde in de bloote matery des sa-
des stelde: so kan dat Menno's sake noch
niet vorderen, dewijl Christus noch van
het bloet Marie (d'welck wt eene mate-
ry, niet reynet dā het saet zyn sonde) zyn
wasdom heeft ontfanghen, ende is door
haer melck geuoet. Ende so Menno seit,
dat die onreynicheyt des wasdoms ende
voetsels van de substancy Marie, Chri-
stum niet heeft konnen ontreyngen: hoe
soude oock dan Christus, in den eersten
oorspronck zijns vleeschs van den sate
Marie, niet oock reyn zyn ghebleuen?

Ten anderē mach Menno by de twee
saden verstaen, tweederley mensche van
Adams

Adams saet herkomstich. Op welke een fol. 67.

ne wijze ende verstant, wy bekennen, dat
Adam tweederley saet gehadt heeft, een
reyn, namelijk Christum; dat ander, on-
reyn: te weten, alle andere menschen die
alleen natuerlicker wijze van hem her-
stich zijn. Aldus wert in den Koninck
Dauid, nae het wtwijzen der Schrift,
tweederley saet gheuonden: een onreyn,
dat alleen natuerlicker wijze vā hē voor-
komende is: dat ander, reyn ende heyligh
sonder sonde, namelijk Christus, die hoe
wel een *a* soon Davids, *b* een vrucht sy-
ner lendenen, dan noch heyligh is. Wert
daerō van dē Prophete Hieremia twee-
mael *c* een rechtueerdighe spruyte Da-
uids, ende *d* van Esaias, een blomme wt
de wortelen Jesse, op welcker de gheest
Godes rustet; duydelic ghenaeamt. Al-
dus *e* hebben Abraham, Isaac, ende Ja-
cob wt sich oock eē heyligh saet verwacht
(Christum) daer door alle menschen ghe-
seghent souden werden. *f* Ende de Is-
raeliten hebben door Godes beuel eē
ghebor een reyn onbesmet ende volkomē
Daeschlam wt den anderen onvolkomen
Lammeren moeten nemen. *g* D'welck
een voorbeeld op Christum, ende der hal-
uen niet sonder mystery gheweest is. So
strijdet dan teghen der Schrift niet, dat
op dese wijze tweederley saet: een onhey-
lich nae den loop der natuer; het ander
heyligh,

a. Mat. 1. a. 1

eñ a 22. b. 15.

Mat. 16. g.

47.

Luc. 18. g. 38

b. act. 2. c. 30.

Psalm. 132.

c. Jere. 23. a.

ende 33. c.

d. Esa. 11. a.

e. Gen. 22. d.

26. a.

28. c

Act. 3. d. 25.

Gal. 3. c. 16

f. Exod. 12. a

g. 1. Coz. 5.

b. 6.

1. pet. 1. d. 19.

Fol. 68. heylich, bouen natuer, van Adam, Abrahams ende Dauid herkomen soude. Sea wijl het God in zijn heylich woort also afgebeeldet, gheleert ende toe gheseyt heeft, die daer is machrich te doene al wat hy beloest. Wilt sief dan Menno daer aen ergeren, hy disputere daer ouer met Gode, so hy darf, en niet met ons.

Ro. 4. d. 21.

5. Christus is eē mēsche sonder sonde. Want God die het machtich is ghesweest te doene, hetet also gewilt.

Daer is oock in ons disputacy boeck fen fol. 156. ter bewijssinghe der reynheit des menschen Christi, van my voort ghebracht, de wille ende macht Godes, die van aenbeghinne betuycht heeft, dat Messias eens menschen saet, ende reyn zijn soude. En op darmen vā dat werck Godes in de reynicheit Messie niet twijfelde, so stel ick daer by, hoe de mensch niet ghemeyn noch onheylich makē kan, wat God betuycht heeft heylich te synen ende aenwijse Act. 10. niet, dat ick d'heylichz des vleesches Christi met het vleesch der dieren verghelijcken soude (so Menno duydet) maer om te bewijssen, dat myne voorghebrachte reden wel beslotē ende begrepen was in die generael sentency des Heeren tot Petrum, Wat God ghereynicht heeft, dat maect du niet ghemeyne. Want een generael sentency tot vele particulare dinghen altijt gebruyct kan werden. Daerom ist eene ontrouwe verkeeringhe myner aenwijssinghe, dat Menno hier schrijft, Ick hebbe de reynicheit eyt

Act. 10. c. 15

Act. 10. c. 15
11. b. 9.

nicheyt des vleesches Christi met de reynicheyt der dieren vergheleken. Want behaluen dat Christus daer niet eyghentlicke spreeket van de reynicheyt der dieren, also Menno wilt, maer veel meer van de reynicheyt der Heydenē, diemen oock tot syner ghemeynre schuldich was op te nemen, ende niet voor onreyn te houden, ghelijck Petrus dat selue verclaert: so leerē wy oock niet, dat Christus vlees r'eenigen tijde onreyn, daer nae met eenen woorde reyn ghemact zyn soude.

Ghelijck de dieren *a* te voeren inder wet tot eren onreyn, *b* daer na vanden See werden. Naer houden ende gheloouen, dat Christus vleesch altijt reyn, ende vā sonden vrij gheweest zy, ghelijck ons het onbedrieghelick woort Godes dat felick ende oueruloedichlick leert ende aenwijst.

Dat nu Menno ende zijns ghelijcken hier altijt teghenwerpen, Het soude teghen Godes gherechticheyt ende sentency strijden, dat Christus sonder sonde van Adams vleesch ware: kan om veelderley oorsaken niet bestaen. Welcke wy hier op het kourste veruarē ende aenmecken enen willen.

Ten eersten, stellen ende strecken onse wederparten de sonde ende de sentency der verdommenisse ouer Adam ende

Fol. 70. den synen ghesproken, veel breyder dan
 strecken dā God in zyn woort ghedaen heeft. Want
 God selue men vint in der Schrift altyt eene wone
 doct. minghe in Christo van de generale ver-
 dommenisse Ade, ende zynet nakomelin-
 ghen, ghelijck het te voeren flaerlick bes-
 wesen is. Op welke schrifmatighe wt-
 neminghe van de generale sproecke on-
 se wederparten niet willen achten, ende
 daerom niet rechte dwalē. Oock na ver-
 len gheuoelen stelt God de sonde en ver-
 dommenisse in den gheheelen mensche,
 die natuerlicker wijze wt des menschen
 sade zyn leuen ontfanghen heeft, en niet
 eygēlick in de bloote matery des sades.

2. He maect
 Christus ey-
 genschappe
 die hy bouē
 alle andere
 menschen
 heeft, aen-
 mercken.
 a. Esa. 9. b
 Jere. 33. c
 Ioan. 1. a. 1
 en 20. g. 28
 Rom. 9. b. 5.
 1. Jo. 5. d. 29
 b. Esa. 7. c
 Mat. 1. d. 23.
 c. Col. 2. b. 9
 d. mat. 1. c. 18
 d. 20
 Luc. 1. d. 30. 31

Ten anderen, so nemen sy oock niet
 waer, dat in Christo wat sonderlick is,
 waer door hy meer dan alle andere men-
 schen vā der sonde reyn zyn sonde. Wat
 bouen dien dat God ghewilt heeft, dat
 alleene Christus onder alle andere men-
 schen van der sonde sonde vrij zyn: ende
 dat hy is, niet alleen mensch, maer oock
 in eender persoon, a ware God, b onse
 Emmanuel, dat is, God met ons, c in welc-
 ken alle volheyt der Godheyt lichamelie
 woon: so is hy oock op eene bysonderlic-
 ke wijze, bouen natuer, d sonder toedoen
 des mans, door de fracht des h. geestes
 mensch gewordē. Welcke heerlicke stuc-
 ken, aengesien datse in gheenen mensche
 meer dan in den wensche Christo beuon-
 den

den werden, so ist gheen wonder dat hy fol. 71.
vrij is van der sonde, daer mede alle an-
dere menschen besmet zijn, als die geen
woort harer reynicheyt hebben: zijn oock
niet anders dan menschen, en werde als
leenlick door natuerlicke, en niet door de
heylichmakende fracht des H. Gheestes
ghegenerceert.

Ten derden, kan hare teghenwerpin- 3. De moge
ge niet beslaen, om dat sy Godes macht thz Godes
(die in deser sake met synen geopenbaer
de wille ouer een komt) niet recht willen
insien. Daer sy nochtas selue toe beweet
ringhe harer leere, op de macht Godes
wel dringhen, buyten synen geopenbaer
de wille. Want als sy segghen, dat Chris-
tus vleesch oorspröckelick zy wt Godes
substancy en wesen: so leeren sy nochtas,
dat hy door Godes fracht, de Goddelic-
ke eyghenschappen niet ghehadt heeft,
maer is in zijn wesen, sictelick, tastelic,
sterffelick, onwetende, &c. geweest: * daer Jo. 4. d. 24
God in zijn wesen, een gheest is, sonder Lu. 24. f. 38
vleesch en beenen, onsterffelick, onsen- Jo. 1. d. 24
lick, ontastelick, alwetende, &c. Hoe sou- Exod. 33. v.
demen dan de moghenheyt Godes niet en 1. Ti. 1. d. 17.
veel meer daerin moeten aensien, dat hy 1. Jo. 4. c. 12
Christum in syne menscheyt van der son-
de, nae syne belofte vrij hielder Dewijle
ooc de sonde niet sodane eene eygenschap
des menschen is, ghelijck in God is de
onsteeffelicheyt, alwetenheyt, &c. Want

fol. 72 de sonde alleen een toe val is des menschen: waer vā hy in der scheppinge vrij is geweest, ende in de verrijssnisse daer van wederō vrij sal worden. En so God ons lichaem, dat nu der sonde is onders worpē, wederō daer vā in de verrijssnisse volkōmelick sal konnen vrij maken: hoe soude hy nae syne belofte, die een onloes genachtige God is, door den H. Geest niet hebben konnē beschicken, dat Christus in zijn menschelick wesen van der smerte der sonde alijt vrij ware?

Phil. 3. d. 21
Tit. 1. a. 2.

Ten lesten kan oock daerō hare teghēwerpinge van Adams verdoruenheyt tegen de reynicheyt Christi niet bestaē: dat se dese twee verscheyde stuckē der leere, namelick vandē oorsprōck des vleesches Christi, en Christi, en van syner reynicheyt, alijt confunderen en vermingē: daermen een yeghelick stuck der leere bysonderlick insie, wegghen, en voor warachtich aen nemen moet. Daer van werē wy doch, dat Christus een reyn mensche sonder sonde is: dan dat de Schrift also ons tuyghet, en leeret. Waer wt sullen wy oock anders richten vā zijns vleesches oorsprōck, dā wt der seluer Schrift: Maer dat Christus den oorsprōck zijns vleesches van menschen heeft ontfangē, kanmen daer wt merken, dat hy ghenaeemt wert, niet alleenlic a een mensch, b een kint, c mā, d en mēschen sone en kint, als e Abrahā, f Dauid, g

4. Mē mach de Schriftē banden oorspronck des vleesches Christi, ende vā syner reynicheyt n. 3. v. mingē.
a. Jo. 8. e. 40
Ro. 5. c. 15.
1. cor. 15. c. 21.
f. 47.
1. Tim. 2. b. 5
b. Esa. 7. c.
ende 9. b.
Mat. 2. b. 11.
c. 13. 14.
d. 20. 21.
Lu. 2. b. 12. c.
16. 17. 21.
d. 27.
e. 40. 42.

f Davids ende g Marië soon: maer oock
 h een saer der vrouwen, i een saer Abrahams,
 hams, Isaacs, Jacobs ende Davids,
 k een vruchte der lendenen Davids, l die
 daer gheworden is wt den sade Da-
 uids na den vleesche, m die daer opghe-
 staen is wt de vrucht der lendenen Da-
 uids nae den vleesche, n opghewect van
 dē sade Davids, o een spruyte Davids,
 p ende een blomme wt de wortelē Jesse,
 q gheworden wt eener vrouwe, r een
 vrucht des lijfs Marien / van Juda wt
 ghesproken, s die wt den Joden is so
 veel het vleesch aengaet, v des vleesch
 ende bloedes der kinderen in ghelijcker-
 maten deelachtich gheworden, x synen
 broederen in alles ghelijck, y ende alle-
 sins beproeft na ghelijckheyt sonder son-
 de. So wie alle dese ende der ghelijcke
 plaetsen der Schrift recht insiet, en met
 eenuoudiger herten ghelooft, na het ge-
 meyn ende seker ghebruyck van spreken
 oock in der Schrift: ende niet nae onser
 wederparten erdichte, ende in der ker-
 ke Godes onbekende glosen: hoe can by
 twiſelen, of de oorspröck des vleesch
 Christi sy van Maria?

Ende ghelijck de Schrift vā den oor-
 spronck des vleesch Christi aldus duy-
 delick in alle eendrachticheyt ende claer-
 heyt leert, also beuesticht sy oock euen-
 crachtelick syne reynicheyt. Want aens

f v gesien

Fol. 73.

c Jo. 1. d. 30.

Act. 2. d. 22.

d mat. 8. c. 20

e Mat. 1. a. 1

f Matt. 22. b

15.

g mat. 1. d. 25

Luc. 2. a. 7.

h Gen. 3. c

i Gen. 22. d.

en 26. a. en

de 28. c.

2. Sam. 7. b

k Ps. 132.

l Ro. 1. a. 3.

m act. 2. c. 30

n Act. 13. d.

23.

o Jere. 23. a

33. c.

p Esa. 11. a.

q Ga. 4. a. 4

r Lu. 7. d. 38

s He. 7. c. 14

t Ro. 9. b. 5.

v He. 2. d. 14

x He. 2. d. 17

y He. 4. d. 15

Weswijs by

Christus

sonder son-

de is.

fol. 74 ghesien het vrouwen saet na Godes bes
 loefstennisse der slanghen kop vertreden
 moeste, ende niemāt dat doen konde, dan
 die van der sonde vrij is, so moeste oock
 Christus van der sonde vrij zijn, die ghes
 comen is om de werckē des Duyuels te
 breken, ende den te vernietigen, die des
 doors ghewalt hadde, dat is, den Duy
 uel. Ende als onse voorvaderen, Abra
 ham, Isaac ende Jacob, sodane eene bes
 loefte gegheuen wardt, dat in haer saet,
 d'welck is Christus, alle volcken en̄ ghes
 slachten ghesegnet soudē werden: was
 daermede niet ghenoech bewesen, dat
 dat selfste saet oft kint wt hare sade, heyl
 lich, ende sonder sonde zijn sonder: God
 heeft Moses gheboden, men soude tot
 het paeschlā (d'welck Christum bes
 duyt) sodaen een lam wt den anderē ne
 men, dat daer onbesmet ende volcomen
 ware. Ende Esaias het volck met de be
 loftenisse des toecomstighen Messie tot
 David ghegheuen, seer lieflick troosten
 de, sprecckt, Dat op de blomme wt de
 wortel Jesse, de gheest des Heeren rus
 ten, ende dat de gherechtricheyt, de gors
 del syner lendenen zijn sonde. Ende de
 selue Propheete daernaē beschrijvende,
 het lijden Christi, verclaert syne heylies
 heyt met breeder woorden, segghender:
 dat hy gheen sonde heeft ghedaen, noch
 bedroch in synen mōi geweest is. Daers
 om

om wert hy oock wel ten rechten twee- Fol. 75.
mael van den prophete Jeremias, een Jer. 23. a. en
gherechte gespruyte Davids: ende van 33. c.
Daniel, de heylighe der heylighen ghe Dan. 9. g
naemt. Oock spreekt Christus in den ne
ghenentsestichsten Psalm (Want Pau- Psal. 69.
lus die Psalm op Christum duydet) Rom. 15. a. 3.
moet betalen, dat ick niet genomen heb-
be. Ende Christus is aldus heyligh en-
de van der sonde vrij bekennt gheweest,
niet alleenlick in d'eerste kercke der Pa-
triarcken ende Propheten, maer oock in
de Apostolische. Want d'Engel naemt Luc. 1. d. 31.
hem het heyligh. Paulus seyt, dat hy 2. Co. 5. d. 21
gheen sonde bekennt heeft, dat hy sonder Heb. 4. d. 1. 5.
sonde beproeft is gheweest, ende dat hy Heb. 7. d. 25.
is een heyligh, onnoosel, onbeuleckt hoo-
ge Priesler, afghesondert van den son-
daren. Oock wert hy van Petro ghe- 1. Pe. 1. d. 19
naemt, een ontschuldich en onbeuleckt 1. Pe. 2. d. 22
lammeken, ende dat hy gheen sonde ghe-
daen heeft, ende datter gheen bedroch
in synen mont ghevonden zy. Oock seyt
Joannes, dat hy erschenen zy, op dat hy 1. Jo. 3. a. 5.
de sonde wechneme, ende dat geen son-
de in hem is.

Via datmen dan so vele clare ghetuy-
ghenissen heeft, des willen Godes, niet
alleenlick dat Christus vleesch oorspronc
felick zy van Maria, maer oock dat hy
daer in heyligh ende reyn is: so moghen
wy aen gheene van beyde dese stucken
twijfelen

Fol. 76 twiſſelen. Ende ghelijck niemant Chriſtum onder de ſonde mach beſluytē, om dat hy van Adam is: alſo machmē hem oock niet loochentē vā Adam te ſyne, om dat hy van der ſonde reyn is. Want alle woordt is by Gode mogelick, hy doet al wat hy wilt, ende is machtrich te handlen, al wat hy toefeyt.

Luc. 1. d. 38.
Pſal. 114. b.
Ro. 4. d. 21.

So iſt nu wt onſe voorgaende andt woorden claer, dat onſe bewiſſede vā de heylicheyt ende reynicheyt des vleeſches Chriſti, in ons Diſpuracy boeckē voortghebracht, ende hier beweert, op den vanden vels der B. Schrift gegrondeert, van Menno noch onghetroken bliuen, ende oock in der eewicheyt wel bliuē ſullen. Want des Heeren woordt bliſt in der eewicheyt, ende gheen verzuſt, noch raet vermach daer teghen.

Eſa. 40. b.
Pet. 1. d. 25.

Van andere beſchuldigen, buyten den gront der Leere.

Ma dat wy nu op de ſtucken der leere in deſen Artikel van Menno voortghebracht, gheand woordt hebben: ſo moeten wy voortaan, tot eene forte verandt woordinghe ſommigher dingen comen, die in deſen artikel tot onſer onuerdiedige beſwaringhe van Menno hier noch toeghedaden werden.

Van het ſoeken myner eere.

Ten eerſten verſaecht hy, hy hebbe my niet verwerē, dat ick mijn eygen eere te Londen gheſocht hebbe. Maer des wyl

wijl daer weynich aenghelegghen zy, wil Fol. 77.
ic het geerne varen late. Hoe wel men
nochtans daer van niet anders dan in
mijn boeckten fol. 8. 10. 203. 204. ver-
haelt wert, bewist is. O'welck oock alle
d'onse, die daer tegenwoordich waren,
dat noch also ghetuyghen. Welcker ge-
tuygenisse Menno hier t'onrechte daer-
mede suspect maect, als oft sy daerin my
naden mont gesprokē hadden. O'welck
ic in mynen dienste van niemanden oyt
ghesocht hebbe. Kenne oock d'onse die
daer teghenwoordich waren, voor so-
daene niet, datse om yemāts wille, door
logenachtighe pluymstrickinghe hare
siele souden willen schadighen. Ende
wat voordeels conden sy van my door
haer pluymstricken behalen? Maer ons-
der Mennons volck isser in onse Dispu-
tacy wel een gheweest, met namen Jos-
ach. die daer in onser aller teghenwoor-
dicheyt tuychde, Menno hadde my het
soecken myner eere niet verweten, welc-
ke nochtans, van my alsdan opēcliek ges-
uraecht zūnde, wanneer hy doch in het
eerste bespreck gecomen ware, oock voor
Menno bekende, ontrent den middach,
daer Mennons beschuldige van soec-
ken myner eere, ontrent ten acht vren
in de voorrede ons eerstes besprecks ge-
schiet was. Dit soude ic nu noch ghe-
ten hebben verswegghen, so Menno de
syne

Fol. 78 syne teghen het ghetuyghen der onser
in synen boeck niet inghebrocht hadde.

Maer ander
beschuldin-
ghen.

Daernaes schrijft Menno, ick hebbe
hem in 't beghin onses handels sommi-
ghe artikelen voorghestelt, daer van alle
syne schriften vol zijn? Waer hadde hy
dan op dien tijt eenuoudichlick geschre-
uen van d'authoriteyt der Ouerheyt, en-
de van de Echtscheydinghe? daerop hy
nochtans nu synen nieuwen ban (van
welcken men, om sulcke saken, in de wa-
re kercke Godes noyt ghehoort heeft) so
tyrannelick darf dringen. Wie heeft oock
van den onsen oyt in Menno ghestraf-
t, dat hy Christum voor den sone Godes
bekenet? oft wie heeft oyt gehoor, dat wy
versaken den ghecruyften Christum, den
sone Godes te syne, ende dat het woorde
vleesch gheworden is? gheluck Menno
dese stucken hier ende allenthaluen in sy-
nen boeck seer ontrouwelic darf voor-
gheuen. Maer anders konde hy syne er-
dichte leere onder eenen schijn niet be-
decken, ende de waerheyt onser leere by
den verstrickten simpelen verdacht ende
verachtelic maken.

Ma die vra-
ghe, of Ma-
ria eē mēsch
is? Sie de
Disputacy,
Fol. 84.

Maer ick dencke niet, dat eenich ver-
standich mensche lichtelic ghelouen
sal, dat ick wt verbaestheyt so slechte een-
ne vraaghe, ende buytē proposte als Men-
no wilt, hem voorghestelt soude hebben:
naemlic of hy geloofde, dat Maria een
mensch

mensch gheweest zy? waerop wel een fol. 79.
ses oft acht iaerich tint andrwoordē con
de. Maer het is aldus in den gront toes
ghegaen: Doe ick Menno op syne ghe
lijckenisse van Menno's ende Geer
truyts sone, teghenwirp, dat Christus, Mat. 1. c. 18.
dewyl hy wt Joseph niet was, gheens D. 25.
mensen soon zijn conde, so hy zijns Luc. 1. d. 30.
vleesches oorspronck vā Maria niet ont
fanghen hadde: ghelijck als zijn soon 3. c. 23.
niet conde eens mensen soon zijn, so
hy noch van Meno, noch van Gertruyt
syne menschlicke substancy ontfanghen
hadde: so heeft hy alsdan daerop geandt
woordet: Maria is ia een mensch, en
de gheen koe geweest: daer met meynen
de, dat Christus eens mensen soon
daer om ghenacmt wert, dat hy van een
nen mensche, naemlick Maria, ontfan
ghen, ghedragen ende ghebooren is, hoe
wel hy syne menschlicke substancy van
haer niet soude hebbē verkregen. Waer
in wy Menno alsdan, hebben teghenge
sproken. Heest oock op de selue onse re
dene, nu in synē boeck noch gheen andr
woorde ghegheuen. O' welck hem ende
alle den synen oock onmoghelic is. En
doe Menno den onsen met vele woordē
ende met claghelicke wtroepingen som
wile onder het disputeren sochte tot sy
ne leere te bewegen, ende een onder den
onsen, Claes van dē wege genacmt, als
dan

dan tot hem seyde, dat hy in syne leere, hoe neerstich hy oock toehoorde, gheenē vasten gront der Schrift sien conde, &c. so heeft hem Menno, voor een botte koe, ende op een andermael door ghelijcke oorsake, voor een plomstock gescholden. Aldus is de botte koe, die Menno in synen boeck voorbringht, ende gheren een ander verrewē ghaue, in't spel ghecomen. Dan ten is niet weert, datmen ouer dusdanighe suselingen een woort meer bruycke.

Ditschu is
dinghe van
partijlich.

Maer daerin gheschiet my al te grooten onrecht van Menno, dat hy my opleyt partijelicheyt in ons bespreck: daer toe ick, hoe wel van den gront onser leere in mijn consciency gherust ende seker, met sodanich herte nochtans ben ghecomen, om het myne ganzlick te verlaten, en het syne aen'te nemē, so hy door fracht der Schrift my van eenighe valscheyt der leere hadde connen ouertuyghen. Seb oock der haluen, voor het bespreck, in myne swackheyt, God heymlick aensgheroepen, ende des auents voor het bespreck, allen den onsen van huysē tot huysē tot bidden laten vermanen, op dat alleen de reyne waerheyt, tot vertroostinghe veler eenuoudiger ende verstricker consciencien, d'ouerhant door ons t'samen spreken mochten nemen. Dit ghetuyghenisse mijns herten van
myne

myne onpartijlichheit, d'welck ick tot fol. 81.
noch roe door Godes ghenade behou-
den hebbe, so het van Menno ende zijns
ghelickten, niet aenghenomen wert, sal
nochtans eenmael voor den richstoel
Christi openbaer werden.

Dat Menno hier oock schrijft, By
hebbe my de ionckheyt des verstandes
ende niet der iaren verweeten, oock heb-
be alleenlick gheseyt, het ware al enkel
Anathema wat ick voorbrochte: wilde ick
wel gheren de swaechteyt syner memory
toeschrijven, so by die in andere dingen
niet sterck ghenoech hadde. Naer waer
toe soude ick my door het exempel des
ionghen Timothei ontschuldicht heb-
ben, so my Menno de ionckheyt des ver-
stants ende niet der iaren verweeten had-
de? Sie de Disput. fol. 39. 40. En dat
Menno myne onghehoorde reden voor
Anathema ghescholden heeft, is een vā
de voornemste onder zijn volck, Jasper
ghenaemt, een wyghe voor Menno en
synen volcke noch in onse teghenwoor-
dicheyt te Wismer geweest. Sie de Dis-
putacy fol. 112. 214. 215. Dan by dese din-
gen, de wijl se den gront der leere niet
aenghaen, wil ick niet veel setten. Het
is my ghenoech, darmen op den gront
der leere achte, ende daer van wisselick
nae het recht snoer der H. Schrift rich-
te. Men gevoele dan van myner perso-
ne

Wā de iōcks
heyt der iā-
ren en het
Anathema.

Fol. 82. watmen wilt. Het Evangelium Christi
2. Co. 6. b. 8. moet doch door quaet geruchte en goet
gheruchte bedient werden.

Ofst wy hā
Menno in
ons bespreec
ouerwonnē
sijn geweest

1589
1590

So ick dan in ons bespreeck also bes
uanghen met ghestopten monde gheses
ren hadde, als Menno hier ende allents
haluen in synen boeck voorgheeft: by sou
de my daerouer (so ick hem recht kenne)
openlick voor onse gantsche versamelin
ghe, alsdan wel beschaemt, ende d'onse
daer door swack ghemaect hebben.
D'welck hy niet ghedaen heeft. Ende
so wy so gansch ouerwonnen gheweest
waren (als Menno wilt segghen) hoe
souden wy daerna een ander bespreeck
van hen schier afghedrongen hebben?
waer toe sy oock niet so veel volcx toes
laten wilden, als wel in het voorgaens
de bespreeck gheweest waren. Oock heeft
ons Menno door den synen laten aens
segghen, wy souden hem niet nasegge,
dat hy van ons ouerwonnen ware, hy
wilde sich oock daer voor niet wighenen
als die ons ouerwonnē hadde. So heb
ben oock de syne, by sommighe van den
onsen na het eerste bespreeck betent, dat
se wt het disputeren gheen voordeel sa
ghen, d'welck d'onse nochtans wel be
uonden, ende daerom op een ander bes
preeck Menno dronghen. Ende in het
scheyden ons letsie bespreeks, doe Men
no van my ende Hermes begeerde, wy
souden

souden hem niet na segghen, dat hy ons fol. 83r
gheene andrwoorde op onse vragē ghe-
gheuen hadde; so hebben wy tot hē ghe-
seyt, hy soude daerop ons noch antwoor-
den, so wilden't wy hem niet na seggen,
anders seyden wy, van der saken ghe-
vraecht zijnde, souden wy de waerheyt
moeten segghen. 1101 1102
Wt alle dese warach- 1103 1104
tighe reden, die oock, eene alleen wighe
nomen, in mijn disputacy boeckten te vo-
ren aenghereekent zijn, ende van Men-
no nu onbeandtwoordt bliuen: wil ick
den leser laten richten, of het der waer-
heyt ghelijck zy, dat wy van Menno als
so hy voorigheest ouerwonnen gheweest
zijn. Maer als ick by my bedencke, hoe
datter sommige onder Menmons volck
sick noch niet schamen tot nadeel onser
leere (daerom ick oock dit verhalē moet)
oueral te verbreyden, hoe ick in een open- An. 1556
lick bespreeck te Nordē van hare Adolph
ouerwonnen ben geweest, daer hy noch
tans selue openbaerlick voor het gātsche
volck beleet, dat hy myne vraghen, ende
die insonderheyt, Waerher het vleesche
Christi oorspronckelick ware: niet conde
beandtwoordē, ouermits de gheest hem
niet meer gaf te spreken (also hy seyde) en
openlick toe seyde, dat hy ons voor ghee-
ne valsche Leeraers wilde schelden: so
is't my oock gheen wonder, dat Menno
ons van eene heymelicke sake darf bes-
G ij schuldig

Fol. 84. schuldigen, als of wy met verslopte mōden voor hem hadden gheseren. Dan men ghevoele hier van wat men wilt, so men alleenlic op den gront der argumētie sonder affectien acht hebbe. Het is my ghenoech, dat de waerheyt Godes bekent ende verbreyt werde, het geschie door onse eere of sie schande. Want wat zijn wy?

Ons hult
vā lo genen

Wat hy my oock beyde in het bespreken ende in het beschrijven voor een loesghenaer scheldet, wil ick om Christus wille gheren laden, met mijnder ende der ompartijlicken toehooreren consciency te vriede zijnde. Ick bestae wel dat ick niet alle dinghen van woorde te woorde also se ghesproken zijn, gbeschreuen hebbe, d'welck onmogelick ende onnoedich was, maer ghelijck het in den brief voor mijn disputacy boeckken aenghe-teekent is, hebbe ghetrouwelick beschreuen, dat den grōt des handels aengaet. Weet oock noch op deser vre niet, dat ick eene bewijsreden van Menno tot versterkinghe syner leere in der Disputacy voorghebracht, versweghen, of den gront syner leere in het alderminste verkeert hebbe.

Ande

ANTVVOOR. fol. 89

de op den seften artikel vā het leste bespreek, tusschen my ende Menno Simons te

Wilmer An. 1554. Feb.
15. ghehouden.

O alle de beschuldighen, hier teghen ons van Menno voorts ghebrachte, wil ick so weynich woorden alst mogelijk is, bruyfen, dewyle sodaeen een strijden, den dienaren Jesu Christi niet betaet, en weynich suchtinghe den Leser daeruan kan komen. Maer wil aldermeest andrwoorden op de stucke der leere, waer door de Christlike leser, in de ware kenneisse Christi gheholpen, ende in de Godsalicheyt ghevordert kan werden.

Soor wat oorsaken wy dan tot het leste bespreek ghecomen zijn, is in ons Disputacy boeckē trouwelick verhaelt. fol. 170. 171. Doek wert daerin nerstelick beschreuen, al wat in het leste bespreek tusschen ons grondelick gheschiet is. S'welck Menno niet weynich in synen boeck verkeert heeft. Ende verhaelt ten eersten vier vragen, die by my vier vragen in'r begbin des besprecks voorghestelt soude hebben.

G iij D'erra

Fol. 86
1. Vraghe, vā
het vrouwe
saet.

D'eerste vraghe soude geweest zijn,
Van het vrouwen saet, waerop ick duy-
delick geandwoort soude hebben: dat de
vrouwen sadeloos zijn. Maer hoe sou-
de ick teghē mijn eerste bewijsredē van
het vrouwen saet in het eerste bespreek
voor: ghebracht, sonder eenigen dwanck
der tegen argumentē so schlechtelick dat
Menno toeghestaen hebben. D'welck
so het vā ons in r'beghin des besprecks
gheschiet ware, Menno soude het gant
sche bespreek ouer, gheen ander liet, om
d'onse te swacken, en den synen te stercken,
ghesonghen hebben. Dat niet ghes-
chiet is. Het is dā erdicht, al wat Men-
no van mijn versaken des vrouwe saets
erghens voor: gheeft. Weet oock niet,
dat een eenich woordt van het vrouwen
saet in het beghin onses lesten besprecks
zy ghesproken, maer hebbe wel in het
eerste bespreek door: toelatinghe also ghe-
seyt, Wanneer schoon gheene vrouwen
tot d'eerste matery des Kindes natura-
lick wat todeden, dat nochtā Maria,
bouen natuer in de menschwerdinghe
Christi dat doen moeste, op dat d'heylighe
Schrift in alle hare stucken onghe-
broken bleue. Maer die door: toelatinge
van eenich dinc wat spreekt, die bewil-
licht daermede niet, dat het in der daet
also zy.

2. Vraghe, vā De tweede vraghe, is van twee so-
nen

nen, die ick in Christo soude beken heb fol. 87.
ben. Maer hier vā hebbe ick in dē gron twee sonen
noyt anders beleden, dan in ons Dispu in Christo.
tacy boecyken fol. 153. 205. 206. beuondē,
ende noch achterna in den 9. Artikel
verclaert wert.

Maer dat And. Ca. van onse bekent-
nisse onder het bespreek aeneekēde, heb
ick met mijn iawoordt niet bewilliget,
hoe wel Menno dat seer ontrouwelick
hier darf schrijuen, maer heb het alsdan
in Andrea ghestraf ende gheseyt, dat so
hy onse bekennisse wilde opteckenen,
dat hy dat oprechtelick met onse eyghen
woorden, ende niet verkeerdelick met sy-
ne of Mennonns woorden dede.

De derde vraghe soude gheweest zijn: 3. Vraghe.
Hoe de mensche Christus, Godes soon Hoe de me-
zy? Waerop ick, na zyn schrijuen, gheen sche Chri-
andwoorde ghegeuen hebbe, daer noch stus Godes
tans van my en Dermes meer dan een- soon is.
mael gheandwoordt is gheweest, dat
de mensche Christus Godes soon zy,
van werghe syner ewigher gheboone
worden Vader, na zyn Godlick wes-
fen, d'welck met de menschlike natu-
re in eene persoone Christo vereenicht
is, ghelijck hier na dat verclaert sal
worden.

Doel noeme ick nergens de twee so-
nen, de twee nature gelijck my Menno
hier toe schrijft, maer bekenne, dat dese
G iij twee

Fol. 88 twee namen, Bodes soō, ende mensche
soō, het Bodlick en mēschlick wesen enē
krachlick in Christo beuestighen. Sie
de Disp. fol. 31. 42. 43. 173. 194. 195. Heb
oock mīn leuen lanc niet gheloocent,
den mensche Christum den sone Bods
te syne die voor ons ghecruyt is, maer
hebbe alleenlick versaeckt, dat de mens
sche Christus nae Menmons verdichte
gront, Bodes soon geworden ende ghe
naemt zy, naemlick dat hy wt des hemel
schen vaders sade, zjns vleeschē oors
spronck soude hebben ghenomē, en also
ē soō Gods soude zjyn gewordē. Maer
daer vā willen wy hier na noch breeder
spreken, so machmen oock in onse Disp.
daer vā lesen. fol. 37. 38. 134. 135. 173. 189
194. 195. 196. 200. 215. 234. &c.

4. *Uzaghe*,
vā het boec
gelt.

In de vierde vraghe van het bōsgelt,
wt het boec *Gelij Fabri*, dienaer des Bod
licken woordes binnen Embden, maect
Menno nu wederom een boose ende los
ghenachtighe reden. Want het ten eers
sten niet waer is, Dat hy schrijft, Ick
heb in der Disput. gheseyt, Dat ick met
Bellius te voren ouer het bōsgelt ghes
proken hadde, daer ick alleenlick seyde,
hoe ick Bellius boeck na ons eerste bes
preek hadde inghesien, ende benons
den, dat door den drucker een b voor
een l. dat is, Bōsgelt voor Lōs
ghelt gedruckt ware, ende dat der
haluen

haluen op den kant des boecks dien ick fol. 89.
van Gell. ontfanghen hadde, de (B) wt-
ghedaen, ende een (L) in der stede op dē
kant gbeschreuen stonde. Ende so ick te
vooren r' Embden met Gellio ouer het
bōsgheft gesproken hadde, ick soude ym-
mers Gellius in ons eerste bespreek (daer
in hy van Menno ouer het bōsgheft me-
nichmael beschuldicht wert) so wel als
in het leste ontschuldicht hebben. Men-
sie de Disput. fol. 162, 163, 210, 211. Doek
heeft niemant in ons bespreek dat woors-
denen, lōs, voor valsch of licht gheduyt
det, ende also wt lōsgheft (d'welck nae
d' Oostersche sprake so veel als rantsoen
ghelt is) valsch ghelt ghemaect, dā Mē-
no selfs, hoe wel hy dat nu een van den
synen sonder naem op dēhals schuyuet.
Maer dat Menno noch nae dat hy door
ons van het seil des druckers aldus ver-
maent is gheweest, het selue bōsgheft,
Gellius in eenen ghedructen boeck tegē
hem, opentlick heeft verweten, is eene
schandelicke daet. Want dewijl synen
boeck teghen Gellius alsdan noch niet
gantschelick voldruct was, ghelijck Mē-
no hier selue bekent, ende die beschuldin-
ghe van het bōsgheft op het eynde des
selfden boecks ghedruct staet: hy hadde
daer in na den eysch der liefde, van het
bōsgheft moeten swijghen. Of so hy
seyt, dat daer in van het bōsgheft altees

Fol. 90 de ghedruct was (d'welcke niet gheloo-
 uelick is, ouermits dat syne bekentenisse
 teghen à Lasco, na ons bespreeck gedruct
 is; ende het boeck tegen Gellius is noch
 na die bekentenisse in druck ghecomen,
 dewijl de Leser daer op in het boeck tegē
 Gellius (lit. F. V.) wert gewesen) so had
 hy nochtans, of dat blat moete laten we-
 derō druckē: of op het eynde zijns boecks
 Gellius van het bōsghelt ontschuldi-
 ghen; ymmers hadde hy ten alderminste
 dat bōsghelt moeten wederroepen in sy-
 ne bekentenisse teghen à Lasco, welcke na
 ons bespreeck eensdeels geschreuen ende
 ghedruct is gheworden: dewijl daer in
 van ons bespreeck veel ghehandelt en ges-
 proken wert. Maer wat Menno daer
 mede meyn, als hy seyr, 'Ick heb Bellio
 eenē dienst met mijn schrijue wille doe,
 hoe wel ick een mael' Embden op den
 druck een ander lier van Bellio en synen
 boeck ghesonghen hebbe: kan ick niet ver-
 staen noch besinnē. Maer ick vreesē, dat
 Menno dusdanighe valsche aebbringers
 al te lichtueerdichlick teghē ons aē neet,
 ende ghelooft, d'welck teghen der liefde
 openlick strijdet.

Van Joann-
 nis à Lasco
 boeck.

Doek heb ick wt Ioannis à Lasco Latijn-
 schen boeck, in ons eerste, ende niet in
 het leste bespreeck gelesen: ende oock ant-
 woorde alsdan daer op ghegheuen, hoe-
 wel van Menno hier anders gheschre-
 uen

uen wert. Maer het verstant der woort: fol. 75.

den Ioannis à Laſeo in ſynen boeck is niet anders geweest, dan dat Chriſtus, ſo hy in ſynen gantschen weſen, niet anders dan God, ende niet oock menſch van onſen vleesche gheweest ware: den vloeck ende ſtraffe der ſonde, niet hadde na der Schrift konnē onderworpe zyn: d'welck niemant met kracht der Schrift weder ſpreken kan. *Mē ſie à Laſeo's boeck lit. b. ij. ende ii vij. vij. en ons diſput. fol. 162.*

Van de perſoone Chriſti, is onſe be- Van de per
kenteniffe, die hier Menno iammerlick ſoon des
verkeert, aldus gheſchiet: Dat het woort: Woordes.
voor de menſchwerdinghe in zyn God-
delick weſen een perſoon gheweest is,
d'welck oock Dierick Philips, Men-
non's medehulper, ouer al in ſyne boeckē
bekent. Maer na dat het Woort vleesch
is gheworden, dat alſdan het Woort en
de vleesch of menſch, een perſoon iſamē
gheweest zyn, ende niet het Woort by
ſonderlick alleen, ſonder het menſchelick
weſen: noch de menſch alleē, ſonder het
Goddelicke weſen des woordes. Ende
dewyl Menno hier in niet hadde mer bil-
licheyt te ſtraffen, ſo heeft hy deſe onſe
bekenreniffe leelick (na ſyne wiſſe) ghes-
maect, op dat hy met rechte teghen ons
wat ſchene te hebben.

Of de gehee
Daer na verhaelt Menno, hoe hy ic Chriſtus
met vele ſchriften bewezen heeft, dat de zy Godes
ſoon,
gheheele

Fol. 92 gheheele Christus, van binnen ende buyten, van bouen tot beneden, Godes waere sone geweest is. Maer so Menno, wā neer by spreekt, vanden gheele, &c. Christus, daer by verstaet, dat Christus oock nae den vleesche oorspronckelick zy wt de substancy des hemelschen Vaders. So an woorden wy daer op ten eersten, dat dusdanighe eene maniere vā sprekē, de gheheele Christus, van binnen &c. in der Schrift nergēs gheuonden wert: maer zy van Menno erdicht tegē der Schrift: die daer leert, dat Christus na den vleesche wt den vaderen, wt Davids saet en wt de vrucht syner lendenen is. Tē twee den antwoorden wy, dat mē wt die plaatsen der Schrift daer de mensche Christus, de sone Godes ghenamt wert, niet bewyisen kan, dat Christus vleesch oorspronckelick zy wt de substancy des Hemelschen Vaders, ghelijck Menno wilt. Siet achter nae in den 15. en 18. Artikel.

Rom. 9. a. 5.
1. a. 3.
Act. 2. e. 30.

Ick heb n^r
eenige scrift
maer allēlic
Mennons
onrechte wt
legghinghe
verwoopen.

Het is oock al te plompelick en stoustelick van Menno tegen de waerheyt gesprokē, als hy hier schrijft: dat ick somme ghe schriften van hem voorgebracht, waer in Christus die soon Godes ghenamt wert, voor onrecht bekent soude hebben. Daer myne antwoorde op syne schriften slechtelick gheweest is, datmen wt dien, dat de mēsche Christus Godes soon is, niet bewyisen kē, dat hy ooc zjns vleesches.

bleefches oorspronck van de substācy des fol. 93.

hemelichen Vaders ontfanghen hebbe.
Tegē welcken synen gront, ick hē alsdan
twee vraghen voorstelde, ghelijcmen in
der disput. lesen mach. fol. 196. Waer van
d'eerste was, of hy oock bekēde, dat Chris
tus voor syne mēschwerdinge, een soon
Gods geweest ware, wt den hemelschē
Vader van der ewicheyt ghebozen? Op
welcke vraghe wy van hem gheene vaste
antwoorde alsdan hebben vercreghen:
maer seyde ten lesten, dat Christus voor
syne menschwerdinghe alleenlick Pro
phetischer wijze, de soon Gods genaemt
ware. Men sie de disput. fol. 197. en 212.

Of Christus een ewich
Soon Gods zye

Maer dat Menno op onse vraghe vā
het ewich Soonschap Christi, gheene
duydelicke antwoorde heeft willen ghe
uen, is daerom geschiet, dat hy wel mer
te, so hy Christum voor een ewich sone
Gods bekende, dat alsdan syne gront vā
het werden des Soons Godes in Ma
ria gantschelick nederuallen soude. Wāt
het niet isamē bestaen kan, op eenen tijt
den soon zijns vaders, ende zyn saet te
syne, waer wt noch die soon soude wer
dē. Hoe soude oock alsdan dese syne grōt
reghel vast hebben ghebleuen: daer kan
gheen soō sonder vader en moeder zyn:
dewyl Maria vander ewicheyt niet ge
weest is. Maer so hy met opēlicke woor
den gheantwoort hadde, Christus ware
voor

Fol. 94 voor syne mensche, gheē ware soō Gods
geweest: so soude hy niet alleēlick teghen
syner gemeyne voor eē groot deel, en te
gē Dierick Philips zijns medehulpers,
maer oock tegē syne eygē leere ghesprokē
hebben. Want hy vā d'ewige geboorte
Jesu Christi op den 25. Psalm ouer soma
mige iare geschreue heeft, tot God aldus
spreekēde: *Ick hebbe Jesum Christum ge
leert, ende dat die gecruytsaget is, ware
God en mēsche. Die voor alle tijde onbe
grūpelic, onwispreekelic, en onbeschij
uelic wt dy gheborn is, dīn ewich
Woorc. c.* Hebben dit niet alle Prophe
ten, Apostelē ende Euangelisten vā aens
beghinne in grooter claerheyt also ghes
leert, so wil ick gheern myne schaemphe
ende straffe dragen, c. Hier hooren wy
dat Menno bekent, dat Christus voor al
le tijden wt God gheborn is, d'welc hy
oock op noch vele andere plaersen in sy
ne boecken, iac oock in desen Artikel wilt
schijnen te bewilligen: so moet dā Chris
tus na zīn eygen leere, d'ewige soom
Gods zīn. Waer blijft nu dan syne *maxi
ma*, daer kan gheen kint sonder Vader en
de moeder zīn: oock dat hy op andere tij
den fierckelic drijft, Christus is wt des
Vaders saet in Maria eerst een Soon
Gods gheworden, ende alleen Prophe
tischer wijse eē soō Gods voor de mēsche
werdinghe ghenacmt, waer door hy ooc
Christus

Christus menschwerdige, in een soons fol. 95
Godes werdige verandert.

Daer nu Menno voorder schrijft, ick hebbe hē op syne schrijftē, vā een ewich sitten des soons Godes by en buyten dē vader geuraecht, is niet waer. Want ick van hē alleenlick geuraecht hebbe, of hy niet bekēde, dat Christus een ewich soō Godes geweest ware? ghelijckerwijs hy in eenen brief, tot dē naemachtigen man (van welckē hy in syne voorrede schrijft) dē 26. febr. elf dagē na ons bespreeck gheschreue, selue bekent, met dese woordē vā my sprekende: Hy heeft my een onnutte vragē, daer mede hy eenē wiflucht socht te, voorghestelt, of ick oock gheloofde, dat Christus een Soon van ewicheyt gheweest ware? Daerop ick hem antwoorde, en seyde: Ick bekēne niet Joanne, dat hy van ewicheyt, des Vaders woort gheest is. *sc. een onbegrijpelijk woort, niet vox articulata, neque sonitus transiēs, sed per manus verbum*, daer door het alle geschapen is, daer alle dingē door erholdē werden, en daert alle in bestaet, ende bestaen moet ewelick. Met welcker antwoorde sy sich niet hebben willē laten genoegē, maer alrijt henē al eenerley ghedrōngē. Ick soude bekennē, of hy een soon vā ewicheyt gheweest ware, of niet. Merckē de dat hy den synen met de seluige vragē eenen schijn maken wilde, hebbe ick hem

Mennons
woorden vā
mijn vragē.

Nota,

disput.

fol. 96. **disputerende wijze gheantwoort, hy soor**
2 de my een eenich oort wt den ganschen
2 Mose, oft wt den Propheeten, oft wt een
2 nighe Bibelsche schrift hervoorbruinghe,
2 daer hy een soon anders dā *Propheetico mo*
2 *re*, hy den Vaderen des ouden Testamen
2 tes geheeten worde: so konde ick met der
2 Schrift segghen, dat hy van eewicheyt,
2 een Soon buyren den Vader gheweest
2 ware. *Eccē*, so heb ick op syne vraghe ghe
2 antwoort.

Wt dese Mennons woorden ist op
baer, dat wy hem van gheen eewich sit
ten des soons Godes, noch van de ma
niere ende wijze syner Godlicker en ees
wigher gheboorte wt den Vader, curios
selick ghecuraecht hebben, dewyl onse vra
ghe, nae zyn eyghen schryuen, alreijt een
nerley gheweest is: of hy gheloofde, dat
Christus een eewich soon Godes ghes
weest zy, of niet? O welck gheene onnut
te (ghelijck Menno schelder) maer eene
nutte, schriftelieke, iae eene noodege vra
ghe is: in sonderheyt wannermē her wa
re wesen Christi voor syne mēscheyt, leert
niet anders gheweest te syne, dan een
Godlick saet in den hemelschen vader,
waer wt achterna in Maria een soō Go
des werdē soude. Maer waerō wilt ons
Menno in synen boeck onder de *Tritico*
las ende *Arianeren* setten? Sijn wy nae
syne meyninghe *Triticolij*, om dat wy
de

wyde verscheydenheyt der Goddelicker fol. 97
 personen in een Goddelic wesen oodts
 moedichlick na der Schrift bekennen:
 Wilt hy dan met den Sabellianen de
 Goddelicke personen in eene persoon,
 teghen de Schrift, verminghen: of Chri-
 stus Godheyt versaken: Maer dat hy
 vraecht, Hoe *generatum in generante* bliuen
 kan, om dat wy gheschreuen hebben, dat
 de soon Gods voor syne menschwerdins-
 ghe, hoe wel vanden Vader persoonlick
 verscheyden, in hem nochtans gebleuen
 zy: kan met eene ghelijcke vraghe neder-
 gheleyt werden. Hoe Christus na syne Mat. 3. d. 16
 menschwerdinghe, doe hy van synen Va-
 der ooghsichtlick in der persoō verschey-
 den was, in hem nochtans gebleuen, en 17.
 in zyn schoot gheweest zy: Maer hemel-
 sche ende Goddelicke dinghen, kanmen Joan. 14. b.
 van eerdsche ende natuerlicke dinghen 10. 11.
 niet volcomelick af meten: daerom moe-
 te wy God in zyn Goddelick wesen niet
 anders dan in den spieghel zyns geopē-
 baerden woordes met cenuoudicheyt en
 oodmodicheyt des herten aēsien, en dat
 ongeopēbaert is, niet curioselick onder-
 soecken. Ende dewyl wy teghen Arrius
 houden, dat Christus eens ewigē God-
 licken wesens zy met synen Vader, ende
 met hem een schepper aller dinghen: so
 kan ons Menno met den Arrianeren
 gheensins vergheleken. Maer de ghe-
Jo. 1. c. 18.
 lickenisse

Fol. 98. lückenisse van der Sonne, haer schijnfel
ende warmte, k̄a het eenich, dryuuldich
Godlick wesen des Vaders, Soons, en
heylighen Gheestes, niet volcomelick af
bilden. Want ghelijck Sylarius recht
schrijft, *Nulla humane rei comparatio, satisfas
cit rebus Dei*: dat is de verghelijckinge ees
menschelicken dincks, kan de Goddelics
ke dinghen niet ghenoech doen. Daerō
kanmen oock wt sodane bloote ghelijcke
nissen, gheenen gront der leere noch bes
sluyten, noch nederlegghen.

Of Menno
in der leere
vā Christus
menschwer
dinge gesta-
dich 37, of 13

Ende aenghesien wy Menno van ons
ghestadicheyt der bekentenisse van den
Sone Gods beschuldicht hebbē, so wilt
hy in desen Artikel aengesien wesen, als
of hy nu ende in ons bespreeck, d'ewighe
gheboorte Christi, ende also zyn ewich
Soonschap wt den Vader bekent had-
de, ende dat hy also by eenen gront der
leere, dese 21. iaren onueranderlick geble
uen zy. Maer had hy dat also van het eewich
Soonschap ende gheboorte Chris
sti in onser Disputacy openlick bekent
hoe soude ick, na zyn eyghen schrijuen,
altijt eenerley ghedronghen hebben: hy
soude bekennen, of Christus een Soon
Gods van eewicheyt gheweest ware, of
niet? *Mendacem oportet esse memorem*. Ende
so Menno in deser leere so gestadich is
gheweest, waerom heeft hy in ons bes
spreeck gheseyt, dat hy om synen cleynen
vingher

vingher wel wilde, dat zijn boecksen vā fol. 99

der menschwerdinghe in't iaer 44, tegē
Ioannem à Lasco geschreuen, in druck niet
ghecomen ware? Sie de disput. fol. 66.
119. 141. 198. Is't oock ghestadicheyt der
leere by Menno te segghen, Christus is
vander eewicheyt een Soon Gods wt
synen Vader ghebozen, ende te segghen:
Aenghestien daer gheen soon sonder vaa
der en moeder zijn kan, dat Christus ooc
na den vleesche, wt des hemelschen Va
ders saet in Maria de moeder, een Soō
Gods eerst gheworden is. Dese en ders
ghelijcke stucken syner leere verghelijcke
Menno, eer hy sich van de ghestadicheyt
deser syner leere veel aē neme te roemē.

Ende dat hy van het menst. bloet, so Van het
mēst. bloet.
veel ouer al tegen ons swerfet, als of wy
den vrouwen gheen saet, maer alleenlick
menst. bloet toeghefent hadden. Oock
dat hy schrijft, Wy hebben tot hem ghes
seyt, dat Christus onreyn zijn soude, so hy
van Maria ware gheuoet: is eene clage
licke verkeeringe onser woorden, wantse
in den gront aldus gheschiet zijn. Doe
ons Menno om onser leere beschuldich
de, wy hadden eenen onreynen en eerdis
schen Christum, daer sy eenen gansch he
melschen Christum bekenden, so hebben
wy daer op oock dit gheantwoordet, dat
Christus so hy om des sades Mariē wil
le onreyn ende eerdisch ware: dat hy ooc

Fol. 100 na Wennons grōt, noch eēdeels in zjn
vleesch onreyn, ende meer dan half eera
disch bliuen moeste, dewijl na zjn ey
ghen bekērenisse, Christus zjn wasdom
ende voetsel vā Maria in haer lichaem,
ende daer na zjn leuen lancē van eerdis
sche creatueren tegen hongher en dorst
ontfangē hadde. Waer nu is (seyde ick)
de matery des wasdoms ende voetsels
Christi in Maria, ghelijck als in alle an
dere vrouwen eerdisch gheweest, vā ees
ner substancy en matery met het saet en
de menst. bloet der vrouwen (ghelijcker
wijs de natuerlicke schijuers dat bes
tuyghen) ende oock in sīck niet reynere dā
menschelic saet zjn kan. Waer wt ick be
sloot, dat oock na Wennons gront, het
meeste deel der vleeschelicker substancy
Christi eerdisch zjn moeste. Siet de dis
put. fol. 212. 213. Waer dewijl sīck Wens
no hier wt niet heeft konnen ontwerē,
so heeft hy't verkeert, segghende, dat wy
den vrouwen gheen saet, maer alleenlick
menst. bloet toe geschreuen, ende dat wy
Christum om syne voedinghe van Ma
ria, onreyn gheacht hebben. O iammer
like verkeeringhe. Waer Menno sie toe,
hoe na synen gront Christus reyn bliuē
kan, dewijle hy d' eenige oorsake des reyn
heit Christi daer in ouer al stelt, dat de
gantsche Christus, vā dinnē en buytē (so
hy spreekt) sy wt des hemelschē Vaders
substans

substancy: ende nochtās op andere plaet fol. 101.
sen leert, dat Christus zijn wasdō in Ma-
ria, van haer substācy (welcke in sich niet
anders dā het mensl. bloet, ende in sich
niet reyner dan mēschelick saet is) heeft
ghenomen. Want hy hier niet segghen
kan, dat dese eerdische materien in Chris-
tus Goddelick wesen verandert, of gāt-
schelick te niet ghemaect zijn.

Dat Menno voorder van my schrijft,
Ick kan qualick toe staen, dat het Woort
zy Vleesch gheworden, item, Ick hebbe
beweert, dat Maria zy van sonden reyn
gheweest: dat de gecruyste Christus niet
zy gheweest de Soon Gods: ende der ge-
licke dinghen: dewijlse al openlick tegē
ons erdicht ende verdrayt zijn, so wil ick
daer van gheene woorden meer maken.
Wil oock inder liefde onghemerct voor-
by laten gaen, dat hy my noemt een ons
goddelick, hoouerdich, wreet, ende saē-
roonich Phariseus, eē onvroom Annas
ende Caiaphas, een trouweloos, ongod-
delick ende loeghenachtich verleyder, ca-
lumniator, &c. ende bidde God, dat hy my
van sulcken gruwel beware, ende Men-
no dat valsche oordeel vergheue.

Maer wat ombilicheyts sommighe
van Mennons volck in het leste bespreek
aē dē onsen, in sonderheyt in't voorhuys
bewesen hebben, is in ons Disputacy
hoecxken eensdeels verclaert, folio. 219.

Fol. 102. O'welck oock eene vrouwe vāden hārē,
namelick B. V. T. huyfrouwe met vele
tranē noch in het voorhuys beclaechde.
Daer ick niet veel strūdēns ghemaect
hebbe, als Menno schrijft, maer heb een
van den haren, die sich alijt op een bes
spreek tusschen den leerarē beroepē had
de, vriendelick, ende met groot medelij
den mijns herten gheuraecht, Hoe hy
noch in goeder consciency hy Menmons
leer na dusdanich een handel konde blij
uen? Waerop hy antwoordede, hoe hy
op de boeckē vā beyder zijde noch wach
ten wilde. God gheue dat niet hy, ende
zijns ghelijckē, onsen arbeyt vermetelick
verstooten, ende alleenlick Menmons
schrijuen achten ende lesen.

ANTVVOOR.
de op den seuenden
Artifel, waerin gehandelt werden 31.
puncten der leere van der men
schwerdinge Christi: tuss
schen ons en Mens
no, na zijn schrijue
versheyden.

Wans

Vanneer Menno onse leere vā fol. 103
der menschwerdinghe Christi,
bescheydelick ende oprechtelick
hadde willen nederleggen, en
de de syne metter Schrift beweerē; by
soude vele dinghen die wy niet versake,
en menichmael ten propooste weynich
dienende zyn, hier niet inghebracht, veel
min onse leere verkeerdelick met syne
woordē voorgheselt, maer by den gront
des twistes blijuende, op onse argumen
ten so wy die voorstellen ordenlick geant
woort hebben. Maer heeft mogelick ges
dacht, door aldus een groot ghetal der
strijdende puncten, sonder ordene ende
menichmael ontrouwelick te hoope ghes
bracht, die oock dickmael niet recht een
teghen den anderen *per Anathelin* teghen
gheset konnen werden, syne leere eenen
beteren schijn, teghen ons, by den simpe
len te maken. Maer wat daer vā zy, wil
ick varen laten, en op een yegelick punct
ordenlick onse bescheyden andrwoorde
gheuen.

Dat Eerste Punct.

Van het ewich sitten des Soons Gods
des buyten den Vader, d'welck ons hier
Menno wederom opleyt, is van my in
ons bespreek niet ghesproken: maer heb
bē vā het ewich ware wesen Jesu Chri
sti eenuoudichlick bekennt, dat hy is d'ee- Heb. 7. a. 3
wighe sone Gods, het ewich woort by Jo. 1. a. 1. 2

Fol. 104 God, ende wiens wtgancē van aenbe-
Mich. 5. 8. ghinne is, ende van d'ewighe daghen.
Dat nu Menno dese onse bekentenisse,
van het ewich wesen des Soons Gods
des, of des woordes by Gode, tot een be-
sitten wilt trecken, wat konnen wy dat
beteren, of leeren?

Dat tweede Punct.

Onse gront en gelooue na der schrift
is, dat d'ewige Soē Gods door crachte
des heylighen gheestes een warachtich
volcomen mensch vā Maria na dē vlee-
sche ghegenerereert ende gheworden is:
so dat Christus Jesus nu na syne mēsch
werdinghe, niet alleenlick het Woort of
God, maer oock mensch zy in eener pers-
soon. Dese grōt onser leere, op dat Mē-
no wat rechts daer teghen schene te heb-
ben, verkeert hy niet alleenlick met syne
woorden: maer seyt oock ouer al in desen
Artikel, dat wy Christum deylen, ende
twee Sonen in hem stellen. Maer hier
op sal in den neghenden Artikel gheant-
woort werden.

Hoe Chrt
sus vā Ma-
ria, en niet
al'eentlick in
Maria zy
mensch ghe-
worden.
Maer de bekentenisse die hier Men-
no en in andere plaetsen zijns boecks vā
der menschwerdinghe Christi voorstelt,
segghende, dat Christus niet vā Maria,
dan alleenlick in Maria zy mensch ghes-
wordē, kā metter S. Schrift niet bestae.
Want

Want de Schrift in't beschrijue der mē- fol. 105
 schwerdinghe Christi, aldermeest, dat
 woordelen (Ex) dat is, *Wt*, oft van, ghe- Maer dat
 bruycket. Aldus spreekt Matheus d' *E*, woordeke,
 uangelist: *Ex qua genitus fuit Iesus*, Dat is, Ex.
Wt, of van welker gegenerceert is Je- Mat. 1. c. 16
 sus. Ende Paulus leert, dat Christus is Rom. 1. a. 3.
ex semine David, ex Patribus, ex Iuda, ex Mulie 2. tim. 2. a. 8.
re; Dat is, van Davids saet, vā den Va- Rom. 9. a. 5
 deren, van Juda, ende van eener Vrou- Heb. 7. c. 14
 we. Doek seyt Petrus, dat Christus is, Gal. 4. a. 4
Ex fructu lumborum Davidis, Dat is, van de Act. 2. c. 30.
 vrucht der lendenen Davids. Aldus
 spreken oock de Joden, dat Christus zijn Joā. 7. f. 42.
 soude, *Ex semine David*, dat is, vā Davids
 saet. Want also luyden oock Godes be- 2. Sam. 7. b
 loftenissen, tot David van Christo ghe- Psal. 132.
 geuen. So schrijft oock Esaias, dat Chri- Esa. 11. a.
 stus eē bloem is, *ex flos, ex radice*, dat
 is, wt der wouel Jesse. Ende wert daer Je. 23. a. 33. c.
 om wel ten rechte, een spruyte Davids,
 ende een vrucht des liues Marie ghe- Luc. 1. d. 35.
 naemt. Hier hoort men dan oueral dat
 woordeke (Ex) d'welck niet (in) maer *Wt*
 oft *Van*, is beduydende.

Maer dat hier sommige een onders-
 cheyt willen maken tusschen die Duyts-
 sche woordelens, *Wt* ende *Van*: is een
 kindisch onuerstant. Want in den hant-
 del der generacy, zijn beyde dese woorde-
 lens, *Wt* ende *Van*, euen krachtich. Als
 dus dat Paulus, van hem seluē schrijft,

Col. 106 dat hy was, *ex semine Abrahæ*, ende Hebræes
Rom. 11. a. 1. *us ex Hebræo*: dat is, wt Abrahams saet,
Phil. 3. a. 5. ende een Hebreer wt den Hebreen, bes

teekēt niet in, mer so veel als Wt oft Vā,
naelick dat hy zijns vleesch es oorspronck
aengaende, ware van Abrahams saet en
van den Hebreen. Aldus leestmen oock,
Apo. 7. b. 5.

Wt den gheslachte Juda, twelf duysent
versgelden, &c. Oock hebben Paulus
ende Barnabas noch eē ander duydelic
woordeken in desen handel der mensche
werdinge Christi ghebruyckt, naemlick,
apo, op t' Griecx, seggende, dat Christus

Act. 13. d. 23. *ἦ ἀπὸ τοῦ σπέρματος*, a semine, dat is, vā
den sade, te weten Davids. Want ἀπὸ,
op het Duytsch niet anders, dan Van,
wtgheleyt can werden. Venghesien
dan de Schrift in die beschrijvinghe der
menschwerdinghe Christi ghebruyckt,
niet alleenlick dat woordeken, In, maer
veel meer dese woordekens, (Ex) ende

Mat. 1. d. 20. (Apo) dat is, Wt ende Van, ghelijck het
te voren bewesen is: so is't openbaer dat
Menno te Fort koemt, segghende, dat
Christus niet Van, maer alleenlick in
Maria zy mensch gheworden ende ghes
genereert.

Wā de plaetse, dat Joannes den Doo-
nes de grootste is onder
de gebozē vā vrouwen.
Hier werpen sommighe ons teghen,
dat Christus van Joannes den Doo-
per met dese woorden ghesprokē heeft:
Voorwaer ick segghe v, Onder die van
vrouwen ghebozē zijn, isser gheen groo-
ter

ter opghestaen, dan Joannes de Doo: Fol. 107
per. Willen dan onse wederparten daer Mat. 11. b. 11
wt besluyten, dat Christus van gheener
vrouwe zy ghebozen? Maer daer tegen
leert de Schrift opentlick, segghende, Gen. 3. c.
Dat Christus zy eener vrouwen saet, ees. 7. c.
ner maghet soon, van eener vrouwe ghe
worden, ende van Maria ghegenereert, Gal. 4. a. 4.
ia een vriecht haers lichaems. Sal dan Mat. 1. d. 20
Joannes grooter zyn dā Christus? Nē.
Want by den Euangelist volcht eene ex
ceptie oft wtneeminghe: Nochtans die Mat. 11. b. 11
fleyner is in het rijke der hemelen, is
grooter dan hy. Wt welke exceptie men
te mercken heeft, datter wel sommighe
van vrouwen gheboze, grooter zyn dan
Joannes. Also Christus, die van der we
relt in Godes rijke de kleynste gheacht,
daerin nochtans de grootste was, is
ooch van eener vrouwe ghebozen ghes
weest. Want anders conde die exceptie
op hem gheensins gheduydet werden.
Bouen dien, so wert hier Joannes van
Christo ghestelt, niet eyghentlick bouen
alle menschen, maer alleenlick bouen als
le Propheten, die voor hem in Godes
kercke van Messia gheleert haddē. Wāt
hy veel clarer dan sy alle van Christo ges
leert heeft, dien hy ooch met den vingher
heeft ghewesen. Nochtans de alder klein Joā. 1. d. 29.
gheachteste Leeraren die na Joannes 30.
in Christus kercke recht leeren, zyn in
dat

Fol. 108 dat Prophetisch ende leerāpt noch groo-
ter dan Joannes, dewijl sy van Christo
noch volcomener dan hy, leeren. Dat die
de rechte meyninge Christi zy gheweest,
machmen wt de omstandicheyt des teks

Mat. 11, b. 11 tes mercken. Daerom seyt oock Mats-
theus, Daer is gheen grooter opghe-
staen: seyt niet, Daer sel gheen grooter
Luc. 7, d. 24. opstaen. Ende by den Euāgelist Lucam
leestmen duydelick, dat onder den die vā
vrouwen ghebozen zyn, gheen grooter
Prophete dan Joannes de Dooper zy
opghestaen, so konnen dan onse weders-
parten, onse eerste reden, dat Christus
niet alleenlick in, maer oock van Maria,
zy mensch ghewordē, hier door niet vera-
frencken.

Dat derde punet.

Ich ende Hermes hebben bekent, en
bekennen noch, dat d'eenighe ongedeel-
de persoonē Christus, zy Godes soon
van weggen zyns ewighen Godlicken
wesens van den hemelichen Vader: en
des mensche soon, van weggen zyns
menschlicken wesens, van den mensche
Maria, waerin Menno niet vindē can,
met der Schrift te straffen, daerom ver-
keert hy onse bekentenisse seer ontrouwe-
lick, waer hy can oft mach, ghelijckmen
in synen boeck dat mach lesen. Maer
wanneer hy hier selue bekent, dat Chris-
tus zy d'eerste ghebozen voor alle tijde,
dien

Menno's
ongestadic-
heyt.

dien God zijn vader van der eewicheyt fol. 109.
gheweest is: so werpt hy te gronde zijn
eyghen leere, dat Christus voor de mensch
werdinghe het saet in God den Vader
gheweest is, waerwt een soon Godes
in Maria eerst ghebozen soude werden.
Of hy moet twee geboorten des soons
Godes wt den Vader setten: een eewis
ghe gheestlicke, sonder moeder: d'ander
vleeschlicke in der tijt, door een moeder,
naemlick Mariam. Maer hoe can dit
met der Schrift, ia oock met Menno's
eyghen leere bestaen?

Dat vierde ende vijfte punct.

Wy hebben noyt verloochent, Chris-
stum den sone Godes te syne, maer heb-
ben alleenlick gheseyt, dat Menno niet
bewijzen kan, dat Christus op sodane
eene maniere als hy voorgheeft, de soon
Godes zy, naelick dat d'orspronck zijns
vleesches wt den sade des hemelschen
Vaders zijn soude. O'welck hier Men-
no listichlick verswijght, ende bewijst al-
leenlick dat wy niet versaken, dat de mē-
sche Christus Godes sone is. Aldus
wert oock te vergheefs teghen ons van
hem met der Schrift bewesen, dat de
ghecruyste Christus zy Godes soon ghe-
weest, dewyl wy dat altijt bekenet hebbe.

Dat tette punct.

Hier weder spreekt Menno de ver- Wan de ver-
eeninghe beyder naturen in Christo, en eeninge bey
wilt

Fol. 110 wilt de ghelijckenisse die wy hier vā des
 der naturen menschen siel ende lichaem met de Ouders
 in Christo. vaderen ghebruycken, gheensins toela-
 ten. Maer aenghesien ons de Schrift
 leert, dat d'eenighe Christus zy ware
 God ende mensch, ende also beyde het
 Godlick ende menschlick wesen in sich
 heeft, (ands hadde hy bloote namē son-
 der de waerheyt) so volcht daer wt noot-
 wendichlick, dat beyde dese naturen in
 eene persoone Christo vereenicht zijn,
 dewijl de Schrift gheene vermenghin-
 ghe, verteeringhe oft veranderinge der
 naturen can liden. So bruyckt oock de
 Schrift in de beschrijvinge der mensche-
 werdinghe Christi sodane woorden, die
 dese vereeninghe der naturen in een per-
 soon Christo claerlik mede brenghen.

Joā. 1. b. 14.

Rom. 1. a. 3.

Gal. 4. a. 4.

Phil. 2. a. 7.

Heb. 2. d. 14.

Wantmen niet alleenlick daerin leest,
 dat het Woordt vleesch, en dat Bodes
 soon van den sade Davids, ende vā een-
 ner vrouwe zy gheworden: maer oock
 dat Christus de ghestaltenisse eenes
 knechtes oft menschen heeft aenghenom-
 men, en is deelachtich gheworden des
 vleesches ende bloedes der kinderen.
 Welcke woorden t'samē eendrachtelick
 ende diep inghesten, claerlick in sich bes-
 sluytē de vereeninghe beyder naturen in
 Christo, welcke vereeninge in dē mēsche
 wrighedruckt wert. Die hoe wel een per-
 soon, bestaet nochtans wt siele ende li-
 chaem

chaem, welke condicien ende eyghens- fol. 117.
 schappen grootelick onder haer zijn ver Gen. 2. b
 scheyden. Want Adam was in de schep
 pinghe alderceerst een eerdisch lichaem
 alleen: ende daerna heeft hem God het
 leuen en siele ingeblasen, en is also een
 volcomen mensch, beyde van siele en li- 1. Co. 15. f. 45
 chaem in eener persoön gheworden. Maer
 hier vā wert achterna noch breeder ghes
 handelt. Wy leeren oock niet dat de soon
 Gods aenghenomē heeft eenē sondelic
 ken, onreynen en vermaledyden mensch
 in Maria gheschapen, ghelijck Menno
 onse leere seer claechlick en ontrouwes
 lick verdrayt: maer segghen dat de soon
 Gods in zijn godlick wesen onueran
 derlick blijuende, niet eenē mensche die
 doe een persoon buyten Christum was,
 heeft aenghenomen: maer zy door gene- Matt. 1. a. 1.
 racy wt Maria eē warachtrich volcomē c. 16. d. 20.
 mensch sonder eenige besmettinghe der Esai. 53. c.
 sonde door kracht des H. Geestes gewor- Luce. 1. d. 31.
 dē, also dat nu beyde syne nature godlic Mat. 1. c. 18.
 ke en mēschlicke, in eene persone Christo d. 20.
 onwisprekelioker wijze zijn vereenicht. Lu. 1. d. 30. 31

Dat seuende punct.

Wy segghen, dat aenghesien men Wā d3 woor
 niet versaken kan, of het woordēken (ge- deken, gene-
 nereren) brenghet mede de ghemeyn- reeren.
 schap der substancy met hem van welc-
 ken men ghegenereert werdt: dat Mat. 1. d. 20.
 oock Christus van de substancy Marie c. 16.
 zijn

zijn moet: dewijl hy In ende Van haer
 gegenerereert is. Maer dat Menno hier
 seyt, dat het woordelen genereren, in de
 vrouwen die selue fracht niet heeft, can
 hy wt der Schuift niet bewijfen. Des
 wijl oock de vrouwen, so wel als de mās
 nen onder enen segghen der vermenich
 fuidinghe staen. Oock datmen het *acti-
 uum* genereren stels, by den mannen, en
 de het *passuum* gheghenerereert te wer
 den by den vrouwe, coemt niet daer wt,
 dat de mannen alleene tot de substancy
 des findes mededeelen, ghelijck Men
 no dat wilt, maer om dat de mannen de
 principaelsie werckers zijn der genera
 cy: ende dat de kindertens niet alleenlick
 van, maer oock door de vrouwen ghege
 nerereert werden. So wert oock het *Acti-
 uum* Genereren, den vrouwen somtijts
 toeghesch: euen, als naelick in dese plaet
 sen, *Nome mulieres genuerunt Regem, & omnem
 populum qui dominatur terrae & mari?* Dat
 is, Hebben de vrouwe niet den Koninck
 ende alle het volck dat ouer eerde ende
 water herschet ghegenerereert: ic op een
 ander plaetse, *Ira patris filius stultus, & dolor
 matris quae genuit eum:* dat is, Een sot soon
 is des vaders thoozen, ende een droef
 heyt des moeders die hem gegenerereert
 heeft. En Christus spreeckt, Salich zijn
 de buycken die niet ghegenerereert sullen
 hebben. En wannermen het *passuum* ge
 nerereert

3. Es. 4. b.

Pro. 17. d.

Luc. 23. d. 28.

nerationis den vrouwen toeschrijft, so is't Fol. 113.
 in het verstant so veel, als oft het in *actis*
uo stonde. Want het *Passium* door het
Actium verclaert wert. Also datmen
 leest Van welker (te weten Maria) ge-
 genereert is Iesus, is so veel als of men
 seyde, Maria heeft gegeneereert Iesum.
 Ende dat Menno, de generacy des men-
 schen Christi, met aller ander menschen
 generacy wt vader ende moeder hier
 noch d'ers verglijcken, segghende, d' He-
 melsche vader hebbe wt synen sade den
 mensche Christum wt Maria ghegene-
 reert: ghelijkerwijs Boos van synen sa-
 de Oberth ghegeneereert heeft wt Ruth,
 kã met der S. Schrift niet bestaë, ouer-
 mits daer in eëdrachtelick geleert wert,
 dat Christus bouen de ordene der natu- Esa. 7. c
 re, door fracht des S. Gheestes ghe- Mat. 1. 18. d.
 worden zy van eener vrouwe, die in het 20. 22.
 ontfanghen ende baren een maeght is Luc. 1. c. 23. d
 ghebleuen. Waer vinmen oock eenighe 30. 31.
 goddelicke belofstenisse, dat Christus
 vleesch wt des hemelschen Vaders sade
 zyn sonder. Naer hier van noch breeder
 in de nauolghende artikelen.

Dat achtste punct.

Wy hebben de vrouwen in der gene Wanden
 racy niet so met den wijnstock vergleek, Wijnstock.
 dat wy de mans van de generacy harer Psal. 128.
 kinderen wt sloten, ghelijck Menno ons
 3 schrijft.

Fol. 114. schijnē verkeert, maer hebbē daer doos
alleēlic bewesen: dat dewijl de Schrifte
de vrouwen in't voorbunghen der kin-
deren met eenen vruchbaren wijnstock
verglīcket: ende de druyuen wt de sub-
stancy des wijnstocks voorcomēde zūn:
dat oock een vrouwe tot d'eerste matery
des Kindes van harer substancy wat toe-
doen moet. Hier door hebben wy den
mannen niet benōmen, dat hen in de
generacy der Kinderē natuerlic toecoēt,
maer alleenlic bewesen, wat na dē aert
der ghelijckenissen, den vrouwen daer
toebehoort.

Dat neghende ende tiende
punct.

Hoe Christus Davids soō, ende we-
synen sade gheborē ende gheworden is.
Item van den gheslachte register Chris-
ti ende Marie, wert hierna in den 16.
Artikel grondelic ghehandelt. Wil dē
Ma de plaet Christiicken leser hier alleenlic vermas-
se, Ro. 1. a. 3. nen, dat wy die plaetse Pauli Rom. 1.
niet verualsch, maer na den Griecschē
text oprechtelic overgheset hebben, seg-
gende, dat Godes soō wt den sade Da-
uids gheworden is. Want het is op
i' Griecx het selfste woordesken, dat Jo-
annes d' Evangelist in i' Griecx ghes-
Joan. 1. b. 14 bruyckt, segghende, Het woor is vleesch
gheworden, Ende so dat Griecx woordes-
delen

desen 2 yere 70 by Joannes in r'duytsch fol. 119
ouerghefiet wert, gheworden: waerom
soudet oock niet by Paulum tot den Ro- Rom. 1. a. 30
meynen, ende wederom tot den Gala- Gal. 4. a. 40
teren, daer hy spieect, dat Christus van
eener vrouwe gheworden is: also over-
gheset werden? Hierop andtwoorde
Menno, eer hy ons so lichtuerdichlick
voor verualschers der Schrift schelde.

Dat elfde punct.

Overmits dat Paulus niet seyt, dat
Christus is vleesch van onsen vleesche: Oft Christa
maer seyt, dat wy zyn van synē vleesche, nus vleesch
ende van syne beenderen: so wilt Men- 37 vā onsen
no daer wt besluyten, dat Christus niet vleesche?
is van onsen vleesche, ghelijck (seyt hy) Eph. 5. 3. 30
als niet Eua van Adam, maer Adam, Gen. 2.
wel van Eua segghen konde, dat se beē
van syne beenderen ende vleesch van sy-
nen vleesche gheweest is.

Maer hier is't noodich aē te mercke, Tweeder-
dat daer tweeley ghemeynschap des ley gemeyn-
vleesches Christi in der Schrift bevon- schap des
den wert. Een nauwerlicke, die Christus vleesches
van ons door generacy ontfangen heeft. Christi, eene
D'andere is gheestlick, die wy door de natuerlicke
wedergeboorte van Christo ontfangē ende d'ander
moeten, welke daerinne bestaet, dat wy gheestlicke,
der heerlicheden, die Christo in synen
vleesche eyghen zyn, als leuen, verdien-

Fol. 116 **fen, heylicheyt, gherechtricheyt, onnoos-
selheyt, volderinge, &c. in onsen verdor-
uen vleesche ende nature, door de ghes-
meynschap zijns gheestes, in ende door
synen vleesche deelachtich werden. Van
welcke gheestlicke ghemeynschap des
vleesches Christi, Paulus hier tot den
Epheserē insonderheyt spreekt, en is de
Eph. 2. g. 30 **seyt, Dat wy van Christus vleesch ende
beenen zijn. Maer door dese gheestlicke
ghemeynschap wert d'eerste natuerlicke
ghemeynschap onses vleesches niet wt-
ghesloten, ghelijck Menno dat meent,
maer dewijlse schriftmatich is, so wertse
veel meer daer door ghestercker.****

**Oft ons
vleesch nu
in Christo
den hemel
besit?**
Gen. 3. d

Psal. 16.
Act. 2. d. 25.
26.

Act. 2. d. 25.

**Ende so ons vleesch den hemel in
Christo Jesu niet besate (d'welck Men-
no versaeckt) hoe konden wy, die in on-
sen vleesche dese sentency der verdoeme-
nisse zijn onderworpen, Erde bistu, en
eerde saltu werden: een ewighe onuer-
derfelichheyt bouē in de hemel in onsen
vleesche verkrijghen, oft verwachten?**
David de Propheete heeft niet derven
segghen, Mijn vleesch sal in de hope
rusten. Ende, Du salt niet roelaten, dat
dijn heyligh de verderffnisse sie: dan (ge-
lijck Petrus verclaert) op Christum siens-
de, ende van syner verrijsnisse sprekens-
de, in welcker hy syne hope stelde, dat
naemlick oock zijn vleesch daerom soude
ver-

verrijsen, dat Christus wt de vucht sy Col. 1.7.
ner lendenen na den vleesche opstaen, Act. 2.2.30.
ende den hemel innemē soude. D'welck
tot een vertroostinghe aller ghelouvis
ghen ghesproken wert. Hier toe dient
oock dat Christus *a* d'eerste ghebozen a Col. 1.18.
van den dooden, *b* onse voorlooper in Apo. 1. a. 5.
den Hemel, *c* ende d'eerstelinc onder b He. 6. d. 20
den die ontsapen zijn, ghenaemt wert. c 1. CO. 15. c. 29
Welcke sproeken der Schrift ons ghe
noechsaemlick leeren, dat wy gheen
vasten gront onser verrijsenisse ende op
uaringhe in den hemel na der Schrift
hadden, so Christus vleesch niet eens
wesens met het onse gheweest ware?

Dat tweelfde, dertiende ende
veertiende punct.

Aenghesien Menno niet alleenlic
in dese dry puncten, maer oock oueral in
zijn boeckē, de plaerse Pauli in het twee
de capittel tot den Hebreen van der
menschwerdinghe Christi also gloseert
ende verduystert, als oft se teghen syner
leere niet strijdede, ende d'onse niet hol
pe: so moet ick die tot een clarer ver
stant des gantschen handels ordenlic,
na der Schrift met breeder woorden
hier verclaren, ende syne teghenwer
pinghen duydelic nederlegghen. De
woorden Pauli zijn dese:

Fol. 118.
Aeb. 2. c. 9.
10. 11.

Phil. 2. b. 8.

Ende Jesum, die voor eē weynich
tijds, beneden de Enghels ver-
kleyn was door het liiden des
doots, sien wy, dat hy met heerlic-
heyt ende eere ghecroont is, op
dat hy door Godes ghenade de
door voor ons allen smaecte. Wāt
het betaemde hem om welckes wil
le alle dinghen zyn, ende door welc-
ken alle dinghen zyn: die daer
vele kinders ter heerlichheyt bren-
ghet, dat hy den Vorst harer salich-
heyt, door liiden volcomen maecte.
Wāt die daer heyligh maectt, ende
die daer heyligh ghemaect werde,
zijn alle wt een.

Hier salmen voor al waernemen, dat
Paulus hier handelt vā de ware mensche-
heyt Christi, ghelijck hy te vorē van syne
godlike maiesteit heeft ghesproken. En
op dat sich niemāt aen Christus steruen
ergherde: so bewijst Paulus voor al, dat
hy maer een weynich tijts, ende dat om
onser salicheit wille, verkleyn gheweest
is. Oock dat het betaemde, dat God die
vele kinders door het cruyce tot heerlic-
heyt ende ewighe salicheit brenghet,
oock den Vorst harer salicheit Christum
door het liiden volcomen maecte, op
dat also het hooft Christus, syne leden
maten in het liiden ghelijckformich wa-
re

re. Ende aengesien men oock hadde moe-
ghen vrughen, hoe Christus, d'ewighe
blijuende sone Gods, aldus ghelijck als
alle andere menschen hadde konnen lij-
den ende steruen, ende door de doot den
synen tot den vader in het eewich leuen
bringhen? so wijst Paulus d'oorzake te
synen, de groote ghemeynschap die Chri-
stus in de eenicheyt des menschlicken
wesens met alle andere mensche heeft.
D'welch hier Paulus in dit capittel met
ses verscheyde reden, een na d'ander be-
wijst, waervan d'eerste is, dat die daer
heylich maect, ende die heylich gemaect
worden, alle wt eenen zijn.

No by dit woordenken (Een) salmen,
na de omlegensheyt des textes, hier ver-
staen, het ghene, waerdoor Christus en-
de die ghelouighen een den anderen
aldermeest ghelijck zijn: ende waerdoor
Christus, so wel als wy, heeft konnen lij-
den ende steruen. Dat is ia niet eygent-
lick de godlicke, maer veel meer de mens-
liche nature geweest. Wat aengaende die
godlicke nature, so zijn wy en Christus
daerin een van den anderen grootelijc
verscheyde, aenghesten dat Christus a de
eyghen b ende eenich ghebooren so d' So
des is, c her wigedruecte bildt syner sub-
stancy en wesens: d maer wy zijn alleen-
lick aengenome kinderen Gods, om dat
wy Christo Jesu door de ghemeynschap

Ses reden
vā Christus
menscheyt,
wt het 2 ca-
pittel tot de
Hebreen-
i. Reden.

Wat men by
dit woorden-
ken (Een)
hier by Pau-
lum verstaen
sal.

a Rom. 8. a. 3
b Jo. . b. 14.
3. b. 16.
1. Joā. 4. b. 9.
c Heb. 1. a. 3.
d Rom. 8. c.
15. c. 23.
Gal. 4. a. 5.
Ephē. 1. a. 5.

Fol. 120 zins gheestes in synen vleesche zijn in
 Mat. 5. 8. 9 ghelijc, ende den aert Godes in onse
 Luc. 6. c. 35. siele ende lichaem eensdeels worducken,
 Heb. 2. d. 17 maer in de menschliche nature, zijn wy
 4. d. 15. Christo, ende hy ons, in alle dingen ghe
 lijck, wighenomen de sonde. Oock zijn
 wy de door ende allerley ellendicheyt on
 derworpen, niet door de ghemeynschap
 des godlicken wesens (waerdoor wy
 veel meer van alle swackheyt soude vrij
 1. Cl. 1. d. 17. zijn, ghelijck als oock God in zijn wes
 en 6. d. 16. sen van alle ellendicheyt ende lijdens
 wij is) maer door het menschlick wes
 sen: in't welcke wy met allerley ellens
 dicheyt ende lijdens beswaert zijn, door
 die sentency Godes, tot den mensche
 ghesproken: In welcken daghe du daer
 van etest, saltu des doodes steruen. So
 is dan Christus ende wy alle met hem,
 wt (Een) te weten menschlick wesen,
 ende nature, waermede alle belostenis
 se Godes van Christus menschwerdins
 ghe, ende dat Paulus hier na spreeckt,
 Heb. 2. d. 14. dat Christus des vleeschens ende bloes
 des der kinderen deelachtich is ghes
 worden, claerlick ouereen komen. Wy
 bekennen oock wel dat Christus ende
 alle gheloouighen wt eenen God ghes
 boren zijn, maer dit dient hier ten pro
 pooste Pauli niet: oock daerin wy wt
 Gode ghebooren zijn, is ons niet noos
 dich, heyligh ghemaect te werden,
 maer

maer zijn alreede wt Gode heylich, *gez. fol. 121.
 lijck als hy oock heylich is. Maer Paulus leert hier, dat wy die met Christo wt
 renē zijn, van hem noch heylich gemaect
 moeten werden. Daerom verstaetmen
 hier recht by (Een) Adam, of het mēsche
 lick wesen: in welckē wy onheylich, maer
 Christus nochtans heylich is, ende moes-
 ten daerom van hem noch heylich ghes-
 maect werden.

De tweede redē van Paulo hier tot
 bewijs der menscheyt Christi voortghe-
 bracht, luydet aldus:

- Om welcker sakē wille schaemt hy
 sich niet, hē broeders te heeten, ende
 seyt, Ick sal vercondigen dynē naē
 mynen broederen: middē in der ge-
 meynte sal ick dy lof singhen. Ende
 wederom, Ick sal mīn vertrouwen
 op hem setten. Ende wederō, Sie,
 ick ende de kinders, die my God ge-
 gheuen heeft.

Hier hooren wy ten eerste, dat Christus
 sich niet schaemt, ons broeders te namē.
 Welcke broederschap, hier by Paulum,
 niet in den gheest, in ghehoorsaemheyt,
 of andere gheestelicke dinghen, maer in
 de ghemeynschap des vleesches of men-
 schelicken wesens ghestelt wert. Want
 anders hoe soude Paulus hier achterna
 segghen, dat Christus den broederen in
 alles ghelijck moeste werden? dewijl hy

niet ons, maer wy hem in geestlicke dinghen ghelijck zyn moeten. Ende aengesien men sich ghemeynlick niet schaemt, dan van sodanighe dinghen die by den menschē verachtelick zyn, oock dat de gemeynschap der gheestlicker dinghen, by alle menschen heerlick is, daer de ghemeynchap des menschlicken wesens verachtelick schijnt te syne, in sonderheit in den Sone Gods, ende Christus onser broederschap sich niet heeft gheschaemt: is't niet claer ghenoech, dat de broederschap Christi, van welcker hier Paulus spreekt, niet in de gemeynschap der gheestlicker dinghen, maer des menschelicken wesens gestelt wert? Oock so is des heyligen Apostels Pauli voornemē hier niet gheweest, te verclare, hoe wy so wel als Christus wt Gode ghebozen, en also syne geestlicke broeders geworden zyn: maer alleenlick, waer toe sich Christus om onsen wille vernedert heeft, op dat hy ons * die Godes vianden waren, tot het kintschap Godes bracht. O'welck sonder eenich twijfel door syne menschwerdinge geschiet is, in welcker hy voor ons in zyn lichaem onse schult betaelt, ende ons alle syne hemelsche goederen mede ghedeylt heeft.

Antwoorde
de op Wens-
nons tehen-
werpingen.
vā Christus
broederschap.

Tegen dese verclaringe vā het broederschap Christi, bringt Menno sommi ghe dinghen voort, die wy hier om de
cenuous

eenuondighen wille, moeten Christlick Fol. 123.
nederlegghen.

Ten eersten seyt hy, dat oock alle God De de God
loosen aldus Christi broeders zijn souden. loosen Chri
Waer op wy antwoorde, dat de Schrift stus broeds
tweederley broederschap Christi stelt: eē, zijn?
gheestlick: dat ander, vleeschlick: ghelijck Het broe-
daer oock tweederley Abrahams saet, en derschap
Kinderen, item, tweederley Joden, ende Christi is
Israeliten in der Schrift geuondē wer- tweederley,
den. Nu dat geestlick broederscap Chri- Het gheest-
sti, d'welck in de wedergeboorte wor- lick.
de, in de ghehoorsaemheyte des willē Bo
des, ende in het aenhanghen ende dienē
Christi bestaet, komt alleenlick den geloo- Het vlee-
uighen toe, ende den Godloosen gātsche schelick.
lick niet. Naer het vleeschlick broeder- * Mat. 12. d
schap Christi, d'welck in de eenicheit des 46. en 13. g.
menschelicken wesens bestaet * waer vā 55. 56.
men ouer al in der Schrift leest, kōt oock Mar. 3. d. 31.
den boosen menschen toe. Aldus heefi Luc. 8. c. 19.
Joānes d'Euāgelist opēlick getuycht, Joan. 7. a. 3.
† dat de broeders Christi in hem niet ge- Act. 1. c. 14
loofden. Hier van hebben wy oock een 1. Cor. 9. a. 5
voorbilt aldereerst * in Joseph, die van Gal. 1. d. 19
syne broederen vercocht is: ende daer na † Joā. 7. a. 5.
in David, † die in de persoone Christi * Gen. 37. f
spreect, Ick ben mynen broederen vree- † Psal. 69.
geworden. * Daerom seyt oock Paulus * Ro. 8. f. 29
niet, dat Christus d'eerste geboren is on- † Na de plaet
der alle broederen, maer seyt, onder vele se Mat. 12. d
broederen, namelick de gheestlicke. En 48. Wie is
der, &c. myne moe-
als der, &c.

Sol. 124 als Christus vraecht, Wie is myne moe-
 der, ende wie zijn myne broeders? so ver-
 saect hy daer mede dat vleeschelick broe-
 derschap niet, gelijk als hy oock niet loo-
 chēt Mariā syne lichamelicke moeder te
 syne: waer vā oock daer niet wert gehan-
 delt. Maer Christus leert ons daer door,
 tē eerste, datmē op gheene vrientschap of
 machschap mach acht hebbē, wāneer wy
 daer door in Godes salē v̄hindert werdē:
 wantmen Godes rijke voor al soecken
 moet. Daer toe diēt dat Christus op een
 ander plaerse ons leert, dat wy Vader,
 Moeder, &c. haten sullen: item, dat hy tot
 Joseph ende Mariā sprack, Wistet ghy
 niet, dat ick zijn moet in de dingē mijns
 Vaders? Tē tweedē heeft Christus daer
 door willen bewiisen, dat de ghehoorsaē-
 heyt des gheloofs grooter ende weers-
 digter zy in Godes gerichte, dan de vlee-
 schelicke maeschchap met hem, ende dat
 syne vleeschelicke broederschap of maech-
 schap, sonder de geestlicke, vruchteloos
 zy. Aldus wanneer oock eene vrouwe tot
 Christū wt riep, Salich is den buycl die
 dy gedragen heeft, ende de borstē die du
 ghesoghen hebst: ende Christus daer op
 antwoordede, Ja, Salich zijnse die Wo-
 des woort hoorē, ende dat bewarē: heeft
 door dese syne antwoorde het vleeschelic
 broederschap, of zijns vleesches oorsprōc
 vā Maria n3 geloochēt: gelijk dat som-
 mighe

Mat. 6. d. 33

Luc. 14. f. 26

Lu. 2. g. 48.

Wā de plaet
 se Luc. 11. 2.
 d. 27.

Luc. 11. d. 28.

mighe t'onrechte duyden: maer leert als fol. 125.
leelic dat sulcke wterlicke dinghen ter
ewigher salicheyt niet helpen, somen
Godes woort niet wilt hooren, noch be-
waren: ende wederom, datse alle geluc-
salich zijn, die des Heeren woort hoorē,
ende bewaren, hoe wel sy Christum niet
lichamelick hadden gedraghen, noch ge-
soghen. Waer mede in den gront ouer In die plac
eē komt, dat Paulus schrijft, Of wy oock se. 2. Cozin.
Christum ghekent hebben na den vlee- 5. c. 16.
sche, so kennen wy hem nochtans nu
niet meer. Door welcke woorden, d' Apo-
stel niet versaket, dat onse Heere Chri-
stus vleesch ghehadt heeft, of noch heb-
be: ghelijck sommige wt die woorden tes-
ghen de Schrift deruen voorgeuē: maer
leert alleenlick dat het den menschen ter Luc. 24. c. 38
salicheyt niet helpt, van het wterlick en-
de ghemeyn daghelicx leuē ende wesen,
dat Christus in de dagē zijns vleesches,
so Paulus spreekt, ghehadt heeft, kennisse Heb. 5. b. 7
te hebben, so langhe sy met den gheest
Christi niet vernieut zijn. S'welck Pau-
lus ghesproken heeft teghen de valsche
Apostelen, die sich aldermeest daer van
roemden, datse Christum in den vleesche
ghesien, ghesproken, ende met hem ghe-
ten, ghedroncken, ghewandelt &c. hadde:
maer daeren tusschen wisse ende hadde
sy niet van de ware leuedichmakende en
in't herte vernieuwende kennisse Christi
Jesu,

Fol. 126 Jezu. Welcken valschen roem hier Paulus alleenlick verwerpt: ghelijck als oock
Mat. 7. c. 22 Christus dat doet Matth. 7. Ende dat dit
D. 23, de meyninghe ende verstant des Apostels Pauli zy, kanmē lichtrelick oock daer
2. Cozint. 5. wi mercken, dat hy spreect, Wy kennens
c. 16, niemant na den vleesche. Waer door hy niet heeft willen versaken, dat de menschen dien hy kende gheen vleesch hadden, dan dat hy in den handel der salicheyt op gheener menschen vleeschlickende wiwendighe roeminghen, die buyten den gheest ende het leuē Christi zyn (Want dusdanch een roemen moet men hier by het vleesch verstaen) eenige acht hadde, of dat men eenighe achte daer op in Christus rijcke behoorde te hebben, dewyl al dit ter salicheyt niet gheldet. Want somen in Christo Jezu wils salich zyn, men moet in hem een nieuwe creature zyn. Dat is, Men moet met synen gheest vernieuwet, hem zyn inghelijuet, ende sich na zyn voorbilt in der gherechticheyt schicken. So strijdt dan dit woort Pauli tegen onse leere van het vleeschlick broederschap Christi niet. Ghelijck
Rom. 9. v. 6 als oock Paulus, wanneer hy seyt, datse niet al Israel zyn, die van Israel zyn: daer door niet heeft verloochent die vleeschlick afcomste der Jode van Israels maer alleenlick bewesen, dat baren roes der vleeschlicker afcomste vā Israel sons
der

der de geestlike maechschap hē ter sa- fol. 127
lichz niet heeft geholpē: * daerō ghelijc Rom. 9. b. 7
het den Joden ter salicheit niet genoegh
was, een vleeschlick Abrahams en Isa
raels saet te syne, maer moesten oock Isa
men haer gheestlick saet zijn: also kan
oock het vleeschlick broederschap Chris
sti sonder het gheestlick, den boosen ter
salicheyt niet helpen: maer alsdan is de
vleeschlike broederschap Christi dē mē
schen seer troostelick, wāneerse de gheest
like oock hebben. Men sie oock hier van
in der disput. fol. 149. 150.

Voorder bestrijt Meno onse vercla- Of Maria
ringe vā het Broederschap Christi, noch haren broe-
op eene andere maniere, en seyt, dat daer der gegene-
wt soude volgē, dat Maria hare broeder reert heeft?
in dē vleesche soude hebbē gegenerceert.
Waer op wy antwoordē, dat het woorde
fen (Broeder) hier niet eygēlick genomē
wert voor eenē, die vā eenē naestē vader
of moeder geboren wert, gelijk dat Mē
no tegē ons schijnet te duyden: maer op
de Hebreusche wjse, voor alle die met
malcand eenige vleeschlike maechschap
eenichsins hebbē. * Ghelijc ooc alle Jo * Levit. 19. d.
den, om datse van Abrahā ascōstich zijn 25. d.
broeders ond malcander genaēt werdē. Deut. 23. e.
Op welcke eene wijze alle menschē broe
ders zijn in Adā, † om dat God vā eenen † Act. 17. f. 26
bloede aller mēschen gestachte op eerde
ghemaect heeft, Aldus spreect Christus:

Fol. 128.

mat. 5. D. 22

† 1. Jo. 2. b.

9. 4. D. 20.

* So dñn broeder wat tegen dy heeft, en
Joannes † Die synen broeder hatet, &c.
niet lief heeft. &c. Op dusdanige eene wij
se dan van spreken, is't gheen wonder,
dat Maria haren broeder heeft gheges
nereert: dat is, eenen, die ghemeynschap
des menschelickē wesens in Adam met
haer hadde: ghelijck dat oock alle moe
ders op dusdanich een verstant van spre
ken, hare susters ende broeders bare en
genereren. Ende aenghesien alle Jode,
ende Jodinnen broeders ende susters
op de Hebreusche wijze onder malcans
der gheweest zijn, ende men niet versaf
ken kan, of Christus zy een Jode, en Ma
ria een Jodinne gheweest: so moet oock
Menno, na dit verstat, bekennē, dat Ma
ria haren broeder Christum gegenerereert
heeft. En somen het broederschap Christi
hier gheestlick verstonde, na Mennons
meyninghe, soude Maria niet oock alsdā
haren broeder, op sodanighe wijze geges
nereert hebbē: dewijl Maria een weder
ghebooren kind Bodes gheweest is.

Of Chri
stus Adā
eerstghebo
ren soon is:

Ro. 8. f. 2. 9.

Voorder werpt ons hier Menno tes
gen, dat Christus so by Adams haluen.
onse broeder ware, oock Adā eerste ghe
booren soon gheweest zijn moeste, dewil
Paulus op een ander plaetse tot den Ro
meynen leert, dat Christus d'eerste gebo
ren is onder den broederen. Maer hier
salmen aenmercken, ten eersten, dat Chri
stus

stus niet alleenlick na den vleesche van fol. 129.
 Adam, maer oock na zijn Goddelick we-
 sen, vanden Vader ascomstich is. Ten
 tweeden, dat het woordeken, Broeder,
 (als wy segghen, dat Christus onse broe-
 der tot Adam is) generalick ghenomen
 wert voor alle vleeschlike maechschap
 en gemeynschap. Te derde, dat het broe-
 derschap Christi, waer van Paulus tot
 den Romeynen spreekt, Gheestlick 39. Rom. 8. f. 29
 Welck niet in eenighe vleeschlike ge-
 neracy, maer alleenlick in sekere heerlic-
 heden bestaet, die Christus oock in syne
 menschlike nature bouē alle syne ghee-
 stelike broederen ghehadt heeft. a. Heb. 1. c. 9
 Wāt b. Heb. 1. a. 2
 hy is bouen alle syne medeghenooten ge-
 salft, b. Heb. 1. a. 2
 ende is een erfghenaem des we-
 relts ghestelt. Oock behoort hem toe alle
 heerlichheit des regiments in de kercke
 Godes, ende der hemelscher erfgoedē,
 ghelijck als in den ouden Testamente,
 den eerstghebooren soon her erfgoet ende Gen. 25. d.
 de heerschappy bouen alle andere broe- ende 43. g.
 ders toegheeyghent wert. Op ghelije- Deut. 21. c.
 ker wijze wert oock Christus *d'eerste ge- *Col. 1. c. 18.
 boren vanden dooden ghenamt, niet *Apo. 1. a. 5
 dat hy eyghemlick d'eerste is die vā den
 dooden is op ghestaen: maer dat hy is
 d'heerlicste, die vanden dooden is op ge-
 staē, dewyl + hy niet meer sterft, over *Ro. 6. b. 9.
 welcken oock de doot gheene heerschappy Act. 13. e. 34.
 meer heeft, * en sal oock alle de syne tot *Apo. 1. d. 18.
 de

Sol. 130. de heerlicke verrisenisse bringhen.

7 Joā. 6. e.
40 l. 54. en
11. c. 25.
1. Cor. 15. c.
20 21. 22. 23.
Wā de geest
liche kinde-
ren.

Of alle broe-
ders Christi
heyligh zijn?

1. Cor. 15. c.

1. Cor. 15. c.

Joā. 17. c. 19
Hoe Chri-
stus niet
Adā, maer
Godes naē
gheprezen
heeft.

1. Cor. 15. c.

1. Cor. 15. c.

1. Cor. 15. c.

Hoe Chri-
stus zijn ho-
pe in God
gelet heeft,

En hoe wel de kinderē hier by Paulus geestlicke kinderen, naemlicke de gesloouighen zijn, daerom moeten nochtā oock de Broeders, hier niet gheestlicke genomen werden: dewyl men een yegelic woort in synen graet na de omlegghentheyte des textes nemen ende verstaē sal.

Oock seyt Paulus niet, dat alle die eenichsins Christi broeders zijn, oock geheyligh zijn, gelijck Menno meynt, maer seyt, dāse geheyligh moeten werden, en bewijst alleenlicke tot onser vertroostinge, dat wy onse heylicheyt niet verre der uē soecken, dewyl wyse in Christo onsen salichmaeker hebben, die eens menschlicken wesens met ons is, ende hem seluen daerom voor ons heeft geheyligh.

Dat Menno nu voordere seyt, Christus heeft Godes ende niet Adams naē gheprezen (d'welck wy oock bekēnen) kan onse verklaringe geensins trencken: dewyl Paulus niet dese plaetse der schrift, niet anders heeft bewesen, dan dat Christus so wel als wy, God geprezen heeft, ende oock derhaluen eens menschlicken wesens zy met ons syne broederen.

D'welck oock de nauolgēde rede, wt den 18. Psalm ghenomen, claerlicke mede bringt. Daer Christus aldus spreekt, **Ick sal in hē (te weten, God) hopen.** Want so Christus niet een warachtich mensch met

met ons gheweest ware, hy soude gheen noot ghehadt hebben, op God zijn vertrouwen te setten: aengesien noot, en des herten swaricheyt (die niet in het Godlick, maer alleen in het menschlick wesen vallen) alleene oorsaken zijn, dat men op God zijn vertrouwe moet sette.

Hier toe dient oock de seste rede Pauli, wt den Prophete Esaias ghenomen: daer de Prophete bewijst, hoe hy met syne kinderen: dat is (ghelijck Esaias selue een weynich te vooren dat verclaert) syne iongheren, die hem God in synen dienst ghegheuen ende toeghedae hadde, op God ende zijn woor vast wilde bliuen, hoe wel de meeste part der Israelliten sieck daer aē ergherden, ende dat raeliten sieck daer aē ergherden, ende dat dat Christus hem seluen oock wel daer mede bewesen heeft onsen broeder, om d'eenicheyt des menschelicken wesens, met ons te syne, dat hy met syne iōgerē, * die hē God de Vader in synē diēste gegeuē hadde, in de Godlicke ghehoorsacheyt wilde bliuen: hoe wel hy daer ouer vā der werelt veruolgt zijn moeste. Wāt al dit in hē gheene plaetse hebbē konde, so hy niet eens mēschlicken wesens met ons gheweest ware. So is het nu dā bezwezē, dat Paulus dit broederschap Christi stelt, in d'eenicheyt des menschlicken wesens, in welker hy op God vertrou

Man dē kin
deren.
Esa. 8. v.

* Ro. 6. e. 44
g. 65. ende
10. e. 29. ende
17. a. 20.

B ij heeft,

heeft, ende is met syne kinderen ende iōgheren in Godes gehoorzaemheyt daer in volstandich ghebleuen. Welcke gront der leere van d'eenicheyt des menschelicken wesens Christi, met ons syne broeders noch crachtiger door de derde naulghende rede Pauli bewesen wert, daer hy aldus spreekt:

Heb. 2. d. 14.

Ela. 25. c

Ose. 13. d.

1. Cor. 15. g.

54.

2. Ti. 1. c. 10

Ma dat dan de kinderens gemeynschap des vleesches ende bloedes ghehadt hebben, so is hy oock der seluer op ghelijcker maen deelachtich geworden. Op dat hy door de door te niere brachte den, die des doots ghewalt hadde, den duyuel, ende op dat hy verlost alle die door vreesse des doots, het gantsche leuē lāck der knechtschap vbonde warē.

Hoe Christus des vleesches en bloedes der kinderen deelachtich zy geworden.

Hier wert nu van Paulo, met seer duydelicke woorden verclaert, de waerheyt der menschlicker nature Christi, waer her dat sy is, ende wat vruchts ende nutticheyts daer in zy ghelegghen. Ende om de waerheyt der menschlicker nature Christi te krachtelicker ende sekerlicker wt te drucken, op dat niemant daer van twijfelde, so stelt Paulus voor ooghen, dat de kinderen of geloouighen des vleesches ende bloedes deelachtich zyn: ende besluyt daer wt, dat Christus syne menscheyt, oorspronckelick wt den menschen heeft, dewijl hy der seluer, te weten, des vleesches

vleesches ende bloedes der kinderen op fol. 133.
ghelijcker mate ende wijse deelachtich is
gheworden.

Hier moetmen dan op dry sonderlic-
ke woorden die hier Paulus ghebruyc-
ket, groote acht hebben. Dat eerste is,
deelachtich werden. Waer wt men lich-
telick beslytē kan, dat Christus mensch-
werdinghe niet so is toegegaen, dat hy
syne eerste substācy verlatē, of in't vleesch
verandert, of een bysonderlick hemelsch
vleesch wt de substāncy des hemelschen
Vaders, ghelijck Menno wilt, ghehade
heeft: maer dat hy in zjn eerst Godlick
wesen blijuende, oock sodanich vleesch
ende bloet door de menschwerdinghe
heeft verkregghen, d'welck den kinderen
ghemeyn is. Want die eens dinck's deel-
achtich wert, die blijft dat hi is, en̄ kriecht
noch wat anders daer toe, d'welck hy als
dan niet alleen, maer met syne medeghe-
nooten ghemeyn heeft. Dat ander woor-
den is, der seluer. D'welck na dē aert
aller tonghen ende spraken hier noortwē
dichlick gherefereert moet werdē tot het
voorgaende vleesch en̄ bloet, namelick
wt der kindere vleesch en̄ bloet, waer vā
te vooren ghesproken was. Daerō moet
Christus zjn vleesch niet wt de substan-
cy des hemelschen vaders, maer wt den
kinderen of menschen ontfangghen heb-
ben: d'welck oock bewijst het derde woor-

Man dry
woordelics.
1. Deelach-
tich werdē.

2. der seluer

Fol. 134
1. Dy ghe-
lycker mate

dekē, op ghelijcker mate, of wijsē, waer door men geleert wert, dat in de mensch werdinghe Christi gheen dinct van alle andere menschen verscheyden is, dā dat de Schrift met duydelicke woorden erghens wt neemt. Als daer is, het toedoē des mans, ende de sonde. So wie dā syne ooghen hier niet wilt toe houden, die moet wt alle dese woorden ghedwongē werden te bekēnen, dat Christus vleesch oorspronckelick zy niet wt Bodes substācy, maer van den menschen, dewyl Christus des vleesches ende bloedes der kinderen op ghelijcker mate deelachtich is gheworden.

Mennons
tegewerpin
ge neder ge-
leyt.

1. Vleesch
en bloet.

2. Deelach-
tich werden

Maer Menno, op dat hy dese clare waerheyt eenichsins by dē simpelē mocht te verduyfteren, bruyct daer toe veelderley middelē. Ten eersten, geeft hy voort, datmē by vleesch en bloet, welcker de kinder deelachtich gheworden zijn, de boose aert der sonde verstaen sal. Maer hoe dient dit eenichsins ten propoofte Pauli? Soude Christus niet oock aldus der sonde onderworpen zijn, aenghesien by des seluen vleesches en bloedes deelachtich is geworden? Hier wt kan sict Menno niet ontwerren, daerō soeckt hy noch een ander wvlucht, en seyt, dat deelachtich werden, hier by Paulum hiet, wat te hebben, of verkrūgē: sonder nochtans eenich part of deel met een ander daer in te

te hebben. D'welck met de fracht des fol. 138
 Griecyschen woordelens, *μετέχειν*, dat
 hier Paulus gebruyct, ende betreecent,
 deelachtich te werden, gheensins bestaet
 fan. Want dat Menno hier tegenbringt
 hoe Paulus oock schrijft, vā deelachtich
 te syne, der *a* hope, *b* der macht, ende a. 1. Coz. 9.
c Christi, helpt hem niet. *d* Dewijle de b. 10.
 dorschverkricht een deel der dingen, b. 1. Coz. 9.
 die hy te voorē in de hope hadde. *e* Oock b. 12.
 de macht daer van Paulus spreect, na c. heb. 3. c. 14
 melick de vrijheyte om in den dienste des d. 1. Coz. 9.
 Euangelions van der ghemeynthe te le- b. 10.
 uen, was allen Leeraren van Godes we e. 1. Coz. 9.
 ghe ghemeyn. En de gemeynschap Chi b. 12.
 sti, of syner gauen, weldaden en verdien heb. 3. c. 14
 sten, komt alle kinders Godes te gelijcke
 toe. En of schoon, dat woordelē, deelach-
 tich werde, in de voorseyde plaetsen niet
 anders dan wat verkrighen beduydede,
 sonder eenich part daer in met yemāt te
 hebben (d'welck also niet is) so soude dat
 Menno's voornemē hier noch niet vor-
 derē, dewyl dat Paulus, na dat hy vā het
 vlees en bloet der kinderē gesprokē heeft,
 duydelick seyt, dat Christus der seluer, op
 gelijcker mate deelachtich is geworden,
 d'welck niet anders dā door mededeylinge
 geschiet. Dit heeft Menno ooc wel selue
 gemerct, daerō soude hy ooc seer gheern
 dat woordelē (*κοινωνία*) dat is, d' seluer, hier 3. der seluer,
 hy Paul. wistūē en bastaert makē; daerē

Fol. 136 nochtā in alle Griecſche en Latijnsche
exemplaren eendrachtelick gheuonden
wert, en waer sonder de ſentency Pauli
ganiſch kroepel zjn ſoude. Daerō heeft
oock Menno geenē vaſten voet op deſe
wtvlucht deruen ſetten: maer ſchrijft, dat
dat woordēken (der ſeluer) niet dan tot
het vleech en bloet in't generael gherez
fereert ſal werden, dat is, Dat Chriſtus
wel vleech en bloet, maer niet der kin
deren vleech en bloet gehadt heeft: het
welck regen den aert aller ſpraken is, in
welcker het *relatiuum*, tot zjn voorgaende
volle *antecedens* alijt gereſereert moet wer
den. En ſo Paulus hier by dat woordē
ken (der ſeluer) niet hadde willē verſtaē,
het vleech ende bloet der kinderē, waer
van hy te voozen gheſproken hadde, dan
alleēlick eenich vleech in't generael, het
zy dan wat vleech het oock zy, ſo ſoude
Paulus hier door de waerheyt der mens
ſcheyt Chriſti niet verclaert, dan veel
meer verduyſtert hebben. * Dewyl daer
menigherley vleech is, der voghelē, der
viſſchen, &c. Oock waer toe ſoude hy niet
alleenlick te voozen ſo duydelick gheſeyt
hebben, dat de kinderē des vleeches en
bloedes deelachtich zjn, maer nu oock ſo
frachtelick in dunctē, dat Chriſtus op ge
lijcker mate der ſeluer deelachtich, in den
broederē in alles gelijc zy gewordē. Hier
heeft mē ooc aē te merckē, dat Meno ſyne
eerſte

41. Cor. 15.
c. 39.

Heb. 2. d. 17

en bloet, de sondige aert verstaen heeft: hier selue nederleyt, oft hy moet oock in Christo eenen sondighen aert stellen, oft dese woordkens, vleesch ende bloet, sullen hier in eene redene, op twee verscheyde manieren, naemlick voor dē sondighen aert, ende voor de substancy des vleesches werden ghenomen, d'welck te plomp ware, insonderheyt na datmen by het *Relatium*, verstaen moet het selue, dat te voren in *Antecedenti* gheseyt is. Also grootelick dwalen sy oock, die hier dat woordken, *Eorundem*, dat is, Der seluer, alleenlick tot de ghedaēte des vleesches ende bloedes der kinderen, ende niet tot het ware wesen willen refereren. Want behaluen dat dese droom nederghelleyt wert door dat woordkē (op ghelijckermaten) d'welck oock *Menno* hier niet darf anroeren: so kan oock dat woordken, *Eorundem*, dat is, Der seluer, niet anders verhalen, dan dat te voren gheseyt is, naemlick, vleesch ende bloet, d'welck in sich een substancy ende wesen is, ende kan door aert oft eenich accidēt hier gheensins wtghedruckt werden.

So ist dan wt dese redene des Apostels claer, dat Christus zijns vleesches oorspronck niet van den hemelschen Vader, ghelijck *Menno* voorghheeft, maer van den kinderen oft menschen ontfan-

gen heeft. Waer door wy Christum niet meer deylen als Paulus selue gbedaen heeft, van welcken wy dese leere hier ontfanghen hebben.

De nuttich
eyt onser lee
re van Chri
stus mensch
swerdinghe.

Ende op datmen dese leere van den oorspronck des vleesches Christi niet lichtuerdichlic verachtede, so wijset ons d' Apostel hare groote nutticheyt aen, en seyt, dat Christus aldus des seluen vleesches en bloedes der kinderen op gheelijcker mate deelachtich is ghe worden, op dat hy door dē doot vernietichde dē, die des doots ghewalt hadde, dat is, dē Duyuel, ende ons vā de knechtschap des doots verlost. Waerwt het openbaer is, dat het Gode ghelieft heeft, dat Christus des menschlicken wesens deelachtich soude werden, op dat hy steruen konde: den duyuel te niere maken, ons van d' ewighe doot verlossen, ende alle syne hemelsche goederen medede ylen. Hier wt mercket Christlicke Leser, van wat grooter ende Christlicker troost de wederpartē ons beroouē, als sy den oorspronck des vleesches Christi, erghens her, dan van den kinderen oft mensche, setten oft leeren deruen.

4. Rede.

Maer de vierde redene die Paulus tot een bewijs des eenighen menschlicken wesens Christi met ons in dit capitel voorbringht is dese.

Want hy neemt nergens Engels
aen.

- aen, maer Abrahams saet neemt fol. 139.
- by aen.

In dese woorden Pauli wert by den wat hier
 Engelen verstaen, een Engelsch ende Engeliē zijn
 gheestlick wese: ende by Abrahams saet, ende Abra-
 ham's saet.
 het ware menschlick wesen, wt Abrahā,
 in wiens saet de belostenisse stont. En Gen. 22, d.
 hoe wel by den Engelen hier aldus het
 Engelsch wesen verstaen wert, ghelijck
 als Abrahams saet, het menschlick we-
 sen: so spreekt nochtans d' Apostel hier
 niet, van der Engelen saet, maer alleens-
 lick vā dē Engelen, overmits dat d' En-
 gelen gheen saet in sich hebben, ende als
 so niemant wt haer gegenerreert kā wer-
 den, ghelijck wel de menschen wt smen-
 schen sade na Godes ordeninghe zijn Gen. 1, c
 voortcomen. Aenghestien dan Christus
 Abrahams saet heeft aenghenomen, so
 moet by eens vleesches met ons in het
 wesen zijn. Maer dat Menno hier voor
 gheest, d' Apostel Paulus hebbe alleens-
 lick van het opnemen in ghenade hier
 ghesproken, wederspreken wy om de nau-
 volghende oorsaken, die wy den Christ-
 licken leser gheuen te richten. Want des
 wyl het gantsche argument Pauli, hier
 niet anders is, dā aē te wīsen de groote
 eenicheyt tusschen Christum ende den
 menschen: ende claer is, dat dese senten-
 cy van Abrahams saet aen te nemē, aen
 de voorgaende ende nauvolgende woors-
 den

fol. 140 den is hangende: so moet hier oock Paulus van het aennemē des menschlicken wesens, ende niet van het opnemē in ghenade ghesproken hebben. Want oock het Griecx woorden, is hier niet, ἀντιλαμβάνεται d'welck beteekent, te hulpe komen, maer ἐπιλαμβάνεται, dat eygentlick is, aennemē, ende coēt ouer een, met dat woorden dat Paulus tot

Phil. 2. a. 7. den Philippensen ghebruyckt, seggende, dat Christus de ghestaltenisse eens knechts heeft aenghenomen: alleenlick dat daer is het simplex ἔλαβεν, en hier het compositum, ἐπιλαμβάνεται, d'welck Aennemē, oft, Oueraennemē beteekent, gelijk dat oock de oude Griecsche Theologi, dien de Griecsche sprake op het beste bekennt was, dit aldus wtgheleyt, en tot een bewijs der warer menschlicker nature Christi teghen alle wedersprekers ghebruyckt hebben. Sie Theodoretum in synen eersten Dialogo, Polymorphos ghe-naemt. Oock canmen d'Engelen van Christus genade niet gāschlick wi sluy-

2. Pet. 2. a. 4. ten. Want hoe wel * de boose Engelen
Jud. 1. a. 6. in de verdoemenisse zyn ghebleuen, so zyn nochtans de goede Engelen door Christum in haren stant also ghesterckt, dat se niet meer vallen connen. Daerom oock Paulus seyt, dat die in den hemel zyn, door Christum beuredicht, ende tot een hoofsomme ghebracht zyn. Daer

2. Pet. 2. a. 4.

Jud. 1. a. 6.

Colof. 1. c. 20

Eph. 1. b. 10

en bouen so heeft Christus in ghenade Sol. 141.
 opghenomen, niet alleenlick Abrahams
 saet ende nacomelingen, maer oock * al- * Joā. 3. b. 16
 le ghelouighen, ia oock op eene sekerer D. 36. 6. e. 47.
 wijze † het gantsche menschlicke ghe- † Rō. 3. d. 15.
 slachte, * ende de geheele werelt. Daer- 1. Et. 1. b. 4.
 om can Menmons meyninghe hier niet * 1. Jo. 2. a. 2
 bestaen. Want dat hy teghenwerpt, hoe
 Paulus hier niet seyt, Hy heeft aenghe-
 nomen, maer, Hy neemt aen, in *presenti*
tempore, vercrenct onse verclaringe niet.
 Want Menno selue wel weet, dat *enallage*
temporis, dat is, veranderinghe des
 tijts, so dat een tijt voor den ander ghes-
 set werdt, in der H. Schrift, in sonder-
 heyt by den Hebreuschen, seer ghemeyn
 is. Aldus lesen wy by den Prophete E- Esa. 42. a,
 saiam, So spreeckt de Heere, die den 45. b.
 hemel scheppet ende wibreydet. Ende
 of men schoon het Aennemen, hier voor
 een op nemen in ghenade, met Menno
 verstonde, so moeste *enallage temporis* hier
 noch ghestelt werden. Aenghesien dat Gen. 17. a
 Christus Abrahams nacomelingen lan-
 ge tijt te vooren in genade hadde aenge-
 nomen. Ende ghelijckerwijs de gheest-
 liche aenneminghe in ghenade durende
 blijft, so blijft oock Christus by dat mēsch-
 lick wesen, dat hy eenmael aenghenomē
 heeft, ende heeft het door de verrijse-
 nisse niet verlaten, ghelijckerwijs wel
 sommighe dat vermetelick hebben voor
 ghe-

fol. 142 ghegheuen. Oock kanmen dat gheest-
 lick aennemen des saets Abrahe in ghea-
 nade, teghen dat lijflick aennemen des
 menschlicken wesens van Abrahams sa-
 de niet duyden: ouermits de gheestlicke
 aenneminghe gegrondeert staet, in het
 aennemen des menschlicken wesens.
 ghelijckerwijs dat Paulus noch achter-
 na verclaert, ende eensbeis te vooren
 verclaert heeft, daer hy seyt, dat Christus
 He. 2. d. 14. 15 daerom des vleeschens ende bioedes der
 finderen deelachtich zy gheworden, op
 dat hy door den doot te niere brachre
 den, die des doots ghewalt hadde, dat
 is, dē Duyuel, &c. So kan ons dā Men
 no dese vierde rede Pauli geensins bes-
 nemen. Hy volghet voortaan syne vijffte
 rede, naemlick dese:

* Rede.

Heb. 2. d. 17.

Hier om moest hy in alle dinghen
 den broederen ghelijck werden, op
 dat hy barmhertich zy, ende een
 trouwe opperpriester in de dinghen
 die by Gode zijn wt te richten, op
 dat hy versoede de sonde des volcx.

De ware menscheyt Christi met hare
 vruchten, wert in dese woorden Pauli
 duydelick verclaert. De ghelijckheyt van
 Hoer Christi-
 stus dē broe-
 deren ghe-
 lijck is
 welcher hier d' Apostel spreekt, is niet
 in eenen gheueysden schijn, maer in de
 ware ghemeynschap des menschlicken
 wesens ende der menschlicker eyghen-
 schappen ghelegghen, op sodanighe eene
 wijze

wijse als de Wijseman van hem seluen fol. 143
spreekt, dat hy alle andere menschē ghe Cap. 7. 2.
lijck is. Want so de ghelijcheyt Christi
mer den broederen oft menschen, alleens
lijck in eenen schijn stonde, ghelijck wel
sommige onder onse wederparten ver
metelick gheschreuen hebben: so soude
diē hongher, dorst, droesheyt, moetheyt,
steruen, &c. Christi, ia oock zijn ganisch
priesterampt, niet anders dan een ghes
ueynst ende ydel huychel werck geweest
zijn, d'welck schandelick is te dencken.
Maer nu leert Paulus, dat dese ghe
lijckheynt Christi met den broederen in al
les ghelegghen is, waermen niet meer
wt nemen mach, dan wat d'heylighe
Schrift met clare woorden daer van wt
neemt, als het toedoen des mans, ende
de sonde. Maer dewijl dese twee wines
minghen de waerheynt des menschliken
wesens in Christo niet breken, so heeft
Paulus sonder eenige exceptie ghespro
ken, In alles, oft, In alle dingen. Daer
om saelt hier Menno, wanneer hy in de
se ghelijckheynt oock het vleesch en bloet
der kinderen derf winemen, settende dē
oorpronck des vleesches Christi, niet in
de substancy des menschē, maer des he
melschen vaders, waer door hy tusschen
Christum en den broederen een so groot
onderscheynt inbrēgt, dat se op het duysen
ste deel een den anderen niet gelijck zijn:

die daer nochtans in alles na der leere Pauli, moeren ghelijck zyn. Want wat ghelijckheyt kander tusschen den Schep per ende de creature, item, tusschē God ende den mensche zyn?

Dat nu Mēno op eene andere plaets se schrijft, Christus is sienlick, tastelick, ende sterfelick ghe worden, is eene croespele andrwoorde. Want oock die onuer nstughe dieren, ende met alleen de mēschen, sienlick, tastelick, ende sterffelick zyn. Maer Paulus spreekt hier niet alleenlick vā ghelijckheyt sulcker ende der ghelijcker condicien ende eygenschappen, maer aldermeest (so het wt de voor-

Heb. 2, D. 14.

gaende sproeke, daer hy van vleesch ende bloet der kinderen spreekt, openbaer is) van de ghelijckheyt des oorsproncks en waerheyt des menschlicken wesens.

Van de ghe
lijckheyt des
wijnns, met
den water
wijn.

Daerom can oock sodanigher mensche teghenwerpinghe niet bestaen, die daer segghen dat Christus synen broederen niet anders ghelijck zy, dan als de wijn die wt het water verandert was, ende

Joan. 2, b. 9.

wt gheenen wijnstock synen oorspronck hadde: den wijnen nochtans wt den wijnstock ghewassen, in alles ghelijck gheweest is. Want men van den water wijn met der waerheyt niet can seggen, dat hy zy in alles op ghelijcker wijze van eenen wijnstock wijn ghe worden, ghelijck het hier vā Christo ghesprokē wert,

dat

dat hy des vleesches ende bloedes der
finderen op ghelijcker mate deelachtich
gheworden is, ende also in alles synen
broederen ghelijck. Datmē nu van Aa-
rons slanghe, die wt syne roede ghewor-
den was, en van der ghelijcke dinghen
meer noch mochte voorbuinghen, wert
mer eenen hier mede nederghelyt.

Ende op dat niemant dese leere van
de volcomen ghelijckheyt Christi met
den broederen, oock in den oorspronck
des vleesches van menschen, kleyne ach-
tederso seyt Paulus duydelyck, dat Chri-
stus daerom aldus den broederen in al-
le dinghen ghelijck zyn moeste, op dat
hy barmhertich ware, ende een trouwe
Opperpriester in die dingen die by Go-
de zyn wt te richtē, ende dat hy versoen-
de de sonden des volcks. So wie dan
Christus troostelick priesterschap, ende
onse versoeninghe door hem gheschiet
niet verduyfteren, ende dat God nootsa-
felick gheacht heeft, niet lichtueerdelick
wilt schelden ende bresen: die moet hier
by vast ende onbeweghelick bliuen, dat
Christus in de ghemeynschap des vlee-
sches ende bloedes, den broederen in al-
les, (in alles, segghe ick met Paulo) ghe-
lijck zyn moest, ende heeft also zyns vlee-
sches oorspronck niet van Gode den he-
melschen Vader, maer van den mensche
ontfanghen. Want Christus volcomen

Fol. 145.

Exod. 7. 6.

Hoe Chris-
tus de broe-
deren ghe-
lijck zyn
moeste.

Wat de nut-
ticheyt der
menschwers-
dinghe Chris-
ti.

Jol. 14. 6. ghelÿcheyt met den broederen, na den
sin ende omstandicheyt des textes Pauli,
niet anders bestaen can.

6. Rede. De leste rede Pauli tot bewijs der
menscheyt Christi; in dit capittel gheschreuen, is dese:

Heb. 2. d. 18. Want waerin hy selue versocht, ge
leden heeft, daerin kan hy oock te
hulpe comen den die daer versocht
werden.

Hiermede foemt ouereen dat Paulus
oock in het vierde capittel van Christo
schrijft, met dese woorden, Want wy
hebben niet eenē Ouerpriester, die niet
can medelijden hebben met onse swack
heden, maer die beproeft is allesins na
ghelÿcheyt, sonder sonde.

In dese twee sentencien geeft Paulus
twee stücken van Christo te kennen,
waer wi men van syne ware menscheyt
richren can. Dat eerste is, hoe hy ghele
den heeft, te weten allerley menschliche
ellendicheyt in siele ende lichaem, als

Mat. 26. d. hongher, dorst, vermoytheyt, onwetens
heyt, droefheyt, swacheyt en̄ door, welke
lÿden in het Godlick wesen niet vallen
cōde. **37. 27. e. 45.** Dat tweede is, dat hy met allerley
gennuechtinghe * in der stele ende cons
ciency so wel als wy, † ia oock van den
mar. 14. d. 34. Sathā tot der sonde versocht, en̄ in alles
Luc. 12. g. 50. geproeft geweest is; d'welck niet hadde
22. c. 44. connen geschien, so Christus niet eens
Jol. 12. d. 27. **Sathā** tot der sonde versocht, en̄ in alles
† mat. 3. a. 1. 3 geproeft geweest is; d'welck niet hadde
6. b. 8. 9. connen geschien, so Christus niet eens
Luc. 4. a. 2. b **9. 10. 11. 13.** mens

fol. 147
menschlicken wesens met ons geweest
ware. Want het Godlick wesen, der ver
soeckinghe der sonde ende des duyuels
niet onderwo:pen zijn can. Ende als
Paulus hier seyt, dat Christus allesins
als wy, maer sonder sonde nochtans be
proeft is gheweest, bewijst hy niet daer
mede ghenoech, dat Christus menscheyt
niet wt Godes, maer van des menschen
substancy gheweest zy? Wāt so Christus
alleenlick wt Godes substancy geweest
ware, ghelijck Menno wilt, so waer het
gheen wonder, dat hy in alle versoeking
gen sonder sonde ghebleuē ware. Maer
dat hy waer mensch, ghelijck als wy, vā
eenen vleesche in het wesen zijnde, noch
alle versoekinghe heeft sonder sonde con
nen ouerwinnen, dat is een groot won
derwerck. Ende is also tot onser salice
heyt gheschiet, op dat wy seker warē, dat
Christus sodanich een opperpriester is,
die met onse swackheyt can medelijden:
ende ons als wy versocht, en in de vers
soeckinghe ghewonder werden, wil by
staen ende helpen. So nu alle die vers
soeckinghen Christi, niet in onsen, maer
in een vreemt vleesch gheschiet waren:
wat troost condē wy, in onse swackheyt
ende aenuechtingen, daerin vā Christo,
als van onsen hooghē Priester hebben?
So is 't dan onwedersprekelic, dat onse
troostelike leere vā der menschwerdins

Fol. 148 ghe Christi, also grondelick in het twee
de capitel des briefts tot den Hebreë be
uesticht is, datse door onse wederparten
gheensins gefrenct can werden. Daer
om willen wy no tot de nauolghende
punten voorgaen.

Wat vijftiende ende sestiende punct.

Men het
menstr. bloet
ende saet der
der vrouwe

Ick mach in het eynde ons lesten be
sprecks, aldus tot Menno, *per concessionem*,
ghesproken hebben: Wanneer schoon
de vrouwen ter generinghe gheen saet
hadden, datse nochtans moesten bloet
hebben, waerwt het kint in zyns moe
ders lichaem zyn eerste wasdom ende
groysel ontfanght: ende dat also Chris
tus, oock na Menno's eyghen leere,
noch eensdeels eerdisch zyn moeste, des
wyl hy toestonde, dat Christus zyn was
dom ende voetsel na den aert aller kinde
ren van de substancy Marie ontfangē
hadde. Maer dat ick den vrouwe gheen
saet, maer alleenlick Menstruael bloet,
met versakinghe des vrouwen saets toe
gheschreuen soude hebben, ghelijck my
hier Menno opleghet, is niet waer. En
dat hy voordere hier noch indrenght, hoe
de kinderkens daerom alleen der vrou
wen saet ghenaeemt werden, om dat zy
se van haerer mannen saet ontfanghen,
ende tot haerder mannen baren, is sy
nen eyghen droom, ende gheene schrift.
Wantmen sodanich een onderscheyt
tusschen

Menno's
gloose van
he. vrouwe
saet nederge
leyt.

tusschen des mans saet ende vrouwen fol. 149.
saet, nergkens in der Schrift can vind-
den. Sie hier na Artic. 12. ende 13.

Dat seuentiende punct.

Quermits dat d' Apostel Paulus leert dat Christus *den broederē in alles ghe-
lijck, † ende des vleeschē ende bloedes
der kinderen op ghelijcker mate (als sy
naemlick zijn) deelachtich is ghewordē:
ende dat de Schrift op andere plaersen
leert, dat aller menschen generacy door
een t' samen runnē roegaet, ghelijck dat
te vooren bewesen is fol. 46. 47. so cā-
men in Christus menschwerdinghe die
woordeken Runnen, (d'welck Ioannis d'
Laseo ghebruycet heeft in zijn boeckē
van der gemeynte Bodes, want het zijn
werck is in t' latijn, van Ioannis Vrenhoius
in t' duytisch ouergheset) met recht niet
verwerpen, somen ymners niet wilt
woordtwistighen, insonderheyt na dat
het runnen nergens in Christus mensch-
werdinghe na der Schrift duydelick zy-
wighenomen. Want dat Joānes d' E-
uangelist schrijft, het woordt is vleesch
gheworden, strijdt daer teghen niet, aen
ghesien een dinck op menigerhande ma-
nieren wat anders can werden, Sie
Act. 19.

Man het i
woordeken
Runnen.

* He. 2. d. 17.
† He. 2. d. 14.

Job. 10. b.
Sap. 7. A.

Joan. 1. d. 14

Dat achtende punct.

Dat ick de persdone Marie eenicha-
fins van sonden vrij ghesproken oft bez-
L iij kens

Fol. 150 kent soude hebben, is niet waer. Sie
Fol. 54.

Dat neghentienste ende twintichste punct.

Al wat hier Menno teghen den gröt onser leere van de reynicheyt des vleesches Christi verhaelt, keert en verdrayt, is volcomelick te voozen van ons in den vijfften Artikel verclaert, daer wy het by willen laren bliuen.

Dat eenentwintichste punct.

Hoede soon
Gods de
Wet in on-
sen vleesche
volbracht
heeft.

Als wy segghen, dat de soon Gods in onsen vleesche de wet voldaeen heeft, so bstaet wy daerby, dz Christus vleesch eens wesens zy met het onse. Ende dat wy dit aldus gheuoelen, dat naemlick Christus de wet voor ons in onsen vleesche volbracht heeft, d'welck hier Menno wederspreeckt, dwinght ons de G. Schrift. Wat alle belofrenissen Gods, a van het vrouwen, Abrahams, Isaacs ende Jacobs saet, waer door b de slanghe den kop ghebroken, c ende alle menschen ghesegēt souden werdē, ons dar volcomelick leeren. Dit beuesticht oock d' Apostel Paulus, seggēde, dz Christus d daerom des vleesches en bloeddes der kinderen op ghelijcker mate, e ende synen broederen in alles ghelijck, f oock in allerley wijse versocht ende beproeft is gheworden: g op dat hy also door den doot te niere maecte den, die des doots ghewalt

a Gen. 3. c. 22

d. 26. a. 28. c

b Gen. 3. c

c Gen. 22. c.

Act. 3. d. 25.

Gal. 3. b. 8. c

16.

d He. 2. d. 14

e He. 2. d. 17.

f He. 2. d. 18.

4. d. 15.

g He. 2. d. 14

15.

gewalt hadde, dat is, dē Snyuel, soe dat Fol. 151
hy verlostte alle die door vreesse des doois
het gantsche leuē lanck der knechtschap
verbonden waren, h ende op dat hy een h He. 2. d. 7.
trouwe Opperpriester ware, in die din-
gen die by Gode zyn wt te richtē. Oock
versoende de sonden des volcks, te hul-
pe quame den, die daer versocht werde,
ende dat hy niet onse swacheden mede Heb. 4. d. 15
lijden hadde. Als oft d' Apostel hadde
willen segghen, dat wy al dit van Chri-
sto niet souden hebben konnen vercrū-
ghen, so hy niet des vleesches ende bloe-
des der kinderē deelachtich, dat is, eens
vleesches met ons geweest ware. Daer-
om is't oock, dat wanner in d' heylighe
Schrift van de weldaden Christi op het
troostelicste wert gbehandelt, * dat diec Act. 2. e. 30.
mael daer hy van syne menschwerdin- 13. d. 23.
ghe wert ghesproken. Aldus verhaelt Mat. 1. a. 1. 6
Matheus eerst dē geslachte register Chri- 16.
sti van Abraham af, eer hy tot de beschri-
uinghe syner miraculen ende weldaden
coemt. Ende Paulus heeft in het be- Rom. 1. a. 3.
ghinsel des troostlicken briefs tot den
Komeynen van C H R I S T O ghe-
tuyghenisse ghegheuen, dat hy wt
den sade Davids na den vleesche zy
gheworden. Ende wederom tot den
Galaten, als hy leert, hoe ons de so- Gal. 4. a. 4. 5.
ne Gods van der Wet verlost heeft, so
set hy daerby, dat C H R I S T O S van

Fol. 152 eener vrouwen in volheyt des tijts is ge

Wā de plaet
se, Rom. 8, a.

3.4.

Wā de ghe-
lijcheyt des
sondighen
vleesches.

worden. Hier teghen strijdet niet dat Paul. tottē Romeynen schrijft, met dese woorden: Want dat der wet onmoghe-
lijk was, waerin sy swack was door het vleesch: dat dede God, ende sant synen eyghenen soon in ghelijckheyt des sondighen vleesches, op dat de gherechticheyt der Wet **J N O N S** vervuult worde. Want hy daer door niet de waerheyt des menschlichen wesens Christi van onsen vleesche, (d'welck de gantsche Schrift leert) maer alleēlick de sonde heeft willen witsluyten, ende bruyckt daerom hier dat woordcken, Ghelijckheyt des sondighen vleesches. Welcke ghelijckheyt, oft schijn, niet op de substancy ende wesen des vleesches, maer alleenlick op de sonde gheresereert moet werden, aenghesien Christus niet eenen schijn des vleesches, maer een ware vleesch ghehadt heeft, d'welck nochtans van sonden reyn gheweest is, ende heeft daerom alleenlick eenen schijn des sondighen vleesches ghehadt, daer ons vleesch in onse persoone, met der sonde besmet is. Ware nu Christus vleesch wt de substancy des hemelschē Vaders oorsproncklick gheweest, ghelijck Menno wilt: so souden alle die woorden Pauli niet so *emphatica* ende *frachtich* zyn. Doch soude Christus vleesch alsdan vry ghes

gheweest zijn, van allen schijn der son- fol. 153.
 de. Want wie soude een mael deruē dinc
 ken, dat in Godes wesen eenichsins eeni
 ghe sonde konde vallē? En so het vleesch
 des soons Godes, in welker de versoes
 ninghe gheschiet is, niet oorspronckelick
 in het wesen een met het onse gheweest
 ware: hoe soudē wy *a* met vrijmoedichz *a* He. 4. d. 16
 des herten, *b* tot onsen ghenaden stoel *b* Ro. 3. d. 25.
 Christum, *c* als tot onsen ghelijcken broe *c* Heb. 4. d. 16.
 der, *d* ende medelijdende hooghen prier *c* Heb. 2. d. 16
 ster deruen ireden? daer wy arme men- *d* He. 2. d. 17.
 schē: boy ende s dorre hout, *g* maer God *e* 1. Pet. 1. d.
 een verteerende vier is. Ja hoe soudē *g* 4. d. 15.
 wy des leuens, lādens, verrijfenisse, en- *f* Lu. 23. d. 30
 de alder heerlichede Christi in onsen ver *g* Deut. 4. d.
 doemden vleesche konnē eenichsins dee *h* Heb. 12. g. 29
 lachrich werden: so wy ende Christus in
 alles so verre van malcāder als God en
 mensch, verscheyden waren?

Ende hoe wel wy aldus door Fracht *De eere on-*
 der Schuift bekennē, dat Christus in on- *ser salicheyt*
 sen vleesche de wet voldae heeft, so wert *coemt niet*
 nochtās daer door, de prijs, lof ende eere *Adā's vice-*
 onser salicheyt, niet Adams vleesch, ghe- *sche, maer al*
 lijck Menno wilt, maer dē Sone Gods *teelich Chri-*
 alleenlick, gāstlick, ende volcomelick toe *sto toe.*
 gheschreuen, aenghestien de Soō Gods *Esa. 63. 8*
 alleen, * in zjn eyghen lichaem onse son *Act. 20. s. 28.*
 den ghedraghen, ende door zjn eyghen *Ephe. 1. b. 7.*
 bloet die af ghewasschen heeft. Sie hier *2. c. 13.*
 van in der disput, fol. 273. Ende hoe de *Col. 1. b. 14.*
L v
middel *Heb. 9. d. 12.*
1. p. 5. c. 9.

Fol. 154 middel onser salicheyt, in onse oogē slech-
 ter is, hoe Christo alle eere der liefde,
 goetheyt, ende kracht, met alle danckseg-
 ghinghe meer toe komt. D'almoghende
 God ghebruycet ghemeynlick tot groote
 dinghen sodanighe middelen, die in de
 ooghen des vleeschcs verachtelick zyn,
 op dat hy de vernuftighe aldus in hare
 dwase wijsheyt te niete maecte.

Wat tweentwintichste Punct.

Hoe Chri-
 stus vā bo-
 nen is.

So wy vanden Sone Godes Jhesu
 Christo niet anders, dā als van eē slecht
 ende bloot mensche als wy zijn, gheuoel-
 den ende leerden: so mochte ons Menno
 met recht die plaetsen der Schrift tegen
 werpen, in welcken betuycht wert, dat
 Christus *a* van bouen, *b* wt den hemel,
c ende van Gode den Vader is. Maer
 na dat wy met alle claerheyt leeren, dat
 Christus ouermits zyn Godlick wesen,
d het eewich Woort, *e* d'ewighe Soon
 Gods, *f* d' Heere van den hemel, *g* ende
 een eewich alwerckende God met synen
 Vader is: hoe kan Menno sodane schuis-
 ten, met goeder consciency ons tegewer-
 pen, als of wyse versaecken, ende leerden
 dat Christus van bouen ende wt den he-
 mel niet ware gheweest? D'welck wy
 niet doen, maer segghen alleenlick, dat
 onse wederparten daer wt niet konnē be-
 wijsen, dat Christus vleesch voor syne
 mēschwerdinge in dē hemel zy geweest,
 of

a. Jo. 3. d. 31.

8. c. 23.

b. Jo. 3. b. 13.

d. 31. 6. d. 23.

33. 3. 8. f. 51. 58.

Eph. 4. b. 9.

10.

c. Jo. 13. a. 3.

16. d. 28.

d. Jo. 1. a. 1. 2.

e. Heb. 7. a. 3.

f. 1. Cor. 15.

f. 47.

g. Joā. 1. a. 3.

5. c. 17.

of dz het synē oorspröck heeswt het saet
en substancy des hemelschen Vaders.

Fol. 155

Ende op daimen hier van grondes-
licker verstat hebbe, so wil ick die texten,
welcke Menno daeruan hier ende op an-
dere plaetsen meer voorbrenghet, ende in
sick wat duysterheyt hebben, conelick
ende ordentlick verclaren.

Ten eersten brenghet Menno voort, Hoe Chri-
dat Christus spreekt, *Ick ben dat leuē stus d' broot
dighe broot van den hemel afghedaelt, van den he-
en † Het broot dat ick gheue sal, is mñ mel, en zyn
vleesch. Waerwt hy wilt besluyten (also vleesch het
het schijnt) dat Christus vleesch wt den broot is:
Hemel is. Maer hier staet wel aen te * Jo. 6. f. 51.
merckē, dat van dē persoone Christo, en 58.
van synen vleesche, verscheydelick hier † Jo. 6. f. 51.
wert gesprokē. Want vā Christo wer-
ter geseyt, dat hy is het broot wt den He-
mel ghecomen, d'welck na zyn Godlick
wesen waer is, maer vā zyn vleesch staet
nergēs, dat het zy het selfde broot wt dē
Hemel gecomē, ghelick onse wederpar-
ten dat imagineren: maer alleelick wert
daer vā geseyt, dz het zy r' broot, dat Chri-
stus voor het leuē des werelts geue sou-
de. Ende so onser wederparten argu-
ment eenen schijn hebben soude, so moes-
ste daer staen, dat Christus vleesch het
selfde broot ware, d'welck wt den He-
mel ghecomen is. D'welck so niet is.
Mer Christus seit duydlic, Het broot dz
ick

Fol. 156. ick gheuen sal, is mijn vleesch, d'welck
 Ioan. 6. f. 51. ick gheuen sal, naemlick in de doot, voor
 het leuen des werelts. Als of hy hadde
 willen segghen: de middel daer door ick
 den menschen een broot ende spijse ten
 ewighen leuen, ende tot verghewinghe
 harer sonden zijn sal, is het offer mijns
 vleesches in de doot. * Want onse salichz
 in dat offer alleenlick staet. So is dan de
 persoon Christus, die onse geestlicke spij
 ser is, na zijn ewich Bodlick wesen wt
 den hemel, d'welck teghen de Caphers
 naiten is ghesproken, die Christum voor
 een bloot mensch achteden, ende seyden,
 † Is dese niet Josephs soon, welcker va
 der ende moeder wy kennen? Ende zijn
 vleesch (d'welck eerst in de volheyte des
 tijts, in ende van Maria is geworden)
 is de spijse of middel, daer door hy ons
 gheestlick spijset, dewijl hy het indē doot
 voor ons op geoffert heeft. Hier wt siers
 mē no claerlick, dat het woordelē Broot,
 anders ghenomen wert als Christus vā
 zijn persoone spreekt, Ick ben dat leuens
 dighe broot dat vanden hemel gecomen
 is: ende anders, als hy van zijn vleesch
 spreekt, Het broot dat ick gheuen sal, is
 mijn vleesch, d'welck ick gheuen sal voor
 het leuē der werelt. Wāt Christus wert
 het leuendich broot genaemt, als de spij
 ser ende gheuer: ende het vleesch, als de
 spijse selue: ghelijck Christus spreekt,
 mijn

Act. 20. f. 28.

Rom. 3. d. 25

Ephe. 1. b. 7.

2. c. 13. 1

Col. 1. b. 14.

c. 22.

Heb. 9. b. 12.

1. 4. 10. a.

5. b. 10. 13. b

12. d. 20.

1. Pet. 1. d. 19

2. d. 24.

1. Jo. 1. c. 7.

2. Jo. 1. a. 5. 5.

c. 9.

† Jo. 6. e. 42.

Gal. 4. a. 4.

Jo. 6. f. 51. 58

Ioan. 6. f. 51.

Merckt, dat

Christus n3

seyt, het

broot dat wt

dē hemel ge

comen is, is

*Mijn vleesch is waerlicke eene spijsse. *Fol. 157.*
Hoe wel dan noch de spijsse Christus,
oock wel onse spijsse t'ghenaemt wert, o-
uermits hy selue, door zijn eyghen opge-
offerde vleesch ons gheestlick spijsset.

Daer en bouen is het oock wel een
ghebruyck van spreken in der Schrift,
darmen van eene persooone sprekende, wel
d'een part, om de persoonlicke vereenig-
ge wille, wat toe schrijft, dat de persoon,
om der ander part alleen in der waerhz
toe komt. Als wāneer Rahab tot de ver-
spiers sprack, Verlost onse siele van den
doot: so verstaerse haer lichaem van de tij-
delicke doot. Item, daerme leest, Dat my-
ne siele niet woude aenroeren, is myne
spijsse van smerte. Ende, Een versaedde
siele tredet wel op hoenichseem: maer ee
Hongherighe siele, is alle bitter soet. In
welcke ende der ghelijcke sproeckē meer,
wert der siele toe gheschreuen, dat den
mensche van weghe zijns lichaems ey-
ghentlick toe komt. Daerom al stont nu
by Joannem, also de wederparten t'on-
rechte meynen, dat het selfde broot, wt
dē hemel, Christus vleesch ware: so most
men daer wt noch niet besluyten, dat
Christus vleesch wt den hemel oorspron-
kelick ware gheweest, dewijle menichful-
dighe clare plaetsen der Schrift, die ey-
ghentlick van den oorspronck des vlee-
sches Christi handelen, daer tegen leerē.

Oock

mijn vleesch
maer seyt al
leelick, het
broot dat ick
geuen sal, is
mijn vleesch
* Jo. 6. 55.
† Jo. 6. 57.
Wercket op
dele maniere
vā spreken.

Jos. 2. 6

Job. 6. b

Ps. 27. a

10. 2. 0. 0. 2. 7

157

Fol. 158. Doek dat hier by Joannem, niet van de
 oorspröck des vleesches Christi, maer vā
 de kracht zijns doodes in synen vleesche,
 en van synē hemelschen oorspröck na der
 Joā. 6. e. 42 Godheyt (die de Capernaueu versactē)
 gehandelt wert. En dat die sproecke, die
 de wederparten imagineren, wel mocht
 te wigeleyt werden, na de wijze van spre
 ken, hier bouen wt der Schrift bewesent
 namelick, dat den vleesche Christi toe ge
 schreue soude werde, dat Christo eygent
 lick na syner Godheyt toefoemt, d'welck
 Joā. 3. b. 13 oock geschiet Joā. 3. in die sproeke Chri
 sti, Des mensche so die in de hemel is.
 Daer des mensche soon wat toe geschre
 uen wert, dat he eygēlick na der Godhs
 toe kōt. En so Menno gantschelick ghee
 ne verclaringe hier wilde toe late, so sou
 de Christus voor syne mēschwerdinghe,
 vleesch inden hemel gehadt, en niet eerst
 dat in Maria verkregē hebbē. S'welck
 nochtans Menno recht na der Schrift,
 op and' tijde duydelick leert. Aldus siets
 mē, dat Menons meyninge vā den oors
 spronck des vleesches Christi wt den he
 mel, geēfins daer door geholpē kan wer
 dē, dat Christus het broot wt den hemel,
 en zyn gegeuen en opgeofferde vleesch,
 het broot dat hy gheuen soude, genaemt
 wert.

*Jo. 6. g. 62 Voorder dat Christus noch spreekt,
 3. b. 13. *Wat dan als ghy des menschen soon
 sult

sult sien henop varen, daer hy te vooren
was: kan oock Menons meyninge ge-
sins stercken. Want somen die woorden
na der letter wilde dringen, sonder eeni-
ghe vergelijcinge met andere Schriftē,
so soude Christus niet eerst in de volheyt
des iijts in Maria, mensch gheworden,
maer oock te vooren in den hemel mēsch
gheweest zyn. D'welck tegē de gantsche
Schrift, ende oock teghen Menons ey-
gen bekētenisse strijdet. Dewijl hy leert,
dat Christus voor syne menschwerdige
alleenlick een saet des Vaders gheweest
zy, waer wt hy namaels in Maria, God
des ende des menschen soō zy gewordē.
Ende so Menno die woorden Christi by
Joannem, dat des menschen Soon (voor
syne menschwerdige) inden hemel ghe-
weest is, tot versterckinge syner leere als
so tegē der schrift wilde duyde, dat Chia-
stus aldan een saet Godes gheweest zy,
waer wt eens menschen soon achterna
in Maria soude werden: waerō mogē
wy niet veel meer die selfste woorden na
der Schrift also verstaen, dat des men-
schen soon gheseyt wert, daerom te voo-
ren in den hemel geweest te syne: om dat
hy, die nu in een persoon ware God en
mēsch is, te voozē na zyn Godlick wesen
in dē hemel by God geweest zy? Welcke
manier vā sprekē, dat namelick vā eē part
des persoons wat geseyt wert, d'welck
nochs

Fol. 159

Hoe des mē-
schen soō te
vooren noch
inden hemel
was?
Gal. 4. a. 4.

Fol. 160. nochtans alleēlick na het ander deel der selfder persoon warachtich zijn kā, wert by alle menschen, ende in der heyligher Schrift wel gheuonden: gelijk een wey nich te voozen dat van ons is bewesen, fol. 157.

Hoe Christus van bouē, ende niet van der werelt is.
Joan. 8. c. 23. **N**ooch die woorden Christi tot den Joden, * Ghy zijt van beneden, ende ick ben van bouen: leeren ons niet een verscheyden oorspronck des menschlickē wens Christi, ende der Joden, gelijk **M**eyno meynt. Wāt Christus van syne mēschwerdinge daer niet hādelt, so is hy ooch * wt den Joden na den vleesche, † en vā i Heb. 7. c. 14 **J**uda wt ghesprotē. Maer daer in wert aenghewesen een onderscheyt der affecten, gheneghentheyt ende wercken Christi ende der Joden. Want Christus was van alle sonden, ende van alle boose eersdissche affecten reyn, daer van de Joden vol waren. Ende dat Christus hier van vleeschlike affecten, ende niet van den oorspronck der substancy des vleesches ghesproken heeft, machmen wt syne navolghende woorden mercken, daer hy spreekt, Ghy zijt van deser werelt, ick bē niet van deser werelt. **N**ooch van der werelt te syne, is te hebben wereltische ghesdachten, wellusten ende affecten. Aldus spreekt Christus ooch tot synen Apostelen, **W**aret ghy van der werelt, so hadde gewisselick de werelt het hare lief: maer de wyl

derwyl ghy niet zyt van der werelt, maer fol. 162.
ick hebbe v van der werelt wuierkoren,
daerom haer v de werelt. Ende wederō
van dē selfsten spieect hy, Sy zyn niet vā Jo. 17. c. 14.
der werelt, gelijcker wijs ick niet vā der 16
werelt ben. Hoe wel dan Christus vā bo
uen, ende niet van der werelt gheweest
is, so kanmen daer wt niet meer besluy
ten, dat zyn vleesch wt den hemel ghes
weest zy, als het vleesch der Apostelen,
van welcken oock gheseyt wert, datse vā
der werelt niet zyn. Oock kanmen die
voorseyde sproecken verstaen vāder God
heyt Christi, na welcker hy van bouen
was, en in welcken hy dē Jodē te bouen
ginck. Aldus oock dat Joannes de Doo
per van Christo spieect, *Die van bouen Joan. 3. d. 31
coemt, is bouen alle: ende dat Christus 27. 10. 11
van hem seluen spieect, *dat hy van Go Joan. 13. a 30.
de, ende van den Vader is wt ghegaen: 16. d. 28.
kanmen na der Schrift niet anders ver
staen, dan dat Christus niet alleelic mē
sche, maer oock God van der eeuicheyt,
ende der haluen grooter dan Joannes,
of eenich ander mēsch geweest zy. Waer
Christus een slecht bloot mensch vā Ma
ria, en niet oock vā den hemel een ware
God geweest: als dā mocht mē ten rechte
de voorseyde schriftē ons tegē werpē, an
ders kōnse tegē ose leer geēfins strijdē.
Maer aenghesien de wederparten, vā de plaet
wt het 15. capitel, des eersten briefts. Pan se 1. Cor. 150

Folia 62. li tot den Corinthen, sommighe sproeckē
 tot groote verwerringe der simpelē me-
 nichmael voorbrenge; so heb ick noodich
 gheacht, die gantsche sake hier wat bree-
 der te verklaren, ende daer na op die ter-
 genwerpinghen, welke sy daer wt voor-
 brenghen, onse antwoorde te geuen. Na
 dat nu d'Apostel Paulus de verrijfenisse
 onses vleesches met vele redenen bewes-
 sen ende beuesticht hadde: in sonderheyt
 daer door, * dat Christus van den doodē
 is op ghestaen, † die daer krachtiger is,
 om ons leuendich te maken, dan Adam
 was, om ons te verderuen ende te doo-
 den: so gheeft hy voortaan antwoorde op
 twee vraghen, d'eerste is, Hoe de doodē
 wederom konnen opstaen, ende leuēdich
 werden? Ende d'ander, In hoedanich
 een lichaem sy comen, of opstaen sullen?
 Op d'eerste vrage antwoort Paulus
 in den gront aldus, Dat God die wt een
 nen verstoruen sate daghelick een ander
 lichaem kan gheuen, dat hy oock de ver-
 storuen menschen wel van den dooden
 kan verwecken.

1. Cor. 15. b
 12. 13. 15. 16
 1. Cor. 15. c.
 21. 22.
 Rom. 5. c. 15.
 16. 17.

1. Cor. 15. e
 35.

1. Cor. 15. e
 36

1. Cor. 15. 1. c
 42. f. 43. 44.

1. Cor. 15. 1. d
 45. 46. 47. 48.

Op de tweede vraghe is syne ant-
 woorde in het verstant dese: dat ghelijc
 kerwijs het nieu opwassende koozē heer-
 liker is, dā het eerste gesaeyde, dat oock
 also ons lichaem in de verrijfenisse heer-
 liker in condicien ende eyghenschappē,
 dan het nu is, opstaen sal. Want in dit
 leuen

leuen hebben wy een verderffelick, on- Sol. 163
 heerlick, swack ende natuerlick lichaem,
 maer in de verrijsenisse sullen wy ee on-
 uerderffelick, heerlick, sterck en geestlick
 lichaem hebben. Ende op datmen wiste
 hoe een mensch dese twee verscheyde co-
 dicien zijns lichaems voor ende na de
 verrijsenisse kan hebben, so stelt Paulus
 hier van twee verscheyde hoosden, name-
 lick Adam, ende Christum. Ende bewijst
 dat wy een swack ende natuerlick lichaem
 door Adam voor de verrijsenisse hebbe,
 konnen oock gheen ander van hem krij-
 ghen, dewijl hy selue in de scheppinghe
 gheen ander gehad heeft. * Want hy al-
 leenlick in eene leuende siele, ende in sy-
 nen eersten oorspronck, van der eerden,
 eerdisch: dat is, vergancfelick, sterffelick,
 swack ende onbestadich is gheworde.
 * No welckerley de eerdische is, sulcker-
 ley zyn oock die eerdische. Want so Ada-
 m zyn eyghen lichaem van de verderffelic-
 heyt niet heeft konnen beuruen: hoe kon-
 den wy een gheestelick en onsterffelick
 lichaem door syne kracht eenichsins van
 hem verkrighen? Maer door Christum
 verwachten wy in de verrijsenisse, een
 gheestlick lichaem, ouermidts dat hy
 is de lesste Adam, die daer is a in een le-
 uendichmakende gheest geworden, b en-
 de is de tweede mensch, een Heer wt de
 hemel, c Gemelsch. Hier hebben wy nu
 M ij het

1. Cor. 15

45. 47.

Gen. 2. b

1. Cor. 15. 6.

48.

a 1. Cor. 15. 2

45.

b 1. Cor. 15. 8

47.

c 1. Cor. 15

48. 49.

Fol. 164 het recht verstant der gantscher disputacy Pauli. Maer aengesien onse wedersparten, daer wt sommighe reden voortbrenghen, om te bewijzen, dat het vleesch Christi synen oorspronck niet van Maria, maer van den hemel wt de substancy des hemelschen Vaders hebbe ghenomen: so werden wy om der eenuoudiger wille ghedronghen, die voorttaen ordentlick te examineren, ende schriftelick neder te legghen.

1. **Tegewerpinge, van't geestlick en natuerlic lichaem.** Ten eersten werpen sommighe voort, dat Christo een gheestlick, maer ons ende de Adam een natuerlick lichaem hier toe gheschreuen werr. Maer als Paulus van een gheestlick lichaem spreekt, so verstaet hy daer by niet sodanich een lichaem, dat wt de substancy des geestes is: maer alleenlick dat daer heeft gheestlicke eyghenschappen ende conditien: anders soude niet alleelick Christus sond vleesch ende beenen in syne menscheyt geweest zyn (dewyl een geest noch vleesch noch beenen heeft) maer oock onse lichamen, die in de \dagger verrijfenisse gheestlick sullen werden, souden alsdan wt Bodes ende des geestes substancy, ende also sonder eenich vleesch zyn. D'welck teghen de gantsche Schrift opetlick stryder. Daer om moeten by een gheestlick lichaem, hier sodanich een lichaem verstaen, dat gheestlicke eyghenschappen ende conditien

1. **Coz. 15. f.**
44

* **Luc. 24.**
f. 38.

† **1. Coz. 15.**
f. 44.

tien der onsterffelicheyt heeft, ende wert fol. 165.
 niet door eenighe hulpe des natuerlickē
 dranccks ende spijsse, maer alleenlick door
 de cracht des gheests Godes in zyn vol
 standich wesen onderhouden ende ghe-
 regeert. Ghelick dat *corpus animale*, of
lux mou op t' Griecck (dat wy, natuerlick
 ouerseten, maer heeft synen naē van der
 siele, als of men seyde, siellich lijf) wert
 niet van Paulo also ghenaeamt, dat het
 wt de substancy der sielen voorgecomē
 is, maer dat het door de cracht der sielen
 leeft, gheregeert, ende met vele wtwe-
 dighe natuerlicke middelen, als, spijsse,
 drancck, ruste, &c onderhouden moet wer-
 den. Dese woordelens dan, Gheestlick
 lichaē, ende Natuerlick, of siellich lichaē,
 wijsen ons aen, niet dē eersten oorsprōck
 eens lichaems, maer syne verscheide con-
 dicien voor ende na de verrijsenisse, oock
 in Christo Jesu: wiēs lichaem in de ver-
 rijsenisse eerst op sulck eē verstant, geest- a. Mat. 26. d
 lick is gheworden, d'welck daer te voorē 37.
 siellich of natuerlick gheweest is. Want Mat. 14. d.
 de Schrift Christum met clare woor- 34.
 den *a* een siele, *b* ende alle natuerlicke Luc. 23. f. 45
 swachtheyt toe schrijft, ende leert, *c* dat hy Jo. 10. c. 17.
 den broederen in alles ghelijck is ghe- 18. 12. d. 27.
 worden. Daerom oock dese woorden b. Phi. 2. a. 7
 Pauli, *d* Het gheestlick is niet het eer- Heb. 2. d. 18.
 ste, maer het natuerlick of siellich, daer 4. d. 15.
 na het gheestlick: moeten hare plaetse c. He. 2. d. 17
 hebben, d. 1. Cor. 15.
f. 46.

Sol. 166 hebben, niet alleenlick in het onse, maer oock in Christus lichame, dat in dit leuen eerst natuerlick ende siellick is gheweest, ende is eerst daer na in de verrijfeninghe gheestlick, na dit verstant ghe worden, op dat wy niet twiifelden, of wy soudē oock, na dat voorbildt Christi hier na in de verrijfeninghe een geestlick lichaē verfrūghen, die nu in Adam niet anders dan een arm natuerlick of siellick lichaē hebben.

Ten tweeden brenghen sommighe voort, dat Christus hier *de leste Adam, ende † de tweede mensche ghenaemt wert. Waer wt sy niet met allen tot beswaringhe onser leere besluyten konnē. Want Christus wert in dusdanige eene teghensettinghe met Adam, niet van we ghe eenigher generacy van menschen al so de leste Adam, ende de tweede mēsch ghenaemt (want anders moeste hy aller menschen de tweerste ende leste in der gheboorte gheweest zijn) maer dat hy dē menschen een hooft is, om het eewich leuen en de salicheyt in haer siele ende lichaem te wercken, ghelijcker wijs als de eerste mensche Adam, een hooft des tijdelicken leuens, der sonde, der ellendicheyt, swackheyt, ende des doots in alle menschen, natuerlicker wijsse van hē geboren, ghestelt is. Ende ghelijcker wijs ons Adam gheen hooft des tijdelicken leuens,

2. Tegēwerpinge, Christus is de leste Adā, en de tweede mensch.

* 1. Cor. 15 f 45.

† 1. Cor. 15 f 47

leuens; des doodes, ende der verdoemisse zyn fonde, so wy niet eens vleesches met hem waren: also fonden wy oock wederō der heerlicheden des vleesches Christi niet deelachtich werden, so hy niet eens vleesches in het wesen met ons gheweest ware. * Daerom heeft oock Paulus Christo, so wel als Adam, ende ons; den naem des menschen toe gheschreuen; wanneer hy stum teghen Adam ghestelt heeft, om al so krachtelick een ware menschlick wesen Christi ende onser allen te beuestigē. Want mē niet seggen kan, dat het woorden, Mensch, in sodanighe teghensetringhe, in een verscheyden verstant, of anders, dan voor een, die het ware menschelick wesen heeft, ghenomen mach werden.

Ten derden brenghen sy voort, dat Adam in een leuende siele, ende Christus in een leuendichmakende gheest ge worden is. Maer hier door wert niet geleert, wat Christus al ghehad, of niet ghadt heeft, maer alleenlick wat by bouen Adam ghehadt heeft, namelick, den leuendichmakenden gheest. Want in de maniere van spreken, *per comparationem, ut loquutio* dat is, door verghelijkinghe des eens met den anderen, wert het ghene dat den eersten gheseyt wert, van het tweede niet gheloochent, maer in het

Fol. 167
Ro. 5. b. 12.
c. 15. d. 18. 19.
1. Cor. 15. c.
21. f. 45. 47.

3. Tegēwerpinghe, dat Christus in een leuendich maken gheest geworden is. 1. cor. 15. f. 45.

Fol. 168 wert alleenlick dat aengheroert, daer

in het d'eerste te bouen gaet, op eene ges
2. Cor. 1. c. 15. lijcke wijze als Paulus spreekt, Chris
stus heeft my niet ghesonden te doopen,
maer om het Euangely te prediken: loo
chent daer door niet, dat hy tot doopen

21 d. 7 o B

9. 7. 8. 7. 1. 3

7. 7. 10 D.

7. 7. 2. 3. 11

Gal. 1. a. 1.

ghesonden was: maer wijst alleclicke aē,
wat zijn principaelste werck bouen het
doopen gheweest is, te weten, het Euan
gely te prediken. Ende als hy seyt, dat hy
een Apostel is, niet van menschen, noch
door mensche, maer door Jesum Chris
stum: loochent daer door niet, Christum
een mensch te syne, maer gheeft alleen
lick te kennen, hoe Christus wat meer
39, dan een mensch. Aldus loochent oock

a. Mat. 26. d

37.

Jo. 10. c. 17.

18. 12. d. 27.

b. Jo. 2. c. 19

1. Pet. 3. d. 18

c. Phi. 3. d. 21

d. Jo. 11. c. 25

e. Phi. 3. d. 21

Paulus hier niet, dat Christus een leuē
de siele gehadt heeft (a welke de Schrift
hem toe kent) maer leert alleenlick wat
hy daer en bouen noch heerlicker gehadt
heeft, *a* namelicke de leuendichmakende
Godlicke gheest, *b* waer door hy zijn ey
ghen lichaem heeft opgheweekt, *c* ende
sal oock het onse noch op wecken tot den
eeuwighen leuen. *d* Want hy is de verrij
senisse, ende dat leuen, *e* is oock mach
nich alle dinc hem seluen v'onder wor
pen.

A. Teghen
swerpinghe,
Christus is
een heer vā
den hemel.

Ten vierden driuen sy sterckelick de
se woorden Pauli, D'eerste mensch van
der eerden, is eerdisch: de tweede mēsch,
is de Heer van den Hemel, Maer hier

moet

moetmen wel waernemen, die voorsey= fol. 169.
de maniere van spreken *per comparationem*,
welcke Paulus hier ghebruyckt, ende is 1. cor. 15. f. 47
niet alleenlick in der Schrift, maer oock
by alle menschen seer ghemeyn, dat nael
lick, wannermen twee dingen een met
den ander verglijcket, om het een cleyn,
ende het ander groot te maken, daermen
alsdan de hoogste condicien des dings
d'welckmen wilt prÿsen, reghen de slech
ste condicien, des anderē dincts d'welck
men wilt cleyn maken, settet, niet om te
bewÿsen, dat die verscheyde dinghen
gheensins in die slechste condicy ouer
een comen (want se daerin menichmael
een den anderen ghelijck zijn) maer daer
om alleenlick, dat het heerlickste dinct,
het ander in een seker stuck, ten propoo
ste dienende, verre te bouen gaet. Aldus
somen den mensche bouen die onuer
nufrige dieren woude prÿsen, * hoe wel Ge. 1. c. 2. b. e
se beyde zijn sterffelick, ende van der eer
de gheschapen: soudemen dan niet mo
ghen segghen, dat de dieren van der eer
den, eerdisch ende sterffelick zijn: maer
dat de mensch een onsterffelick wesen
heeft, * een gheslachte Godes is, † ende Act. 17. f. 28.
na de biltenisse Godes geschapen? Op † Gen. 1. d.
ghelijcker maniere vā spreke, heeft Paul
lus hier Adam, van der eerden eerdisch
ghenaemt: ende Christum een Heer van
den Hemel: niet om te versakē, dat Chri
stus

Fol. 170
Oft Chri-
stus ooc eer-
dich 32r

stus in gheëderhande wïse van der eer-
den, ende eens menschlickē wesens met
Adam na den vleesche zïjn soude (want
Christus zijns vleeschē oorspronck, na
der Schrift, van den menschen ontfan-
ghen heeft, ende is oock door eerdsche
dinghen gheuoet, ende heeft door de sel-
ue zijns lichaems wasdom ontfangen)
maer om te bewijsen, dat Christus (aen-
gaende den eersten oorspronck zijns we-
sens) Adam grootelicx te bouen gaet.
Want Adam heeft synen eersten oors-
pronck alleenlick van der eerde ontfan-
ghen, daer Christus synen eersten oors-
spröck, naemlick zïjn Godlick wesen, al
voor de menschwerdinghe in den He-
mel ghehadt heeft, dewijl hy een Heer,
ende also een ewighe ware God wi de
Hemel is, ende can der haluen, ons ver-
derffelic, verachtelic, swack ende na-
tuurlic lichaem, in de verrijfisse ons
verderffelic, heerlic, sterck, ende geest-
lick maken, d'welck wy van den eersten
Adam niet verwachten, noch vercrijgē
conden, aengesien hy selue, synen eerste
oorspronck aengaende, niet anders dan
eerdich gheweest is. Ende ghelijckera-
wijs Paulus lerende, dat Adam van
der eerden, eerdich gheweest is, daer
mede niet heeft willen segghen, dat al
wat in Adam was, van der eerden ghe-
weest zy (dewijl syne siele of gheest van
der

der eerden niet is gheweest) also doek fol. 171
Paulus segghende , dat Christus een
Zeer is van den Hemel, heeft daer me-
de niet willen leeren, dat al wat in Chri-
sto was, wt de hemelsche substancy des
hemelschen Vaders gheweest zy: maer
heeft dat ghesproken *per comparationem*, of
door verglijkinghe, om naemlick te ver-
claren, waerin dat Christus Adam te bo-
uen gegaen heeft, naemlick in der God-
heyt. Doek dat Christus door dese ver-
glijkinghe met Adam, niet zy van de ge-
meynschap onses vleesches te beroone:
canmen noch daerwt wel mercken, dat
Paulus Christū hier naet * een mensch, 1. Cor. 15. c. 21
ende † den eerstinck van den, die daer f. 49.
slapen. Wantmen Christo niet kan den † 1. Cor. 15. c.
blooren naem des menschē, sonder ons 20. 23.
menschlick wesen toe schrijuen. Ende
d'eerstelinghen zjn algt eens wesens
met het ander gewas, waer van se d'eer-
stelinghen ghenaemt werden. Ende so
Christus vleesch niet eens menschlicken
wesens met het onse, maer wt des he-
melschen Vaders substancy geweest wa-
re: so sonde hier Paulus onses vleesches
verrijsenisse wt Christus verrijsenisse n-
frachtelick ghenoech gesterckt ende bes-
wesen, noch dē wedersprekers dē mont
ghenoechsaemlick gestopt hebben. Wat
aenghesien aller wedersprekeren funda-
men: teghen de verrijsenisse onses vlee-
sches

Fol. 172
Gen. 3. d. sches daerop aldermeest staet, dat ons
vleesch deser sentency Bodes, Erde bi
stu, ende tot eerde salru werden, onder-
worpen, tot den ewighen leuen daer-
om gheensins opgheweckt kan werden:
so nu Christus vleesch wt Bodes ende
niet der menschen substancy gheweest
ware, so soudemen Paulo, die wt Chris-
tus verrijsenisse d' onse bewijst, het ver-
scheyden wesen des vleesches Christi en
onfes, alijt met rechte hebben moghen
teghenwerpe. Daerom so de gront der
opstandinghe onfes vleesches wt Chris-
tus opstandinghe vast sal bliuen, mach
men die woorden Pauli, dat Christus
een Heer wt den Hemel is, niet so ver-
staen, dat hy zjns vleesches oorspronck
wt den Hemelsche Vader heeft ontfan-
ghen, Sy d' walen dan niet weynich,
die wt oorsake der voorghevoepen sproe-
ke Pauli, den oorspronck des vleesches
Christi versaken van Maria te syne, aen-
ghesien men daer wt alleenlick besluy-
ten can, dat Christus daerom grooter zy
dan Adam, om dat hy synen eersten oors-
pronck van der ewicheyt in den He-
mel, maer Adā synen eersten oorspronck
wt der aerde ghehadt heeft, ende dat
men also niet van Adam, maer wel van
Christo, een onsterffelick lichaē in de ver-
rijsenisse mach verwachten. Ende hoe
candoch Christus, na Menmons gront,
ccc.

1. Co. 15. b. 12

12. 16. 4. 30.

1. 2. 7. 10. 13.

1. 2. 10. 13.

1. 2. 10.

een Heer wt den Hemel zijn, dewyl hy **Fol. 173.**

leert, dat Christus voor syne menschwer dinghe alleenlick een saet Godes ghe weest zy, waerwt een soon Godes (ende also de Heer) namaels ghebooren soude werden? Daerom konnen onse weder sprekers, door de voorseyde woordē Pau li in gheenderhande maniere ghehol pen werden, insonderheyt na dat d'As postel voorneemlick hier niet van Chri stus menschwerdinghe, maer alleenlick van syne heerlicheyt dien hy bouen A dam heeft, is handelende, om te bewijs sen, hoe wy niet door Adam, maer door Christum alleene tot de heerlicke opstan dinghe onses vleesches konnen comen.

Ten vijfsten, ende ten lesten werpen sy voor, dat Paulus hier Christum oock hemelsch naemt. Maer wat willen sy daer wt besluyten? dat Christus vleesch wt de substancy des hemels is? Maer aldus soude Christus van syne menscheyt berooft, alle belostenissen van syne menschwerdinghe te niere ghedaen, en een nieuwe gront, oock van Mennons leere verscheyden, daer van inghebracht werden. Oock souden onse lichamen in de verrijfeninghe wt de substancy des he mels zijn moeten. Want Paulus seyt, hoedanich de hemelsche is, sodanich zijn oock de hemelschen, maer dat strijt opentlick teghen der Schrift, in welcker wy

5. Tegēwer pingē, Chri stus is hea melich.

1. Cor. 15. f. 48. 49.

Fol. 174. wy grondelick gheleert werden, dat ons
lichaem nu ende in de verruſſenisse eē in
het wesen blijuende, in condicien alleen
lick ende heerlichheden alsdan verschey-
den zijn sal, ghelijck wy een claer voor-
bildt daer van in Christo Jesu hebben.
Daerom beteekent hier Hemelsch, niet
eenighe hemelsche substancy, maer als
leenlick hemelsche condicien, heerliche-
den ende eyghenschappen, dat naemlick
Christus, in syne lichame alrūt van der
sonde vry, ende in syne verruſſenisse met
alle hemelsche heerlichhedē der onsterf-
selichheyt verciert gherweest is. Aldus
wert oock des menschē siele wel vleesch-
lick ghenaēt, niet van wegē der vleesch-
licker substancy, maer der vleeschlicker
sinlichheyt. Ende ons lichaem wert van
den Apostel *Animale*, dat is, Siellick, ges-
naemt, niet dat het wt de substancy der
sielen is, maer alleenlick van weghe der
condicien, dat het naemlick door der sie-
len fracht natuerlick gheregeert wert.
Ende darmen hier aldus by Hemelsch,
de hemelsche condicien des lichaē Christi
in sonderheyt na de verruſſenisse ver-
staen moet, is wt de nauolghende woor-
den Pauli claer, daer hy spreekt, dat wy
de bildtenisse des hemelschen dragē sul-
len. Mercket dat woordē, Bildtenisse,
ia de omstandicheyt des gantschen tex-
tes leert dat selfste. Want de twee vras-
gen

ghen in dese plaetse Pauli van de verrij fol. 177
 senisse voorghestelt, zijn niet van de sub. *1. Co. 15. e. 35*
 stancien der lichamen warse zijn, maer *Quaestio apud*
 boedanich se zijn, ende op wat wijsse dat *Paulum, non*
 se opstaen sullen. Waerop alle syne ant- *est de corporis*
 woorden, met het besluyt der seluer zijn *in resurrectio*
 dienende, want aldus besluyt hy, * dat *ne substantia*
 dit verderffelick aendoen sal die onuer- *sed de eorum*
 derffelicheyt, ende dit sterffelick die on *qualitate, &*
 sterffelicheyt. *resurrectionis*

Men can dan wt het 15. capittel des *modo. Quae*
 eersten briefs Pauli tot den Corinthen, *modo (inquit)*
 niet met een titelken bewijfen, dat Chri- *resurgens? &*
 stus hoe wel zijn *a* lichaem gheestlick, *Quali corpora*
 ende hy de *b* leste *Adā*, *c* de tweede men- *re?*
 sche, *d* een leuendichmakēde gheest, een *1. Co. 15. g. 53*
 Heer van den Hemel, *f* ende hemelsch *54.*
 van Paulo ghenaemt wert: zijns vlee- *a 1. Coz. 15. f.*
 sches oorspronck wt de substancy des he *b 1. Coz. 15. f.*
 melchen Vaders heeft moeten ontsan- *44.*
 ghen, maer hebben vele stucken daerin *c 1. Coz. 15. f.*
 ghehoort, die met den gront onser wa- *45.*
 rer Apostolischer leere vā den oorspron- *d 1. Coz. 15. f.*
 des vleesches Christi van mensche, duy- *45.*
 delick ouereen stemmē, dewijl *a* onse ver- *e 1. Coz. 15. f.*
 rijssenisse in Christus opstandinghe ghe- *f 1. Coz. 15. f.*
 grondeert, *b* hy een mēsch, *ia* oock *c* d'eer- *47.*
 stelick *39*, ende hem *d* een nauwerlick, of *a 1. co. 15. b. 12*
 siellick lijf toe gheschreuen wert, d'welc *b 1. Coz. 15. f.*
 (na de ordeninghe hier van Paulo ghes- *47*
 stelt) ooc in Christo voor dat gheestlick *c 1. Coz. 15. e.*
 (d'welckmen in de opstandinghe ver- *23.*
 frijcht) *d 1. Coz. 15. f.*
46.

Fol. 176. **Frijcht**) gaen moet. Want anders wat soude Christus door syne verrijfeninghe verkregen hebben? oock hoe soude hy ons anders in de verrijfeninghe een voorbilt zijn? Ende hoe conde die ghemeyne ordeninghe, om eerst sielich, ende daerna gheesilick te zijn, in zijn lichaem eenichsins plaerse hebben? Daer nochrijs Paulus hem een voorbilt onser verrijfeninghe sielt, ende bewijst in hem als in de eerste linck al veruult te syne, dat in ons na zijn voorbilt, noch tot synen tijde veruult moet werden.

Dat dyentwintichste ende hier-
entwintichste punct

Niet wy, dā
Menno geeft
Christo yde-
le namen.

Dat Menno hier schrijft, Ick hebbe Christo ydele namen sonder de daer gheghenen, als ick hem noeme, Hemelsch, reyn, ende de sone Gods, die voor ons, ghestoruen is, om dat ick versake dat hy zijns vleesches oorspronck heeft wt de substancy des hemelschē Vaders: is een ydele beschuldiginghe, dewijl wy hem voor den eyghenen sone Gods, ende hemelsch, na het recht verstat der Schrift bekennen, ghelijck dat van ons genoegh samlick oueral verclaert wert. Maer hier en tusschen gheeft Menno gheene antwoorde op mijn argument, dat by Christo eenen ydelen naem des menschen soons gheeft sonder de daet, want neer

neer hy hem naemt, eens menschen so3, fol. 177.
die nochtans den oorspronck des mēsch-
licken wesens van geenē mensche, maer
van Gode heeft ontfanghen.

Dat vijfentwintichste punct.

Waerom wili hier *Wéno*, dat ick be *Wā de twee*
wīsen sal, waer de *Schriift* seyt, dat is *naturē Chri*
de *Godlicke nature in Christo: oft, dat* *sti.*
is, de menschlicke nature in Christo, de
wīl hy selue de twee naturen in Chusto
in synen boeck bekennt. Dat nu de ver-
scheydenheyt des gronts syner ende on-
ser leere ouer beyde dese naturen Chri-
sti aengaet, sal in den 17. Artikel gehan-
delt werden. Ende hoe de vereeninghe
beyder deser naturen in eene persoone
Christo schrifmatich zy, hebben wy te
vooren in het 6. punct deses artikels ver-
claert, sal ooc achterna noch breeder ver-
claert werde. Wy leerē oock niet, dat de
soon Gods bysonder, zy de Godlicke na-
ture: ende die volcomen mensch, eens
*menschen natuer, ghelijck *Menno ca-**
lunnier: maer segghen, dat het woord-
dekē Bodes soon, medebrenghet het God-
lick wesen, waer door Christus God is:
Ende het woordeken, Mensch, oft, mens-
chen soon, medebrenghet het menschlick
wesen, waer door hy een mensch is.

Oock is onse leere van de vereenings-
ghe beyder naturen in Christo, teghen
sick

Fol. 178 *sick seluen niet strijdende, als Menno*
Quae persona hier voorigheeft. Want hoe wel beyde
litter in diuina die naturen Godlike ende menschlike
sunt, possunt in eene persoone Christo onuerscheydes
proprietas lic zijn vereenicht, so bliuen nochtans
bis distingui hare eygenschappē onder hen verschey-

Op wat wij ne persoone gheseyt wert, moet na syner
te van Chri beyder naturen eygenschappen verstaent
sto, in der werden. Want het ghenoech is, dat het
Schrift ge- na een deel waer bevonden can werde.
sprokē wert

Daerom als Paulus spreekt, Dat Chri
a Ro. 1. a. 3. stus a wt den sade Davids gheworden,
b. Ro. 9. a. 5 en wt den VADEREN is: so stelt hy daer
c Act. 2. c. 30 by, Na den vleesche. Doek seyt d' Apostel
d. 1. pet. 3. d. 18 Petrus, o dat Christus opgestaen is wt
1. Pet. 4. a. 1. de vrucht der lendenen Davids, so veel
het vleesch aengaet, ende dat hy ghes-
doodet is, ende gheleden heeft, Na den
vleesche, maer leuendich ghemaect, na
den gheeste. Aldus oock, hoe wel siel en
lijf r'samen onuerscheydelick in eenen
mensch vereenicht, een persoon maken,
so bliuen nochtans de eyghenschappen
der siele ende des lichaems grootelick
onder hen verscheyden. Ende niet ter-
stont al wat den mensche in't ghemeyn
toegheschreven wert, can hem na de ey-
ghenschappen beyde der siele ende des
lichaems, alstijt euen ghelijckelick toe co-
men. Want dat God tot den gantschen
Adam sprack, Erde bistu, ende tot eers-
de

Gen. 3. d

de saltu wederkeeren, item datmen leest, fol. 179
hoe de Jongheren Stephanum begra- Act. 8. a. 2.
uen hebben: mach alleenlick van haren
lichame, ende gheensins van der siele
verstaen werden. Ende dat Christus Luc. 23. f. 43
tot den moordenaer seyde, Buyden sal-
tu mer my in't Paradys zijn: canmen
gheensins op haerder beyden lichamen,
maer alleenlick op der siele duyden, en-
de verstaen. Dit al kan noch Menno,
noch eenich ompartijdich leser, die ym-
mers wat ooghs ende verstants heeft,
eenichsins versaken.

Dat selentwintichste punct.

Wy hebben ons grootelick vā Men Oft Marie
vleesch hoer
ons gheof-
fert 32.
no te beclaghē, dat hy hier onse reden
van het liden Christi, aldus plucxwijse
ende onvolcomelick verhaelt, vele woor-
den na latende die tot der sake noorwen-
dichlick dienen. Sie de Dissp. fol. 270.
271. ec. En hoe wel wy door cracht der
Schrift bekennen, dat Christus vleesch
eens wesens zy met het vleesch Marie:
daerom nochians mach de prijs onser
versoeninghe niet toegheschreuen wera-
den Marien vleesche in harer persoon:
maer alleenlick onsen Heere Jesu Chri-
sto, die in zijn eyghene persoon, ende in
zijn eygen vleesch (d'welck nu om de per-
soonlickte vereeninghe wille, het vleesch
des soons Godes was) heeft gheleden.

¶ ij Ende

Fol. 180 Ende ghelijck Menno, hoe wel hy sonder
Schrift leert, dat Christus zijns vlees-
ches substancy wt Gode den Vader
heeft, daerom nochtan niet spreekt, dat
Godes des hemelschen Vaders vleesch
in de persoon, voor ons zy gheoffert: als
so machmen oock na de gront onser lee-
re niet segghen, dat Marië vleesch voor
ons zy gheoffert, ten ware daimen daer
by alleenlick verstonde, dat het vleesch
Christi ees wesens met het vleesch Ma-
rie gheweest zy. Want aldus heeft wel
David op Christum siende, gesproken,
Mijn vleesch sal in de hope rusten.

Psalm. 16.
Act. 2. d. 25.
26.

Maer dat Menno hem seluen daer
ouer martelt, dat ick somtijts in der Dis-
putacy gheschreuen hebbe, Christus
mensch: is hem onnoodich. Want het
my euen ghelijck is, men segghe, Chris-
tus mensche, oft, de mensche Christus,
oft, Christus na syne menscheyt.

Dat seuenentwintichste punct.

Christus hoe hy Da-
uids soon en
heer is? Als wy Christum een soon Davids,
na syne menscheyt, ende een Heere Da-
uids, na syne Godheyt bekennen, so dey-
len wy Christu teghen der Schrift niet,
also Menno hier voor wet: maer onder-
scheyden alleenlick de eyghenschappen
syner beyder nature, na der Schrift, die
ons leert, dat Christus wt den sade en
vuchte

vrucht der lendenen Davids is, naden Col. 1. 81.
vleesche. * Maer breeder hier vā in den Rom. 1. a. 3.
9. ende 16. Artikel, Act. 2. e. 50.

Dat achtentwintichste ende negen
entwintichste punct.

Ick hebbe teghen Mennon's gront Christus
van den Oorspronck des vleesch's Chri- vleeschis wt
sti wt de substancy des hemelschen Va- Godes sub-
ders, oock dese reden voortgebracht, dat stancy niet.
Christus aldus gheen vleesch, maer als
leenlick een gheest in syne menscheyt ge
weest zyn soude, dewyl God een gheest Jo. 4. v. 24.
is, en een gheest noch vleesch noch bee- Luc. 24. f. 38.
nen heeft, ende wat wt den gheeste is
ghebozen, gheest zy. Welcke onse reden
dewylse Menno met der Schrift ghe-
sins can ontknoopen, so bespor huse als
ydel vernuft, en bewijst daer en tusschen
alleenlick, Hoe het eewich Woordt wt
Godes substancy is, Dat het Woordt
vleesch is gheworden, oock dat Christus
een soon Gods oueral in der Schrift be
kent wert. Maer al dit bekennē wy oock
van gantscher herten, ende versaken als
leenlick, dat Menno daer wt niet bewij
sen can, dat Christus vleesch daerom wt
de substancy zy des hemelschē Vaders.
D'welck hy behoorde te bewijsen, ende
niet door een gheduerich ende onnoo-
dich verhael der onwistigher dinghen.

A ij synen

Fol. 182 synen boeck te vergheefs te vollen. Van
het lijden des soons Godes, Sie achter
na in den 17. Artikel. Item van de In-
conuenienten, Sie, Arti. 9.

Dat dertichste punct.

Of Christus eē niet
gheschapen
mensch 37?

Act. 17. k. 26.

Menno verkeert onse woorden seer
ontrouwelic, hier schrijuende, dat ick
ende Hermes seggen, dat so het Woort
zy vleesch gheworden, ende niet Marie
vleesch hebbe aenghenomen, datter als
dan een nieuwe scheppinghe in Maria
moeste gheschiet zijn. Want dese syne
woorden also luyden, als oft wy loochten
den, dat het Woordt waer vleesch ghes-
worden. S'welck wy niet hebben ghes-
dacht, maer segghen, dat Christus niet
door eene nieuwe scheppinghe, dan door
generacy alleene zy mensch ghewordē.
Waerin wy niet wt nemen, dan dat de
Schrift wtneemt. Maer so Menno
Christum voor een ware mensche in het
wesen bekent, ende noch ans loochent,
dat hy van menschen ghegenerceert is:
so moet de mensche Christus alsdan een
nieuw schepsel Godes gheweest zijn, aen
ghesien alle menschen, oft door scheppin-
ge, oft door generacy, dat is, door afcoē-
ste van menschen, haer menschlick we-
sen, oorsproncklick hebben. Want wt een-
nen bloede heeft God het gāsche mensch-
lickē

licke gheslachte ghemaect. *Nv* versaeckt *Jol. 18. 3.*
Mêno, dat Christus mensch is door ge-
neracy van menschen, so moet hy dā sel-
ue bekennen, dat Christus door een nieu-
we scheppinghe mensch is gheworden.

Dat hy *nv* daerteghen sommighe
wonderwercken Godes voortbrenght,
als dat het *a* water in dē wijn, ende *b* in *a* *Joā. 2. b. 9.*
het bloet: *c* Lots huysurouwe, in eē sout- *b* *Exod. 7. d.*
steen: *d* ende dat stof in Egypten, tot *c* *Gen. 19.*
luysen sonder niuwe scheppinghe zyn *d* *Exod. 8.*
verandert: can hem tot gheen wtulucht
helpen. Wāt aldus soude Christus door
veranderinghe der Godlicker substancy
in het vleesch, mensch gheworden zyn,
ende soude also in syne menschwerdin-
ghe, niet meer God, maer mensch oft
vleesch alleenlick gheweest zyn, ghelijck
de soutsteen niet meer Lots huysvrou-
we maer allenlick een soutsteen achter-
nae is ghebleuen. Daer is oock in dit
stuk een groot onderscheyt, tusschen de
animalia perfecta, ende tusschen *inanimata*
corpora & *animalia imperfecta*. Want in *corp-*
oribus inanimatis & *animalibus imperfectis*, cā
wel veranderinghe der naturen sonder
nieuwe scheppinge geschien, dewyl het
God also vā begin heeft verordēt, maer
niet also in *animalibus perfectis*, die niet dan
door generacy haer wesen crijghen, yms-
mers can het in dē mensche niet anders *Act. 17. 28.*
geschien, de wyl Paulus leert, dat aller

Fol. 184 menschen gheslachte op eerde, wt eenen
bloede zy. Daerom leert oock de Schrift
Mat. 1. 8. 1. D seer duydelick, * dat Christus door grene
20. 5. 16. racy mensch geworden zy, waer toe al-
le beloftenissen Gods, ende de geslachte
registers Christi grootelicx dienen.

Dat eenenderdichste punct.

Menno's Leere is eene
nieuwe leere. Zenghesien Menno noch wt de Pro-
pherische noch Apostolische Schriften
can bewijzen, dat d'oorpronck des vlee-
sches Christi wt des H. Vaders substan-
cy zy: so is 't openbaer, dat hy wat nieus
van Christo leert, ende so veel dit stuck
aengaet, eenen onbekenden Christum
in voert, so langhe hy by dien ontschifts-
matighen valschen gront der leere wilt
bliuen. Hier can hem al dat plaesteren
niet helpen, dat hy met so veel ghetuyge-
nissen der Schrift de Godheyt Christi
(welcke wy gheefsins versaken) hier buy-
ten propooste beuesticht: oock ons ende
onse leere, met seer vele leelicke, maer
onware stucken beswaert. O'welck hem
God verghewe.

Aldus heeft nu de Christlicke Leser
op dese 31. puncten ghehoort onse bes-
scheyde andrwoorde, so veel den gront
der leere aengaet. Want alle andere din-
gē, die den grōt der leere niet so eygent-
lick aengae: zyn wy willens en wetens
gheren

gheern voorby ghegaen, op dat de Leser fol. 185.
door gheene onnutte dinghen beswaert
worde. Willen vooraen op die andere
nvolghende Artikelen, sonder alle bits
terheyt, als billich, oock onse antwoorde
ordelick gheuen. Bidde den Chriftelics
ten ende na der waerheyt yuerende Les
ser, dat het hē niet verdriete te lesen. Ick
hope in God, hy sal daer door in de reine
kennisse Jesu Christi noch meer ende
meer ghesterct werden.

ANTVVOOR

de op den achstē Ar
tikel, waer in Menno 45. stucken vers
gadert, daer in wy na zijn voorge
uen, de Schrift veruuals
schen en verdraeyen.

Dat Eerste stuck.

Dat ick in ons bespreeck, Mariam
in hare persoone van sondē vrij
soude hebbē bekent, ghelijck my
nu dat Menno wederom derf
op legghen: is niet waer.

Dat. 2. 3. 4. ende 5. stuck.

Hoe Christus na den vleesche vā Adam
afcomstich, vrij nochtans van sonden na
der Schrift heeft konnen bliuen. Sie
N v fol,

fol. 186 fol. 54. 55. &c. en in der disput. fol. 154. en
 214. 263. Item, onse antwoorde vā twee
 Adams saden. Sie fol. 63. 64. 65. ende vā
 het Kunnen fol. 149. Item van het sittē
 des soons Godes buyten den Vader, sie
 fol. 95. 103.

Dat feste ende seuenste stuck.

Alā de plaet
 le He. 11. c. 11

De woordē Pauli vā Sara tot de He.
 in het 11. capitel luyden op t' Griecck ala
 dus, *ἴσκει καὶ αὐτὴ Σάρρα δ' ἰνα μὲν εἰς κα-
 ταβολὴν σπέρματος ἔλαβε.* Dat is op t'
 Latijn. *Per fidem & ipsa Sara vim accepit ad
 projectionem seminis.* D'welc op het duytsch
 na de waerheyt aldus moet ouergheset
 werden: Door het gelooue ontfinc oock
 Sara selue fracht tot saetwerpinge. En
 somen de sake wat diepe in sier, so kāmen
 (mijns bedenkens) die woordkens, *εἰς
 καταβολὴν σπέρματος,* niet bequamelic
 ker dan door saetwerpinghe ouersetten.
 Welcke saetwerpinge hier opētelick Sa-
 re toegeschreuen wert, die daer toe door
 den gelooue van God fracht moeste ont-
 fangen, dewylse onvruchtbaer was, *en
 de een verstoruen lichaem hadde. Ende
 somen die saetwerpinghe hier toe schre-
 ue Abrahē, ende niet Sare: so soude die
 woorden Pauli niet so *emphatica* en frach-
 tich zyn. Hier wt volghet dan, dat oock
 Sara ter generinghe saet gehadt heeft.
 D'welc ouereen coemt met de woordē
 des

Ro. 4. D. 19

Ala. 51. a:

des Propheten Esaia, daer hy leert, dat Fol. 187
de Joden wt Sara, als wt eens horns
gront (mercket wel) gegraue zijn. Waer
van het genereerlick saet der vrouwen,
siet in der disput. fol. 76. 77. 78. 79. 80.
81. 82. 243. 244. 245. 246. 247. Ende hier
voor fol. 42. 43. &c. ende achterna in den
twaelfsten Artikel.

Dat achste stuck,

Paulus woordē tot den Galatē in't 4 Ma de plac
te gal. 4. a 4
sa. zijn in het meeste deel der Griecscher
exemplaren, dese: γενόμενον ἐκ γυναικός.
Dwelckmen ouersetten moet, Shewor-
den wt eener vrouwe: ghelijck dat alle
spraeckverstandighe, die de saecke wat
na dencken, bekennen moeten. Want het Joā. 1. b. 14.
een woordēken is, dat oock Ioannes ge-
buyet, segghende: καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένε-
το, Dat is, Het Woord is vleesch ghe-
worden.

Dat neghenste stuck.

Nenghesien gheene vrouwe een wa-
rachrich mensch van haren lichaem, son Hoe Maria
sonder butē
saet te ont-
fangē, Chri-
stum na den
vleesche ge-
genereert
heeft.
der buyten saet (ghelijck Menno spreek)
natuerlicker wijsē kan genereren: so wil
hy daer wt beslayten, dat dewyl Maria
gheen buyten saedt vā eenich man heeft
onfanghen, datse van Gode den Va-
der dat heeft moeten onfanghen, op
dat

Fol. 188 dat de mensch Christus daer wt gheges-
 nereert mochte werdē. Waer op wy ant-
 woorden, datmen wt den gemeynen na-
 tuerlickē loop, van Godes bysonderlic-
 ke wercken, daerin na zyn gheopenbaers-
 de woort eene wtninghe wert gevon-
 den, gheensins mach rechten. Naer nu
 leert de Schrift, dat Messias bouen na-
 tuer, * door cracht des heylighen Ghees-
 tes, † van eener maghet, mensch zy ghe-
 worden. Daerom spreeckt oock God in
 d'eerste belofstēnisse, * alleenlick van een
 vrouwē saet. † Ende Paulus schrijft, dat
 Christus van eener vrouwe is gewordē.
 Ende Mattheus beslyt synen geslacht
 register met dese woorden: Van welcker,
 te weten Maria, ghegenerēert is Chris-
 tus. Waerom erghert sicc dan Menno
 daer aen, dat Messias, na Godes raet,
 wille, kracht, ende woort, van eener ma-
 ghēt, sonder eenich buyten saet, dā noch
 door werckinghe des heylighen Ghees-
 tes, zyns vleeschē oorspronck door ges-
 neracy heeft ontfanghen?

Mat. 1. d. 20
 Luc. 1. d. 31.
 † Esa. 7. c.
 Mat. 1. d. 23.
 * Gen. 3. c.
 † Gal. 4. a. 4
 Mat. 1. c. 16.

Wat thienste stuck.

Hoe Maria
 een maeght
 in der scrift
 genaet wert

Zenghesien men niet versaken kan,
 of een vroupersoon is daerō een maeght
 ghenaemt, om datse van alle man onbes-
 kent, gheen buyten saet heeft ontfangē:
 ende men oock wt der Schrift niet met
 een titelken kan bewijzen, dat Maria op
 eene

eene andere wijze, als alle andere Jonck Fol. 189
frouwen, een maeght ghenacmt zy: so
heeftse dan geen buytē saet tot de mēschē
werdinghe Christi ontfanghen, dewijlse
in syner ontfanghenisse maeght is ghes
bleuen: maer is door het omschaduwē
ende fracht des heylighen Gheestes, vā
haer eyghen saet swangher gheworden.
Sic Arti. 10.

Dat 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20.
21, 22, stuck.

So Menno onse leere van den Sone
Gods, ende van syne mēscheyt, trouwe-
lick met onse eyghen woorden (als't wel
behoorlick ware) voorighebracht hadde:
hy soude hier so veel verscheyde puncten
teghen ons niet vergadert hebben. En-
de aenghesien wy op andere plaetsen de
ses boecks, onse leere ghenoechsaemlick
beuesticht hebben van die stuckē die hier
Menno seer calumniose, ende verkeer-
delick voor het meeste deel wederom in
brienght: so wil ick alle dese puncten nu
voorby gaen, op dat dit boeck door een
verdrietich verhael eens dincks, niet te
groot loope. Want het onbehoorlick is,
den Leser alijt met een ghesangf aen de
ooren te ligghen, ende te beswaren, ghes-
lijckerwijs Menno doet. Wt wiēs boeck
somen alle scheltwoorden ende onnoo-
dich verhael eēs dincks wechname, late
ick

Fol. 190. ick den Leser rechten, hoe weynich daer
van wel soude ouerblinnen.

Dat 23. 24. ende 25. stuck.

Dat Christus onses vleesches deelach
rich zyn moeste, so Godes gerechtigheyt
genoech gheschien, en wy der verdiesten
Christi deelachrich soudē werden: is vol
comelick wt kracht der h. Schrift te voo
ren bewesen fol. 138. 146. 150. 151. 152.

Dat 26. 27. ende 28. stuck.

Hoe wy Christū in twee persoonē niet
deylen. Sie Arti. 9. Itē hoe de mensche
Christus: Godes soō is, hoe wel hy zyns
vleesches oorsp. oec van dē hemelschē vas
der n3 heeft ontfangē. Sie Arti. 15. 18. 19.

Dat 29. ende 30. stuck.

Hoe Chri-
stus hemels
is?

Hoe Chri-
stus onse
gheestlicke
spijse is?

Heb. 2 d 14
1 Jo. 6. f. 51.

Dat Christus hemelsch ghenaēt zy, vā
weghe syner hemelscher eygenschappē,
en niet der substancy wt dē hemel, of wt
Gode den Vader, gelijk Menno wilt.
Sie fol. 169. 170. 171. 172. 173. 174. Wy
segghen oock niet, dat Christus daerom
onse gheestlicke spijse is, om dat hy ascō
stich is van Adam na dē vleesche: maer
om dat hy een eewich God wt dē hemel,
eens vleesches met ons deelachrich ghe
worden is, op dat hy voor ons mochte
steruen, ende ons also eene spijse tot dē
eewigen leuen werden. Sie fol. 155. 156.

Dat 31. 32. 33. ende 34. stuck.

Waerō de mannen ghestelt werden
autores harer nacomelinghen. Sie fol. 51.
51. Itē, vā de gestaltenisse des knechts,
Sie

ſie fol. 32. 33. ꝛc. Item, hoe Chriſtus Abrahams ſaet aenneemt ende aengenomen heeft, ſie fol. 139. 140. Ende hoe Chriſtus des vleesches ende bloedes der kinderē door generacy deelachtich zy geworden, ſie fol. 132. 134. 135. ꝛc.

Dat 35. 36. 37. ende 38. ſtuck.

Aengeſien wy onwederſprekeliclyc be-
wiffen, dat alle beſtoeniffen ende vercla-
ringhen der ſeluer van Meſſia in d'hey-
lige Schrift ghegheuen, eendrachteliclyc
ende duydeliclyc leeren, dat d'oorspronck
des vleesches Chriſti zy door genererin-
ghe van de menſchen, ſo is't geen verkee-
ringhe der Schrift, als wy ſeggen, * dat
God in ons vleesch gheopenbaert, † en-
de dat Chriſtus in ons vleesch gecomen
zy. Maer Menno verkeert veel meer die
plaetsen, ſegghende ſonder Schrift, dat
God in Godes des hemelſchen Vaders
vleesch zy gheopenbaert, ende dat Chri-
ſtus daer in zy gecomen. Ende van die
plaetſe Act. 10. Sie fol. 52. 53.

Chriſtus is
in onſe vlee-
ſche geopen-
baert en ge-
comen.

1. Ti. 3. d. 15.

† 1. Jo. 4. a. 2

Joan. 1. c. 7.

Dat neghenendertichſte ſtuck.

Dat Chriſtus in onſen, en niet in des
hemelſchē vaders vleesche, onſe Ema-
nuel geworden zy, machmē daer wt lich-
reliclyc merken, dat de Prophete Iſaias,
en d'heyilige Euangelist Matth. vā de
ſen nae alſdā hebbē geſprokē, wanneer ſy
bewiffen dat Chriſtus eener maget ſone
zjn ſoude: niet een woordēken van Gos
des ſubſtancy roerende.

Chriſtus is
onſe Ema-
nuel in on-
ſen vleeſche
Eſa. 7. c.

Mat. 1. d. 23.

Dat 40. 41. 42. 43. ende 44. stuck.

Onse leere van het ware broederschap Christi, welcke hier Menno iammerlick ende ontrouwelic na syne ghewoonte verkeert, in sonderheyt wanneer hy hier schrijft, dat ick de ondoetueerdighe menschen met het broederschap Christi troosten in der disput. fol. 149. ende hier te vooren ghenoechsaemlick verclaert, folio 123. 124. 125. &c. Item, Hoe Christus in onsen vleesche in den hemel zye gheue ten. Sie fol. 116. 117.

Dat bijuenbeertichste stuck.

Het is eylacen / al te ombeschaemde verfeeringhe onser leere, wanneer Menno den synen vroet maect, dat wy van Christus niet meer, dā vā eenich and slecht mensche houdē en ghevoelen: daer wy noch tans openlic alrijt bekennē, dat Christus daerō onse Aduocaet, Middelaer, Soesman, ende hooghe Priesster is, dat hy in eene persoon ware God ende mensch, van alle sonden vrij, voor onse sonden is ghestoruen.

ANTVVOOR
de op den IX. Artikel, waerin Menno 14 inconuenienten verhaelt, die na zijn segghen wt onse leere volghen,

Men

M En sal voor al weten ende be- fol. 193.
dencken, dat niet alle leere van

Christo Iesu, waer wt eenighe
ongheschiccheden ons noodt

wendichlick schijnen te volgen, daerom

valsch zy. Christus is a een steen des aen

stoors, b een teecken datmē tegespreect,

c ende syne openbaringe in den vleesche

of menschwerdinghe, is eene groote ver

bo:ghenthey, seyt Paulus. So dat geen

wöder is, dat daer wt den vernuste som

mighe inconuenienten schijnen te vol

ghen: waer wt dan de wederparten oors

sake nemē, de ware leere der menschwer

dinghe Christi tegen te spreken. Maer so

wie door den bedrieghelicken schijn so

daniger inconuenienten niet wilt t'eeni

ghen tijde bedrogghen werden: so is hem

noodich, dat hy in dusdanich een hādel,

dry stucken in sonderhey waerneme.

Ten eersten, datmen voor al dē gront

der leere in sich na der schrift sal exami

neren, eermen tot eenighe inconuenien

ten coemt. Want so de leere in des Hee

ren woort duydelic ghegrondeert is: so

sullen ons gheen vierthien hondert duy

sent, ick swijghe veerthien inconuenien

ten, daer van moghen afbrenghen. Al

dus vermaent ons oock Paulus, dat wy

ons niet sullen laten beroouen door phi

losophie: waer onder sodanighe inconue

nienten ontwijfelick zijn begrepen. Hier

a. Esa. 8. e

Rom. 9. g.

32. 33.

1. Pet. 2. b. 8.

b. Lu. 2. c. 34

c. 1. ti. 3. d. 15.

Dry reme

dien tegē dē

bedriegelica

ken schijn

der inconue

nienten.

1. Remedy.

Col. 2. b. 8.

o

in

Fol. 194 in wert van onse wederparten in de hân-
del der menschwerdinghe Christi swaer-
lick ghesondicht. Want sy ten meesten
deel hare ooghen eer slaen op d'inconue-
nienten, die sy achten wt onser leere te
volghen, dan sy den gront onser leere na
der Schrift onpartijlick insien, en neers-
stelick examineren. Waer door sy hē sel-
uen den wech tot der waerheyt benemē,
ende toe sluyten.

2. Remedy. Dat ander d'welckmen by sich sal os-
nerdencken, is, of oock dat inconuenient
d'welckmen teghen werpt, noodtwens
dichlick wt der leere volghet, of niet.
Want menichmael de inconuenienten
niet wt der leere in haer recht verstant,
maer alleēlick wt der wedersprekers san-
tasie zijn volgēde. Sulckerley zijn schier
alle Mennons inconuenienten, die hy te-
ghen onser leere van de menschwerdinge
1. Remedy. ghe Christi voort brenghet.

Ten derden, salmen oock by sich oner-
legghen, of dat selfde, welckmē voor een
absurdum ende inconuenient voorwerpt,
in der daet en na den gront der Schrift,
een inconuenient zy, of niet. Want dick-
mael wert eē dinc, dat met de grōt der
Schriftlicker waerhz ouer een foēt, voor
een inconuenient onrechte gescholdē.

So wie dese onse noodtwendige ver-
maninghe waerneemt, sal van den bes-
drieghelicken schijn der inconuenienten
lichtes

lichtelick onbedrogghen bliuen. Ende so Sol, 195ⁿ
langhe als onse wederparten desen goe
den raet spottelick verachtē, en belacghē,
ende hare oogghen van onse Schriftelike
bewijsreden, op den lustappel der ver-
dichter inconuenienten keeren: so is't
gheen wonder, datse in hare dwalinghe
meer ende meer verstrickt werden. Maer
latet ons nu tot die 14. inconuenienten
comen, welcke Menno schrijft, datse wt
onser leere volghen.

Dat Erste Inconuenient, d'welck
Menno wt onser leere wilt besluyren, 1. Inconae-
is, dat wy twee Sonen in Christo ma- nient.
ken. Maer hier soude Menno voor al Twee sonē.
duydelick verclaren, wat hy by de twee
Sonen verstaet. Want so hy daer by
meynt twee verscheyde persoonē in Chri-
sto, so moet hy bewijsen, dat het wt on-
ser leere volghet, d'welck wy versaken.
Maer so hy by twee Sonen verstaet,
twee verscheyde oorspronghen eens per-
soons Jesu Christi: namelick de Godde-
like oorspronck, wt Gode den Vader,
van der eewicheyt, waer door Christus
een eewich Soon Gods is: ende de mē-
schelike oorspronck, waer door hy in der
tijt een mensch is van menschē, so begree-
pen wy dat Menno, dit wt gront der
Schrift bewijse, een inconuenient te syne.
D'welck hē onmogelick is, aengesie d'ee-
nighe persoon Christus euen krachtelick

Fol, 196 des menschen ende Godes Soon is, en
de in der Schrift also ghenaeamt wert.
Ende als Menno Christum selue met
den monde voor Godes ende des mens
schen soon oueral bekēt, stelt hy oock niet
alsdan twee sonen in Christo? den eenē,
die het Godlick wesen: ende den ander
ren, die het menschlick heeft: na dat het
Godlick ende menschlick wesen, so verte
als gheest ende vleesch, van sich zyn vera
scheydē. Of so hy seyt, dat Christus niet
heeft het menschlick wesen, so stelt hy
noch twee soonschappen Christi: het een
Godlick, met het wesen: ende het ander,
menschlick, sonder het menschlick we
sen. Wat wilt hy ons dan, dit inconue
nient van twee sonen alijt teghenwer
pen, d'welck wt syner leere euen frachtes
lick is volghende?

2. Inconue
nient, Twee
persoonen.

Het tweede inconuenient, van twee
persoonen, volghet wt onser leere gants
lick niet. Maer aenghesien der weders
sprekeren vele ons dit inconuenient door
groot onuerstant op legghen, om dat sy
het onderscheyt tusschen persoon en na
tuer niet wetē: so hadde Menno dat on
derscheyt hier eerst moeten verklaren, ge
lijck het wy van hem in ons disputacy
boecyken te vooren begheert hebben, so
lio 265. Aenghesien dan dat woordesken
Persoon, verscheydelic by alle schrijuers
verstaen wert, so behoorde Menno al
den

Der eerst te verflaren, wat hy daer by ver fol. 197.

staet, eer hy ons dit inconuenient tegen-
worpet; anders twisficht hy van woorden
sonder verstant des dincks, daer van mē
spreekt ende handelt. Welcke eene ma-
niere van disputeren d'Apostel Paulus ^{1. Ti. 6. a. 4.}
verboden heeft. Dan het schijnt dat Mē
no selue niet weet, wat eygēlick een per-
soon is, ende also daer van disputert, ge-
lijck de blinde vander verrewē: of so hy
het weet, so kan hy ia wel merckē, dat wy
gheen twee personen in Christo makē,
d'welck hy nochtans tot een verwerrin-
ghe ende verstrickinghe der simplē, ons
altijt teghenwerpt. Op datmen dā hier
van alle onnutte disputeringhe afstae, so
begheeren wy noch van Menno, dat hy
dat woordesken Persoon, ende zijn onder-
scheyt van Nature, duydelick verclare.
Ende so langhe hy dat niet doen kan, so
is't openbaer, dat hy ons met groot ons-
recht dit inconuenient van twee persoo-
nen teghenwerpt: dewijl wy in Christo
wel twee nature, maer niet twee persoo-
nen bekennen. Want so in Christo twee
verscheyde persoonē warē, so soude zijn
menschlick wesen alleen, na den aert eē-
ner persoon, hare eygene selfstandicheyt
in hem hebben ghehad, ghelijck Nesto-
rius voorgaf: d'welck wy in geenderhā-
de maniere gevoelen. Want wy niet lees-
ren, dat in Maria een mensch van siele

fol. 198 ende lichaem gemaect zy, in welckē daer
na de Soon Gods, als in eenen volco-
men persooone, ghecomen zy, om in den
seluen persoonlick verscheydē te woonē:
maer seggē dat de Soō Gods, de mēsch-
like nature van Maria, door cracht des
heylighen gheestes also heeft door genes-
racy ontfanghen, dāse met syne Godlic-
ke persooone onwispreekelicker wjse tot eē
persoon vereenicht zy. Daerom seyt oock
d'Euangelist Joān. niet, dat het woort
in een ghemaect vleesch, dat is, in eenen
volcomen mensche te voeren geschapen,
gecomē zy: maer, dat he: Woort is vlees
gheworden, namelijk door vereeninge,
niet der menschlicker persoon, maer na-
ture, met de persooone des Woordes, of
des Soons Godes. Van welke vereē-
ninge, sie in der disput. fol. 145. 146. 173.
174. 180. 181. Item hier bouen 178. ende
hier na, Arti. 17. ende 19.

3. en. 4. In-
conuenient,
of de gecrup-
ste Christus
zy Godes
soon ghe-
weest.

Joā. 16. 14.
Rom. 8. a. 3.

Hoe wel wy door de Schrift gedwō-
gē, niet bekennē, dat d'oor sprōck des vlee-
sches Christi sy tot de substancy des He-
melschen Vaders, daerō volgt nochtans
niet, gelijk ons Mēno daer mede in dat
3. en. 4. Inconuenient t'onrechre beswaert,
dat de gecrupste Christus niet zy geweest
de Soon Gods. Want de selue, die voor
ons is gestoruen, is doch van der eewic-
heyt, niet een Enghel, of eenighe andere
creature, maer de eenige en eyghene soō
Gode

Gods geweest, is het oock noch in syne fol. 199
mēschwerdinge gebleuē, so datmen met
der waerheyt bekent, dat de soon Gods,
en niemant anders voor ons ghecruyst
en gestoruen zy, a doch na den vleessche
b welker hy van eener vrouwe, in de vol
heyt des tijts deelachtich is geworden, b Gal 4 a 4
c op dat hy (gelijck Paulus leert) steruen c. He. 2, D. 14
sonde. Maer so wy Christum, voor syne
menscheyt voor gheen sone Gods beken
den, of leerden, dat hy door de mensche
werdinghe niet langher Godes Soön
ware ghebleuen: so mochtmen ons met
recht beschuldigē, als die daer loochene,
de sone Gods voor ons gestorue te syne.

Het 5. incōuenient soude zyn, dat wy
Christū deyle. Maer hier behoorde Men 5. Inconuenient. Van
no voor al te verclare, wat hy by Christus
deylinge verstaet: of een scheydinghe
Christi in twee persoonen, of een onder-
scheyt twee naturen Christi en syner ey-
genschappen. Want so hy de deylinge
van twee persoonen verstaet, so doet hy
ons daer in groot onrecht, en heeft hier
op syne antwoorde in het tweede incon-
uenient ontfangē. Waerop hy moet ant-
woorden, eer hy ons dese deylinge tegē-
werpt. Maer so hy by de deylinge Chri-
sti verstaet, het onderscheyt zijns God-
licken en menschlicken oorsproncks, wes-
sens, nature ende eygenschappē: so deyle
wy Christum niet meer dā eē mēsch, om

Fol. 200 dat hy wt siele en lichaem bestaet, daerom
in twee gedeeylt soude werden: nae dat ooc
d' Apostelen selue Christu gedeeylt hebbē,
die na den gront der Schrift leeren, dat
Christus die *a* een Heer, en *b* een midde
laer is, nochtans wt de vrucht *c* der lens
denen Davids opgestaen, *d* van den sa
de Davids gheworden, ende *e* wt dē va
deren is, na den vleesche. Welcke lesse
woorden, de verscheydenheyt der nature
Christi ghenoechsaemlick medebrengen,
en benestigen. Aldus seyt oock d' Apostel
Petrus, Dat Christus gestouen is, en
de gheleden heeft in den vleessche, maer
is leuendich ghemaect na den gheesie.

a. Eph. 4. 8. 5
b. 1. Ti. 2. b. 5
c. act. 2. e. 30
d. Ro. 1. a. 3.
e. Ro. 9. a. 5.

1. Pet. 3. d. 18
4. a. 1.

Hoe Meno
Christu deyl
let.

Maer hier wil ick Menno te bedene
ken gheuen, of hy niet selue de persoone
Christi seer iammerlick scheydet en deyl
let, wanneer na den gront syner leere,
het Godlic wesen des woordes eensdeels
onuerandert is ghebleuen, en eensdeels
veradert is in Christus siele, vleesch, bee
ne en bloet, d'welc ind eerde namaels is
vergorē. Dat nu Menno vā ons hier ooc
schrijft, Hoe dat wy leeren, dat Christus
eensdeels vā dat onreyn, ongerechtich en
quaet is, als of hy oock in syne persoone,
onreyn, ongerechtich en quaet na onsen
grōt geweest ware, aēgesien wy daer te
gē duydlick leerē, en crachtelic bewijzē,
dat Christus, hoe wel vā Adā na dē vlee
sche ascōstich, in syne persoone nochtans
van

vā alle sondē alst vry geweest is: so ach Fol. 261.
te ick dese calūnien en valse beschuldin
ghen niet wert, wederom te beantwoor
den. Sie Arti. 5. fol. 54.

Ende dat ons Menno hier oock tes. **Oft Chri-**
ghenworpt, hoe wy Christum eensdeels **stus eerdich**
eerdich maken, versaken wy niet: somen **37:**
by eerdich verstaen, zijn menschlick we-
sen, d'welck hy, na den onwederspreke-
licken gront der Schrift, van Maria
heeft ontfanghen. Ende als Menno sel-
ue na der waerheyt leert, dat Christus
zijn wasdom ende voetsel van Maria en
van eerdiche creaturen ontfangē heeft,
moet hy niet alsdan oock bekennen, dat
een groot deel des vleesches Christi eer-
dich gheweest is: ten zy dat hy wil seg-
ghen, dat die eerdiche creaturen in het
Godlick wesen Christi zijn verandert:
ende dat aldus een creature tot God ge-
worden ware, d'welck gruwelick is te
dencken. Sie breeder hier vā in der **Dis-**
putacy fol. 213. 216. 276. &c.

Dat seste ende seuenste Inconueni- **Dat 6. en. 7.**
ent comen ouereen: dat naemlick Chri- **Inconueniēt**
stus, so hy zijns vleesches oorspronck vā **of Christus**
Maria ontfanghen hadde, onreyn ende een sondaer
een sondaer, ende also een beuleckt lam- **37:**
meken, een sondich ende dootschuldich
versoener soude geweest zijn. Maer aen
ghesie Christus hoe wel eens vleesches
in het wesen met ons, heyligh nochtā,
O v reyn,

Fol. 202 reyn, ende van alle sonden vrij zijn coste
 de, ende oock in der daet gheweest is,
 ghelijckerwijs dat wt der Schrift onwe
 dersprekelic van ons bewesen is, Fol.
 54. 55. ꝛc. so konnen dese Inconuenien
 ten van de onreynicheyt Christi, in onse
 leere gheensins plaetse hebben. Ende
 so Meno sonder Schrift mogelick acht
 te syne, dat Christus vleesch zy wt Gos
 des substancy, sonder nochtans te heb
 ben de Godlike eygenschappē, als on
 sichtelic ende onsterffelick te syne: hoe
 soude dan Christus niet veel meer, na
 der Schrift in onsen vleesche, van der
 sonde konnen vrij zijn? insonderheyt na
 dat de sonde niet een eygenschap, maer
 alleenlic een toe val is des menschlics
 fen wesens, waer van Adam voor den
 2. Co. 3. d. 18. val vrij was, * ende wy oock daer van
 en. 4. d. 16. nu eensdeels door kracht des heylichen
 geests, ende namaels volcomelic in de
 verrisenisse beurijt werden. Ende aen
 ghesien Christus van sonden is vrij ghe
 weest, so can ia zijn vleesch, gheen doots
 schuldich vleesch gheweest zijn. Want
 waer gheene sonde is, daer is oock noch
 vloec, noch schult des doodes, overmits
 Rom. 6. d. 23 * dat de doot, is der sonde besoldinghe,
 † 1. Coz. 15. g † ende de picckel des doots, is de son
 56. de. Dat nu Christus * een sonde ende
 * 2. co. 5. d. 21 † vloec in der Schrift ghenaeemt werts
 † Gal. 3. b. 13 geschiet der haluen, om dat hy de straf
 se

fe der sonde, ende onses vloecks op sich Fol. 203
ghenomē, ende daer voor, door zijn doot
ghenoech ghedaen heeft.

Het achtste Inconuenient, dat Menno voorstelt is, dat Maria beyde vader ende moeder haers Kindes Jesu, na onsen grōt soude gheweest zijn, om dat het Godes ordeninge is, dat by der menschen genereringhe beyde vader ende moeder zijn moeten. Maer hier soude Menno bedencken, dat God in die generale reghel der menschlicker generacy, dese wtneeminghe in de generacy des menschen Christi altijt geset heeft, * dat hy van eener maeght geborē soude werden. Is daerom een † vrouwen saet van God in de beloftenissen ghenamt. * ende Paulus seyt van hem, dat hy van eener vrouwe is gheworden. Daerom seyt oock Mathens, *Ex qua*, dat is, Van welcker, te weten Maria, ghegenerereert is Christus. Maer door Menmons grōt wert veel meer d'ordeninge der menschlicker generacy teghen der Schrift gheschendt, dewyl men daerin niet een titelken can vinden, dat eenich mensch van menschen soude ghebozen werden, die nochtans zijns menschlicken wesens oorspronck, noch vander moeder, noch van enighe mensche, maer alleenlic wt Godes substancy soude ontfanghen, ghelijck Menno dat van den

8. Inconuenient, Maria soude de vader ende moeder Christi zijn.

Esā. 7. c.
Mat. 1. c. 18.
D. 23.
Luc. 1. c. 23. D
30. 31.
† Gen. 3. c
* Gal. 4. a. 4
Mat. 1. c. 16.

mensch

Sol. 204 mensche Christo darf voor gheuen, ende op synen ban driuen.

Het 9. Inconueniēt Christi soude een gheschapen mensch van Maria zijn.

Het neghende Inconuenient dat Menno voor gheeft, is, dat Christus na onsen gront, van Maria vleesch, ghelijc als Eua van Adam, gheschapen zijn soude. Ende dat also het scheppende Woordt, ende die gheschapē mensch te samen, een Christus soude zijn gheworden. Waerop wy andrwoordē, dat Menno onse leere verkeert, so hy met dz woorden (gheschapen) de generacy Christi van Maria na den vleesche wilt wtslyten, ende de vrouwen daermer sadeloos maken. Maer so hy door scheppinge de generacy verstaet, so can hy daer wt geen Inconuenient makē, maer bruyckt daer en tusschen t'onrechte dat exempel van Eua. So hondent wy oock voor gheen Inconuenient ende oneere Christi, dat het scheppende woort met der creature, na den sin der Schrift, in eene persoone Christo vereenicht zy, maer voor eene groote verborgēheit ende onwispelicken troost aller Christenen, dewijl het Gode ghelieft heeft, sicc also tot onser salicheyt te vernederen.

10. Inconuenient, Also berg.

So wy van Christo gheuelden en leerdē, dat hy niet anders dan eē slechte bloot mensch als wy zijn, gheweest ware, alsdan mocht men ons dat tiende Inconuenient wel teghenwerpen, dat men

In het aenbidden Christi, afgodery besol. 209
 dreue. Maer na dat wy krachtelick bez
 wijen, dat de Heere Christus zy in ee-
 ne persooone oock God, hoe can ons dit
 Inconuenient eenichjins met recht vā
 Menno teghengeworpē werden: Maer
 hoe aenbidt Menno Christum, na sy-
 nen gront, dien hy voor de menschwer-
 dinghe niet meer als een saet bekent, en
 oock niet versaken can, of Christus heb-
 be zjns vleesches wasdom vā eerdiche
 creaturen vercreghen.

Het strijt oock teghen Gods belofte
 nisse niet, * dat Christus van Juda op-
 rijzen, † ende nochtans wt Syrische en
 Cananeische vrouwen na den vleesche
 hercomen soude (d'welck hier Menno
 voor het 9. Inconuenient voor gheest)
 aenghesien sy vertrouwt zijn geweest met
 mannen des gheslaches Juda, by welc-
 ken de geslacht noeminghe met der waer-
 heyt alzeit blijft. So is oock daer door af-
 gebildet gheweest, dat Christus * oock
 der Heydenen salichmaker zyn soude,
 d'welck de Joden seer qualick, * oock na
 de predicacy des Enangeliums, hebben
 connen gheloouen.

Het twaelfste Inconuenient, verga-
 dert Menno wt een misverstāt der ver-
 claringhe, die ick op de woorden Petri
 van den leuendichmakendē gheest Chri-
 sti, in ons Disput, boeckten ghegheuen
 hebbe,

Joān. 1. a. 1.
 20. g. 28.
 Act. 20. f. 28.
 Rom. 9. b. 5.
 1. Jo. 5. d. 20.

11. Inconue-
 nient, Chri-
 stus soude
 een Syrer
 zyn.
 Gen. 49. b
 Heb. 7. c. 14.
 † Mat. 1. a. 5

Esa. 42. a.
 Act. 11. a. 3.

12. Inconue-
 nient, vā dē
 leuēdichma-
 kendē geest
 Christi.

1. Fol. 206 hebbe, fol. 131, 132, 154. Daerom is't oock
Pet. 3. d. 18 onnoodich daervan hier eenich woort
te maken, insonderheyt, na dat wy ach-
ter na in den 17. Artikel oorsake sullen heb-
ben, die plaetse Petri te verclaren, ende
te bewijfen, datmen gheen Inconue-
nient daer wt can besluysten.

13. Inconue-
nient.

Op dat dertiende Inconueniēt, dat
naemlick na onse leere het almachtich
ewich Woort, met een cleyn corpora-
ken van Maria vleesch, moeste vereen-
icht zyn geweest: is mijne andrwoor-
de, dat het mystery der menschwerdin-
ghe Christi onbegripelick is, ende on-
sprekelic, so Meno selue bekennē moet.
1. Et. 3. d. 15. Het is (seyt Paulus) onweder sprekelic
eene groote verborghenheyt der Gods-
salicheyt, dat God in den vleesche ghe-
openbaert is. Daerom is't ons hier in
Colof. 2. b. 9. G. Apostel te bekennen, dat in Christo
woont alle volheyt der Godheyt, licha-
melick, oft wesentlick. Ende somen hier
na vernuft wat vraghen mochte, so con-
de mē noch met veel meerder recht Me-
no vraghen. Ten eerste, hoe groot doch,
na zyn meyninghe, gheweest zy het eers-
te wesen Christi, doe hy noch een Gods-
lick saet was? Ten tweedē, oft dat on-
begripelick ewich woort, als't in Ma-
ria eerst vleesch is gheworden, zy in dem
licha-

Ten derden, Of na dat Christus wt den Godlicken sade, door eertsche creaturen tot eenen volwassen man opghewassen is, zijn gantsch Godlick wesen (van d'welck Menno selue kende, dat Hemel ende Earde daer van vol zijn) in de sictlicke grootheyt zy beghrepen? Maer hier van moeten in alle soberheyt gheuoelen, ende spreken. Soude oock dese vraghen van die onbegripelike Godheyt Christi, dewyl sict dat inswendighe onses herten daerover ontsettet ende verschricket, gheswegen hebben: wanneer wy daer toe, door Mensnons ongesouten teghenwerp, niet ghesdwonghen gheweest waren.

Dat Menno in het veertiende Art. 14. Inconuenient wederom voorghheeft, hoe God, na den gront onser leere, soude een warachtich Vader **CHRISTVS**: ende **CHRISTVS**, niet een warachtich soon Gods zijn: is te vooren menichmael nedergheloyt, ende bewesen, dat **CHRISTVS** hoe wel hy zijns vleesches oorspronck van God den **VADER** niet heeft ontfanghen, zy niet te min de ware Sone **GODS**, gheluckmen dat achter na in den 15. ende 18. Artikel, noch breeder sal verclaren. Ende dat Menno

Fol. 208. Menno hier seyt, Christus is de sone Gods sonder alle deelinghe, is in sodanich een verstant niet waer, dat Christus vleesch oorspronckelick wt de substancy des Hemelschen Vaders zijn soude, dewyl Paulus met duydelicke woorden leert, dat Christus, de soon Gods, wt de sate Davids ghe worden is, na de vleesche: maer een soon Gods bewesen, in der fracht door den gheest der heylichmakinge, wt der opstadinge der doode.

Ro. 1, a. 3, 4.

Nō can een ompartijlick Leser wel richren, dat alle Men nons Inconuenienten, niet alleen te vooren in ons Disput. boeckken, maer oock nu neder gheleyt zijn. So hy dat niet bekennen wilt, hy legghē onse andrwoorden ordentlick neder, verualsehe oock onse leere met syne eygene woorden niet, maer stelse een uoudichlick voor, na onse meyninghe en verclaringhe. Maer so hy sulcke behoorlicke eenuoudicheyt hier in bruycke, hy soude alsdan gheene oorsake vinden, om onse schrifmatige leere vā de G. mēschwerdinge Christi, so iammerlick voor antichristisch ende Anathema te schelden, ghelijckerwijs als hy hier vermetelick doet. God wille hem dat vergeuen, ende tot ware kennisse brenghen, Amen.

ANTVVOOR fol. 299

de op den tiendē artikel, waerin onse grōt van de mēschwerdinghe Christi daerlick voor oos ghen ghestelt wert, dien Menno seer ontrouwelick in synen boeck verhaelt heeft.

H Adde Menno in't verhalen onser leere van Christo Jesu, Christlick willen handele, hy soude het hoofstuck des twistes niet met zyn eyghen woorden, so iammerlick verkeert ende ontrouwelick beschreuen, maer eenuoudichlick wt onse boeckē aen ghewesen hebben.

Zenghesten hy dan onse leere vā der menschwerdinghe Christi, hier en ouers al so iammerlick verkeert, verduystert en verualscht, met ander luyden woorden ons soeckt te beswaren, ende ons vele dinghen opleyt, die wy noyt hebben gesacht: so wil ick hier op het alder cortste den gront onser leere verhalen, op dat de Christlicke leser daer van eene sekere onderrichtinghe hebbe.

Wy gheuolen, geloouen, bekennen Onse bekē
ende leeren, dat Jesus Christus onse nisse van
P eenige

210 eenighe ende ewighe Heere, Koninck,
 Christo He- Priester ende Propheete is, a d'eenich-
 lu. ghebornen, b eyghen, c eenich, ende d ees-
 a Jo. 1. b. 14. wick soon Gods sonder beghin der da-
 c. 18. 3. b. 16 ghen ende eynde des leuens. e Het ees-
 1. Jo. 4. b. 9. wick Woort des Vaders, d'weick van
 b Ro. 8. a. 3. aëbeginne by Gode is geweest, f waer
 c Ro. 8. f. 32. door de Eewen ende alle dingen gescha-
 d Heb. 7. a. 3 pen zyn. g In welcken oock alle dingen
 e Jo. 1. a. 1. 2. bestaen. h Wiens wigancf is vā der ees-
 f Heb. 1. a. 2 wicheyt, en van d'ewige dagē, i d'eers-
 Jo. 1. a. 3. ste gheborē voor alle creaturen, k het be-
 Ephe. 3. b. 9. gin, l Alpha ende omega, m voor alle din-
 Colof. 1. c. 6. gē, n d'eerste en laeste: o Die daer was,
 g Col. 1. c. 17 eer Abrahā wart, p ende heerlickeyt by
 h Mich. 5. a. den vader hadde, eer dese werelt was.
 i Col. 1. b. 15. q In de ghestaltenisse Godes, Wode ge-
 k Col. 1. c. 18. lijcmāich, r en het schijnfel en glās der
 l Apo. 1. b. 8. m col. 1. c. 17 heerlickeyt Godes, ende het wigedruē-
 21. b. 6. n Ap. 22. c. 13 te bildt zyns wesens. Dese dan so heers-
 m col. 1. c. 17 licke ende weerdige ewige sone Gods,
 n Ap. 22. c. 13 / en ware God met d' Vader, op dat hy
 o Jo. 8. g. 58. steruen, en also voor onse sondē der ghes-
 p Jo. 17. a. 5. rechticheyt Godes ghenoech doē en bes-
 q Phi. 2. a. 6. talē mochte: r is in de volheyt des tijts,
 r Heb. 1. a. 3. s Jo. 1. a. 1. 20 vleesch, dat is mensch ghewordē, so dat
 s Jo. 1. a. 1. 20 g. 28. hy die te vorē alleenlic God was in zyn
 Rom. 9. b. 5. t Gal. 4. a. 4 ewich Godlic wesen, zv na der mēsch-
 1. Jo. 5. d. 0. uerdinghe ware God en mensch in ees-
 t Gal. 4. a. 4 a 1. Col. 2. b. 5. ner persoon geweest, onse eenige a Mid-
 b Heb. 5. b. 6. delacer, b Priester, c Koninck, d Leeraer
 c Lu. 1. d. 29. ende i Salichmaker,
 d Mat. 23. a. 7. 9.

e mat. 1. d. 21,

Maec

Maer dewyl nu God wel heeft ghe Fol. 211.
 weren, dat groote twiſelinghe en twiſt
 van den oorſproeck des vleesches Christi
 onder den menſchē mochte onſtaen: ſo
 heeft hy daer van, t'allen tijden tot ver-
 trooſtinge der ghelooighen, in der B.
 Schrift, met vele onwederſprekelicke cla-
 re ſproeckē, grōdelick beſcheyt ſyner kerc-
 ke gegheue; en geleert, dat het oorſpronc-
 felick van menſchen door generacy zūn
 soude. Want aldus wert Christus van Gen. 3. c
 hem in d'eerſte beſtoeniffe het vrouwe
 ſaet genaemt. Ende aengeſien men den
 oorſpronck eens menſchen van menſche
 door generacy, niet frachteger dan door
 dat woordelen (saet) can wiſpreken, ſo
 heeft God in de beſtoeniffen tot a Abra a Gen. 22. b
 ham, b Isaac en c Jacob, dat woordelen b Gen. 26. a.
 (saet) meer dā twee duſent iare na d'eer: c Gen. 28. c
 ſte beſtoeniffe wederom ghebuiyct, en
 gheſeyt, dat in haren ſade d (d'welck is d Gal. 3. c. 16
 Christus) alle volcken gheſegent ſouden
 werden. Aldus heeft hy oock e den Ro- e 2. ſam. 7. b
 nineſ David een ſaet beloofte te verwee-
 ken, f d'welck wt ſynen lichame en kin- f 1. Par. 17. b
 deren, na hem soude voortcomē. Welck
 ſaet, g oock een vrucht van Davids li- g Psal. 132.
 chaem; ende by den Propheten, h eener heſa. h eſa. 9. b. 7. c
 maghet kin, dat borer ende hoenich sou-
 de eten, i een blomme wt de wortelen i Eſa. 11. a
 Jeſſe, ende een ſpruyte Davids ghe- k Jer. 23. a. 33
 naemt wert. Doo: welcke natuerlicke

Sol. 212. ende bekende ghelückenissen der blomma
 me ende spruyte, krachtlick in de Prophe
 tische kercke bewesen is gheweest, dat
 Christus zijns vleesches oorspronck van
 David soude ontfangen, gelijckerwijs
 de blommen ende spruyten, wt de sub
 stancy der wortelen wesentlick voortco
 men. Aldus luyt oock dese belostenisse
 den kinderen van Israel door Mozen
 1 Deut. 18. c. voorghestelt, l De Heer dijn God, sal
 m Exo. 12. a. dy eenen Propheete, als my wt midden
 n Jo. 1. d. 29. van dy, ende wt dynen broederen ver
 c. 26. wecken. m Oock moeste dat figuerlick
 Ac. 8. k. 31. 34. paeschlam n (d'welck Christum afbilde
 1. Cor. 5. c. 6. de, die dat recht offerlam is) wt midden
 1. Pe. 1. d. 19. van alle lammeren ghenomen werden.
 Apo. 13. h. 8. So hebben dan de Patriarchen ende
 Propheeten, die van Christus menscheyt
 alleenlick wt de voorsayde Godlicke bez
 loftenissen, ghelückenissen ende figuren
 condon ende moesten rechten, gheen an
 der Messiam verwachtet, dan die zijns
 vleesches oorspronck van menschen heb
 ben soude, by welcken gront wy onbe
 weghelick bliuen moeten, insonderheyt
 na dat d'Apostolische Schriften daer
 mede, in aller claerheyt, ouereen stemē.
 a. amat. 1. c. 18. Want daerin lesen wy, hoe Maria a zy
 2. h. 11. c. 13. de moeder Jesu, b welcke hem heeft ont
 14. d. 20. 21. fanghen, ende is met hē in haren buycf
 Luc. 1. d. 39. betruucht geweest. c Oock dat Christus
 Jo. 2. a. 1. 19. zy in, ende van haer ghegenereert, d dat
 e. 25. 26. by sy

by sy haer soon, *e* ende een vrucht haers
 lichaems. So wert oock Christus van
 weghe syner menschwerdinghe, *f* een
 fin, *g* man, *h* mensch, *i* mensche soon,
k Davids soon, *l* item Abrahams soon
 ende saet in der *B.* Schrift ghenamt.
 Welcke noeminghen men niet lichtuer-
 dichlick mach voorby loopen, noch an-
 ders verstaen, dan se in den handel der
 mēschlicker generacy na der *B.* Schrift,
 ende inde ghemeyne manier e van spre-
 ken, verstaen werde, insonderheyt *m* na
 dat d' Euangelist Mattheus int beschrij-
 uen der generacy of afcomste Christi, hē
 een soon Davids ende Abrahams door
 een gheslacht register bewijst te syne, al-
 le die gheslachten van Abraham af tot
 op Christum toe brenghende, d'welck al
 te vergheefs ware, so Christus vleesch
 wt Bodes, ende niet wt Marie substan-
 cy ware gheweest. So lesen wy noch in
 de Apostolische Schrift, dat Christus is
a wt de vrucht der lendenen Davids,
 na den vleesche; *b* van eener vrouwe ge-
 worden, *c* dat hy wt den vaderē is na dē
 vleesche, *d* wt den sade Davids *e* daer
 van opghestaen, *f* ende daer wt na den
 vleesche gheworden, item, *g* dat hy de
 ghestaltēnisse eens knechts, dat is, het
 menschlick wesen heeft aenghenomen,
h dat hy is des vleeschē ende bloedē
 der kinderen op ghelicker mate deelach

Fol. 213.
 Act. 1. c. 14.
 b Mat. 1. c. 18
 d. 23.
 Luc. 1. c. 27.
 2. a. 5. c. 21.
 c mat. 1. c. 16.
 d. 20.
 d mat. 1. d. 25
 Luc. 3. a. 7.
 e luc. 1. d. 38.
 f esa. 7. c. 9. b
 Mat. 2. b. 11.
 c. 13. 14. d.
 20. 21.
 Luc. 2. b. 12. c
 21. f. 40.
 g Jo. 1. d. 30.
 Act. 2. d. 22.
 h Jo. 8. e. 40
 Rom. 5. c. 15.
 1. Cor. 15. c. 21
 f. 47.
 1. Tim. 2. b. 5
 i mat. 8. c. 20
 k mat. 1. a. 1. 2
 l Mat. 1. a. 1.
 Gal. 3. c. 16.
 m mat. 1. a. 2.
 a Act. 2. e. 30.
 b Gal. 4. a. 4
 c Ro. 9. a. 5.
 d Jo. 7. f. 42
 2. Ti. 2. b. 8.
 e Act. 13. d. 23
 f Ro. 1. a. 3.
 g Phi. 2. a. 7
 h He. 2. d. 14

Fol. 214 tich, ⁊ ende synen broederen in alles ghe
i Heb. 2. d. 17 lijck gheworden, k dat hy niet den Enge
k He. 2. d. 16 len, maer Abrahams saet aenneemt, l en
l He. 7. c. 14. dat hy van Juda is wtghesproten.

Als men nu alle dese eendrachtighe,
waerachtighe, frachrege, clare, en sekere
getuyghenissen des ouden en nieuwen
Testamentes van Christus menscheyt,
Ctt. 1. a. 2. door den waerachtighen God die niet lie
ghen can, ende door zijn trouwe Prophe
ten, Apostelen, Euangelisten, ende Enz
ghelen, van begin des werelts af tot op
de laeste tijden toe ghegheuen, ⁊ samen
neerslick en ompartijlick (als't behoort)
wilt insien, so wert men teghē aller men
schen vernuft ghedwonghen, Gode in
synen woorde den prijs te gheuen: ende
te bekennen, dat d'ewighe soon Gods,
zijns vleesch es oorspröck niet vā der sub
stancy des hemelschen Vaders, maer vā
den mensche, naemlick Maria, in de vol
heyt des rijts heeft ontfangen. O'welck
men doock daerwt lichelick can mercken,
dat Christus, die zijn wasdom ende roet
sel in zijns moeders lichaē vā haer sub
stancy heeft ontfanghen, a na den volco
men draeght tijt, van haer is ghebozen,
b Lu. 1. d. 27 b heeft haer borsten ghesoghen, c is op
c Lu. 2. f. 40 b gherwassen, d ende heeft in wijsheyt, ou
d Luc. 2. g. 51 derdom ende ghenade by Gode en den
menschen toe ghenomen. Doock dat hy al
lerley noot der siele ende des lichaems
onders

onderworpe, e en in alles na ghelijcheyt Fol. 125.
 sonder sonde beproeft is geweest, f dat e He. 4. d. 25
 hy van hem seluen niet heeft connē doe, f Jo. 5. e. 30.
 g dat hy minder dan de Vader, h onwe- g to. 14. d. 28
 tich gheweest is, i noot hebbende der h Mar. 13. d
 versterckinge ende vertroostinghe, k in 32.
 der siele tot den doot toe bedroeft, l ende i Lu. 22. e. 43
 Wode ghehoorsaem, m Heest oock ghe- k Mat. 26. d
 weent en gheschreyt, n heeft honger en 37.
 do:st gheleden, vermoyt zijnde, heeft ge- l Phil. 2. b. 8
 rust ende p geslapen. q Hy heeft gehoor- m lu. 19. f. 41
 samhey door het cruyce gheleert, r tot Joan. 11. d. 35
 Wode ghebeden, s ende met tranen ghe- n Luc. 4. a. 2
 schreyt, t van grooter benautheyt bloet- Jo. 19. e. 28.
 druppelen ghesweet, v en verlatinge va- o Jo. 4. a. 6
 Gode in zjn cruyce gheuoelt. x Is ooc- p mat. 8. c. 24
 der Wet, die den menschen alleene ghe- q Heb. 5. c. 8.
 ghenen was, onderdanich geweest, a en r lu. 22. e. 41
 op den achsten dach besnedē. b Is voor- s Heb. 5. b. 7.
 ons een vloeck ende c sonde ghewordē, t lu. 22. e. 44
 d en is ten eynde an de galge des cruy- v Mat. 27. e
 ces gestorven, &c. Alle dese voorszeyde en 45.
 der gelijcke stucken condē met der waer- x mat. 5. c. 17.
 heyt in Christo tot onser vertroostinghe Gal. 4. a. 4
 geene plaerse hebbē, so hy na dē vleesch, a Luc. 2. c. 21
 eens Godlicken, en niet eens ware mē- b Gal. 3. b. 13
 schlickē wesens met ons geweest waer. c 2. Cor. 5. d.

Men can nu dan lichtelick mer-
 ken, door hoe vele wichtighe, clare
 ende ontwifelachtighe ghetuyghenis-
 sen der Schrift, wy ende alle gelouigen
 gedwongen werden, tegē Menno ende
 P iij synen

Fol. 216 synen gantschen aenhanck te bekennen,
dat Christus vleesch oorsproncklick zy wt
de substancy des mensche, ende niet des
hemelschen Vaders. Hier wt dan ende
niet wt Menno's verkeerde woorden,
sal de Leser van onser leere richten, so hy
sick in dit stuck Christlick houden, ende
van der loge onbedroge bliuen wil. En
hoe dz wt deser onser leere d'Inconuenie
ten die Menno alrijt voorwerpt als vā
de deylinghe der persoone Christi, van
syne onreynicheyt &c. gheensins vols
gen, is in den voorgaende Artikel kracht
lick ghenoech van ons bewesen.

Men can oock hier wt mercken, met
wat groot onrecht wy hier van Menno
beschuldicht werde, dat wy alles na der
natuer ende niet na der Schrift richten,
item, dat wy den sone verloochenen &c.
ende daerom den Vader niet hebben,
in onse sonden steruen, in God niet zyn
&c. daer wy doch van herten ons Chris
sto Jesu ende synen heylighen Woors
de, teghen al ons vernuft, als syne waer
heyt dat eyschet, ghewillichlick onders
werpen, ende syne eere in onse swach
heyt begheeren te vorderen, d'welck al
noch een mael voor den richtstoel des
rechtuerdigē richters Jesu Christi open
baer sal werden, hoe wy hier oock van
Menno ende zyns ghelijckē gescholden
ende beloghen werde. God wil hem dit
grus

gruwelick ende valsck oordeel, daer door fol. 217,
hy ons wt het eewich leuen sluytet, ghes
nadichlick vergheuen.

ANTVVOOR

de op den elfften Ar tikel, waer in Mennoens gront ende ghelooue van Christus mensch werdinghe voorgestelt, en de neder gheleyt wert.

DE wyl Menno synen gront vā
Christus menschwerdinge hier
voor den simplen seer duyster-
lick verhaelt, oock vele ontwistis-
ghe dinghen buyten propooste inbrēgt:
so moetē wy syne leere op het alder een-
uoudichste voorstellen, op dat de Christi-
like Leser wete, waerin het punct des
twistes tusschen ons beyden ghelegē zy.
So is dan dit zyn gheuoelen, Dat Chri-
stus voor syne menschwerdinge een saet
zins hemelschen Vaders gheweest zy:
wt welck saet, Christus een Sone Gods
ende des menschen, in Maria, als in een
nen bequamen acker ende moeder, in de
volheyte des tijts is geworden; also noch
P v rans,

Fol. 218 tans, dat (ghelijck Menno hier spreekt)
de gantsche Christus van binnen ende
buyten, sterffelic ende onsterffelic (mer
ker, dat Menno hier wat onsterffelic in
Christo beken) synen oorspronck alleens
lic en gantschlic hebbe wt de substancy
ende sade des hemelschen Vaders, ende
gheensdeels van den mensche Maria.
Maer wt wat Propheten, Apostelen en-
de Outuaderen can Menno bewyssen,
dat Christus voor synne menschwerdin
ghe alleenlic een saet des Vaders ghe
weest zy? dat de gheheele Christus van
binnen en buyten (want aldus spreeckt
hy sonder Schrift) na den vleesche zy wt
Godes substancy? Waer vintmen oock
eenighe Godlike belostenissen van de
menschwerdinghe Messie, dat hy zyn
vleesch wt de substancy des hemelschen
Vaders ontfange soude; en dat hy eens
menschē saet, vrucht en sone konde zyn,
sonder nochtans de gemeynschap des
menschliken wesens te hebben? Wat
troost connen oock de geloouigen wt de
se Mennos leere na der Schrift ontfan-
ghen? Ende aenghestien hy alle dese, en
der ghelijcke stucken, wt gheene Prophe-
tische, Apostolische en Outuaderē scrij-
ten bewijst, so heeft hy zyn voorgueuen te
vergheefs ende onrechte, met de bloo-
ten naem der Propheten, Apostelen, en
Outuaderen hier ghesocht te vercierem.
Maer

Maer hoe claerlick onse leere met den Fol. 219
Propheetischen en Apostolischen gront
onereen coemt, is in den voorgaende ar
tikel genoechsaellick bewesen, by welc
ken gront oock de Ouuaderē eendracht
telick alrijt zijn ghebleuen, ghelijcken
dat by Theodoroetum in zijn Dialogis,
oock by Tertullianum, Vigiliū, ende veel
meer Ouuaderen mach lesen.

Ende aenghesien Menno oock ver
metelick hier voorgheeft, dat wt syne Absurda,
ende Incon
uenientē wt
Mennons
leere.
voorsyde leere gheene ongheschiedē
besloten konnen werden: so ben ick ghe
dwonghen, sommige den leser aen te
wysen, die daer wt oft nootwendichlick,
oft ymmer veel frachtelicker ende claer
der volghen, dan wt onser leere die In
conuenienten volghen, die hy daer tegē
voorbrenghet.

In Gode wert sond Schrift een gene
reerlick saet ghestelt, daer wt wat na dē
vleesche ghegenerereert soude werden.

God soude geen soon sonder moeder
konnē gehad hebben. Wāt Menno ooc
Christum den sone Gods, onder dese sy
ne generale regel beslayt, Daer cā geen
sint sonder vader en moeder zijn. Maer
hoe wel een mēsch, gheenē soon sonder
vrouwe can verkrūgē: is dānoch niet la
sterlick, datmē God onder diē noot wilt
bestuytē, dat hy naelick gheē soon vā zijn
wesen sonder cene vrouwe can hebben
Christus

Fol. 220 Christus soude aldus voor syne mensch

3. werdinge, geë Heere noch Sone Gods, maer alleenlick een saedt gheweest zyn, waer wt eerst in de volheyt des tijts, een Soon ende Heer, door de moeder, soude werden. Via welcken gront, de Sone Gods een beghin der daghen tegē des

Heb. 7. a. 3

1. cor. 15 f. 47

Apostels leere ghehadt heeft: Ende is gheen Heer, d'welck nochtans Paulus leert, maer alleenlick een saet, wt dē hemel gheweest.

4. Aenghesien het saedt niet so heerlick is, als de Soon die daer wt gegenerereert wert: so soude Christus een heerlicker en volcomer God na, dan voor syne menschwerdinghe aldus gheweest zyn. Is dit niet de Godheyt Christi te schande ende te niete maken?

5. Dat Woort ware den ewighen Vader niet ghelijck in Godlicke heerlicheit, ende der haluen niet ware God. Want wat ghelijcheyt heeft het saet met de persoone, wiens saet het ghenaemt wert?

6. Wt Menons gront, moet een van dese beyde stucken besloten werde: of dat het saet des hemelschen Vaders in sich vleeschlick geweest zy, aēgesien Christus is van vleesch ende beenen gestalt geweest is. Want ghelijck genereert ghelijck: Of dat de mensche Christus, die na Menons voorghueen, een mensch is wt Godes substancy, een gheest gheweest zy, sonder.

Lu. 24. f. 38.

sonder vleesch ende beenen, a dewijl dat Fol. 221.
God een gheest is, b en wat wt de geest a. Jo. 4. d. 24
ghebooren is, dat is gheest, c ende heeft b. Jo. 3. a. 6.
der haluen noch vleesch, noch beenen. c. Lu. 24. f. 38

Aenghesien Menno leert, dat Christus 7.
stus in Maria wt den sade des hemel-
schen Vaders een Soõ Gods zy gewor-
den: so moet Christus menschwerdenghe,
niet eyghentlick een menschwerdinghe,
maer veel meer ees soõs Gods werdinghe
ghenaemt werden. Want een yeghe-
lick dinck, moet van synen principaelsten
oorspronck synen naem ontfangē. Naer
d' Euangelist Joannes seyt duydlick, Jo. 1. b. 14
dat het Woort, vleesch of mēsch, en niet,
dat het de Soon Gods sy geworden. 8.

Is het Godlick saet, na Mennons
leere, in Christus siele ende vleesch veran-
dert, so moet het onueranderlick en een-
voudich Godlick wesen Christi, veran-
derlick gheweest zyn: daer nochtas Pau-
lus, wt den Prophete David van Chri- Psal. 102. d
sto in zyn Godlick wesen aldus spreeket: Hebr. 1. c. 11
Du blyfft vast, ende du bist de selue. d. 12

So de gantsche Christus wt de sub- 9.
stancy des hemelschen Vaders is, ghe-
lijckerwijs dat Menno sterckelick drijft,
so moet Christus in zyn gantsch wesen
God zyn. Waer blyft dan syne mēschz?
Want God ende mensche zyn in het we-
sen gantschlick verscheyden.

Item, hoe sal Christus den broederē 10.
in

Fol. 222 in alles na de Apostoliffche leere gelijck
Heb. 2. d. 17. zyn, dewyl daer gheen grooter onders
scheyt, dan tusschen God ende den men
sche gheuonden can werden?

11. Daer en bouen soude Christus ghes
a. Jo. 5. e. 30 weest zyn in zyn Godlick wesen a onma
b. Luc. 22. tich, b versaecht, c bedroeft, d en een on
e 44 uerstandich kint, dat in wijsheyt is opge
mat. 27. e 45 wassen. Ende aldus soude hy een onvol
c. Mat. 26. d comen wijsheyt des vaders, en om ande
37. re bedroefde menschen te troosten ende
d. Lu. 2. g. 51 te helpen, ombequaem gheweest zyn.
O'welck met syne Goddelicke maiesteyt
niet ouereen coemt, ende kan van hem
niet anders dan als van des menschen
Soon, met der waerheydt gheduydet
12. werden.

Is de gantsche Christus wt Godes
substancy na Nennons voorgueen ghes
Jo. 4. d. 24 weest, so moet C H R I S T V S one
Joã 1. c. 18. sienlick gheweest zyn. Want God x die
1. Cl. 6. d 16 een gheest is, † heeft niemant oyt ghes
13 sien.

So moeste oock zyn bloet, der Godde
licker substancy gheweest zyn, maer des
wyl dat het in de besnijdinghe, ende in
het steruen is vergoten, ende in der eers
de verdroocht, so soude een deel der God
delicker substancy vergaen, ende te niere
14. ghecomen zyn.

Oock soude daer door ghebroken wer
den d'eenicheyt des Goddelickē wesens

In den Vader en Soō. Dewyl het God: fol. 223.
lick wesen des Vaders, alleenlick gheest:
ende het Goddelick wesen des Soons,
vleesch zijn soude. Daer nu gheest ende
vleesch in het wesen een van den ander
gantschlick zijn versheyden.

Daer en bouen soude Godes substā: 15.
cy met eerdische creatueren gheuoet, ge-
neert, vermeerdert ende verminget ghe-
weest zijn: dewyl Christus noch in zjns
moeders lijf van haer substancy in den
vleesche, wasdom ende voetsel genomē, Luc. 11. d. 27
achterna haer borsten ghesoghen, ende Mat. 4. a 2
altijt teghen hongher ende dorst gheten Joan. 4. a 7
ende ghedroncken heeft. Ende aldus
souden de creaturen in het Godlick wes-
sen verandert, of daer mede verminghet
gheweest zijn. Ende **CHRISTVS**
soude aldus dobbel vleesch, eē hemelsch,
ende het ander eerdisch ghehadt heb-
ben.

Oock soude **GO** ter sonde kon: 16
nen versocht gheweest zijn: of **CHRISTVS**
versoeckinghen, daer mede Mat. 4. a 3
hy van den Sathan ter sonde versocht Luc. 4. a 2. 3
is gheweest, souden voor gheene ware
ende rechte versoeckinghen gheacht kon-
nen werden. Wat troostes souden wy
dan in **CHRISTVS** versoeckin- Heb. 2. d. 18
ghen, met welker ons nochrians Pau- 4. d. 15
lus troostet, konnen vinden?

Aenghe

Fol. 224. Aengesien Christus in de volheyt des
Gal. 4. a. 4 17. tijts is vleesch geworden: so dā dat vleesch
Joan. 1. b 14 eens Godlicken wesens met God dē va
der is gheweest, gelijcker wijs als Men
no wilt: so isser een Godlick wesen, dat
vander eewicheyt niet gheweest is. Wāt
daer van men seggen kan, dat het wert,
dat selue is van der eewicheyt niet ghe
weest. Maer hoe kan dit met de Godlic
ke maesteyt Christi bestaen?

18 So de mensch Christus zijn mensch
lick wesen, niet van den menschen, maer
van Gode oorspronckelick heeft gehad,
ghelijcker wijs dat Menno gloseert: so
heeft Paulus niet recht geleert, dat aller
menschen geslachte wt eenen bloede zy.
Act. 17. F 26

19. Doek kan Christus in der waerheyt
na der Schrift, des menschen saet, spruy
te, blomme, vrucht ende sone niet genaēt
worden. Want so wie in der heyligher
Schrift also wert genaēt, die is eens mē
schlickē wesens met alle andere mēschē.

20. Als Menno wilt, dat Christus na dē
vleesche zy wt den sade des hemelschen
Vaders, so wert daer door inghebracht,
een nieu onbekende Messias, aenghesien
alle belostenissen van dē waren Messias
also luyden, dat hy eener vrouwen, Abra
hams, Isaacs, Jacobs, en Davids, en
de niet des hemelschen Vaders saet, en
de vrucht na den vleesche zyn soude. Sie
Arti, 10,

Christus

Christus konde, na Mennon's gröt, fol. 229.
noch ware God noch ware mensche in 21,
der daet zijn. Want het Godlick wesen
Christi, stelt hy sterffelick, veranderlick,
onmachtich en onwetich: ende also van
het ware Goddelick wesen des Vaders
grootelick verscheidē. Oock konde Chri-
stus in der daet na Mennon's gront geē
ware mensche zijn, dewijl hy leert, dat de
gantsche Christus van binnen en buytē
wt de substancy des hemelschē Vaders
zy, en also kan hy niet hebben de gemeyn-
schap des mēschlicken wesens, waer son-
der men geen mensch, gelijckerwijs als
men sonder de gemeynschap des Gods-
licken wesens, gheen God zijn kan.

Whelijckerwijs Menno seyt, dat Chri 22,
stus hoe wel hy eens menschen soon in
der Schrift genaemt wert, daerom noch
tans niet is eens menschlicken wesens
met andere menschen: aldus mochte een
vyant des Godlicken wesens Christi seg-
ghen, dat Christus niet eens Godlicken
wesens zy met God den Vader, hoe wel
hy zijn soon menichmael genaemt wert.

Christus, na Mennon's leere, soude 23,
oock na zijn Godlick wesen wt den Va-
deren ende wt den sade Davids ghebor-
ren zijn: daer nochtās Paulus leert, dat
Christus na den vleesche wt den vaderē Rom. 9. 8. 5.
is, ende wt den sade Davids ghewordē. Rom. 1. 8. 3.

So het gantsche wesen Christi wt Wo 23,
O des

Fol. 226 des substancy ware gheweest, also Men
no leert, so ware Christus geë recht mid
Gal. 3. t. 20 delaeer, want de middelaeer niet vā eë is.

25. Oock konden wy in syne menschwer
dinghe, versoekinghe, lijden, sterven, be
graven, opstandinghe, ende hemeluaert,
ia in zijn gāsch priesterāpt gheenē vastē
sekeren troost hebben: om het groot on
derscheyt dat tusschen ons ende hem, on
sen hooghen Priester, zijn soude. Want
zijn lijde soude niet eens mēschen, maer
eens Godes lijden alleenlick gheweest
zijn. Hoe soude dan in Christo voor ons
der gherechticheyt Godes genoegh zijn
ghedaen? dewyl de mensche alleen, ons
der de straffe der sonde, van Gode was
besloten?

Gen. 3. a.

26. Aenghestien oock Menno vanden ge
heelen Christo verstaen wilt, al wat van
hem in der Schrift wert ghesproken, so
verdicht hy vele valsche glosen op alle
belofstienissen ende Schrifstien, die van dē
oorspronck des vleesches Christi, of van
syne Godheyt handelen: het een met het
ander menichmael seer iammerlick vers
minghende. So volgt oock daer wi ghes
weldichlick, dat wāneer Christus sprack,
dat de soon des menschen in den hemel
was, dat oock zijn vleesch voor de hemel
uaert in den hemel gheweest zy: gbelica
ker was oock Menno dat openlick bes
kent in zijn leste boeckten teghen

Jo. 6. g. 62.

Ioan. a
Laseo

Lasco, liv. 2. b. Item, als ons Menno fol. 227
teghenwerpt, dat Christus het broot is Jo. 6. d. 32
wt den hemel, ende dat hy zy gheweest, Joau. 8. g. 58
eer Abraham was: ende al dit van de ge
heelen Christo sonder schriftlike onder
scheidunghe syner naturen verstaet wilt:
so moet daer wt volghen, dat Christus
voor syne menschwerdinghe vleesch in
den hemel ghadr heeft. D'welck niet
alleenlick teghen der Schrift, maer oock
teghen Mennons eyghen bekentenisse
op andere plaetsen strydet.

Alle dese ende der ghelijcke inconve
nienten meer, of verduysteren de Gods
like weerdicheyt Christi, ende zyn prie
sterlick ampt, of strijden claerlick teghen
de waerheyt zyns Godlicken of mensch
licken wesens. Daerom kan oock wt Me
nons leere geene Christlike nutticheyt,
maer veel meer allerley dwalinghe ende
verstrickinghe der eenuoudigher conscien
tien volghen.

Ende dewyl te vooren genoegsaem
lick is bewesen, dat onse troostlike leere
van Christus menschwerdinghe vast in
der heyligher Schrift ghegrondeert is:
so hope ick, dat de Christlike Leser, door
Mennons scheltwoorden daer mede hy
onse leere t'onrechte ouer al beswaert,
sick daer van niet sal laten beweghen.
Daerom willen wy tot den na volghens
den Artikel voorgaen.

ANTVVOOR

de op den tvaelfste

Artikel, waer in *Mēno* wilt bewijzen,
dat het genereerlick saet by den mans
nen, ende niet by den vrouwen is.

Voer al bid ick den Christlicken
ende kuysschen Leser, dat hy, my
niet qualick ende verkeerdelick
afneme, so ick van het mensche
saet hier wat moet schrijven. Want ick
daer toe ghedwonghen werde door on-
se wederparten, die door het versake des
vrouwen saets, eerst begonnen hebbē dē
hoofstartikel des Christlicken geloofs vā
de menschwerdinge Christi te besto:mē,
ende noch daghelick niet ophouden te be-
strijden anders soude ick my schamē, vā
desen handel (die oock eensdeels buyten
onse professie is) een woorden te makē.
Wil nochrās alle ruchticheyt die my mo-
ghelick is, hier in bruycken, en de waers-
heyt in desen handel also voorstellen, dat
se van alle kuyssche herten ghelesen, en
de verstaen mach werden.

En aengaende de scheltwoorde, waer
mede hier ons *Mēno* na syne wīse seer
onbeschaemdelick beswaert, die willen
wy blindelick, also het den Christenen be-
saemt,

taemt, voorby gaet, en alleelic op de grōt Fol. 229
der leere bescheydelick antwoorde geue.

Maer eer dat Menno tot bewijs coēt syner leere van het vrouwen saet, so verduyffert hy eerst met zyn gloseren, heerecht verstat deser woordē, Vā welcker te werē, Maria, ghegenerereert is Jesus.

Wā de sproeke Mathci, Wā welcke gegenerereert is Jesus. Mat. 1. c. 16.

En seyt, maer sonder bewijs, dat door onse verclaringe op die woordē, verloochēt wert, dat het Woort zy vleesch gewordē. D'welck een openlicke en tastelicke calūnie is. Want als wy segghen, Dat het Woort niet door veranderinge of niwescheppinge ec. maer door generacy van Maria zy vleesch ghewordē, so versaken wy niet, dat het Woort zy vleesch geworden, maer wijsen alleelic aen, de maniere syner menschwerdinghe, of, Waer vā het Woort zy vleesch gewordē, nemelic van Maria, en als Paulus verclaert, vā eener vrouwe, ende vā Davids saet. Op welcke ontwiffelicke verclaringe des H. gheestes in der h. Schrift ghegeuen, wy meer dā op hōdert duysent Menons en zyns gelijckē woordē, siē en achte moete.

Hoe het Woort zy vleesch ghe worden.

Ma. 1. c. 16

Gal. 4. a. 4
Rom. 1. a. 3

Dat hy nu seyt, Jesus is alleenlick op sodane eene wijze vā Maria wi den sader des hemelschen vaders gegenerereert, gelijck als Salomon, van, of door Barseba, maer alleenlick vā Davids saet gegenerereert was: kā om veelderley oorsake niet bestaen, Want ten eersten, so staet dese

Hoe Christus niet zy wt des hemelschen vaders saet na de vleesche door Maria gegenerereert.

Fol. 270
gelijck Sa-
lomon wt
Dauids
saedt door
Barseba.

a. Gen. 3. c.
b. Esa. 7. c.
Mat. 1. 8. 23
c. Lu. 1. d. 31

Mat. 1. a. 1. 2

Menno's wtlegghinghe op eenen val-
schen gront, van hem ende zijns gelijck-
teghen God, zijn Woort, ende de nature
verdicht, dat namelick de vrouwe ter me-
schelicker generacy sadeloos zijn. Te an-
deren, so stelt Menno aldus de oorspröck
des vleesches Christi wt de substancy des
hemelschen vaders, teghen de gantsche
schrift. Sie Arti. 10. Ten derden, so stelt
hy daer door eenen naesten vader Chri-
sti, wt wiens saedt ende substancy zijn
vleesch oorspronckelick zijn soude. Daer
nochtans d'heylighe Schrift hier in, a
der vrouwe het saet eygēlick toe schrijft,
b ende noemt haer eene maeght, c die al-
leenlick door omschaduwen ende fracht
des heylighen Bheestes, ende niet door
bnyten saet des naestē vaders, bevrucht
zy geworden. Ten lesten, so wert vā Men-
no, door syne voorsyde wtlegghinge, de
heylige Euangelist Matheus bestraff, de
als of hy d'afcoemste Jesu Christi niet
trouwelic ende volcomelic hadde bes-
schreuen. Want na dat d'Euangelist
voor sich hadde ghenomen, den oorspröck
der menscheyt Christi eyghentlick te be-
schrijven (d'welck wt de rijtel zijns Euā-
gelions, ende wt den gantschē geslachs-
register, dien hy van Abraham af tot op
Christum toe leydet ende brenghet, open-
baer is) hoe soude hy nu dan, in den gāt-
schen gheslachsregister nergkens van
Gode

Gode hebben gesproken, noch ten lesten fol. 221
gheseyt, Jacob heeft ghegenerereert Zo-
seph den man Marie, welke van Gode
saet heeft ontfanghen, wt welcken sade
door Mariam ghegenerereert is Jesus:
so hy ymmers hadde gheloost, ende wila-
len leeren, dat d'oor spröck des vleesches
Christi niet van Maria, dan alleentlick
wt de substancy des hemelschen Vaders
gbeweest ware, ghelijc Menno dat phi-
losopheert. Venghesien dan d'Euanges-
list (van wiens trouweyt in't beschrijven
der afcomste Christi niemant met rechte
twifelen mach) nergkens in den gheee-
len register van Godes saet, noch van
Gode, maer alleenlick van menschen ge-
sproken, ende alle die gheslachten in Ma-
ria alleene met duydelicke woordē beslo-
ten heeft, segghende, Van welcker, na-
melick Maria, ghegenerereert is Jesus.
So is't claer en opēbaer, dat dese woor-
den in eenen verkeerden ende onschrijs-
marighen sin van Menno gheetrocken
werden, wanneer hyse also duydet, dat
Christus wel van Maria, maer noch als
alleelic vā de substācy en sade des hemel-
schē vads mēsch gegenerereert zijn soude.

Ende dewijl dese voorseyde Men- Man het
vrouwen
nons wilegginge, gheenē schijn by den
simpelen konde krijghen, ten ware dat saet,
by hen wijs maecte, hoe de vrouwen ter
generacy sadeloos zijn: so brenghet by

Fol. 232 daer na acht redenē voort, om daer wt te
 besluyten, dat het genereerlick saet alleē-
 lick by den mannen, en̄ gantschlick niet
 by de vrouwen zy. Maer eer wy daer op
 antwoorden, willen wy eerst onser leere
 gront, hier van in't generale voorstellen,
 ende bewijfen, dat d'eerste matery ende
 oorspronck des kindes niet alleenlick vā
 des vaders, maer oock van des moeders
 substancy is. Men name dan die mate-
 ry, saet, bloet, genereerlick saet, of hoe
 datmē wilt. Want men ouer de noemin-
 ge eens dincks niet strijden sal, daermē
 in den grōt der waerheyt ouer een coēt.
 D'welck hier noodich is waer te nemen,
 om dat Menno (dewijl hy menichmael
 in synen boeck van een genereerlick saet
 spreekt, seggende, dat de vrouwen gheen
 genereerlick saet hebben) den vrouwen
 schijnt wel een saet, maer datte niet gene-
 reerlick, toe te siene. Wāt waer toe soude
 hy anders dat woordē Genereerlick,
 so menichmael verhalē? Ende aldus sou-
 de Menno alleenlick ouer de nominghe
 des saets, den strijt maken, daerop ick hē
 noch wel woude vraghen, of daer oock
 wel kan een saedt zijn, dat niet gene-
 reerlick is, of dat ter generacy niet sou-
 de noodwendich dienen? Waer vindt
 hy dit onderscheydt des sades in der hey-
 ligher Schrift? Het sal ons dan hier
 in

Van dat
 woordcken,
 Genereerlic
 saet.

in dese questie genoegh zijn te bewijſen, Fol 233.
dat oock de vrouwen tot d'eerſte matery
des kindes van harer ſubſtancy wat toe
doen, ende der haluen ſaet hebben. En-
de aengheſien dese questie oock natuer-
lick is, ende de nature van Gode is ghe-
ſchapen: ſo willen wy eerſt wt natuerlic-
ke redenen ende Schribentē, ende daer
na wt der *H. Schrift* bewijſen: hoe de
vrouwen ter generacy ſaet hebben, oft
datſe tot den eerſten oorspronck des kin-
des van harer ſubſtancy, ſo wel als de
mannen, toe doen.

Daer is, mijns wetens, gheen ver-
maerde Medicus oft Philoſophus oyt *Natuerlic-
ke bewijſe-*
gheweest, die daer loochent, dat de vrou-
wen tot d'eerſte matery des kindes van *den, dat de
vrouwe ter
generacy
ſaet hebben.*
harer ſubſtancy wat toedoē, ia dat meer
is, daer zijnder wel die daer leeren, dat
de gantsche matery des kindes alleen-
lick van de ſubſtancy der moeder coemt,
ende dat des mans ſaet, alleenlick zy *A-
gen.* Maer dat de matery des kindes als
leenlick van het Vaders ſaet zijn ſoude,
is voor Menſons ende zijns anhangs
tijden noyt ghehoort, ymmers wert het
by geenen natuerlickē ſchrijver mijns
wetens gheleſen. Hier van machmen le-
ſen, *Ariſt. lib. de gen. Ani. 2. ca. 1. Gal. lib. 2. de
viri ſectione, & 2. li. de ſemine, item lib. 12. de vs
ſu part. & de locis affectis, lib. 6. cap. 5. Sie
oock Laſtan, firm, de opificio Dei cap, 12, en*
O v alle

Fol. 234 alle verstandighe Medecijn meesters,
die van dusdanighe natuerlicke dingen
in voortijden gheschreuen hebben, ende
noch daghelicx daer van schrijuen, welc
ker gheruygenisse men in deser sake niet
behoort cleyn te achten, noch te verwers
pen. Want sy daerin verstandich, dat
daer van hebben geschreuen, datse door
lanckheyt des tijts, met grooten arbeyt,
beuonden hebben. Ende so Menno sy
ne saecke achterna wt de Juristen of de
recht schrijuers, welcken dese Professie
van de generacy der kinderen niet eygē
is, wilt beweere: met veel meerder recht
sullen wy de natuerlicke Schribemē in
natuerlicke dinghen gheloouen, dewyl
sy oock hare leere met sekere ende ooghs
sichtighe teeken bewijfen. Want door
de konst van Anatomia (waer door alle
lidmaten des menschen wtwendich en
inwendich beschreuen, ende ooghsichte
lic verscheyden werden) canmen bewij
fen, dat de vrouwen so wel als de man
nen, tot der generacy saet hebben. Wāt
alle die des vrouwelicken lichaems ana
tomiam hebben beschreuen, ende noch
daghelicx beschrijuen, bewijfen ooghsich
telic, dat so wel in de vrouwen als in
de mannen, alle saet vaten van Gode na
tuerlic gheset zūn. Als daer zūn, *Vena*
et Arteriae seminales die daer wassen *ex arte*

via magna vena, caua & vena emulgente sinistri lateris, waerdoor het saet in virumque testem tam mulieres quam viri dextrum & sinistrum, fol. 235.
ghebracht wert. So nu in de mannen, ende niet oock in de vrouwen genereerlic saet ware, daer sy nochtans beyde in der nature ghelijcke saet vaten van Gode inwendich ontfanghen hebben; ia daer noch in de vrouwen zijn *venae suminales*, die het saet *ex earum testibus in virum ipsam deferunt*: souden dan niet alle die natuerlicke saet vaten, in de vrouwen, te vergheefs van Gode inwendich ghestelt zijn: daer nochtans God den mensche, na syne onwispreekelike wijsheyt, in alle natuerlicke volcommenheyt, sonder wat te vele oft te weenich, gheschapen heeft. Oock somen de kracht des Latijnschen woordkens, *Conceptio*, het welck eyghentlic so veel beduydet, als *esamen vatinghe*, wat recht insiet, men moet bekennen, dat des menschen natuerlicke generacy in het vereenighen des Mans ende Vrouwen saets bestaet.

Dese clare waerheyt van het vrouwen saet, wert ooc daer door beuesticht, datmen daghelicx bewint, hoe de kinderkens menichmael de moeders so gatsch gelijk zijn: niet in de ghestaltenisse des lichaems alleen, maer oock in eyghenschap

Fol. 236 schappen des verstants ende gemoets,
ia so de vrouwen alleenlick haerder kin-
deren sacken en comen waren (ghelijck
sommighe door groot onuerstant spie-
ken) ende niet oock van harer substancy
daertoe deden: hoe soude eene moeder
so hertgrödelic ouer haer kint beweecht
connen werden? gelijckerwijs men dat

3. Re. 3. c. d.

Esa. 49. d.

in de moeder, voor den Koninck Salo-
mon sien mach, ende oock daerwt can
mercken, dat God selue syne liefde tot
ons wtghedruckt heeft, met de ghelijcke
nisse der liefde die een moeder tot haer
kint draecht. Het is dan wt alle natuer-
licke redene claer, dat de vrouwen van
haerder substancy tot d'eerste matery des
kinds wat toedoen: se werde dan saet,
oft bloet ghenaeemt, wy willen daerouer
niet argueren, dewyl oock dese woordes
kens saet ende bloet, in desen handel
dickmael by de natuerlicke schribenten,
ende in het daghelicx gebruyc van spre-
ken, als mē seyt *Consanguinitas*, dat is, bloet
maechschap, oft bloet vrientschap, Mijn
bloet etc. een voor den ander gheset wer-
dē, ia oock wel in der Schrift, daer d'A-
postel Paulus spreekt, dat God alle mē-
schen van eenen bloede ghemaect heeft.
Ende dewylmen oock niet kan versakē,
oft het gantsche wasdō ende voetsel des
kinds, coemt in die negen maenden al-
leenlick van zijns moeders bloet en sub-
stancya

Act. 1. 7. l. 26

stancy: so moet ghewisselick het meeste Fol. 237
deel der lichamelicker substancy des kin
des, van haer zijn. Waer door het oock
coemt, dat de kinderren eenen meerdes
ren natuerlicken truck tot de moeders,
als tot de vaders hebben: ende weder
om, dat de moeders, meer dan de Va
ders, tot de kinderren ghenegen zijn.

Mer dese natuerlike reden, waer Bewijs we
d Schrijft,
door bewesen is, dat ooc de moeders tot dat de vrou
wen tot de
generacy
saet hebben.
d'eerste matery des Kindes van haerder
substancy gheuen, coemt des Heeren
woordt in alle claerheyt ouereen. Ende
hoe soude doch, dat ware woorde des Hee
ren teghen het Godlick werck der vrou
welicker nature in de scheppinge eenich
sins konnen strijden? Want ghelijck als
niemāt wt der Schrift can bewijfen, dat
de mensche gheen herte heeft, dewijl hē
God in de scheppinge een hert heeft ge
gheuen: also weynich can men oock wt
des Heeren woorde bewijfen, dat de vrou
wē in der generacy sadeloos zijn, dewijl
se God in der nature niet saet ende aller
ley bequame iuwendighe saet vaten, tot
generacy der kinderren so wel als de mā
nen, claerlick beghaeft heeft?

Ende dat God hier in, door zijn heyl
lich woorde teghen zijn werck der natu
re niet heeft willen strijden, can men wt
d'eerste segheninge der menschlicker ge
neracy wel merckē, daer God heyde tot
den

Fol. 238 den man ende de vrouwe gesprokē heeft,
Wā de sprœ he, wasset en vmenichfuldicht.
Gen. 1. c. Wasset en vermenichfuldicht. Hier salmen wel mercken ende wegen de kracht deser woordeskens, Wasset en Vermenichfuldicht. Want aenghesien gheen man wasset ende vermenichfuldicht wert, dan in de generacy door zijn eygen saet, waer wt de kinderfens voort comen: also moet oock de vrouwe, die onder den seluen seggen staet, oock saet hebben: op datse so wel als de mā daer door wasse, en vermenichfuldicht werde, anders soude de man alleene wassen, ende vermenichfuldigē. Waerdoor de kracht der segheninghe Gods, tot een groote verkleyninghe der vrouwen, gebroken moeste werdē. Ende so die seluen seggen van het wassen ende vermenichfuldigē, in't beghinsel ouer de voghels en vischē van Bode ghesproken, also ter genereringhe in hen krachtich is gheweest, dat oock de wüftens met sade beghaest zün (ghelijckmen dat ooghsichtelick in den hinnen dagelick beuint) hoe souden de vroumenschen van den seghen der vermenichfuldinghe door haer eygen saet ende substancy, berooft werden? Dat zy verre. Ende op datmen gheensins twisfelde, oft de vrouwen door kracht der voorseyder seghen, deylen so wel van harer substancy tot des Kindes oorspronck, als de mannen: so wert den vrouwen in der

Gen. 1. c

der Heyligher Schrift, met duydelic- Fol. 239.
ke woorden saet oneral toegheschreuen.
Want aldereerst heeft God selue noch Gen. 3. c
in't Paradys van vrouwen saet gespro-
ken. Ende d'Engel Gods heeft tot A-
gar ghesproken, Ick sal dijn saet groot-
relix vermeerderen. Ende de vrien- Gen. 16. c
den Rebecce hebben tot haer gheseyt,
Dijn saet, moet de de poorten dyner vy-
anden besiten. Aldus hebben oock Bo-
oz vrienden van Ruth ghesproken, Dijn Ruth. 4. c
huys moet zijn, als het huys van Be-
retz, welcke Thamar Jude ghebooren
heeft, van het saet dat dy God wt deser
dochter gheuen sal. Gabaël sprack oock Tob. 9. b
tot Tobias ende syne huysvrouwe Sa-
ra, V saet zy van den God van Israel
gheseghenet. Ende als Paulus in den Heb. 11. c. 11.
brief tot den Hebreen van het saetwers-
pen spreekt, dat schrijft hy Sare toe,
ghelijckerwijs dat te vooren is bewes-
sen, ende sommighe oude Schrijuers
dat oock wel aenghemercket hebben.
Waermede wel ouereen coemt dat Esa-
ias leert. Hoe de Joden wt Sara als wt Esa. 51. a.
eens borens gront gegravē zijn. Oock
seyt Paulus niet alleenlick dat Abraham Ro. 4. d. 19.
lijf, maer oock dat Sare lijf verstor-
ven was. Dewil nu dan A B R A-
HAMs lijf om gheene ander oorsaken
wille, dan van zijns saets weghe (wt
welc-

Fol. 240 welcken de leuendighe kinderen de oorspronck hebben) leuendich ghenact can werde: so moet oock Sara lÿsom der seluer oorsaken wille leuendich ghenact zijn gheweest: ende hadde der haluen so wel saet ter generacy, als Abraham. En als men in Leuico aldus leest, *Mulier si suscepto semine masculini pepererit*: dat selue wert na de Hebreusche waerheyt aldus clarer ghelesen: *Mulier si seminificauerit*, gelijc kerwijs men dat oock in *vocabulario Hebraico & Chaldaico complutensi* vint mach, daermen fol. 41. b, aldus leest: *Zaraa, quod est seminare, & serere. Accipitur etiam pro generare, Leuit. 12. Mulier si suscepto semine pepererit masculinum, pro quo Hebraei legunt, Mulier si seminificauerit, id est, si fecit semen, & generauit*, dat is, so een vrouwe ghesadet of generereert sal hebben, Waer wy hooren, dat den vrouwen saet, ende het *Actiuum*, genereren duydelick toegheschreuen wert. Oock in't boeck *Numeri* leest men van der ontschuldigher vrouwe in den Griekschē text aldus, *ἢ ἐκ σπέρματος σπέρμα*, hoc est *Et seminabit semen*, Dat is, Se sal saet sayen. So dat hier wederom saet, ende het *Actiuum* (van sayen) der vrouwen openlick toegheschreue wert. Het is dan wt der S. Schrift seker ende buytē allen twiifel, dat de vrouwe so wel als de mannen, tot de genereren ghe der kinderen saet hebben, ende daer door

Leuit. 12. a

Num. 5. d.

door wassen ende vermenichfuldighen. Fol. 241.
Hier toe can oock by den ontfachrigen
leser dienen, dat de Propheete David, de Psal. 128.
vrouwen by eenen vruchtbaren wijn-
stock verglijcket, ende dat de kinderkes, Psal. 31. a
die se draghen ende baren, so wel hare
kinderen, ende vruchtē haers lichaems,
als der mannen ghenaeft werden. Voor Ruth. 1.
der so de vrouwen sadeloos waren, hoe
soude de vrouwe Naemi, tot Orpha en
Ruth gesprokē hebbē, Heb ick noch sonē
in mijn lichaem, die uwe mannen zijn
konnen? Oock hoe soude Rahel, meer Gen. 29. d
door haer dienstmaegt Bilha, dan door
haer suster Lea, by welker Jacob te voo
ren kinderē hadde, gebout zijn geweest,
so de vrouwen tot de generacy der kin-
deren gheen saet hadden? Naer Rahel
wert daerom gheseyt door de kinderen
Bilha meer dan door de kinderen Lea,
hoe wel oock van Jacob hercomstich,
ghebout te zijn, ouermits dat haer Bil-
ha (die gantschlick, na de maniere des
knechtschaps alsdan ghebruyckelick, in
Kahels harer vrouwe volle macht was)
van harer substancy kinderkes voort-
ghebracht heeft. Men bedencke oock,
hoe de straffe die Eva van Gode opge- Gen. 3. e
leyt was, op alle andere vrouwen hadde
konnen erven: Item, hoe de Priessters
onder Abram, niet alleenlick harer vree 3. Esd. 9. e
der vrouwen, maer oock de kinderen die

R

se van

Fol. 242 se van haer verkregghen hadden, moes-
 1. Cor. 7. c. 14 sten verstootten: item, hoe een kint, van
 een ongheloouich man, daer de vrouwe
 gheloouich was, reyn na der leere Pau-
 li zijn konde, so de ganische oorspronck
 des kindes allenlick van den vader is.
 Ende so dit also ware, so souder gheen
 recht bloet maechschap tusschen den va-
 der ende zijn dochters kinderen: noch
 tusschen den broeder, ende zijn susters
 kinderen, ghestelt konnen werden.
 S'welck tegen alle Politische rechten,
 ende teghen der Schust opentlick strij-
 det. Want Laban naemt Jacob, om dat
 Gen. 29. b. hy zijns susters Rebecce sone was, zijn
 Gen. 31. d. been ende vleesch. Ende syner dochter
 Jud. 9. a kinder, naemt hy syne kinderen. Ende
 Abimelech die daer een bastaert was,
 heet zijns moeders broederen, zijn been
 ende vleesch. S'welck al niet rijmē sou-
 de, so de vrouwen in der generacy sades
 loos waren.

Andt'woor-
 de op de
 acht Heu-
 nons tegen-
 werpingen.

Via dat wy dan door vaste natuerlicke
 te ende schrijftlicke bewijsredē verclaert
 hebben, dat de vrouwen, so wel als de
 mannen, tot d'eerste matery des kindes
 van harer substancy toedoen: so willen
 wy nu voortraen, op Niennons teghen-
 werpingen andt'woorde gheuen.

1. tegenwer-
 pinghe.
 Gen. 38. b.

In d'eerste tegenwerpinge, Van On-
 nan, item, van de besmettinge des mās,
 oock wt de spioeke Sap. 7. ende wt het
 werck

werck der nature dat de mannen aen Fol. 243
haren lichame beuinden: can Menno Leuit. 15. 6.
niet meer bewijfen, dan dat de mannen Sap. 7. 8
ter generacy saet hebbē, d'welc wy noyt
hebben gheloochent. Dat nu Menno
van de besmettinghe der vrouwen, ende
van haer saet vergietinghe, van ons be-
wijs begeert, is niet noodich voor te brē-
gen, dewijl wy wt natuerlicke en schrif-
tliche redenen, ghenoechsaemlick hebben
bewesen, dat de vrouwen in sich ter ge-
neracy saet hebben. Konden dan noch
daer van wel wat waerachtichs, wt na Gal. lib. de lo
tuerlicke Schrijuers ende reden, oock cus affectis, 6.
wt sommigher luyden selere experien- cap. 5.
cie schrijuen: so wy den kuytschen ooren
ende herten dat te gheualle niet naeltes
ten ende versweghen.

Ten tweeden werpt ons Menno tes 2. tegenswer-
ghen, dat so d'oorpronck der kinderen pinghe.
so wel van de moeders als van de va-
ders quame, dat vele geslachten van Is-
raël met Heydensche gheslachten sou-
den wesen vermenghet, en aenghesien
Aarō een Jodische vrouwe heeft gehat, Exod. 6. d.
dat oock het gheslachte Levi, met het ge-
slachte Juda vermenghet geweest zijn
soude. Waer op wy antwoorden, dat
dese vermenginghe, die alleenlick door
vrouwen gheschiet, de gheslachten niet
schadelick heeft konnē oermengē, dewijl
de noeminge des geslaches alrijt by de

Fol. 244 mannen met der waerheyt gebleuen is,
Gen. 3d. die hoofden ende heeren van Gode bo-
1. Coz. 11. a. 3. uen de vrouwen in alle wterlicke dingē
ghestelt zijn, welcker saer oock in der ge-
neracy de meeste natuerlicke fracht ende
werckinghe heeft. Bouen dien, so ist ge-
looffelick, dat in sodane fleyne vermēn-
ginge, God ons dat groot mystery heeft
aengewesen, hoe de Heydenē tot Gods
verbont in Christo soudē ontfanghen
worden, ende dat Christus niet alleen
een Coninck, maer oock een Priester en
Prophete syner kercke zijn soude.

3. tegenwer-
pinge.

De derde inwerpinge, dat Christus
oock van den Heydenen zijn soude, de
wyl in den register by Mattheum van
vele Heydensche vrouwē gelesen wert,
strijdet teghen der Schrift niet. Want
aenghesien die Heydensche vrouwen, al-
leenlick met Abrahams nacomelingen
zijn vertrouut: so blijven de belofstē
Godes ongheschonden, ende de ghes-
lachten werden teghen des Schrifst
meyninghe niet verminget, maer daer-
door wert veel meer het troostlick myste-
ry der Heydenscher beroepinghe, heya-
melick aengewesen.

4. tegenwer-
pinghe.

Ten vierden werpt ons Menno ves-
le sproeken der Schrift voort, daerin van
de mannen alleen, ende niet vā de vrou-
wen in den handel der generacy wert
ghesproken, Maer daer door werden
miss-

niet de vrouwen der voorseyder man- fol. 245.
nen van dē oorspronck des kindes, maer
alleenlick ander mannen wtghesloten.
Daerō werden oock somwijlen de vrou-
wen in de generacy by haer mannen, is
oock wel dickmael sonder de mannē ge-
stelt, gelijckerwijs dat te vooren is bewē-
sen, fol. 51. 52. 53. Ende van die plaetse
Leuit. 12. Sie 240. 241. item van 1. Cor.
11. Sie fol. 43. 44. 53. en vā Sap. 7. Sie
fol. 46. 47.

Dat een vrouwe also haer lijflicke 5. tegenwoer-
tinderen alleenlick wt mans saet soude pinghe,
genereren, ghelijck de ghemeynte hare
gheestlicke kinderen, alleenlick wt den
sade des Godlicken woordes baret, als
Menno hier voor syne vijfste reden als
legoniseert; is in der Schrift nergens
gegrondeert. Want behaluen dat ghees-
te ghelijckenissen, in alle stucken bes-
staen, so wert oock de lichamelicke gene-
racy met de gheestlicke op sulcke eene
maniere, welke hier Menno wt synen
eyghenen sin voorgheeft, nergens in
der Schrift vergeleē, in weleker Schrift
den vrouwen, so wel als den mannen,
d'oorspronck der kinderen toeghefende
wert, ghelijckerwijs dat te vooren on-
widersprekelic is bewesen. Maer hier
can ick Mennons lichtueerdich glose-
ren niet voorby gaen, dat by die plaetse Wā de plaet-
Luc. 8, daer het saet ghenaemt wert het se, Lu. 8, h. 10

Fol, 246 woordt, tot so verscheyde propoosten, na dat het hem best dient, darf trecken. Want in zijn boeckten teghen à Lalcons defensie, verstaet hy daer by het Goddelick saet, waer wt de soon Gods in Maria is gheworden: maer hier verstaet hy het ghesproken woordt Christi, waers door hy selue, syne gheslicke kinderen, in de ghemeynte baret. Maer hoe candoch (het Woordt) in eene plaetse der Schrift, so verscheydelick gheduydet en de ghebruyckt werden?

6. tegenwerpinghe.

Dat Menno ten sesten van de schepplinghe des mans ende wijs tot bewijs syner leere voorbrenghet, heeft niet te beduyden. Want d'eerste schepping, alijt van de generacy grootelicx is verscheyden. Euen veel voordert hem dat woorden, *Semen*, dat is, *Saet*, ende wilt also op syne ghelijckenisse des ackers vallen. Want aenzhesien men van een yeghelick stuck na der Schrift moet richten, so wert tusschen eens menschen generacy, ende het voortcomen der vruchten op den acker, een groot onderscheyt in der Schrift ghestelt. Want niet de ackers, maer het saet alleen wert vermenichsulducht, daer in des menschen generacy, beyde man ende wijs wassen, ende vermenichsulducht werden. D'welck te vooren ghenoechsaemlicx verclaert is.

Ten

Ten seuenften dat Menno seyt, dat fol. 247.
een vrouwe so se genererlick saet in haer 7. tegenwoer-
hadde, haers Kindes vader ende moeder pinghe.
zijn conde, is al te kindisch. Want hoe
wel het vrouwen saet ter generacy nood-
dich is, so ist nochtans alleene daer toe
niet ghenoechsam, na de ghemeyne,
ordeninghe der nature, waer onder de
Schrift Christum niet en heeft beslo-
ten.

Ten achsten, wilt Menno synen grōt ^{8. tegenwoer-}
daer wt beweeren, dat het recht der kin- pinghe.
deren, den vaders ende niet den moe-
ders in der Schrift toegeschreuen wert,
ende dat na een Politisch ghebruyck, een
kint van eenē edelen vader, ende onedel
moeder geboren, nochtans edel zy: maer
wt eene onedele vader ende edel moe-
der geboren, voor onedel geacht wert.
Maer hoe can Menno bewāsen, dat de
Schrift oft oude Rechtschrijuers, met
eenich van dese stucken hebben willen
te kennen gheuen, dat d'eerste matery
des Kindes alleenlick van den vaderen
zyt Dit soude hy eerst bewāsen, anders
kan het hem nergens dienen. Van
de Schrift ymmers can men dit niet
segghen, dewijl sy haer seluen niet en te
ghen is, ende den vrouwen oock saet
elaerlick toe kent. Maer dat na een Po-
litisch ghebruyck een onecht kint ghe-
meynlick tot den Vader ghebrache
K iij vers

Fol. 248 wert, gheschiet, mijns bedenckens, der haluen, op datmen den rechten vader wiste, dien de costtsorghe des kindes toe coemt. Dat oock de Politische Richters, d'edelheyt oft onedelheyt der kinderen, in sulck een geual, van de vaders, ende niet van de moeders hebben afgemeten, can onse leere niet schade: dewijl dat *iuris positivi* is, ende niet *iuris naturalis*. Waer toe sy alleenlick door sommighe Politische redenen, ende niet door die natuerlike vrage van mans oft vrouwen saet, veroorzaket gheweest zijn, ghelicker wijs sy ter contrary wt ander oorsaken, de vrijheyt ende onvrijheyt der kinderen, niet van de vaders, maer van de moeders rekenen. Want hierin (als so sy spreken) volcht het kind den buyck. Waer nu edelheyt oft onedelheyt *iuris naturalis*, so condemen de vrouwen in hare kinderen by eenen onedelen man ghewonnen, van de edelheyt niet berooven, ghelick de bloetmaechschap, die *iuris naturalis* is, van sodanigher vrouwen kinderen niet benomen can werden.

L. partus seu
quiritur ventre
ff. de statu ho
minum.

Wt ist dan wt natuerlike ende schriftlike redenen claer, ghewis ende openbaer, dat de moeder tot d'eerste matery ende oorspronck des kindes, van hare substancy natuerlick mededeylet, ende dat de waerheyt van ons in dit stuck
poo

voorghebracht, vast staende blâst, en door fol 240
Menno's achste tegenreden geensins
ghetrenct kan werden.

ANTVVOOR

de op den derthien-

sten Artikel, Hoemen dat woort,

Vrouwen saedt, na der

Schrift verstaen

moet.

Dewijle Menno niet heeft connē
loochenen, of dē vrouwen wert
doek saedt in des Heeren woort
toegheschreuen, ghelijckerwijs Menno's
twee glosen
dat van ons in den voorgaenden Artikel vā het vrou
wen saet.
is bewesen: so soeckt hy dese clærheyt
door twee glosen te verduysteren.

Ten eersten, wilt hy, dat den vrouwe Eerste glos
se.
daerom saet toe geschreuen wert, om dat
de kinderen, wt des mans inghesaeyde
saet door de vrouwen comen, ende ghes-
boren werden: ghelijckerwijs, seyt hy, de
vruchten des ackers, een saet des ackers
ghenaemt werden, die nochtans alleens-
lick door den acker voortkomen. Naer wt
wat Schrift kan Menno bewijzen, dat
het woordelen (saet) in den handel der
menschlicker generacy aldus ghenomen
wert?

fol. 250 wert? Oock is te vooren menichmael be-
 wesen, dat des menschen generacy veel
 anders toegact, dā het wassen der vruch-
 ten op eenen acker. Daerom kanmen het
 vrouwen saet, by d'acker vruchten in dit
 stück gheensins verglijcken. Maer somē
 het werck des moeders in de generacy
 der kinderen, door ghelijckenissen wilde
 af bilden, so soudemen sulcke dinghen ne-
 men, die in der Schrift duydeliclyc gegrō-
 deert zyn, ende met d'eerste segheninge
 Gods van de vermenichsulinghe der
 vrouwen, over een coemt. Als daer zyn,
 a de ghelijckenisse van ander dieren, die
 onder ghelijcken seghen der vermenich-
 sulinghe met den menschen staen. b itē
 van melck, kees, en runsel, c vā bodvruch-
 ten, d en van eenē bornput, daer mē wat
 wt graeft. Welcke schriftlicke ghelijcke-
 nisse Menno voorby loopt, en soectse te
 niere te maken door syne versierde gelijc-
 kenisse vā den acker: door welke hy noch
 rans niet veel in syne sake met der daed
 geholpen wert. Want wtghenomen dat
 de vruchten der eerde, door Gods beuel
 in d'eerste scheppinghe, * haren eersten
 oorspronck van de substācy der eerde heb-
 ben: en op sulck eē verstat wel niet recht,
 der eerde saet genacint moghen werdē:
 en oock niemant versakē kan, of eē vrucht
 des ackers heeft in't wassen haer corpus-
 lente substāncy so wel vander eerde, als
 van

Gen. 1. c.

a. Gen. 1. c.

b. Job. 10. d.

Sap. 7. a.

c. Psal. 128.

Esa. 11. a.

Jere. 23. a.

35. c.

d. Esa. 51.

Hoe de ghe-

lijckenisse

des ackers,

Menno en-

teghen 37.

* Gen. 1. b.

Gen. 3. d.

vanden sader: so nu Christus Marie saet **fol. 251.**
ware, als de acker vruchten des ackers
saet zijn, na Menno's segghen: so moeste
daer wt volgen, dat de mēsche Christus
den meesten deel syner lichamelicker sub
stancy, van Maria hadde ontfanghen.
Waer bleue nu dan dat Menno ouer al
den Leser so menichmael inbildet, dat de
gantsche **E H K J S T V S**, van bins
nen ende buyten (also hy spreekt) wt de
Goddelicke substancy is des hemelschē
Vaders?

De tweede glose waer mede Menno **2. Glose.**
het vrouwen saet wilt verduyfteren, is,
dat het woordelen saet, voor kinderen en
na gheslachten menichmael ghenomen
wert, d'welck wy niet verloochenē. Mer
wat kan Menno dat helpen? Aengesien
men wt gheene Schriften can bewijfen,
dat het woordelen (saet) om eenighe an
dere oorsaken, kinderen ende nacomelins
ghen in de natuerlicke generacy beteeck
ent, dan om dat de selue, wt diens sader
oorspronckelick voortcomen, wiens saedt
ende nacomelinghen sy ghenaeemt wer
den.

Aldus zijn de Joden Abrahams saet **Joā. 8. e. 37**
van **E H K J S T V S** ghenaeemt. So
wie dan eener vrouwe saedt ghenaeemt
wert, die moet na des schrifts aert wt de
substancy eener vrouwe zijn, in sondheyt
na dat mā en wijs onder eenen segghē der **Gen. 1. e.**
permes

Fol. 252 vermenichfuldinghe in der generacy vā
Bode ghelijckelick gestelt werdē: en̄ dat
de Schrift, dit onderscheit tusschen man
ende vrouwen saet, d'welck Menno ver
dicht, nergkens is aēwysende. Dat naē
lick, mans saet, de gemeynschap des mē
schelicken wesens soude medebrenghen
ende dat woordesken, vrouwen saet, niet.
Bouen dien, so wert oock dat woordesken
(Ex) dat is Van; in der Schrift by het
vrouwen saet, so wel als by het mannen
saet ghestelt. Want aldus hebben Booz
vrienden tot hem gesproken, Sijn huys
werde ghebout door het saet, dat dy de
Heer van deser dochter gheuen sal. En̄
hoe wel Thamar sprack, datse van dien
man die de dinghen toebehoorden, swan
gher was: daer mede heefse nochtans
haer seluē niet sadeloos gestelt, also Mē
no voorghheeft: maer heeft, alle mannen
wt sluytende, dien alleenlick aenghewes
sen, door welcken sy swangher ende bes
urucht geworden was. So wanneer dā
den vrouwen in der Schrift saet toe ghe
schreuen wert, so moetmē daer by so wel
als by het mannen saet verstaen, of d'eer
ste matery des kindes, of het kind dat
daer wt na Godes ordinancy voorcomē
de is. Maer hoe wy die plaetse Pau. He
bre. 11. oprechtelick aenghetoghen en̄ ver
claert hebben, is te vooren bewesen. fol.
156,

Ruth. 4. c.

Gen. 3. 8. f

Antwoorde

ANTVVOOR fol. 153°

de op den veerthien

sten Artikel, van dese sproecke, *Ick sal
vriantschap setten tusschen dy ende een
ne vrouwe, tusschē dijn saet ende haer
saet. Dat selue sal dy den kop vers
treden, ende du salt hem de
veersen vertreden.*

Gen. 3. 6.

Hier in desen Artikel soude *Mē*
no gheern bewijisen, datmē wt
de voorseyde sproecke niet kan be
weeren, dat de vrouwen in haer
genererelick saet hebben, noch dat *Chris
tus* zūns vleeschē oorspröck van eenet
vrouwe heeft ontfanghen.

Maer als hy in't beghin deses *Arti
kels* selue bekent, datmē dat saet der vrou
wē *Ge. 3.* vleeschlic na der letter, en̄ niet
alleenlick na den gheest verstaē moet: ge
lijck als oock de veruoerische slanghe, een
letterlickē slanghe was: so moet daer wt
noodrwendichlick volghen, dat het saeds
deser letterlicker vrouwen, oock letterlick
gheweest *zy*: ghelijck als oock der letters
licker slanghen saet, oock letterlick was.
Ende

Fol. 244 Ende dat aldus een vrouwe generere-
lick saet in sich hebberende dat Christus,
die hier, oock na Mennon's bekentenisse
belooft wert, zijns vleesch's oorspronck
van eener vrouwen saet, soude hebben
ontfanghen.

Maer aenghesien Menno wel merc
ket, dat al dit wt syne toelatinge van de
letterlicke vrouwe en haer letterlick saet
frachtlick wert besloten: op dat hy sodas
ne waerheyt verduysterde, so keert ende
went hy sich hier met zijn gloseren ende
schelden, datmen schier niet weet, waer
men de ael by de steert sal houdē. Maer
so veel als ick wt al zijn duyster schrijuen
mercken kan, so wilt hy door twee redene
bewijsen, dat Christus niet zy vandē vlee
sche van eener vrouwe gheworden, hoe
wel hier de veruoderde vrouwe oock let
terlick gheweest zy, ende Christus hier
der vrouwen saet ghenam't wert. Van
welcke reden wy ordenlick willen sprea
ken, sonder eenich woort op syne leelicke
scheltwoorden te maken.

Mennon's
eerste glose
hā eene gee
stlicke byou
we.

Syne eerste bewijsredē dan, is in de
gront dese. Aenghesten de slanghe hier
af bildet de gheestlicke slanghe, den duy
nel, welker gheestlicker slanghen saedt,
oock derhaluen gheestlick zijn moet, na
melick de loeghen: dat oock also de vrou
we af bilden moet, een gheestlicke vrou
we, namelick de kercke; welckers saedt
daer

Daerom oock gheestlick zijn moet, name: **Fol. 257.**
lick de waerheyt, welcke is Christus: de
wyl, also Menno seyt, het een niet geest-
lick, ende het ander letterlick verstaē can
worden. Waer wt hy voortaan besluyt,
dat dewyl deser geestlicker vrouwe saet
gheestlick is: dat Christus (hoe wel eener
vrouwen saet hier ghenamt) zijns vlee-
sches oorsprōc vā eend lichaēlicker vrou-
we niet hebbe ontfangē: dewyl hy eener
geestlicker vrouwe, een geestlick saet is.

Waer op wy antwoordē, dat wy wel **Antwoorde**
bekennen, dat hier by de slanghe, de duy-
nel, ende by der slanghe saet, de loeghen
en alle boose menschen afgebildet wer-
den, want de duynel in der slanghe, als
in een bequaem instrument was, maer
datmē daerom oock, hier by der vrouwe,
de gheestlicks vrouwe, de kercke, ende by
haer saet, de waerheyt, ende alle kinderō
der waerheyt verstaen soude, heeft ghee-
nen sekerē grōt in der heyliger Schrift.
En die fundament reghel, dat het een ge-
lijck als het ander gheestlick of letterlick
verstaen moet werdē, heeft onse weder-
part wt des menschen borsten, als Mel-
chior Hoofsmans of zijns ghelijcken, en
niet wt der heyligher Schrift gesogen.
Wantmē een yeghelick dinc na aenwij-
singe en omstādichz der Schrift in synē
graet, nature en aert verstaē moet. Dat
geestlick is, geestlick: en dat letterlick is,
letter

Jo. 256. letterlick. No werden wy in der Schrift
 claerlick gheleert, dat de slanghe ende
 haer saet oock gheestelick verstaen moetē
 werden. Want niet de slanghe eyghenta
 2. Coz. 11. 8. 3 lick, maer de duyuel in der slanghe, Eva
 veruoert hadde. Daerom lesen wy oock
 1. Joā. 3. b. 8 in de Schrift vandē duyuel, Dat hy son
 Joā. 8. f. 44 dicht, ende een dootslagher is van aenbe
 Joā. 8. e. 41. ghinne, item een vader der loeghen, en
 de der booser mensche. Maer gheē noot
 dwinght ons hier eenige allegory op de
 vrouwe ende haer saet te maken, want
 oock de gheestlicke vrouwe, is in de ver-
 noerde vrouwe niet gheweest, ghelijck
 wel de duyuel in de slanghe was. Ende
 of men schoon op die belostenisse so veel
 allegorien maecte als men woude, vā der
 kercke en Christo wt Apo. 12. of vā eenige
 andere dinghen, so konde dat noch Mē-
 no gheensins helpen. Want in alle alle-
 gorien moet de letterlicke waerheyt, als
 een fundament der allegory, altyt vast
 bliuen. S'welckmen wt de allegory die
 Gal. 4. e. 22. Paulus op Sara ende Agar maect, licht-
 lick kan mercken. Want hy daer door de
 letterlicke Agar en Sara niet wech ghe-
 nomen, dan veel meer beuesticht heeft.
 S'welck Mēno selue sonder twyfel wel
 wetende, heeft niet alleenlick in ons dis-
 putacy (ghelijck als ick dat in ons dispu-
 tacy boecksen fol. 89. 90. aenghetecken
 hebbe) maer oock hier in desen Artikel
 opentlick

Openlick bekēt, datmē dese belostenisse *Fol. 257.*
van eene letterlicke vrouwe, en haer let-
terlick saet Christo verstaen mach, so wel
alsmen by *Esaiam* in de belostenisse van *Esa. 7. 6.*
Christo by de maeght ende haer soō, een
letterlicke maeght en soon verstaen sal.
Waer toe heeft hy dan so veel woorden
van de gheestlicke vrouwe de kercke, en
de haer gheestlick saet hier ghebruyckt
dan om den simpelen eenen blinddoeck
voorden ooghen daer door te hanghen.

En datmen hier by der vrouwe, een *Bewijs dat*
letterlicke of lichamelicke vrouwe verstaē *men by de*
sal, is wt vele stucken der Schrift open- *vrouwe Ge*
baer. *Omstādicheyt* des textes by *Mo*
sen, leert ons dat mer alle clærheyt. *De*
slanghe hadde het menschlick gheslachte *staeu*
door eene lüstlicke vrouwe, *namelick Eua* *Gen. 3. a.*
bedrogghen: so heeft dan *God*, tot groot- *1. Ti. 2. D. 14*
makinghe syner barmherticheyt en ghe-
nade, tot vertroostinghe des vrouwelickē *Gen. 3. e.*
standes, ende tot brefinghe des duyvels
hoomoet, den troost der ewigher salic-
heyt, in eener lüstlicker vrouwe, dat is, in
het saedt eener lüstlicker vrouwe, wederō *1. Ti. 2. D. 14*
toegheseyt. Waer door *Eua*, die eē oorsa-
ke tot den val des mans gheweest was,
gheenen kleynē troost in haer herte heeft
onnsanghen. *S'welck mystery Adā* (als't
schijn) *aenmerckēde*, heeft syne vrouwe, *Gen. 2. D.*
die te vooren *Zssa*, dat is, maninne ghe-
naemt was, den naem daerō verandert,

S

ende

Kol. 258. ende Luam, dat is de moeder der Ieuē
Gen. 3. d. dighen genaemt: om dat naemlick Chris
Joan. 1. a. 4 flus, die het leuen is, van haren sade co
14. c. 19. men soude. Want God spieect niet van
1. Jo. 5. b. 11. mans, of vrouwe en mans sade samen,
maer eyghentlick van het vrouwe saet al
leene. Ende wijlmen niet verjaken kan,
of God heeft in dese belofenisse, eene
Euangelissche belofenisse tot Adam en
Eua van Christo willen gheuen, aenwij
sende met eenē, tot harer vertroostinge,
waer het hy mensch soude werdē: so is't
opēbaer, datmē hier by de vrouwe, eene
natuerlicke, en niet eene gheeslicke vrou
we de Kercke, die Christum door't geloos
ue en cruyce draghē en baren soude, vers
staen moet. Want aldus soudet gheene
Euangelissche belofenisse der salicheyt
in Christo, maer veel meer eē nieu beuel
en ghebor geweest zijn van Gode der ge
meynte opgeleyt. Wat kennisse dan van
Messia, ende troost der ewigher saliche
heyt, soudent Adam ende Eua ende die
oudtvaderen tot Abrahams tijt toe ghe
hadt hebben? dewyl daer gheene ande
re belofenisse van den toecomstighen
Messia tot Abrahams tijden toe, werdt
beschreuen. Ende hoe konde de Kercke
CHRISTV gheeslick baren,
ter dy haer beloest was? Daerom moet
men by der vrouwe in dese belofenisse
eene lijflicke vrouwe verstaen: ghelijcker
wijse

wijs oock de Propheten ende Apostelen **fol. 259**

dat verstaen en verclaert hebben. Want
in den handel der menschweringe Mes-
sie, spreken sy duydelyck van eene letter-
like of lijflike vrouwe. Esaias prophe-
teert, dat het een Maeght zyn soude.
O'welck oock d' Euangelisten betuygē,
ende noemen haer Mariam. Ende Pau-
lus als hy spreekt, dat **E H R J S**
T V S in de volheyt des tijts van eener
vrouwe zy gheworden; spreekt sonder
twijfel van eene letterlike vrouwe; ende
siet ghewisselick op d'eerste belostenisse
van het vrouwen saedt, de wyl hy oock so
duydelyck spreekt, vā de volheit des tijts,
in welker Messias, die den eersten ou-
dere noch in't Paradijs beloest was, nu
is mensch gheworden. Daerō machmen
dese belostenisse in haer recht verstant
gheensins op eene gheestlike vrouwe,
door eenige allegory duyden. So brynght
oock Menno door syne allegory noch een
groue ongheschicktheyt in: dat name-
lick **E H R J S T V S** in eener belos-
tenisse zy beyde de man ende het saet des-
ser gheestlicker vrouwe. Want (seyt hy
hier) **E H R J S T V S** is de gheest-
like man van dese gheestelike vrou-
we, ende zyn woordt is het saedt der
vrouwen, welck wordt hy selue is.
Dat ick noch swighe, hoe hy den per-
soone **E H R J S T V M** met syne

Esa. 7. c.

Mat. 1. c. 18
v. 20.

Luc. 1. c. 23.

Gal. 4. v. 4.

Fol. 260 eyghenschappen, ende ghesproken ende
 ghepredicert woor seer claghelick hier ver
 menghet, ende daer toe de duyster plaets
 se by Joannem 8. misbruycket, daer Chri
 stus spreekt, *Imprimis quod & loquit vobis.*
 Ende so ny yemant segghen woude, dat
 men in dese belostenisse by der vrouwe,
 gheensins een letterlicke, maer alleen
 een gheestlicke, namelijk de kercke, ver
 staen moeste, so ware Christus eerst van
 der Kercke, ende niet de Kercke vā Chris
 to voortghetomen. Daer nochtās Chris
 tus syner Kercke, *a* hoost, *b* bruydegō,
c salichmaker, *d* ende fundament in der
 Schuift ghenaemt wert.

a. Ep. 1. d. 22

b. Jo. 3. d. 29

c. Ep. 5. e. 23.

d. 1. C. 2. 3

c. 11.

Wenons
 tweede glo
 se.

Saet, hoor
 een kint.

Als ny Meno beunt, dat hem al zyn
 allegoriseren van eene gheestlicke vrou
 we ende gheestlick saet niet can helpen,
 so valt hy op dese syne tweeſte reden, en
 de seyt: Hoe wy daer door noch niet ghe
 holpen connen werden, hoe wel mē hier
 by de vrouwe, een lichamelicke vrouwe,
 met haer natuerlick saet verſtonde, ouer
 mits de vrouwen sadeloos zyn, ende dat
 het woordelen, Vrouwen saet, alleenlick
 een vrouwen kint beteecken. Maer dese
 syne glose coemt hem alleenlick, wt zyn
 onwarachtich voornemen, dat naemlick
 de vrouwen sadeloos zyn, en is van ons
 te voeren het contrary bewesen. So be
 kennen wy oock wel, dat vrouwen saedt
 hier heet, en vrouwe kint. Maer het is te
 voeren

vooren ghenoechsaemlick verclaert, dat **Fol. 261.**

een vrouwen kint, daerom haer saet ghe-
naemt wert, om dat het oorspronckelic
van vrouwen saet door generacy voort
ghecomen is. Want het in alle spraken
openbaer is, dat het woordeken (saet) in
den handel der menschlicher generacy,
als het voor een kint staet, sulck een kint
beteekent, dat synen oorspronck van den
heest, welckers saet het ghenaemt wert.
Aldus werden Paulus ende de Joden
Abrahams saet ghenaemt, om datse oorspronckelic
van synen sade door generacy hercomstich waren. Ende aldus heb-
ben sonder twijfel Adam en Eva d'eer-
ste belostenisse van het vrouwen saet ver-
staen, dewyl hen Wonnons glosen onbe-
kent waren; ende sy wel wisten, datse bey-
de onder eenen Goddlicken seghē der ver-
menichsuldinche stonden.

Het is dā wt alles opēbaer, dat Mē-
no door al zyn ongestadich gloseren hier
niet can keeren, of hy moet wt cracht dea-
ser eerster Goddlicker belostenisse bekē-
nen; dat de vrouwen in sich ter generacy
saet hebben, ende dat Christus zyns vlee-
sches oorspronck ontfanghen hebbe, niet
van Gode den hemelschen vader, maer
van eener natuerlicker vrouwe, namelic,
Maria, op welcke ons de heylige gheest
in der Schrift is wissende.

Daer zyn oock sommighe onder de
Sij weders

Rom. 11. a. 1.

2. cor. 11. e. 22

Joan. 8. d. 33

e. 37.

Gen. 1. 6.

Fol. 262
Of Christi-
sus om der
beduydinge
een vrouwe
saet genaet
37.

1. 2. 11. 1107
1. 2. 11. 103
1. 2. 11. 101
1. 2. 11. 98

Of Chri-
sus 37 een
vrouwen
saet, om dat
hy de vrou-
wen beloest
187

1. 2. 11. 107
1. 2. 11. 104
1. 2. 11. 102

wederparten, die de voorseyde belostenis
se aldus glosere, dat Christus 37 ee vrou-
wen saet genaemt om der beduydinghe
wille, gelijckerwijs hy oock ee wijnstoc-
steen, &c. (segghen sy) ghenaeamt werdt.
Maer (dat wy noch alle onse andere voor-
schienen argumenten verswijghen) was
schijnlike leeringhe, of trooslike ghe-
lijckenisse heeft Christus met het vrouwe
saet? Ende hoe soude d'eerste belostenis-
se der salicheyt, op dusdanige eene vreedde
ende in der schrift onbekende figuerlike
sprake gegrödeert staen? En so Christus
op eene ghelijckenisse het vrouwen saede
ghenaemt ware, so moesten de vrouwen
ter generacy noch saet hebben, dewijlne
gheene ghelijckenisse kan nemen, dan vā
een dinc dat in het wesen is.

Maer dat sommige seggen, Christus
is een vrouwe saet genaet, om dat hy der
vrouwe beloest is: heeft doch gheenen
schijn. Want de belostenisse is niet alle
lic der vrouwe, maer oock den man ghe-
genen. Men kan oock in gheene schriftē
vindē, dat Vrouwen saet, 37 so veel te seg-
ghen, als, der vrouwe toegheseyt en be-
loest. Soor weleke eene glose, niet Adam
alleen, maer alle mannē der eerster ker-
ke, tot Abrahams tijden toe, van de belof-
tenisse der salichz in Christo berooft wer-
den: dewijle daer geene belostenisse der
salichz vā Gode, dā in het vrouwen saet
gheghe

ghegeuen was. Hier soecken sommige *Sol. 263.*
 noch wat wtvluchts. wē de oude Latijn-
 sche translacy, daermen leest, *1 p/a*, dat is, *1 p/a conuersa*
 Se, sal dy den kop vertreden. Maer als
 dus blijft noch alrijt vast, daermen te roo- *Gen. 3.6.*
 ren van het vrouwē saet aldus leest, *Ick*
 wil viantschap settē tusschen dy, en eene
 vrouwer: tusschen dūn saet, en haer saet.
 So hebben oock alle Bibelen na d' He-
 breuschē waerheyt ouergheset, *1 p/um*, te
 weten, het saet: ende in't Griex lees mē,
επιπονος αυτος, dat is, het saet, welcke saet.
 Ende so in de oude translacy der vrou-
 we wat toegheschreuen wert, dat ghes-
 chiet alleenlick van haers saets ende kin-
 des weghe. Ghelickerwijs wanneer
 God van Abraham spreeckt, dat in hem *Gen. 12 a.*
 alle gheslachten der eerden gheseghent *18. c.*
 souden werden: schrijft den segghen niet
 eyghentlick Abrahams persoō toe, maer
 synen sade dat sekerlick van synē lijue co-
 men soude.

Zenghesien dan God in d'eerste be- *Het belluyt*
 loftenisse geseyt heeft, niet dat Messias,
 zūn saet, maer duydelick, dat het een vrou-
 wē saet zūn soude. Oock na dat het woor-
 defen (saet) de waerheyt des menschlickē
 wesens van menschen door generacy op
 het alder claerste in alle sprakē wt druct.
 Oock dat dese beloftenisse van Adam,
 Eua, den Prophteren, den Apostelē, en
 Euangelisten letterlick van eene lusticke
 S iij vrouwe

fol. 264 vrouwe verstaen en verclaert is: so volgt
daer wt geweldichlic, dat Christus door
cracht deser belostenisse, niet tegenstaen
de alle Mennonns ende zjns ghelijcken
verdichte glosen, zjns vleeschs oorsprœc
niet wt de substancy des hemelschen Va
ders (ghelijck Menno wilt) maer van
Maria ontfanghen hebbe. Anders sou
de God zjn kercke in groot perijckel der
dwalinghe van't beghin af ghestelt heb
ben, so hy belouende een vrouwen saet,
heymelick nochtans ghemeynt hadde,
dat Messias zjn saet na dē vleesche, zjn
soude. O'welck teghen de sozghfuldighe
goetheyt Godes, ende teghen syne waer
heyt openlick strjdet.

ANTVVOOR de op den vijfthien-

sten Artikel, Hoe dat Christus Go
des, en des menschen soon is.

Hier in desen Artikel seylt Men
no sonder roer en cōpas, loopē
de vā d'een op d'ander, sonder
eene rechte ordeninghe: zjn pa
pier met vele scheltwoorden en onnoodi
ge dingen vollende, die ick wt Christlic
ker liefde wil voorbyghaen, ende alleens
lick op den gront der leere onse beschey
den antwoorde gheuen.

So

So bestrijt dan hier Menno onse be-
fentnisse van Christo Jesu den sone
Gods, welcke in ons bespreek, en daer
voor: ende na dese alijt in den gront ge-
weest is, Dat Christus, na zijn Godlick
wesen, van der eewicheyt wt Gode den
Vader, onbegriplicker wijze, ghegene-
reert, een eewich sone Gods bliuende,
in de volheyt des tijts oock eens men-
schen soõ, door generacy van een mēsch
Maria, zy gheworden, so dat hy also in
een persoon, om het eewich Godlick we-
sen van den Vader, zy een ware Godes
soon: ende om het menschlick wesen van
Maria, zy des menschen soon.

Hierin wederspreeckt Menno onse
bekenisse van Godes soon ende men-
schen soon. En ten eersten, dat wy Chri-
stum bekennen te syne, eenen eewi-
ghen sone Gods van der eewicheyt wt
den Vader gegenerreert. Want hy wilt,
dat Christus daerom alleenlick de sone
Gods gheuaemt zy, om dat hy wt de
substancy Godes in Maria mensch is
gheworden. Maer hier door strijdet
Menno niet alleenlick tegē der Schrift,
maer oock tegē hem seluē (Sie fol. 94.)
Oock wederspreeckt hy hier in vele van
syne medebroeders, ende Dierick Phi-
lips zijn medehulper, die noch in zijn le-
ste boeckken van de menschwerdinghe,
dit voor eenen vasten ende sekeren grōt
S v bekent,

Fol. 266. bekenet, dat Christus een eewich Godes
 Bewijs dat soons is, ende dat recht na der Schrift,
 Christus zy waerin wy met alle clareheyt gheleert
 d'eewighe worden, dat Christus zy d'eewighe sone
 soons Gods. Gods, ende der haluen van der eewich-
 heyt van hem onbegripelicker wijze ges-
 boren. Hy is (seyt Paulus) d'eerste ghes-
 boren aller creaturen, dat is, voor alle
 creaturen ghebooren, ghelijckme wt des
 Apostels nauolghende reden mercken
 Col. 1. b. 15. fan. Want (seyt hy) in hem is alle dinc
 Col. 1. b. 16. gheschapen, dat in hemel ende op eerde
 is, welcke reden niet bestaen conde, so
 Christus niet voor alle creaturen wt sy-
 nen Vader ghebooren ware. Daerom
 Heb. 1. a. 2. seyt oock Paulus, dat de eewen door den
 Heb. 7. a. 3. sone gheschapen zijn, dat hy noch begin-
 der daghen noch eynde des leuens heeft.
 Mich. 5. a. Want zijn wiganc is van der eewich-
 heyt ende van d'eewighe daghen. Oock
 Psal. 2. b. die woorden des hemelschen Vaders in
 den tweeden Psalm, Du bist mijn soons
 zijn eygentlick op Christus, ende niet op
 David ghesproken. O'welck openbaer
 Act. 13. e. 33 is, niet alleenlick wt Paulus, die eygent-
 Heb. 1. b. 5. lick dese woordē drey mael op Christum
 5. b. 5. duyder: maer ooc wt het bestuyt des selfs
 Psalms daer de Prophete aldus
 spreekt, Kuffet den soō, dat hy niet toorn
 mich werde. Oock heeft Salomon in
 Psou. 30. a. zijn Prouerbien den name Gods, ende
 zijns soons wdrucllick verscheyden.
 Was

Wat is (seyt hy) synen naem? Wat is de Sol. 267.
 nae zijns soons? so ghy het weret. Had-
 de Godes soon alsdan niet wesentlick
 van den Vader ghebooren gheweest, hoe
 soude hem Salomon met den nae des
 soons Godes also claerlick van Gode
 verscheyden hebben? Hier toe dienet
 dat Joannes schrijft, hoe het Woort vā
 beghin by Gode was. Ende aenghe-
 sien God van synē volcke alrijt voor een
 Vader bekenz ende aengheroepen ghe-
 weest is: so moet oock Christus, * van
 welcken alle maechschap oft vaderschap
 in hemel ende op eerden ghenaeft wert,
 een ewich wesentlick Godes soon zijn,
 van hem onwisprekelicker wijsse gegene-
 reert, ende wert der haluen met recht
 de eyghen ende eenich ghebooren soon
 van den Vader in der Schrift ghenaeft.
 Dewyl dan Christus d'ewighe soon
 Gods is, so wert van Menno te on-
 recht gheleert, dat hy voor de menscha-
 werdinghe gheen Soon Gods, maer
 alleenlick een Godlick saedt gheweest
 zy; daer wt een Sone G O D Seerst
 door de menschwerdinghe in Maria
 soude werden.

Dat nu Menno sommige schriften
 voorbrenghet, in welcke de mensche Chri-
 stus, de soon Gods ghenaeft wert,
 kan zijn voorzheuen gheensins helpen,
 aene

Joā. 1. a. 1.2.

Iere. 3. a.

31. b.

Gal. 1. b.

* Eph. 3. c. 15

Rom. 8. a. 3

Jo. 1. b. 14.

3. b. 16.

1. Jo. 4. b. 9.

Hoe Chri-
 stus zijns
 vleesches
 oorspronck
 daerom wt

Fol. 268 aengesien in sulcke schriften niet so veel
Gode niet als een woordesken bevonden wert, dat
heeft, hoe Christus daerom de sone Gods genaet
wel hy zijn zy, dat d'oorpronck zyns vleesches zy
soo genoemt wt de substancy ende sate des Hemel-
wert. scken Vaders. So zijn daer oock noch
sommighe schriftlicke redenen, waerom
de mensche Christus, hoe wel hy zyns
vleesches oorspronck wt de substancy des
Hemelschen Vaders niet heeft, de sone
Gods nochtans met der waerheyt is,
ende ten rechten ghenaeemt wert.

Hoe de men-
sche Chri-
stus, Godes
soon is.

Ten eersten, dat gheen ander mensch
dan Christus alleen, d'ewige soon ende
het ewich woordt Godes, na zijn God-
lijk wesen gheweest zy, d'welck hy oock
noch in ende na syne menschwerdinge
is ghebleuen, so dat die persoon Chri-
stus, zy beyde Godes ende des mensche
soon, door eene onbegripelike vereenin-
ghe syner godheyt ende menscheyt, van
welcker vereeninge door ons voor ende
na, datse in der Schrift gegrondeert zy,
verclaert wert. So wy leerde, dat Chri-
stus voor syne menscheyt, alleenlick een
Engel, oft eenighe andere creature, en-
de niet de sone Gods gheweest ware
oft dat hy door syne menschwerdinghe
niet langher een soon Godes ghebleuen
ware: als dan mochtmen segghen, dat de
mensche Christus niet ware een sone
Gods. Maer na dat wy gheene van de
se

se stücken van Christo leerē: so is't claer, fol. 269
dat de mēsche Christus hoe wel hy zjns
vleesches oorspronck van des mensche,
ende niet van Godes substancy heeft
onfangen, zy oock na onse leere de wa
re sone Gods, waer voor hy oock van dē
ghelouighen wt syne wercken is bekēt
gheweest, gelijck Paulus leert, dat Chri
stus bewesen is de sone Gods. te syne in
der fracht, na dē geest der heylighmakin
ge, wt der opstādige der doodē. Daer
om spreeckt oock d'Engel van den men
sche Christo, Hy sal de soon des alder
hoochsten ghenaeemt werden, dat is, Hy
sal niet alleen voor een mēsch, maer oock
wt syne wercken voor een ewich Go
des soon bekent werden. Daerom oock
d'Euangelist Joannes spreeckt, Ende
wy hebben syne heerlickheyt gestien, een
ne heerlickheyt als eens eenichghebo
renen van den Vader. Daer en bouen
wert de mensche Christus, in zjyn persoo
de soon Gods ghenaeemt, om dat hy ont
fanghen ende mensch gheworden is,
niet na den ghemeynen loop der nature
door mans saet, maer op eene seker he
melsche wijze, te weten, door het omscha
duwen ende de werckinge des H. Gees
tes, door wiens fracht Maria is swan
gher gheworden. Aldus machmen oock
verstaen, dat d'Engel tot Mariam
sprack, Daerom oock dat ghebooren wert
hey-

Rom. 1. a. 4.

Luc. 1. c. 28.

Joan. 1. b. 14

Mat. 1. d. 20.

Luc. 1. d. 31.

Luc. 1. d. 31.

Fol. 270 heylich, sal Godes soon ghenaeamt wer-
den. Hoe wel dan de mensche Christus
met der waerheyt de sone Gods in der
Schrift genaemt wert, so heeft by daers
om zijns vleesches doorspronck van God
des substancy niet verkregghen.

Hoe Chri-
stus des me-
schen soen is

Daerna beuecht Menno in desen
artikel, dat wy leeren, dat Christus des
menschen soon ghenaeamt is, van wege
der waerheyt des menschliken wesens
van Maria. Waerop wy ten eersten
andwoordten, datmen niet versaken can,
oft Christus wert in de Schrift so wel
des menschen, als Godes soon genaemt.
Men Sie, Matth. 8. c. 20. ende 12. a. 8.
ende 17. d. 22. ende 20. b. 18. ende 24. c.
27. d. 44. ende 25. a. 13. c. 31. ende 26. a. 2.
b. 23. Marc 2. b. 10. d. 28. ende 8. d. 31. ende
de 9. e. 31. ende 10. e. 33. ende 13. c. 26. ende
14. e. 41. f. 61. Luc. 6. a. 5. ende 9. c. 22.
d. 26. g. 58. ende 12. e. 40. ende 18. b.
8. f. 31. ende 21. f. 25. g. 33. ende 22. c.
22. g. 68. ende 24. a. 6. Joan. 3. b.
11. ende 5. e. 27. ende 6. c. 27. f. 53. g. 62.
Act. 7. g. 56.

Wt welke getuyghenissen wy voort
aen besluyten, dat dewyl Christus niet
alleenlick Godes, maer oock des mens-
schen soon is; ende dat de naem des me-
schen soon, euen frachtelick wt drucken
moet de waerheyt des menschliken we-
sens Christi van eenen mensche, als de
naem

naem des soons Godes wdrukct de fol. 271
 waerheyt zjns Godlicken wesens van
 den Vader: dat Christus zjns vleesches
 oorspronck van eenē mensche, naemlick
 Maria, hebbe verkregghen, insonders
 heyt na dat hy oock in der Schrift ghes
 naemt wert, *a* eener vrouwe, Abrahā, *a*. Gen. 3. 6.
 Isaacs, Jacobs ende Davids saet, *b* J. 22. d.
 tem een spruyte Davids, *c* een vrucht 26. a.
 syner lendenen, *d* ende des lichaems 28. c.
 Marie. Sie breeder hier van, Arti. 10. *b*. Sam. 7. b.
 Voorder, somen wilde versaken, dat de 23. c.
 naem des menschen soon, de waerheyt *c*. Psal. 132.
 des menschlicken wesens medebrengr: Act. 2. c. 30.
 so mochte een viant der Godheyt Chri- *d*. Lu. 1. d. 38.
 sti, met veel meerder schijn versaken, dat
 de naem des soons Godes, het Godlick
 wesen wdrukct, ghelijckmen leest, dat
 Photinus de ketter in voortijden ghedaen
 heeft. Daerom moetmen niet twijfelen,
 oft door den naem des menschen soon,
 wert de waerheyt der menschlicker na-
 tuer van menschen, so sekerlick wrghes-
 druckt, als zjn Godlick wesen, door den
 naem des soons Godes, insonderheyt
 na dat de Schrift hierin gheen onder-
 scheyt is makende.

Tegen dese onse verclaringe van des *Menno's te*
 menschen soō, brengr *Menno* sommige *genredē, vā*
 redē voort, om daer door te bewijssen, dat *des mensche*
 Christus niet zy des mensche soon ghe- *soō, neder*
 naemt *gheleyt.*

So. 272. naemt van weghe zijns menschlickē we
sens, van Maria.

1. tegenrede, Ten eersten, dat Maria aldus een
dat *Hominis* man soude geweest zijn. Want (seyt hy)
in't Griecx, daer Christus, *filius hominis*, dat is, des
masculini ge menschen soon ghenaemt wert, is *Homi*
neris is. nis in't Griecx, *masculini generis*. Maer al
dus maket Menno noch selue Maria
tot eenen man, dewyl hy leert, dat Chris
stus zy des menschen soon ghenaemt,
om dat hy van den seluen mensche Ma
ria is ghedragen ende ghebooren. Wy
konnen dan hier inne niet meer dā Men
no selue beschuldicht werdē, so ymmers
daerin eenighe schult ware: die niet is.
Want onder het *masculinum* genus, wert
het *fœmininum* ghemeynlick in alle sprac
ken begrepen, insonderheyt als die artiz
fel, niet eygentlick *sexum*, maer *speciem ipsa*
sam, dat is, de ghemeyn nature aenwijs
set, ghelijck als dat selue hier gheschiet.
Dock is Christus, Davids, en also eens
mansmenschen soon, in *masculino genere*.

2. tegenrede, Dat nu ten tweedē Menno seyt, Wy
of de gecruy versaken den ghecruyste Christum, den
ste Christus sone Godes te zijn: can hy ons niet der
zy Godes waerheyt niet oplegghen, ouermits wy
toon, te voren grondelick ghenoech bewesen
hebben, dat de mensche Christus zy ende
blijue Godes soō, hoe wel hy zijns vlee
sches oorspronck van Godes substancy
niet heeft ontfanghen, Sie fol, 204.

Ten

Ten derden, brengt Menno dit voor Fol. 273.
 een ongheschiedtheyt voort, dat de ghe- 4. tegenrede
 cruyfte Christus gheen en naesten vader of Christus
 ghehadt soude hebben. D'welck wy be eenen naeste
 fenne, so verre het aengaet de oorspröck vader na de
 des vleeschens wt eenich saet van eenige bleesche ge-
 hemelschen of eerdischen vader. Want hadt heeft.
 wy in der Schrift gheleert werden, dat
 Christus eender vrouwen saet, ende eens Gene. 3. c.
 der maghet soon zyn soude. Oock seyt Clai. 7. c
 Paulus, dat hy van eender vrouwen is Gala. 4. a. 4
 gheworden. Ende als Maria, van den Lu. 1. d. 30 31
 vader haers Kindes so:huuldich, van de
 Enghel vraechde, hoe se doch sonder ma
 beurucht konde werden: so heeft d'En-
 ghel haer daer van onderrichtende, niet
 een woordken ghesproken van een He-
 melsch saet dat in haer wt die substancy
 des Hemelschen Vaders soude comen,
 ghelückerwijs hy oock in syne reden tot
 Joseph dat niet ghedaen heeft (d'welck Mat. 1. d. 20
 nochtas noodich was, so het in der daet
 also gheweest ware) maer heeft beyde
 Mariam ende Joseph alleenlick gewes-
 sen op het werck des Heyligen Gheests,
 ende op die cracht (mercket wel op die
 cracht, seyt niet saet) des Alderhoochste,
 waerdoor Maria omschaduwet, dat is,
 vruchtbaer soude worden. Hoe noch
 tans daermede niet verloocheit wert, de
 mensche Christus Godes des Hemels-
 schen Vaders soon te syne, is een wey-
 nich

Fol. 274. nich te voeren verclaert, Fol. 268. 269.
4. Teghen- Ten vierden werpt Menno als een
rede of de Inconuenient in, dat in Maria aldus
vrouwen sa saet ghestelt wert. Maer met wat groot
deloos zijn. onrecht Menno de vrouwen sadel oos
stelt, is te voeren ghenoechsaemlick bes
wesen, Artikel. 5. 12. ende 13.

5. Tegent- Dat hy ten vijfste spreckt, dat wy twee
de van twee genererens Christi stelle, naemlick God
genererens den Vader van wege des ewigen god-
Christi. licken wesens: ende Maria van weghe
des menschelicken wesens: heeft in sich
also wy het leeren, gheene ongheschiek-
te. En als Mattheus schrijft, Van welc
Mat. 1. c. 16. ker gegenerect is Christus, so wert daer
door Marie het werc der generacy Chri-
sti toegheschreuen, hoe wel dat Menno
versaket. Want het so veel is te seggen,
als Maria heeft Jesus gegenerect, in
sonderheyt na dat Mattheus hier ghee-
nen naeste vader aenwijst, die Christus
genererender zijn soude, of die hem zijns
vleesches substancy soude medeghedeyle
mat. 1. c. 18 19 hebben. Den man Joseph, sijn Mat-
theus met clare woorden wt, ende van
Gode de Vader spreckt hy tot desen eyne
de niet een woordeken. Daerom dwaelt
hier Menno grootelicx, die God tot een
genererender Christi na den vleesche, hier
by Mattheu, teghen de gantsche Schrift
darf invoeren, en stelle, Sie fol. 229. 230
Ten

Ten sesten, dat Menno voorigheest, Fol. 275.
datter gheen mensche wt menschelicken 6 Tegenrede
sade sonder vader ghegenereert wert, de, daer is
bekennen wy na den ghemeynen loop gheen kint
der natueren waer. Maer dat de men- sonder Waer-
sche Christus oock daerō zjns vleeschē derlick saet,
oorspronck wt het saet des Hemelschen
Vaders soude moete hebbe ontfangen,
versaken wy, ouermidts in syne mensche
werdinge, door des Heeren woordt, in
dit stuck eene wtneeminghe gheset wert,
dat naemlick Maria sonder eenich vader
lick saet, door kracht des heyligē Geests,
vuchbaer soude werden. Met welcke
Schriftelicke wtneeminghe Menno's
Philosophie nedergeleyt wert, ende wy
ons schuldich zyn te vreden te houden.

Ten lesten, so zyn alle de Inconueni 7 tegenrede
enten, welke hier Menno met veel d'Inconuen-
verdoemens teghen ons wederomme nienten,
verhaelt, in den negendē Artikel ordent
lick beandtwoordet ende neder gheleyt.
Maer dat onchustelick verdoemen wil
hem God vergheuen, so hy door eenen
onwetenden yuer daer in sondicht.

Dat nu sommige seggen, Christus zy Of Christus
des menschen soon genaemt, om dat hy stus des
den menschen is beloost, is enkel droo. menschen
De heylighe Gheest is oock den men- soon zy ghes-
schen beloost, fan nochtans daerom naemt, dat
gheens menschen soon ghenaemt wer- hy den mens-
den. So blijft dan vast, dat Christus om schen is ge-
ghen.

Fol. 276 die Gemeynſchap des menſchlichen we-
ſens van menſchen door generatie, des
menſchen ſoon ghenaemt zy,

ANTVVOOR

de op den ſeuētien-

den Artikel. Hoe Chriſtus die de ſone
Gods is, oock Abrahams ende Davids
ſoon na der Schrift. zy.

MEnno op dat hy de beloſtenis-
ſen tot Abraham, Iſaac, Iacob,
en David gegeven, eenichſins
mochte na ſynē ſin op een vriet
verſtant treckē, en de clare waarheyt der
Patriarchſcher en Propheciſcher kercke
van de menſchwerdinge Chriſti verduy-
ſtere, ſtelt hier dry regelen voor, op welc-
ke, als op eenen ſekeren gront, hy al zyn
navolgende voorgeuen, timmert. D'eer-
ſte is, datter gheen menſchlike genera-
cie zonder vader geſchiē kā. De tweede,
dat een vrouwe gheen genereerlich ſact
aen haer en heeft. De derde, dat de moe-
der tot de generacie noodich is. Naer
aengeſien ons deſe leſte regel niet entē-
gen is, en dat te vooren is bewezen, hoe
de tweede regel in ſick is valſch, ende
d'eerſte in Chriſtus menſchwerdinghe
geene plaetſe na der Schrift om der wt-
nes

Wenons
dy ſetreghe
len beant-
woordet.

neminge wille kan hebben: so is't open **fol. 277**
baer, dat al wat hier Menno op dese d'ij
reghelen voortaan tinnert, bouvallich
ende onvast zy. Maer op datmen een ye-
ghelick stuck sonder eenighe verwerrin-
ghe der eenuoudigē ordentlick verclare:
so willen wy eerst van de beloftenissen
die den Patriarchen, en daer na die den
Koninck David gheschiet zyn, gronde-
lick spreken.

Vā de beloftenissen

die den Patriarchen Abraham, Isaac
ende Jacob van Messia ghe-
daen zijn.

Als die troostelicke beloftenisse
des toecomstigen Messie, van
Gode in't Paradijs gegeven,
nu na het verloop vā twee duy **Genesis. 3. 6.**
sent iaren, door de groote boosheyt der
werelt gantschlick bedruckt was: so heeft
se God wederom tot Abraham menich-
mael vernieut. In dy (seyt hy) sullen ge- **Genesis. 12. 8.**
seghent worden alle geslachten der eer- **Genesis. 22. d.**
de. Ende wederom, In dijn saet sullen **Genesis. 18. 6.**
alle volcken der eerden ghesegent wer-
den. Oock spreekt de Heer van Abraham,
dat alle geslachten der eerde in hem sou-
den gheseghent werden.

Fol. 278. Dat nu alle dese belofstienissen op
 De belofte- IESVM CHRIS TVM alleene,
 nissen tot ende niet op Isaac, oft op eenich ander
 Abrahā ge- mensche luyden, is openbaer. Want alle
 daen, luyden belofstienissen der salicheyt, bestaen alleē-
 op Christi. lick in Christo Jesu, den eenighen salich-
 maker, van welcken alle seghen loemt.
 Aldus heeft d' Apostel Paulus alle dese
 belofstienisse van Christo Jesu verelaert.
 Gal. 3. b. 14. * Abrahā's seggen (seyt hy) is ouer de Hey-
 dens ghecomen in Christo Jesu. Item
 Gal. 3. c. 16. † de belofstienissen zijn Abrahā ende syne
 sader toegeseyt, hy seyt niet, Ende den sa-
 den, als in velen, maer als in eene. En
 dynen sader, welcke is Christus. Doek
 Heb. 2. d. 16 schrijft hy tot den Hebreen, dat Christus
 Abrahā's saet aenneemt. Ende d' Apo-
 stel Petrus heeft in syne opentlicke pre-
 dicacie te Jerusalē dese voorseyde belof-
 stienisse van Christo Jesu wtgeleyt. Ghy
 Ac. 3. d. 25 26 zijn (seyt hy) kinders der Prophten ende
 des verbonts, dat God bestelt heeft tot
 onse vaderen, doe hy sprack tot Abrahā,
 En in dynen sader sullen ghesegent wer-
 den alle gheschachten op eerde, so heeft
 God v ten eersten opgheweckt zijn kint
 Jesum, ende heeft hem wigghesonden v
 te segenen. Ende om deser belofstienisse
 wille wert IESVM CHRIS TVM van
 Matth. 1. a. 1 den Euangelist Mattheus, Abrahā's
 soon ghenaeemt. Daer op heeft oock de
 Luce. 1. e. 30 moeder Jesu ghesien, sprekende, Gy
 heeft

heeft Israel synen knecht opghenomen, fol. 279
op dat hy ghedachtich ware syner berm
bericheyt, ghelijckerwijs hy ghespro-
ken heeft tot onsen Vader Abraham, Luc. 1. g. 68.
ende synen sade. Aldus spreeckt oock
Zacharias van eenen Kede, die God
gheswooren heeft tot onsen Vader Abra-
ham.

Aenghestien dan de belostenissen tot
Abraham gedaen, alleenlick van Christo
Jesu te verstaen zijn: so wert daer wt clae-
rick besloten, dat Christus zijns vleeschs
oorspronck van Abraham, ende niet van
den Hemelschen Vader heeft ontfangē.
Ten eersten, om dat Christus daer in A-
brahams saet duydelic ghe-naemt wert.
Want men door gheen woor so frachte
lick ende claelick wispreden kan eens
menschen natuerlicken oorspronck van
eenen mensche door generacie, als door
dat woordesken, Saet. Daerom is het
oock, dat het God niet hier alleenlick tot
Abraham, ende te vooren tot Adam en
de Eva, maer oock achterna tot Abra-
hams kinderen, Isaac, ende Jacob
gebruyct heeft. Want tot Isaac spreeckt
hy aldus, Door dān Saet sulken alle
volcken gheseghent werden. Ende tot
Jacob, door dy ende dynen sade sullen
alle gheslachten op eerden gheseghent
worden.

Hoe Chris-
tus mensch
heyt, in de
belofnissen
tot Abrahā
37 bene-
sticht.
1. Christus
is Abrahā's
saet.

Genesis. 3. 6

Genes. 26. 3

Genes. 28. 6

Ende aenghestien men wt der scrift
E liij niet

Fol. 280. niet kan bewijfen / oft Abraham, Iſaac,
ende Jacob, hebben dese beloftenissen
na het ghemeyn ghebruyct van spre-
ken, van een natuerlick saet verstaen, dat
is, dat welck wi haren lendenen soude
voortcomen: so moeten wy oock in eenic-
heyt des geloofs met hen, by dat verstat
vast blijuē, in sonderheyt na dat het met
die Apostolische verclaringhe ouer een
Matthe. 1. a komr. Want d'Euangelist Mattheus,
noemt Christum daerom een Abrahams
soon, en bewijst het door een geslacht re-
Gala. 3. c. 16 gister. En als d'Apostel Paulus schrijft,
dat de beloftenisse tot Abraham gegeue,
niet in veel saden, maer in een saet be-
staet, d'welck is Christus: so bewijst hy
daer door ghenoech, dat Christus zy een
natuerlick Abrahams saet. Want men niet
versaken kan, oft dese woordelken (saet,
en saden) werden hier van Paulo in een
nen sin gebruyct. Maer by Abrahams
sade, moetmē verstaen kinderen, die van
Abraham natuerlick ascomstich zijn: so
moet dan dat woordelken, Een saet, euen
ghelijckelick beteeckenē, een Abrahams
kint van Abrahams sade oorsproncklick
ascomende.

Want men een woon in eene so clare
redene, ghelijckformmich verstaen
moet, in sonderheyt daer de Apostel
het verschil stelt alleenlick in het getal
der saden, ende niet in het verscheyden
wesen

wesen der saden, ende des sades Chris Fol 281
sti. Ten tweeden canmē daer wt merckē, 2. In dy.
dat Christus van Abrahams substancy Gr. 12 a 18 e.
na den vleesche hercomstlich zijn soude,
dat God Abraham beloeft heeft, dat in
hem alle gheslachten der eerde, ende de
Heydenen gheseghent souden werden.
Want de segghen konde van Abrahams
persoon niet eyghentlick voort comen,
* maer alleenlick van synē sade Christo. Act. 3 d 26
Ende dewijl het selfste saet, synen oors
spronck na den vleesche van Abraham
moeste ontfanghen: so heeft God hē oock
in zyn persoon eensdeels den segghen toe
gheschreuen, ende gheseyt, In dy. Welck
woordē in dese belofstēnisse wel te merc
ken is.

Alle dese schriftelicke bewijsteden, dat De teghen-
Christus zy een natuerlick Abraham saet, werpinghē
lopen onse wederparten ghemeynlick der weder-
voorby, ende verdichten menigerley glo- parten, van
sen, waer door sy die voorseyde clare Abraham
waerheyt meynen te verduyfteren: op saet nederge
welcke wy nu onse antwoorde gheuen leynt.
willen.

Ten eersten seyt Menno, dat dese be 1. Teghen-
loftēnisse van Abrahams saedt, niet kan werpinghe,
wesentlick ende natuerlick in Christo ver Maria is ee
uult zyn, dewijl de gheslachte register by sadeloose
Matheus eyndiget, niet in Joseph, die maecht ghe
in siē genereerlick saet hadde, maer in weest.
eene sadeloose maghet Maria. En dat
T v het

Fol. 282, het ter veruullingge deser belofstennisse ge
 noech zy, dat Christus wt dē sade des hea
 melschen vaders, van een Abraham's doch
 ter zy ghebooren. Maer al dit staet op een
 valsch Menno's voornemē, dat de vrou
 wen sadeloos zyn, en dat Christus zyns
 vleesches oorspronck wt Godes substanc
 ey ontfanghen heeft. Ende so langhe als
 Menno niet can bewyssen, dat onse Vaa
 der Abraham, Isaac ende Jacob, van de
 voorsyde belofstennisse dusdanich een ver
 stant, als hy hier voor gheeft, gehad heb
 ben, so kan hem al niet helpē: dewyl wy
 daer van eens gheuoelens met hen, ende
 niet met Menno zyn moeten. Ende aen
 ghesien God dese belofstennisse met clare
 woorden stelt in Abrahams, Isaacs, en
 de Jacobs saetrende dat Christus na dē
 vleesche van Maria alleene ghegene
 reert is: oock dat het woordelen saedt, in
 den handel der menschlicker generacy al
 tijt de ghemeynschap des menschlicken
 wesens mede brenghet, het werde voor
 finderen, nacomelinghen, of gheslachte
 ghenomen: so moet daer wt volgen,
 dat Maria genereerlick saet in haer ghe
 hadt heeft, en dat E S R J S T V S
 van harer substancy na den vleesche zy
 ghebooren.

Mat. 1. c. 16
 Het woort
 deke, Saet

2. teghēred,
 Christus is
 Abraham
 beloest.

Dat Menno voortaen seyt, Christus
 zy Abrahams saet ghenamē, om dat hy
 hem beloest ende gheschoncken is, staet
 op

op gheene redene ghegrondeert. Want **Fol. 283,**
daer een groot ende tastelick onderscheit
is, tusschen yemants saet, ende yemandt
beloest ende gheschoncken te syne. So
is oock Christus, niet slechtelick Abrahā
beloest, maer met sodanich een bescheet,
dat hy zyn saet zyn soude. Op welc stuck
der belostenisse men altyt zyn merck ne-
men moet, somen hier niet schendelick
wilt seynen.

Sommighe onder onse wederpartē, **3. tegenrede,**
willen hier by Abraham, eenen gheestlic **Wā eē geest**
ken Abraham, namelick God den vader: **lick saet A=**
ende by Abrahams saet, een gheestlick **brahe, ende**
Abrahams saet verstaen. Maer verstou- **eenē geestlic**
demen hier by Abraham, God den Va- **kē Abrahā.**
der, so soude God hē seluen een saet be-
loest hebben: ende t'onrechte soude * de **Gen. 12. a**
Schrift ons hier op den letterlickē Abra **18. c. 22. d**
ham ghewesen, † ende zyn gheslachte **Act. 3. d. 25**
beschreuen hebben: dewylmen Gode **26**
gheen menschlick gheslachte register toe- **† Gal. 3 c 16**
schreuen kan. Sy soudē hier oock noch **Mat. 1. a 2**
eenen gheestlickē Isaac, ende eenen
gheestlickē Jacob moeten vinden.

Oock als sy willen, dat **E H R J S** **Of Chri-**
T V S gheen natuerlick, maer alleelick **stus een**
een gheestlick Abrahams saet zy, so be- **gheestlick**
hoordense te verclaren, waise eyghent- **Abrahams**
lick by dat gheestelick Abrahams saedt **saet zy?**
verstaē. S'welc sy hier ontrouwelic ver-
swijgē: maer vinde datse slechtlic **2. redē**
bruyc

Sol 28 4 **bruycken, om te bewijfen dat Christus es gheestlick Abrahams saet zy.**

1. Daer is tweederley Abrahams saet, vleeschlick en geestlick.

Rom. 4 v 12
9 b 7

Gal. 3 a 7
b 28.

Mat. 1. a 2
Luc. 3 g 34

2. rede. Van het geestlick Abrahams saet, om dat vleesch, op vleesch niet

D'eerste is, Aengesien in der schuift van tweederley * Abrahams saet, vleeschlick ende gheestlick ghelesen, en het geestlick bouen het vleeschlick gepresen wert: datmen Christum billich voor een gheestlick, ende niet voor een natuerlick Abrahams saet behoorde te houdē. Maer hier wert een gheestlick Abrahams saet gheenaemt, die Abrahams wercken ende ghehooue na volghet, ende in Christum ghehooft. Hoe kan dā Christus selue op sulcke eene wijze Abrahams saet zyn: door welck een gheestlick soonschap, Christus gheensins vereert soude werden, dewijl de na volgher, niet so heerlick ghehoudē wert, als diemen na volghet. Oock d'Evangelistē Matheus ende Lucas bewijfen door haer geslachtregisters genoech, dat de belostenissen in Abrahams saet, op een natuerlick saet Christum, en niet op een gheestlick van het navolgē Abrahams, ghegrondeert is, dewylmen van dusdanich gheestlick Abrahams saet, geene genealogie can stellen, noch vinden.

De tweede rede, waerom onder onse wederparten sommighe, die Abrahams saet gheestlick verstaen willen, is dese. Vleesch (segghen sy) kanmen op vleesch niet duyden noch verstaen. Dese belostenisse van Abrahams saet is, in Isaacs die

die een figuer op Christus gheweest is, Fol. 285.
 letterlick vervult, ghelijckerwijs daer ge mach vstaen
 schreuen staet, * In Isaac sal dy het saet werden.
 ghenaemt werden. Daerom moet hier Gen. 21. b.
 Christus, niet eē letterlick en vleeschlick, heb. 11. d. 8.
 maer een gheestlick Abrahams saet zijn.
 Daer op wy antwoorde, ten eersten, dat
 sy ons verclaren, watse by dit gheestlick
 Abrahams saet verstaen Ten tweedē, dat Hoe die reza
 dese reghel, daer mede siet oock Dierick ghel valsch
 Philips behelpt, hoe vleesch op vleesch zy, dat vlees
 niet gheduydet mach werdē: niet schrijft op vlees
 manich zy, dewijl het menichmael ghe- niet mach
 schiet, dat beyde de figure, en het dinc gheduydet
 dat daer by beduydet ende ghesigurreert werden.
 wert, letterlick gheschiet en vervult wert a. Exod. 12. a
 den. a Het Paeschlam was ontwoifselick b. 1. Cor. 5 c 6
 een figuer op Christus, c ende ghelijc- 1. Pet. 1. d 19
 kerwijs zijn beenen letterlick niet mocht c Exod. 12. g
 ren ghebroken werden: d also is oock het dum. 9. b.
 selue in Christo letterlick vervult. Alle sa- d. Jo. 19. f 36
 crificien Mosis gheschiedden letterlick;
 aldus is oock Christus letterlick gheof- a. Joan. 2. a
 fert ende ghedoodet: a Jonas is na dry b. Mat. 12. d
 daghen ende nachten letterlick wt den 40.
 waluisch wt geworpen; b aldus is Chri- 16. c. 21.
 stus na dry daghen letterlick op gestaen: 17. d. 23.
c David zijn hem syne kleyderen in't ver- 28. b. 6.
 volgh gedeyle: d dit selue is oock in Chri- c. Psal. 22. d.
 sto Jesu letterlick vervult. d Ende dat by d Jo. 19 e 24
 den Prophete Oseas ghelesen wert: e. Ose. 11. a
 heb mynen soon wt Egypten gheroepe,

So. 286. f is eerst letterlick in de Israelliten, gen
 f. Exod. 12. f de daerna oock letterlick in Christo vera
 Num. 24 b uult gheweest, na de verclaringhe des
 2. g. Wat. Euangelistes Matthei. Derghelijcke
 15. c. exempelen zündet in de Schrift vele.
 Daerom hoe wel Isaac een letterlick A
 brahams saet, ende een figuer op Christum
 is gheweest: so kan daerwt niet besloten
 werden, dat Christus in die belostenisa
 se, een Gheestlick saet eens gheestlicker
 Abrahams geweest zy. Men moet oock
 wel waernemen, dat Isaac in zijn ghe
 boorte op sulcke eene wijze Christus bils
 tenisse gheweest zy, dat ghelijckerwijs
 Isaac van verstoruen ouderen door mira
 kel is geboren: dat oock also Christus na
 Godes belostenisse sekerlick van Abra
 hams saet, in Isaac, en niet in Ismaels
 nacomelingen, teghen alle hope der mē
 schen, in de volheyt des tijts, wt Godes
 vrucht voortcomen soude.

Dat nu aengaet d'allegory, die Paul
 lus van Agar ende Sara, ende van ha
 re beyde kinderen voorbrenght, dat dies
 tot geen bewijs, dat Christus zy eē geest
 lick Abrahams saet, ghelijckerwijs dat
 sommighe willen: ouermits daer door al
 leenlick verclaert wert, het onderscheyt,
 tusschen de Wet ende het Euagely. itē,
 tusschē den ghenen die op de wet, en op
 Christum vertrouwen. Laer is't dā, dat
 Christus niet teghenstaende allerley tes
 ghenā.

ghenwerpinghen onser wederpartē, zy Fol. 287
 door fracht der Godlicker belostenisse,
 een natuerlick Abrahams, Isaacs, ende De belostenisse, dat
 Jacobs saet: waer mede de belostenisse Christus
 door Jacob van Juda ghegheuen, ouer hā Juda co
 een coemt. De scepter sal van Juda niet men soude,
 wech ghenomen werden, noch een mee- verclaert.
 ster van synen lenden, tot dat Sylo coēt. Gen. 49. b
 In welke woorden wy vermaent wer-
 den, dat Messias wt de lendenen Juda
 comen moeste, wert daerom in de open- Apoc. 5. b. 5
 baringhe Joannis, een Leew van den Wā de plaet
 gheslachte Juda ghenaeamt. Ende d' A- te He. 7. c. 14
 postiel Paulus op die belostenisse siende,
 schrijft aldus, Het is openbaer, dat onse
 Heere van Juda wigghesproten zy. In
 welke sentency men twee woordkens,
 die d' Apostel tot beuestinge der menschz
 Christi hier gebuuyctet, wel heeft te we-
 ghen. Dat eerste is wigghesproten op't
 Bricck, ἀνατέταλην, d'welck hier op de
 ghelückenisse der vruchtē die wt dē booa
 men wassen, ghesproken is. Dat ander
 woordke is, Ex, dat is, Wt, of Van. De
 se twee woordkens verduysleren ende
 verkeeren onse wederparten, segghende
 dat Christus alleenlick zy door en in het
 gheslachte Juda erschenen.

Hoe Christus Da-

uid roegheseyt is, ende hoemen die bes-
 loftenisse na der Schrift verstaen sal. De

D E Propheete Nathan, toe de Koninck David gecomen om des Tempels opbouwinghe te verhinderen, heeft hem onder vele andere troostlicke stucken, oock dese heerliche belofenissee wt Godes mont en beuel verhaelt, segghende:

2. Sam. 7 b

Wanneer nu dyne daghe voorby sulen zijn, ende du met dynen vaderen ontslapen bist, so sal ick dijn saet na dy verwecken, welcke wt dynen lijne wigaen sal, en ick sal zijn Koninckrijcke vast maken. Dese sal mynen Naem ee huys bouwen, ende ick sal den throon zijns Koninckrijcks vast maken in ewicheyt. Ick wil zijn vader zijn, ende hy sal mijn soon zijn. Welck so hy eenighe misdaet doet, wil ick met menschen roeden, ende met der menschen kinderen slaghen straffen: maer mijn barmherticheyt sal van hem niet wijcken.

1. Para. 17 c

Psal. 132

Bewijs, dat de belofenissee tot David gegene, zy van Christo te staen.

Dat nu in dese belofenissee, van welker men oock op andere plaetsen der heyligher Schrift leest, eygetlick van Messias zy ghesproken, mach men wt menigherhande stucken bewijsen. Want waerse van een ander dan van Christo ghesproken, so sou dese gheene Euangelische belofenissee gheweest zijn: ende David sou de daer door gheenen troost in zijn consciency ontfanghen hebben. Oock soude hy siec niet hebben connen toe schrijven,

dat Christo eygenliel toe quam: als voor Pol. 239
 een exempel dat hy spreekt: * Mijn vleesch * Psalm. 16
 sal in de hopen rusten. † Ende David ber Act. 2. v. 26.
 mycht daer na selue, dat God door dese 12. Sam. 7 8
 belofienisse op verre tijden gesien heeft.
 So hebben oock de Propheten dese bez
 lofienisse van Messia verstaen. Daerom
 schrijft de Propheet Esaias, Daer sal ee
 spruyte opgaen wt den stronck Jesse, en
 een blomme wt syne wortelen voortco
 men: op welcken des Heeren gheest rus
 ten sal, de gheest des wijsheys ende ver
 stants. Oock spreekt de selfste Propheet,
 dat Messias op Davids stoel ende rijc
 ke sitten soude, om dat op te richten. En
 by den Propheet Jeremiam lesen wy al
 dus, Siet, de tijt coemt, spreekt de Heer,
 dat ick David een gherechtighe spruyte
 verwecke, die sal een Koninc zyn. Welc
 ke belofienisse by den selfsten Propheet
 op eene andere plaetse verhaeldt wert,
 Sie, de tijt coemt, spreekt de Heer, dat
 ick dat goede woud verwecken wil, dat
 ick ouer dat huys Israel ende dat huys
 Juda ghesproken hebbe. In de selue da
 ghen, ende op den seluen tijt sal ick make
 dat den David een spruyte der gherech
 ticheyt voortspruyte, en sal billicheyt en
 de gherechlicheyt doen op eerde. Al dit
 is sonder twiifel van Christo alleene ge
 sproken, ende staet ghegrondeert op de
 voorsyde belofienisse: welke hier vā dē

D Propheete

Sol. 290 Prophete, dat goede Woordt ghenaemt
 wert. Hierom wert oock Christus soms
 Jere. 30 b wijlen by den Propheten David ghe-
 naemt. Sy sullen (seyt Jeremias) dienē
 haren Heere, haren God, ende David
 haren Koninck, dien ick hen verwecken
 Ezech. 34. f. sal. Ende by Ezechiel, Ick sal ouer hen
 verwecken eenen herder die hen voeden
 Ezech. 37. g sal, David mynen knecht, die false voes-
 den. Ende wederom, Mijn knecht Da-
 uid sal haer Vorst zyn, in der ewicheyt.
 Ose. 3. b. Ende by dē Prophete Oseam, Daer na
 sullen de kinderen van Israel wederom
 keeren, ende sy sullen soecken den Heere
 haren God, ende David hare Koninck.
 Aenghesien dan de Propheten dese bes-
 loftenisse eendrachtelick aldus op Chris-
 tum verstaen hebben: so is de gantsche
 Jodische kercke oock tot den tijden Chri-
 sti by dat selfste verstant gebleuen, ghe-
 lijck wy dat lesen by Joannem den Eua-
 gelist, daer de Jode aldus sprekē: Heeft
 de Schrift niet gheseyt, dat Christus wt
 den sade Davids comen moet? En die
 alsdan Jesum voor Messiam hieldē, heb-
 ben hem met aller eerbiedinge, Davids
 soon ghenaēt. a Dat Cananreische vrou-
 fen sprack tot hem, Heer, du Soon Da-
 uids, erbarm dy myner. b De blindē roe-
 pen hem na, Du soon Davids erbarm
 dy onser. c Ende als Jesus binnen He-
 rusalem is ghecomen, hebben de kindes-
 ren

Christus
 Davids
 soon.

a. mat. 15 c 22

b. mat. 9 c 27

20. d. 30. 31.

mat. 10 g 47

48

ren in den tempel wtgheroepen, Hosanna. Fol. 298
 na, den sone Davids: hebben oock zijn Luc. 18. g.
 rijcke, Davids rijcke genaemt. D'welck 33. 39
 al om de voorseyde beloftenisse gheschiet c mat. 21 b 15
 is. Om welcker wille oock d'Enghel d mar. 11 b 10
 Gods, David den Vader Christi, ende e Luc. 1. c. 28
 zijn rijcke, den stoel Davids ghe-naemt
 heeft. So heeft oock d'Euangelist / Mat f. mat. 1 a 1. a
 theus daerom Christum niet alleenlick
 den sone Davids ghe-naemt, maer oock
 door den gheslachtregister dat van hem
 bewesen: dien ordentlick van David af
 tot op Christum toe brenghende, en tel-
 lende, D'apostel Paulus heeft heyde in
 predicatie en brieue genoegsaemlick aen
 Gewesen, dat Christus in die beloftenisse
 zy David toegheseyt en beloeft. Wat tot
 den Romeynen schrijft hy, dat de Soon
 Gods van de sode Davids gewordē is, Rom. 1. a. 3
 na den vleesche. Vermaet ooc synē ioger
 Timotheū met dese woordē, Hout in ge
 dachtenisse, dat Jesus Christus die daer
 opgewect is vā de doode, wt de sode Da
 uids zy, na mijn Euangely. Ende in een
 openlicke predicacy spreekt hy aldus. Wt Act. 13. d. 29
 deses, naemlick Davids sode, heeft God
 na der beloftenisse (mercket dit woordes
 ten wel) Israeli opgheweckt den salich-
 maker Jesum. Ooc d'Apstel Petrus in
 zijn eerste predicacy te Jerusalem heeft vā Act. 2. c. 34
 David aldus ghesproke: Dewijl hy een
 Propheete was, en wiste dat hem God
 gheswoe

Fol. 292 geswoorē hadde met eenē eede, dat wt de vrucht syner lendenen, so veel het vleesch aengaet, Christus opstaen soude, ende op synen throno sitten. Doek heeft Paulus dese woorden der belostenisse, Ick sal hē een vader zyn, in den brief tot den Heere van Christo Jesu gheduydet.

Heb. 1. b. 5

Wetens dat Christus na den vleesche zy wt de substancy Davids.

a. 2. Sa. 7. b
b. 1. par. 17 b.

Esa. 11. a

So wie onpartijlick alle dese clare reden wilt instien, die moet niet alleenlick bekennen, dat de voorsseyde belostenisse van Christo tot David zy gesprokē, maer doock dat Christus der haluen zijns vleesches oorspronck van David moeste ontfanghen. Want Christus wert teersten daer in ghenacmt Davids saet, a het welck wt synen lichaem b ende wt syne kinderen na hem soude voort comen. Waer door de ware ghemeynschap des menschlicken wesens van menschen, op het alder duydelicste wtgesproken wert. Saerō is oock Christus in den 132. Psal. een vrucht des lichaems Davids ghe-naemt. Ende op dat van dese waerheyt gheen twijfel by den geloouigen en stonde, so hebbē daer na de Propheetē Gods natuerlicke ghelijckenissen daer toe ghebruyct. Esaias noemt Christū een blomme, die wt de wortelen Jesse voortcome soude. O welck so veel is te segghen: dat ghelijckerwijs een blom, van de substancy ende het wesen der wortelen is: dat oock Christus also na den vleesche synen oorspronck

oorspronck van Jesse den vader Davids Fol. 293
 verkrijghen soude. Hier toe dient oock
 dat Jeremias Christum tweemaal Da-
 uids spruyte, of schote noemt. Maer nu
 is een spruyte daer mede eens wesens,
 waer wt se voortcoemt. * Ende aenghe mat. 1 d 20
 sien het woordelen (soon) in den handel
 der menschliker generacy alijt mede Christus
 brengt de ghemeynschap des menschlic- Davids soē
 ken wesens met hem wiēs soon men ge-
 naemt wert: (ghelijckerwijs Joseph een Mat. 1. d 20
 soon Davids aldus in der schrift genaēt
 is) ende Christus eē soon Davids inder
 Schrift menichmael genaemt, ende dat Luc. 18. g.
 selue te syne door ren geslachregister vā 38. 39
 Mattheo wert bewesen: so moet hy den Mat. 1. a. 1. 2
 oorspronck syner menscheyt, van David
 verkregghen hebben. Om welcker oorsake
 wille oock David van d' Engel des Hee-
 ren, een vader Christi ghenaemt is. Met Luc. 1. c. 28
 desen gront van den oorspronck des vlee-
 sches Christi van David, coemt ouer een
 d' Apostel Paulus, leerende dat Christus Rom. 1. a. 3
 zy na den vleesche gheworden, wt dē sa-
 de Davids: ende dat hem God (αὐτὸς ὁ θεὸς Act. 13. d. 23
 αὐτὸς θεός) dat is, van Davids saet op-
 gheweect heeft. Wat salmen nu van dat
 tuyghenisse des heylighen Apostels Pe-
 tri segghen, die openlick te Hierusalem
 voor alle Jodische naciē des werelts,
 a door den heyligen gheest geleert heeft, a Act. 2. a. 2.
 b dat Christus sy opgestaen wt de vrucht b. Act. 2 e 30.

Fol. 294 der lendenen Davids na den vleessche,
ghelijck God dat te voorē met eenē eede
Act. 2. d. 25
16
gheswooren hadde. e Doek dat David op
Christum siende, ghesproken heeft: Mijn
vleesch sal in de hope rusten.

So wie zijn ooghen des verstants
een weynich wilt openen, die can in alle
dese voorseyde getuyghemissen Godes,
syner Propheten, Apostelen, Evangelist
ten, ende des Enghels, claer als in eene
sonne sien, dat d'oor:spöck des vleesches
Christi, niet wt Godes, maer wt Da
vids substancy ende sade zijn moeste.
Waer teghen gheene poorten der helle,
veel min de hemelsche poortē des God
liken woorts (ghelijck Menno r'onrech
te roemt) wat vermogen, dewijl Godes
woort teghen sich seluen niet cā striden.

Onse wederparten nochtans, op dat
sy dese onweder:spreekelicke clare waer
heyt met eenen schijn mochtē tegenspre
ken ende verduyfteren, hebben meniger
hande sophistissche glosen verdacht, om
den ghelooighen daer doo: vā het voor
bewesen recht verstant der voorseyder be
loftenisse te beroouen. Waer op wy nu
ordenlick antwoorden moeten.

Ten eersten, willen onse wederpartē
ghedaē, ne-
dergheleyt
1. Gegewer
pinge, van
Salamon. datmen de voorseyde belostenisse alleen
licke op Salomō en zijn nacomelinghē, na
de letter duyden en verstaen sal, dewijl in
de belostenisse van der sonde wert gespra
ken,

ten, vā welcker Christus vrij is geweest, Fol. 295
 ende dat dese belofstennisse op Salomon
 ende syne nacomelingē, in andere plaets
 sen der schrift wert geduyder: Aldereerst
 van David, in eene opētelicke rede tot sy
 nē soon Salomō. Daer na vā Salomon
 selue in synē brief tot dē coninct Tyri. J
 tē, in zijn opētelick gebet in Gibeon, ende
 in den nyenwen tēpel, tot God, ende tot
 den volcke. En in het leste boeck der Bo-
 ningē leestmen van Joram den sone Jo-
 saphat met dese woordē: Ende de Heere
 woude Juda niet verderuen, om zijns
 knechts Davids wille, gelūckerwijs hy
 hem beloest hadde, dat hy hem alrijt een
 licht wt syne kinderen geuen soude.

Waerop wy antwoorden, dat wy
 noyt hebben gheloochent, of die belofstē-
 nisse dient oock eensdeels op Salomon,
 maer segghen, datse voorneemlick ende
 eyghentlick op Christum Jesum dient.

Ende hier salmen waernemen, * hoe
 de Oudvaderen ende Propheten alrijt
 eenen grooten lust ende verlanghen ghe-
 hadt hebben, om den dach des beloestē
 Messie te siene. Ende aenghesien de coē-
 ste Messie, van iaren tot iaren tot op de
 volheyr des tijts, van Gode wtghestelt
 wart, so heeft hen God oock sommighe
 wterlicke ende sichtelicke weldaden met
 de belofstennisse des toecomstigen Messie
 vermenghet ende ghegheuen, op dat sy

1. Para. 22 b

3. Reg. 5. a

3. Reg. 3. a.

2. Par. 6. a b

3. Reg. 8. b

4. Reg. 8. a

Hoe een be-
loftennisse op
Salomō, en

op Christū
dient.

Mat. 12.

b. 17.

Ja. 8. g. 56

1. Pet. 1 b 10

Gal. 4. a 4

1.296 door der seluer vernullinghe, diese met
hare ooghen saghe ende wruwendichlick
beuonden, van de toecoefte Messie meer
ende meer teghen alle sware aenuechtrin
ghen verskert ende versterckt mochten
worden. S'welck * wt het Manna, † de
1. Exodi. 16. d
1. Cor. 10. a 3
† Num. 21. c.
Ioa. 3. b. 14.
metalen slanghe, ende vele andere din-
ghen openbaer is. Aldus wert dan in de
se belostenisse, Christus tot David voor-
neemlick beloest: ende *secundario* alleelic,
dat is, eensdeels alleen, ende niet princi-
paelick, Salomon mede begrepen. Welc-
ke als een openlick ende sichtlich teckē
alleen, als dan den gheloouighen is ghe-
weest, dat oock d'ewighe Koninck Chri-
stus, wt Davids saet, in de volheyt des
tijts, sekerlick soude voortcomē ende reg-
neren: ghelijck sy saghen dat Salomon
teghen alle syne vianden regneerde.

Alle woort-
den der be-
loftenisse,
werden wel
in Christo
maer niet
in Salomo
beuonden.

Men sal voortaan werē, dat hoe wel
God in de voorsayde belostenisse Salo-
mon aldus eensdeels gemeynt heeft dat
hy syne woorden nochtans daer in so
wyslick mariget (op datmen syne ooghen
niet eygentlick op Salomon, maer veel
meer op den Messiam sloeghe) dat daer
niet een woort inne zy, d'welck niet claer-
lick in Christo syne plaetse eenichsins cā
hebben, daer nochtans vele woorden
inne zyn, die in Salomōs persoon geen
sins beuonden connen werden. Want
datmen in dese belostenisse van der son-
de

de, ende vā hare vaderlicke straffe leest, fol. 197
 bereeckent het mystery des steruens Christi. 2. Sam. 7. b
 sti om onser sonde wille. 4 Wāt hy heeft hoe de son-
 onse sonden ghedragen, is een sonde en de, Christus
 vloect om ons gheworden, b de straffe in de belofte
 onser vrede is hem op gheleyt. Maer in nisse toege-
 barmherticheyt is hy ghestraf, c want schreue wert
 hy is in de doot niet verlaten, heeft Go. alkom. 8. a. 3
 des gherechticheyt ghenoech ghedaen, 2. Co. 5. d. 21.
 is vanden dooden opghestaen, ende is Leut. 16. e
 in den Hemel geuaren. So werdē ooch Gala. 3. b. 13
 alle syne ledematen hier om der sonde so b Elate. 53. d
 ghenadichlick gestraft, datse van Gods c Ac. 2. d. 24
 barmherticheyt niet berooft, x noch met 13. e. 34. 35.
 der werelt verdoemt werden, † moeten 1. Co. 11. g. 32
 ooch alrijt in het afsteruen des vleesches † Ep. 4. e. 21
 ende des ouden mensches, tot vernien- 22.
 winghe des inwendighen toe nemen. Collo. 3. b. 8
 Hier van is Salomon met Davids na-
 comelinghen een voorbilde gheweest.
 Want also heeft God Davids stamme 4. Reg. 1. e.
 in hare seylen ghestraf, datse nochtans
 tot den tijden Messie onderhouden ge-
 bleuen is. Ende of schoon onse weder-
 parten dese woorden der beloftenisse (so
 hy sondicht) na onse Schriftlicke vercla-
 ringhe, gheensins op Christum, maer als
 leelick op Salomon gheduydet wouden
 hebben: so volchde nochtans daer wt
 niet, dat die ander woorden der belofte-
 nisse niet eyghentlick van Christo sonda-
 verstaen werdē. Want het in der scrifte
 ghe-

Fol. 168 ghemeyn is, dat oock wel in eene senten-
 cy, sommighe woorden van Christo na-
 der letter verstaen, ende d'ander gheen-
 sins verstaen connen werden. Exempel
Oec. 11. a. hier van by Oseam den Propheet, daer
 God spieect, Ick hebbe mynen Soon
 wt Egypten gheroepen, maer als men-
 se nu roepet, so keeren sy siek daer van,
 ende offeren Baalim. Hier wert dat
Mat. 2. c. 15. eerste deel, oock letterlick in Christo, na
 der verclaringhe Mathei veruult, hoe
 wel het figuerlick alleen op hem was ge-
 sproken, maer het ander deel der sen-
 teney van het offeren Baalim, kan gheen-
 sins van hem verstaen werden, dewijl
 Christus van allen schijn der Afgodery
 reyn gheweest is.

Hoe de be- Nu willen wy voorttaen conelick vers-
loftrenisse, claren, dat vele woorden in de voorsay-
niet zy let- de belofstrenisse hare plaetse gheensins in
terlick in Salomon hebben connen. Ten eersten
Salomon dat hier David beloeft wert een saet,
veruult. d'welck als syne daghen souden voorby
2. Sam. 7. b. zijn, ende hy met syne vaderen soude sla-
Par. 17. c. pen, na hem wt syne kinderen, ghelijck
 men in Paral. leest, voortcomen soude.
 Aldus schrijft oock de Propheete Jere-
Je. 23. a. 33. c. mias wel vierhondert iaren daer na,
 dat de tijde noch comen soude, dat de
 Heer, een gherechtighe spuylte David
 verwecken soude, waer in men oock siet,
 dat de woorden der belofstrenisse tot Da-
 uid

oed ghesproken: Ick sal dijn saet na dy Fol. 299
verwecken, niet van eene verweckinge 2. Sam. 7. b
op den stoel des rijck, maer van een op-
weckinge door geboore gesproken zijn,
dewijl oock Salomon voor zijns vaders 3. Reg. 1. 1. g
doot, in den stoel gheseten heeft, ende 1. Par. 23. 8.
in het rijcke benesticht geweest is, waer 28. h. 29. e. f.
ouer oock David God openlick gedack
heeft. Oock is Salomon niet een soon
der kinderen Davids, maer selfst een
soon Davids gheweest, daer nochtans
dat saedt na der belostenisse wt Da-
uids kinderen oft nacomelinghen voort
comen soude. Aenghesien dan dat stuck
der belostenissen, van het verwecken
des **SUDS** Davids, siel niet al-
leenlick strecke na Davids doot, maer
oock na de tijden des Propheten Hie-
remie, in Davids kints kinderen: so
moet dit princepaelste stuck der belos-
tenisse gheensins van Salomon, maer
van Christo Jesu eyghentlick ghespro-
ken zijn, ende erstaen werden, gelijcker-
wijs oock dat te vooren van ons wt die
Prophetische ende Apostolische Schrif-
ten is bewesen. Folio, 289, 290, 291.
292.

Dat oock in de belostenisse en in den
89. Psalm gelesen wert, van een ewich
rijcke, kan gheensins van Salomo ver-
staen werde, wiens rijcke niet lanckdure-
rich is gheweest, heeft oock niet bouen
veertich

Van het ee-
wich rijcke.

Fol. 300 veertich iaren in goeden vrede gestaen,
 3. Re. 4. f. g. maer meerder vrede isser gheweest on-
 3. re. 12. a. ff. der den Richter Aioth, naemlic 80. ia-
 Judi. 3. d. ren. So is doech niet alleenlic Salomons
 rijcke, maer ooch zyn gantsch gheslachte
 ten lesten te niere ghecomen, maer het
 a Luce. 1. rijcke Christi, a is een ewich rijcke, een
 c. 28. 29. rijcke van allen tijden, b dynen throon,
 Daniel. 2. g schrijft Paulus van Christo, is O God
 7. d. g. inder ewicheyt. Wat zyn rijcke c is niet
 b Heb. 1. c. 18 van deser werelt, d want het is het rijcke
 c. Jo. 18. g 36 van deser werelt, d want het is het rijcke
 d Lu. 23. f. 1. der Hemelen. Doech vindtmen in der
 Collo. 1. b. 13 Schuift, dat dit stuc des ewigen rijcs
 2. tim. 4. a. 1. ke Davids zy Christo toegheschreuen.
 e Esaie. 9. b. e Aldus schrijft Esaias van Messia/ Hy
 sal op den stoel Davids en op zyn rijcke
 siten, op dat hy het oprichte, en versterc
 ke met gerichte ende gerechticheyt van
 nu aē en inder ewicheyt. Doech heeft de
 Luc. 1. c. 28, 29 Engel Gods tot Mariam in syne boots-
 schap van Jesu gesproken, God de Heer
 sal hem de throon zijns vaders Davids
 gheuen, ende hy sal regneren ouer het
 huys Jacobs, ende zijns Koninckrijcks
 en sal gheen eynde zyn. Ende als Jesus
 na Jerusalem is ghereyst, so hebben de
 Mar. 11. v. 10 scharen gheroepen, Gepresen zy het Ko-
 ninckrijcke onses Vaders Davids, dat
 daer komt in den naem des Heeren. So
 moet dan dit stuc der belofsternisse van
 het ewich rijcke, niet op Salomons,
 maer op Christus rijcke alleene geduy-
 det

det werden, waer van Salomons rijke fol. 301
alleelick een schaduwe geweest is. Doek
machmen twifelen, of Salomon om sy-
ner afgoden wil een soen Gods zy ghes-
bleuen, dewyl men van syne bekeeringe
niet met allen leest, ymmers is hy gheen
natuerlick, maer alleen een opgenomen
Godes soen gheweest. Het is nu dan
genoechsaemlick bewesen, dat de belof-
tenisse tot David gedaen, voornemelick
ende in alle stucken van Christo, maer
eensdeels alleenlick van Salomo te ver-
staen zy.

Ten tweeden, werpen sommige on- 2. Teghens
der onse wederparten voor, en seggen: werpinghe,
Dewyl de voorszeyde belofstenisse letter- Salomō is
lick van Salomons gheboorte verstaen in zijn ghes-
wert: so machse niet anders dan geeste- boorte een
lick op Christus geboorte geduydet wer- voorbild op
dē. Waerop onse antwoorde is: Ten eer- Christum,
sten, darsē ons verclaren, ende met der
Schrift bewijfen, warse by de geestlicke
gheboorte Christi verstaen. Ten tweede, Of letter
dat haer fondament regel, diese wt haer op letter
eyghen hoost erdicht hebben, valsch en mach gebu-
bedriechlick is: naemlick dat letter op let- det werden.
ter niet geduydet mach werdē, ende dat
daerom, al wat letterlick in Salomon is
gheschiet, gheestelick alleen in Christo
vervult zy.

Want het menichmael in der schryft
wers bevonden, dat de figuer ende het
ghes

Fol. 302, ghesigureerde dinck, beyde letterlick ges-
schie, d'welc een weynich te voren is be-
wesen. Fol 285. In het geschiet oock wel,
dat niet de figuer maer het ghesigureerde

Gene, 22. b c niet Isaac, die een figuer was op het ster-
uen Messie, maer een ram in zijn plaetse
van Abrahā geoffert wart, daer Christus
in synen lijue op den houte is ghestorue.

1. He. 2. d. 24 Daerom moeten in dusdanighe din-
gen, niet verdichte setregelen, op welke
menichmael vele exepcion vallen: maer
de seker verclaringhe der schrift volgen,
ende de figure ende het ghesigureerde
dinck, letterlick of gheestelick verstaen,
na dat ons dat selste in des Heeren
woordt verclaert wert. Ten derden is't

2. Sam. 7. b niet waer, dat de belostenisse letterlick
in Salomons gheboorte vervult zy,
ouermidts de belostenisse, op sodanich
1. Para. 17. c een saedt staet, het welke na Davids
doodt wt syne kinderren verweckt, een
ewich rücke soude besitten. Ten lesten,

so is Salomon eyghentlick niet in syne
gheboorte, maer sonderlick in zijn rücke,
een figuer op Christum geweest. Daer-
om kan dese tweede teghenwerpinghe

3. Teghen- onser wedersprekers gheensins helpen.
werpinghe, Dat nu ten derden onse wederpartē
Hoe Salo- somtijts teghenwerpen, dat Christus
mon Chri- daerom alleenlick zy Davids soon ende
stum afge- bldet heeft, saet ghenaeemt, om dat hy door den letter-
licken

lickē Salomō die Davids soon was, af fol. 303
ghebildet is: heeft gheenē gront in der
schrift, en is in de voorgaende andrwoor
de ghenoechsaelick neder geleyt. Bouen
dien de woordē der belostenisse van het
saedt Davids wt synen lijue, ende alle
wreleggingen der Propheten, Apostelen
ende Euangelisten te voozen verclaert,
lyden veel crachtelicker, dan dat hen
mer sodanighe glose der afbildinghe,
soude connen ghenoech geschien. Want
van weghe der afbildinghe, wert men
niemants saet, sone, noch vrucht der len
denen ghenaeft, anders soude Chris
tus oock een saet, sone ende vrucht des
Paeschlams, der metalen slanghe, des
Gemels brodt, en aller dingen, daerme
de hy afghebildet wert, ghenaeft mogen
werdē, het welck gansch ongheschieft is.

Ten vierden, wert van onse weder-
parten aldus teghengewo:pen, Het ee-
wich rijcke Davids is gheestelick, daer
om moet oock zyn saet Christus; een gee-
stelick saet zyn. Maer hier op begere ick:
Ten eersten, daise ons schriftelick vercla-
ren, waise by dat geestelick Davids saet
verstaen. Ten tweeden, daise oock bewij-
sen, dat David en de Prophetische kere-
ke sodanich een gheestelick verstant als
sy dichten, van Christus menschwerdin-
ghe ghehadt hebben, want wy geen an-
der verstant van de belostenisse moghen
hebben

4 tegenwoer
pinge, Das
uids rijck is
gheestelick,
daerō moet
oock zyn
saet, Chris
tus, gheeste
lick zyn.

Sol. 304 hebben, danse alsdan te voeren ghehade hebben.

Ten derde, is't een valsche ende van menschen tegen de Schrift erdichte glose te segghen, gelijk Menno hier doet. Het een kan niet gheestelick, ende het ander letterlick verstaet werde. Want men een yegelick dinc na des Schrijfts aenwijsinghe, gheestelick oft letterlick verstaen moet, gelijk dat te voore verclaert is. Hoe wel dan het rijcke Christi hier na

Hoe Christus, na den vleesche en letterlick bā Davids saet 37.

de Schrift, gheestelick verstaen wert: so machmen nochtans daerom, syne gheboorte van Davids sate ende nacomesinghen, niet op ghelijcker wijze geestelick nemen, dewijl in de Schrift dat nersghens gheleert wert, maer ter contrarie wert Christus daerin, na de gemeyne maniere van spreken slechtelick, en verhaluen letterlick ghenamt, a wt den sate Davids, b een saet Davids wt synen lijne, c een blomme wt de wortelen Jesse, d ende een spruyte Davids. Ende d'Evangelist Mattheus naemt niet alleelick Christum een soō Davids, maer bewijst het oock terstot daerna met een geslacht register, welcke sonder twijfel niet gheestelick, maer vleeschelick ende letterlick is. Daerom moet oock de soon Davids, Christus zyn namerlick soon zyn. Want een gheestelick soon ende saet gheen namerlicken gheslacht register kan ontfangen

a Jo. 7. f. 42
2. tim. 2. b. 8.
b 2. Sa. 7. b
c Esai. 11. a
d Jer. 23. a
33. c.
e matt. 1. a. 1.
2. ec.

ghen. Woorder hebben de twee getrou- fol. 305.
 we tuygen Iesu Christi Petrus en Pau-
 lus dit stuck der beloftenisse, duydelick
 na den vleesche, dat is, letterlick vā Chri-
 sto verstaē. Want aldus schrijft Paulus, Dat woord-
 dat Christus ghe worden is wt den sade deken na dē
 Davids, Na den vleesche. Ende Petrus vleesche.
 d' Apostel in syne Predicacie te Jerusa- Rom. 1. a. 3.
 lem spreekt van David aldus, Gewijl Act. 2. e. 30.
 hy een Propheet was, ende wiste dat hē
 God ghesworen hadde met eenen eede,
 dat wt de vrucht syner lendenen, so veel Psalm, 132.
 het vleesche aengaet, Christus opstaen
 soude. Nu dat woordēken, na den vlee-
 sche; is hier so veel te segghen, als vlee-
 schelick, letterlick ende warachtelick, so
 veel het des vleeschs oorspröck aengaet.
 Aldus naemt Paulus de Joden zyn Rom. 9. a. 3.
 gheslachtgenooten ende bloet vrienden,
 Na den vleesche, want hy na den ghe-
 looue van hen verscheyden, eens vlee-
 sches nochtans met hen was.

Daer dan d' Apostelē in den hādel der
 menscheyt Christi sette, Na den vleesche:
 dat is, vleeschelick en letterlic: Hoe der-
 nen onse wederparten daer in de plaetse
 gansch ter contrarie inbriengen, Na den
 Gheeste, ende gheestelick? So is't dan
 elær, dat dit stuck der beloftenisse, van 2. Sam. 7. 6
 is aet, dat wt Davids lichame, en syne 1. Para. 17. 6
 kinderen opghewect soude werden, niet
 gheestelick, maer na den vleesche, en also

fol. 206 letterlick van Christus gheboorte ghenomen, ende verstaen moet werden. Hoe wel hier het rijcke gheestelick ghenomen wert. Ende segghen, dat in de voorseyde belostenisse twee sonderlicke stucken zijn aen te mercken: naemlick Davids saet te syne, ende een ewich rijcke te hebben, welke twee stucken, na aenwijssinge der Schrift, verscheydelic in Christo veruult werdē: Een saet Davids te syne, na der letter, lichamelick: ende een ewich rijcke te hebben, gheestelick, ghelijckerwijs te voeren al dit bewesen is. Daerom heeft Menno in dit stuck seer schendelick teghen de Schrift gepronunciert, in synē boeck aldus schrijuende: Also veel als Christus van Davids wtwendich letterlick rijcke ende stoel ghehadt heeft, algeelijcke veel heeft hy zijns oorsproncks haluen oock van synen natuerlickē vleesche en sate gehat. Want hy soude eerst moeten bewijsen, datmen het een so wel als het ander gheestelick verstaen moet, en onse voorberoerde schriftlicke teghen reden (so hy conde) bescheydelick wt der Heyligher Schrift nederleggen eer hy dat so stoutelick pronuncierde.

Hoe Christus gheen onernatuerlick soō Davids is, Nu is't oock met eenen bewesen, dat die gloose van Menno ende zijns gheelijcken verdicht, dat naemlick Christus een overnatuerlick Davids soon is, gheensins bestaen kan, so hy ymmers by.

by eenen ouernatuerlicken soon, sodaen fol. 307°
 een verstaet, die zyns vleeschs oorspröck
 en ghemeynschap niet van David heeft
 ontfanghen. Want dit nergkens in der
 Schrift wert gelesen, strijdet oock tegen
 de woorden der belofrenisse, en tegen de
 verclaringe der Propheete, Euangelisten
 ende Apostele. Dewyl dan Christus op
 sodane eene wijze Davids soon is, *a* die
 wt synen lijue ende nacomelingen voort
 ghecomen is, *b* die een gheslachtregi-
 ster heeft, *c* ende na den vleesche wt
 Davids sade is gheworden, *d* ende wt
 de vrucht syner lendenen, so is't on-
 vleesch aengaet, opghestaen: so is't on-
 wedersprekelicck claer: dat Christus ghe-
 ouernatuerlick, na den gheest, maer een
 natuerlick Davids soon zy, na den vlee-
 sche. Wy bekennen wel in den handel
 der menschwerdinghe Christi wat ouer-
 natuerlicks, dat hy naemlicck sonder toes-
 doen des mans door fracht des Heyli-
 ghen Gheestes, een reyn heylich mensch
 van eener maget is geworden: maer seg-
 ghen, dat daer door de gemeynschap der
 vleeschelicker substantie van David niet
 zy wighesloten. Welcke vleeschelicke
 substantie wy alleenelicck, met dese
 woordkens, Natuerlick, Vleeschelick,
 Letterlick, in desen handel te kennen ge-
 nen: ende niet eenighe quade affecten of
 gheneghentheden, stellende dese wor-

a 1. Sa. 7. b

1. Para. 17. e

b mat. 1. a. 2

Luce. 3. g. 31

c Rom. 1. a. 3

d Psalm. 132.

d Act. 2. e. 30

Wat ouerna

tuerlicx

in Christus

menschwer

dinghe.

mat. 1. c. 18.

d. 20.

Luc. 1. d. 30. 31

Fol. 308. woorden, teghen gheestelike substancie
des vleesches wt Gode: ende niet tegen
eenighe gheestelike affecten ende eyge-
schappen.

5. tegenrede Christus is
Dauids soen om dat hy
hem is gheschoncken.
Sommighe onder onse wederparten
willen, dat Christus zy Dauids soen ge-
nemt, om dat hy Dauid is beloest, ende
gheschoncken. Maer Christus is niet als
leen Dauid, maer oock alle ghelouigen
wt genade beloest en geschoncken: Sal
hy oock daerom haer soen ende saet ghe-
naemt werden: Sie te vooren fol. 283.

6. tegenrede Christus is
in Dauids
gheslachte
erschenen.
Ten seften gheuen sommighe voort,
Dat Christus daerom alleen zy Dauids
saet ende sone, om dat hy in zyn gheslach-
te is erschenen: sonder nochtans enige
ghemeynschap des vleesches met hem te
hebben. Maer dat woordelike (saet) in de
handel der menschlicker generacie wert
nemmermeer voor een gheslachte ghe-
nomen, of het beteeckent daer beneuens-
de ghemeynschap des wesens met hem
wt wiens sade, of gheslachte men ghe-
naemt wert. Daerom kan men oock hier
dat woordelike, Saet of gheslachte, niet
anders nemen noch verstaen, in sonder-
heyt na dat Christus oock a Dauids

a Jere. 23. a.

b Psal. 132.

c Mat. 1. a. 1

d Act. 2. e. 30

Rom. 1. a. 1.

spuyte, b ende een vrucht syner lende-
nen ghenaemt, c en door een gheslachte
register zyn sone te syne bewesen wert.
d Oock tuyghen d' Apostelen, dat Chri-
stus wt den sade Dauids geworden, en
wt

wt de vrucht der lendenen Davids op: Fol. 309.
gestaen zy: Na den vleesche. Welcke leste Maede vles
woordekens, daer te vergeefs soude zijn sehe.
toegedaen, so Christus van Davids sub-
stancie niet mer allen ontfangen hadde.
Want Christus soude anders, niet alleē
na den vleesche, maer oock na der God-
heyt wt den sade Davids zy geworden,
opghestaen, ontfanghen, ghedragghen en
ghebooren, dewijl Menno leert, dat het
Godlick saet eerst in Maria zy de soon
Gods gheworden. Waer wt soude vols-
ghen dat Christus Davids soon, niet als
leen na de menscheyt, maer oock na de
Godheyt soude moghen genaemt wer-
den, ende aldus soude de Schrift te ver-
geefs setten, dat Christus Davids soon
ware, na den vleesche. So wert oock de
gheslachtenoeminghe van dien alleenlick
ghenomen, wt wiens oorspronck men is
gecomen. Hoe soude dan Christus zijns
geslaches haluen gerekent werden, Da-
uids soō te syne, so hy zijns vleeschs oor-
spronck niet van David, maer van God-
den Hemelsche Vader hadde ontfangē,
ghelijck dit Menno dars voorghewen.

Voorder segghen sommighe, dat dese 7. Teghen-
David, niet de letterlicke, maer de ghee-
werpinghe,
stelicke David, naemlick God de hemel-
Den ghee-
sche Vader geweest zy, wiens saet ende stelicke Da-
uid, is de be-
soon Christus zijn soude. Maer dese lofte ghea-
droom, doos welcken God oock hē selne-
schien,

Fol. 310. wat soude beloest hebben, wert claerlic
 nedergeleyt, niet alleen door de woordē
 der belostenisse, a waerin van **Dauids**
 steruen ende zjns kints kinderen gespro-
 ken wert: maer oock in het gantsche **Las-**
 pittel b in welckē **Dauid** **God** voor sulc-
 ke belostenisse dancker: oock door de **Pro-**
 pheten ende **Apostelen**, die de belosten-
 nisse van den letterlickē **Dauid** verclaert
 hebben. e Want sy spreken van dien
Dauid, wiens vader was **Jesse**, d ende
 die een gheslachregister ghehadt heeft,
 e oock seyt d' **Apostel Petrus**, dat die **Pa-**
 triarche **Dauid** die daer ghestouwen en-
 de begrauen was, ende wiens graf
 daer noch by hen was, zy de ghene die
 de belostenisse heeft ontfanghen. Dese
 begrauen **Patriarche** kan doch **God** de
Hemelsche Vader niet gheweest zjn.
 Het is oock al te slecht, dat sommighe
 onder **Mennons volck**, hier by **Patriar-**
 che verstaen, een eerdische **Vader**, waer
 wt se voort besluyten, datter oock een gee-
 stelick **Dauid** zy, naemlic **God**, wiens
 soon **Christus** na des vleesches oorsprōck
 zjn soude. Maer dat woordēken **Patriar-**
 che, d'welckmen eertzvader pleecht ouer
 te setten, heeft synen naem niet van der
 eerde, maer van der hocheyt, en beteect
 kent so veel, als oppervader, gelijck als
 oock dese woordēkens eertzengel, eertz-
 bischop, eertzhertooch, niet een eerdische
 sub

Aan dat
 woordēken,
 Patriarche.

2 Sam 7 b
 1 Para 17 c
 2 Sa 7 c
 Psalm 132
 1 Esai 11 a
 Act 13 d 23
 Rom 15 c 12
 Ruth 4 d
 1 Mat 1 a 6
 Luc 3 g 31
 1 Act 2 e 30

substantie, maer een opperheerlicheyt Fol. 311.
beduyden, aldus wert Christus van Pe- 1. Petr. 5. a. 3
tro eē eertzheerder, dat is opperheerder
ghenaemt. Hier van soude ick niet een
woord willen schrijven, so niet sulcke on-
gerijmde droomen, sommighe onder on-
se wederpartē in druck wtgegeuē, en my
in't iaer. 1556. opēlick in een bespreck te-
gēgeworpē haddē, waer door oock de sim-
pelē sicc menichmael nochlarē bedriegē.

Ten achsten werpē ons de wederpar 8 tegenwer
ten tegē: dat Christus om dat hy eē heere pinghe Hoe
Dauids is, zyn natuerlick soon niet zyn Christus
kan. * Wāt seggē sy, doē de Pharisee van Dauids soō
Christo genaecht, wiens soon dat Chri- en heere 19.
stus ware, voor een antwoorde gauen, * matt. 22. d.
Dauids: so heeft Christus tot hen geseit, 40. 41. 42
Hoe noemt hem dan David in gheeste, mar. 12. d 35
Heer. Daer hy seyt, de Heer heeft geseyt Lu. 20. g. 40
tot mynē heere, sit te myner rechter hāt, Psalm. 110
tot dat ick dyne vyandē stelle tot een voet
banck dyner voerē. So hem David dan Antwoorde
een heere noemt, hoe is hy dan zyn soō? Van die
Maer door dese vrage en andrwoorde, plaetje mat.
heeft sicc Christus niet verloochent een 22. Hoe chrt
Dauids soon te syne (* waer voor hem stus eē heer
de gansche schrift bekent) maer heeft dē ende soon
Phariseen daer door alleēlick willē be- Dauids 37.
wissen, datse van de persō Messie gheē Watt. 1. a. 1
oprecht verstat haddē, so lange sy hē niet 2. c. 27. 15. c
grooter, als voor eē Dauids soō, en niet 2. 20. d. 30 36
oock * na den gront der Prophetischer 21. b. 15
mar. 10 g 47.
48

Fol. 301² Schrift, voor een heere Davids, ende als
 Luc. 18. g. 38⁸ so voor een Jehoua ende stercken God
 bekenden. Het is oock al te slecht ende
 kindisch, datmē wt sodanighe eene vrae
 ghe ter stont besluynen wilt, een versakin
 ghe des dincx, daer van de vraaghe voors
 ghestelt wert, in sonderheyt so dat dincx
 anders oueruloedichlick in der Schrift
 betuycht ende bewesen is. Want op sulc
 ker wijze mochtmen oock besluynen, dat
 Christus noch goet noch God ware, de
 mat. 19. c. 16.¹⁷ wyl hy oock den Jonghelinck op sulcke
 eene wijze vraeghde, Hoe uaemstu my
 mar. 10. c. 17¹⁸ goet? Niemand is goet, dan een, naem
 lick God. Daerom machmen wt die vra
 ghe, Hoe Christus Davids soon is, niet
 meer besluynē, dan dat daer door de ghe
 stuckte kennisse Messie gestraft wert: dat
 men naelick hem hieldē voor geen God,
 maer alleenlick voor een mensch, als de
 Joden deden, die het getuyghenisse der
 Matt. 26. f. 62, 63, 64. Godheyt Christi geensins konden ljdē,
 Jo. 5. c. 17, 18¹⁸ noch dragen. Hoe wel dan Christus een
 heer Davids is door syne Godheyt ende
 heerlick ampt, in welck hy Doodt, Duy
 uel ende Helle heeft ouerwonnē, so blijft
 hy dan noch alrijt a een vrucht der lende
 nen Davids, na den vleesche, ende also
 een natuerlick sod, b dewyl hy van hē na
 den vleesche is geworden. c Aldus heeft
 Hieremias volcomelick van Christo ghe
 leert, dat hy een spruyte Davids, en onse
 Jehoua

Jehoua zijn soude. d Ende Esaias seyt, fol. 313.
dat Christus hoe wel een lint, met melck d. Esa. 7. d. 6
ende honich opgheuoet, dan noch onse 9. b.
Emanuel, ende een sterck God zijn soude.
Aldus heeft oock Elizabeth met den
heylighen Gheest vervult, f Christum e. Luc. 1. d. 37
voor haren Heere, g ende een vrucht des f. Luc. 1. d. 39
lichaems Marie bekent. g Luc. 1. d. 38

Dat Menno voordr inwerpt, hoe 9. tegewer
Christus gheen natuerlick Davids soon pinghe,
gheweest zy, dewyl hy niet wt Joseph Christus is
die tot der generacy saet hadde, maer va niet van Jo
Maria die gheen saet hadde, is ghebo- seph, maer
ren: ende also zijn vleesch van Gode den ban Maria
Vader heeft ontfangē, dewyl daer geen ghebozen.
mensche kindt sonder vader ghebozen
wert: staet al ghegrondeert op dien vals
schen gront, dat de vrouwen sadeloos
zijn. Daer teghen sie Arti. 5. 12. ende 13.
Het is oock menichmael te voorē bewes
sen, hoe het Gode beliest heeft, dat de sa
lichmaker Christus, bouen den ghemeys
nen loop der natuer, sonder toedoen des
mans, vā eener maeght, door cracht des
heylighen Gheestes, mensch werdē sou
de. Wie can hem vragen, waerō doerstu
also: Dat oock Menno hier seyt, Maria
de moeder Christi is maeght ghenaeamt,
om datse een Godlick, en niet een mēsch
lick saet heeft ontfangen: is zijn voor ghe
uen, ende gheene Schrift.

10. Tegere
de, vā de gen
sachregist
ters.

Noch werpt Menno voort, de ghe-
flacht

Fol. 314 slachregister Matthei ende Luce: ende
seyt in den gront aldus: Dewijl Lucas
in den gantschen register niet een mael
beroert Mariam, ende Mattheus de ge-
slachten brēght op Joseph, ende niet op
Mariam: ende mē oock niet bewijssen kā,
dat Maria wt den gheslachte Juda en-
de Davids gheweest is. Dewijl oock Lu-
cas seit, datse was eē nichtre Elizabeths:
so moeten Christus voor een geestlick,
ende niet voor eē natuerlick Davids soō
houden.

Hier op willen wy in alle soberheyt
sonder eenighe curiensheyt antwoordē,
ouermits dat ons d' Apostel Paulus net-
stelick vermaent, dat mē sich der geslachte-
ten redē, dewijlse onnut en ydel zān, ont-
staen sal. Dat mē oock gheē acht hebben
sal op die onredelicke geslachtreden, die
meer beuragēs, dan geestlicke stichtinge
die door dē gelooue is, medebrengē. En
wāneer onse wederpartē op de geslachte-
registers veel drenghē, om andere clare
schuiftē daer door te verduysterē: so geue
sy daer mede na de voorszeyde leere Pau-
li te kennen, datse op de Bodlicke sticht-
inghe in dit stuck ymmers weynich
registers achten.

So is dā onse antwoorde dese: dat de
de mans, en wijl het by dē Hebreen alrijt gebruyckes
niet door de licke geweest is, dat mē de geslachte door
vrouwe be- de mās, en niet door de vrouwe verhaelt
beichzeuen, ende

en beschreuen heeft, dat het oock gheen fol. 315
wonder is, dat noch Matheus, noch Lu-
cas van het geslachte Marie, in de ghes-
lachte registers ghesproken hebben. Hoe
wel nochtans daer vele schrijverstandis-
ge schrijuers zijn, die met vele crachtige
reden bewijzen, dat het gheslachte Ma- Luc. 3. f. 23.
rie door Lucas van Nathan af, ghelijck
het gheslachte Josephs door Matheus
van Salomon af zy beschreuen. En seg-
ghen, dat daerom d'eerste namen by Lu-
cas, met de leste by Matheus niet ouer
een comen. Oock dat Joseph, niet de na-
tuerlicke soon Eli, maer alleelick de swa-
gher of schoon soon, ende eens gheslach-
tes met hem gheweest zy: ende dat daer
om Joseph, de geachte vader Christi; Luc. 3. f. 23
oock niet de Soon Eli met wtghedruete
woorden, maer alleelick dat hy was Eli,
van Luca ghe-naemt werdt. Waer op sy
dan swagher, of gheslachtghenoot ver-
staen: als wāneer Lucas in dē selfste re- Luc. 3. g. 38
gister vā Adā spreekt, dz hy was Godes,
sommighe daerop verstaen, Godes soō:
sommighe, Godes creature: dat ick noch
swijghe, hoe sommighe die woorden vā
E B R J S T O, dat hy beghan by Luc. 3. f. 23.
derrich iaer oudt te syne, die daer was,
alsoomen meynde een Soon Josephs,
die daer was Eli: also verstaen, dat
E B R J S T V S niet Josephs, maer
Eli soon geweest zy, dewijl Eli de vader
was

Fol. 316. was Marie, ende also de groote vader
Christi na dē vleesche. Maer of nu schoō
dit also niet ware, so machmē nochrans
daerom noch niet loochenen, dat Chris-
tus zy wt de substancy Marie. Want
dewyl Christus wt die geslachten, welcke
Mattheus ende Lucas verhalen, oors-
spronckelick na den vleesche zijn moet,
(want anders de gheslachtregisters sons-
der kracht ende te vergheefs verhaelt ge-
weest zijn souden) ende d' Euangelisten
bewijfen, dat Christus van Joseph, den
lesten man in't register, niet is: so volght
nootwendichlick daer wt, dat Christus
zy van de toe vertronde Josephs huys-
vrouw, Maria: gelijk oock Mattheus
wordenckelick dat verclaert, segghender
Van welcker, te weten, Maria, ghegene-
reert is Jesus. Lucas die noemt Joseph
den gheachteden vader Christi, ende ver-
claert in zijn eerste ende tweede capitel
met vele woorden, dat Christus van de
mzghet Maria na den vleesch hercom-
stich gheweest is, so dat gheen wonder
is, dat hy Mariam in den gheslachtregi-
ster achterna met name niet aenroert.
Voorder so eyndeghet en beslyt Mat-
theus synen register veel meer op Ma-
riam, dan op Joseph. Want dewyl hy
voor sich ghenomen hadde, te bewijfen,
dat Christus ware Abrahams ende Sa-
uids soō, so bewijst hy dat in het slot des
registers.

Mat. 1. 18. 2.
Luc. 3. f. 24

Mat. 1. 2. 16

registers, segghende, dat Christus zy gener
Fol. 317
generereert van Maria. Daerom heeft hy
oock het leste part der vierthien geslachte
ten, niet op Joseph, maer op Chusiū ges
bracht, daerin Joseph ende Mariam bes
luitende. Want (seyt hy) van der Baby
lonisscher overuoeringhe tot op Christiū,
zijn veertshien gheslachten.

Oock is't by den Hebreē sodanich
een ghebruyck gheweest, de gheslachten
aengaende, datmen wt des mans ghe
slachte, van der vrouwe gheslachte heeft
gheoordeelt. Want het Godes beuel en
de ordinancy was, dat een yeghelick een
vrouwe wt synen geslachte name, op dat
de erfgoederen der gheslachten niet ver
menghet wordē. Welcke ordinancy son
der twiifel Joseph, dewyl hy een recht
ueerdich man was, neerstelick heeft na
ghevolcht. En als in de gemeyne schat
tinghe een yeghelick in zijn eyghen stadt
heeft moete op reysen, so is oock Maria
van Joseph in een stadt Juda, naemlic,
Bethleem ghereyst. Oock is het geslach
te Marie ten tijden der Apostelen so be
kent gheweest, dat Paulus tot den He
breē gheschreuen heeft, openbaer te sy
ne, dat onse Heere van Juda zy wighes
sproten. Hadde Maria wt Juda niet ge
weest (dewyl Christus niet wt Joseph,
maer van Maria alleen ghegenerereert
was) hoe soude d'Apostel dat so vastelic
wighes

Mat. 1. c. 17.

Wt het ghe
slachte der
mannē, kent
men het ghe
slachte der
vrouwe by
de Hebreē.

Num. 26. c.

Mat. 1. c. 19.

Luc. 2. a. 3. 4

Heb. 7. c. 14.

Fol. 318 wtgheſproken, ende den viandē der ſere
ke Chriſti aldus tot ſynen tijde, de mont
open ghedaen hebben:

Hoe Maria
Elizabeths
nichte is.
Luc. 1. d. 32.
1 Luc. 1. a. 1.
2. Para. 22. d
Exod. 6. d.
1. Par. 2. b.
Mat. 1. a. 4.
Hier wert teghengeworpen, * hoe
Maria gheweest zy de nichte van Eliza-
beth, † die daer was van de dochteren
Aarons. Maer hier ſalmen wederom
waernemen, hoe het gheſlachte Leui wel
ſomwijlen vrouwen ghenomen heeft wt
het gheſlachte Juda. Waer door de wet
Numeri 36. tot dien eynde ingheſet, dat
de erſgoederen niet ſouden vermenghet
worden, niet wart ghebroken, dewyl het
gheſlachte Leui gheen erſgoederen had
de. Aldus heeft de hooghe Prieſter Je-
hoiadas getrouwt Joſaba de dochter des
Koninckx Joran. Ende Aaron heeft ge-
trouwt Elizabetha, een dochter Aminadab,
ende de ſuſter Naaſſon: welcke wt dē ge-
ſlachte Juda waren. So dan yemant on-
der Elizabeths ouden, een vrouwe te
vooren ghenomen heeft, wt het gheſlach-
te Juda in het huysghesin Marie, ſo is
Elizabeth van vaders weghe, een vā de
dochterē Aarons, ende vā des moeders
weghe, van Juda ende Maria haer nich-
te ghebleuen. So dat beide deſe ſincken,
dat Maria een nichte Elizabeths, ende
wt den gheſlachte Juda geweest zy, wel
na der ſchrift beſtaē: inſonderheyt na dat
d'Apoteſtel ſchriſt openbaer te ſyne, dat de
Heer wt Juda zy op ghereſen. Vro dat
Maria

Maria oock wt den huysē Davids ghezol. 219
 weest zy, kanmen daer wt mercken, datse Maria is
 gheene swaricheyt hier van by den En- wt dē huysē
 ghel ghemaect heeft. Anders, de wilsē Davids,
 wel wisse, dat Christus wt den sādē Da-
 uids moeste voortcomē, ende hoorde dat
 se sonder mans toedoen bevrucht soude
 werden: haddese van den Enghel oock
 wel aldus gheuraecht, Hoe sal Godes
 belostenisse vā Messia, wt Davids saet,
 nu in my vervult werden, ende David Luc. 1. c. 28
 deses kindes vader zyn (na dñj seggen)
 aenghesien ick niet wt Davids saet ben,
 ende mñj kint vā Joseph niet sal comē?
 Dewyl dan Maria den Enghel wel vā
 andere dinghen gheuraecht, maer hier
 van stil gheswēgen heeft: dat bewijst ge-
 noech, datse wt Davids stāme geweest
 is. Oock dewyl Christus a van Maria,
 ende niet van Joseph ghegenereert is: a. mat. 1. c. 16
 ende Christus na Godes belostenisse, b. Jere. 23. a
 33. c.
 een spruyte ende c saet Davids, wt syne c. 2. Sā. 7. b.
 kinderen, d een vrucht syner lendenē, en 1. Para. 17. c
 de een e bloeme wt de wortelē Jesse zyn d. Psal. 132
 moeste: so moet Maria eē Davids doch- Act. 2. c. 30
 ter zyn, of God heeft in zñj belostenisse e. Esa. 11. a
 gheseylt, alle belostenissen zyn in Christo 2. Cor. 1. d 20
 Jesu niet Ja en Amē, en Jesus sal aldus
 de ware Messias n3 zyn. Ooc sullē ons
 d' Apost. en Enā. bedrogē hebbē, die daer
 duydelic leerē, dat Christus zy eē soō Da-
 uids, wt syne sādē na den vleeſſche ghez- Mat. a. 1.
 worden,

Fol. 320
Rom. 1. a. 3
Mt. 3. l. 30.

Luc. 1. c. 28.
Mat. 1. a. 1.
c. 16.

Mat. 21. a. 9.
b. 15. 16.
Luc. 18. g.
38. 42.

worden, ende opghestaen tot de vrucht
syner lendenen. Ja so Maria tot een an
der dan tot Davids gheslachte geweest
ware: hoe soude d' Enghel, David een
vader Christi ghenaemt hebben? dewijl
hy wel wiste, dat het kint vā Joseph niet
zijn soude. Hoe soude oock d' Euangelist
Marthens, den tijtel zijns Euangelios,
dat naemlick Christus zy Davids soon,
door den navolghenden register hebben
bewesen, dewijl hy synen register niet in
Joseph, maer in Maria cyndeghet. Ja
Christus conde gheen Davids soon met
der waerheyt geweest zijn: ende mē sou
de hē met eene valsche bekentenisse, voor
een Davids soon aengheroepen hebbe.
Ende so het huys Marien tijden der
Apostelē by de gantsche werelt niet opē
baer geweest ware, so hadden de weders
sprekersche Jodē, die wel wistē dat Chri
stus Davids soon zijn moeste, dit Argu
ment teghen den Apostelē, die bewesen
Jesum Messiam te syne, alrijt sterckelic,
so wel als nu, ghedreenen. Ende die ter
Apostelen tijde eenichsins van het huys
Marie hadde ghetwijfelt, die konde als
dan lichtelick de waerheyt daer van bes
uinden by de Joden, die in het waerne
men der gheslachten seer scrupleus en
de supersticius waren. Claer is 't dan,
dat Maria tot de stamme Juda en Da
uids geweest zy: niet door een ongewis
vermoen

vermoeden, ghelijck als wel een halsterc Fol. 321.

te Jode mochte voorgheuen: maer door vele schriftelicke reden, daer mede sijn alle Christen lichtelick late genoegē. Maer so yemāt noch twistlustich in die oneynlicke ghesachregisters reghen den raet des heylighen gheestes wilt woelen ende werken, so hebben wy sulckerley gheuoenheyt niet, noch oock die ghemeynre Godes.

1. Cl. 1. 8 4

1. cor. 11 c 19

Maer op dat Meno in dit stuck niet schene gantschlick te Judaizeren, so ver- dacht hy dese nieuwe glose, dat het ghe- noech zy tot veruullinghe der belostenisse vā Davids saet, dat Maria eenen mā wden gheslachte Davids vertrouwt ge- weest zy. Waerop wy segghen: dat Meno wt gheene schriften bewijzen kan, dat de bant des eestandes so krachtich zy, dat des bruydes sint in't geslachte des bruydegoms gherekent wert, daerse van den bruydegom noch onbekent is. So houdē oock de belostenissen niet in, dat Christus eē saet, brucht te Davids zyn soude: om dz hy vā eener sadeloose vrouwe (als Meno wilt) soude werden gedragē en geboren, die alleenlick een man wt Davids gheslachte ondertrout ware. Maer de woorden der Schrift zyn clær, a dat het saet wt den lijue Davids en wt syne kin- deren voortcomen soude, b dat Christus zy een bloeme wt de wortelen Jesse, c eē

11. tegenrede

Christus is

Davids soē

om dat hy

geborē is vā

Maria, die

eenē mā van

Davids

huyse toe

trout was

a 2. Sa. 7 b

1. Par. c. 17.

b. Cl. 11 a.

V spruyte

Fol. 322
c. Jere. 23 a
33. c
d. Psal. 132
Act. 2 e. 30
e. Rom. 1. a 3

12. tegenwer-
pinge, Sact
is alleēlichē
geslachte.

a Mat. 1. a
b. Psal. 132
c. Esa. 11 a
d. Jere. 23. a
33. c.

2. Sam. 7 b.
1. Par. 17 c
Rom. 1. a 3

Maan dat
woorddeken,
Ma dē vlee
liche.

13. tegenrede
de inconue-
nienten,

spruyte Davids, d' wt de vrucht der lens
denen Davids na den vleesche, ende wt
synen sade na den vleesche ghe worden.
Somwijlen bekent Menno wel sel-
ue, dat Maria zy wt den gheslachte Ju-
da, ende wt den huysse Davids, en noēt
haer een dochter Davids: maer seyt, dat
onse leere daer door noch niet geholpen
wert, dewijl dat saet, hier het gheslachte
betreckent. Maer de Schrift bruyet hier
noch meer andere woorddeken: als a so-
ne, b vrucht der lendenen, c bloeme ende
d spruyte. Voor der, so wert hier dat woor-
deken saet, niet eyghenlick voor een ghe-
slachte, maer voor eē fint wt Davids saet
ende geslachte genomen. Want in de be-
loftenisse wert duydelick van een saet ge-
sproken, d' welck wt Davids lijue en syne
finderē soude voortcomē. En na dit Me-
nons voorgueen, soude de sone Gods te
vergheefs van Paulo genaēt werde, wt
den sade Davids te syne na dē vleesche:
dewijl dat de gansche Christus, so wel
na syne Godheyt als na die menscheyt,
op sulcke eene wijze wt Davids saedt en
geslachte soude ghebornen zyn. Doc wert
niemant van yemants geslachte genaēt,
dan die eens vleesches met de gheslachte
ghenoeten is.

Dat Menno oock in werpt, dat Chris-
tus om der inconuenienten wille gheen
natuerlick Davids soon zyn kan: ooc dat
het

het woort niet soude vleesch zijn gewor-
den: is synen ghemeynen wylucht, wā
neer hem alle syne andere wyluchtē zijn
benomē. Naer onse antwoordē op de in-
cōueniētē sie Art. 9. &c. hoe het woort zy
vleesch geworden, sie achterna Arti. 19.

Ende aengesien Menno op het eyn-
de deses Artikels Christum noemt, den
niewen Melchisedech, diēs vader, moe-
der, ende gheslachte, na rechten gronde
der Schrift voor de gantsche werelt on-
bekent zijn: so moetē wy dese plaetse wat
breeder verklaren, in sondheyt na datse vā
velē onder onse wederpartē op verschey
de maniere seer onuerstādelick misbruyct
wert, als ofmē geē geslachregister Chri-
sti na dē vleesche cōde vindē &c. De woor-
den Pauli van Melchisedech zijn deser:

Welckē oock Abraham de thiēde vā ab-
les deelde, en wert eerstelic wtgeleyt,
Eē Koninc der gerechtichz. En daer
na is hy ooc eē Koninc Salē, dat is,
een Koninc des vredes, vaderloos,
moederloos, gheslachteeloos, en heeft
noch begin der dagē, noch eynde des
leuens, en is verglekē dē sone Gods,
ende blijft Priester in eewicheyt.

Hier kā ny Menno niet seggē, darmē alle
dese woordē slechtelick na de letter van
den gantschen Christus verstaen moet,

Want God is zyn vader, & oock zyn
Abraham, ende David zyn vaders,

14. tegērede,
Christus is
vaderloos

Heb. 7 a. 2. 3

a. mat. 3. v. 17
b. Mat. 1. a. 2

Fol. 324. d'ewijl hy haerder soon is. c De Schrift
 e mat. 2 b 11 bekent oock Mariam syne moeder, d'ena
 c 13. 14 de hem haer soon te syne. e Ende Mar-
 d 20. 21 theus in't beghin sel zijns Euangelions
 Lu. 2 c 33-34 schrijuende, Dit is het boeck des geslach-
 f 42 tes Jesu Christi, heeft daer door Christo
 g 47. 50 een gheslachte toe ghekent: d'welck hy
 Jo. 2 a 1, 3, 5. daer ordenlick verhaelt. f Oock d'ewijl
 19 e 25. 26 Christus eerst in de volheyte des tijts van
 Act. 1 c 14 eener vrouwe is gheworden, so heeft hy
 d Luc. 1 a 7 na den vleesche, een beghin der daghe.
 e Mat. 1 a 1 f Gal. 4 a 4 g Jo. 1 b 14 g Want het Woort is vleesch geworden.
 Saerom moeten dese woorden des
 Apostels Pauli niet na de letter slechtes-
 lic, maer alleene op eene sekere wijze vā
 Christo dnyden: ghelijck mense oock van
 Melchisedeck selue, niet so slechtelick na
 de letter verstaen mach. Want hy sonder
 twijfel vader, moeder, gheslachte, en be-
 ghin der daghen, ende eynde des leuens
 ghehadt heeft. Maer hy is daerom alleē
 lic also ghenaemt sonder vader, moeder
 ec. om dat de Schrift al dit van hem ners-
 ghens verclaert noch bewijst, dat hy zyn
 Priesterschap van zyn ouders ontfangē
 ende op syne kinderen na ghelatē heeft,
 Heb. 7. a 6 d'welckmē in Arons Priesterschap wel
 beuint. Hier toe dient, dat Paulus ach-
 terna seyt, dat Melchisedeck onder de Pa-
 triarchen na den gheslachte niet ghere-
 tent wert. Ghelijckerwijs dan hier Mel-
 chisedeck niet slechtelic na de letter, maer
 alleena

alleenlick op eē seker verstat, vaderloos. Fol. 325.
moederloos, ec ghenaeu wert, so moet
het oock van Christo niet slechtelick ghe-
nomen werden.

Ende op datmen die verglijckinge
Christi ende Melchisedeck in gheen mis-
verstat duydede, so heeftse d' Apostel sel-
ue met dese woorden verclaert, seggen-
de, He is vergleken den soon Gods, en-
de blijft Priester in ewicheyt. In welc-
te woorden men twee oorsaken heeft aen-
te merken, waerom Christus met dē va-
derloosen, moederloosen ec, Melchisedec
vergleken wert. D'eerste is, om dat Je-
sus Christus de sone Gods is. Want aē-
gaende zijn Godlick soonschap, heeft hy
hier op de werelt noch vader noch woe-
der, noch gheslachte, ende is ewich, son-
der beghin der daghen, ende eynde des
leuens, alpha ende omega, ende het ee-
wich woord. D'ander oorsake is, van we-
ghe zijns Priesterschaps, d'welck in zijn
persoon begonnen heeft, ende blijft daer
in sonder op yemant anders te comen:
ghelijckerwijs als het Priesterschap van
Melchisedeck in zijn persoon is gheble-
uen, en op geenen anderen gheeruet, als
wel Arons Priesterschap op andere al-
tijt was eruende ende veruallende. No-
sietmen hoe dese plaetse Pauli teghē dē
gront onser leere gheefins strijdet, mer
wel teghen Ananons gront, dewijl hy

Hoe d' Mel-
chisedeck
met Christo
wert vergle-
ken.

Heb. 7 a 3

Fol. 326 leert, dat Christus in de volheyt des tijts in Maria de moeder, de soō Gods 37 ge wordē, en also tē minsten een beghin der daghen heeft.

Een besluit van de belof tenisse tot David ghevaen.

Wengesien het dā onwedersprekelick is bewesen, dat onse wederparten met gheene glosen, geestlicke wileggingē, en geslacht questien konnē weder spreken, of de belof tenisse tot David gesprokē, 37 vā Christo letterlick en na dē vleesche te ver stane: so volghet daer wt nootwēdichlick, dat Christus sy een natuerlick Davids soon, die zijns vleeschē oorspronck van hē heeft ontfangē, dewyl by zijn a saet is wt synen lūe, en wt syne kinderen: b een bloeme wt de wortelē Jesse, c eē vrucht des lichaēs Davids, d zijn spruyte ende e soon, f wt synen sade na den vleesche, g ende wt de vrucht syner lendenen opge staen na den vleesche. So sal dan een yes ghelick Christen no wel waernemē dese vermaninge Pauli tot Timotheum:

- a. 2. Sa. 7. b
- 2. Par. 17 c
- b. Esa. 11 a
- c. Psal. 132
- d. Jere. 23. a.
- 33. c
- e. Mat. 1. a. 1
- f. Rom. 1. a 3
- g. Act. 2. e 30

2. Ti. 2, b, 8

- ° Houdt in gedachtenisse, dat Jesus
- ° Christus, die daer opgewect is van
- ° den doodē, wt den sade Davids 37,
- ° na mijn Euangely, in welcken ick te
- ° genspoet lide, tot aen de banden.

In welke vermaen woorden des Apo stels Pauli men hoort, dat het geen men schen droom is, of een valsch Euangely, dat Christus na den vleesche 37 wt den sade Davids, dat is, een waer mensch van

van David oorspronckelick voortgheco- fol. 317
men: maer het is het Euangelium, dat
Paulus ghepredickt, ende om welck
wille hy veruolghinghe gheleden heeft.
Wetmen dan oock om het selfste voor
Antichristen van Menno ghescholden,
ghebannen, &c. so moetmen dat gheeren
met Paulo lijden, ende altijt dese waer-
heyt van Christo vast tegen alle aenuech-
tinghe in ghedachtenisse houden.

ANTVVOOR de op den seuentien

den Artikel, van de twee naturen in
Christo, ende van zijn sterven.

In desen Artikel wert vā Menno ge-
handelt: ten eersten, van de twee na-
turen in Christo: ten anderen, hoe de
soon Gods gheleden heeft: waer vā
wy ordentlic willē sprekē, en antwoordē.

Als men nu seit, dat in Christo twee na-
turen zijn, so is't voor al noodich aen te
mercken, hoemen dat woordelē Natuer,
verstaen sal: dewijl het op verscheyde ma-
nieren genomen mach werden. Ten eer-
sten, wert by dat woordelē (Natuer) ver-
staen, de eyghenschap eens dincks, als
wanneer d' Apostel Petrus spreekt, dat
de ghelouighen medeghenooten wer-
den der Godlicker natuer, so sy ontsien

Hoe dat
woordeken,
Natuer, ver-
scheidenlic
ghenomen
wert.

2. Pet. 1. 4.

Fol. 328 de verderffelicke lust die in de werelt is.
Som wijlen wert dat woordelē Natuer
genomen, voor het selue ware wesen dat
de eygenschap in sich heeft, *ὁμοίω* op het
Griecx, en *substantia* op't Latijn genaemt.
Aldus mach het wel by Paulum tot den
Galaten ghenomen werden, daer hy
Gal. 4 a 1 spreekt, Ter tijt doe ghy God niet ken-
det, diendet ghy den ghenen, die van na-
ture gheen Goden zijn.

Memōs ou
gestadige be-
kentenisse
vā de twee
nature Chri-
sti.

No bekent Mēno, dat Christus twee
naturen, dat is, twee verscheyde eyghen-
schappen, naemlick, Godlicke en mensch-
licke ghehadt heeft. D'welck wy niet we-
derspreken, maer segghen, dat Christus
daerenbouen oock twee verscheyde sub-
stancien of wesen, de Godlicke en mēsch-
licke ghehadt heeft. Want anders ware
Christus noch God noch mēsch geweest,
d'welck oock Mēno hier selue bekēt. Wāt
(seyt hy) so Christus niet meer als de ey-
gheschappen ghadt hadde, en hadde de
wesens selue niet ghadt, te werē, de sub-
stācien, so had hy noch God, noch mēsch
geweest. Oock schrijft hy hier, dat mē het
Godlicke wesen in Christo merckē kan,
wt syne werckē, en dat Christus syne mē-
schelike natuer, wt haer blinckēde vruch-
tē, gelijck als met hongerē, dorstē, moede
werdē, suchtē, lijdē en sternē, in der daet
wel bewesen heeft. So moet oock dā Mē-
no, na syne eygene ongestadige bekente-
nisse

nisse, of Christum, God ende mensch ver fol. 329
saken: of die twee naturen en wesen in
hē, met ons na der schrift bekenne. Maer
aēgesien hy dit op ander plaersen, in ons
bestrijdet, so moeten wy desen gront vā
de twee naturen of wesen Christi, met
wat breede woorden, teghen hem ende
alle wederparten schriftelik beuestigen.

Aengesien dan Christus in der schrift
voor God en mensch, Godes ende des
menschen soon bekennt wert: ende Chri-
stus gheene ydele bloote namen draech:
so moet in hem beyde het Godlick, ende
het mēschlick ware wesen zyn, die inder
substancy onder siel zyn verscheyden, de
wyl God, Geest: ende de mēsch, vleesch
is. Ende als de Schrift in de beschrij-
vinghe der menschwerdinghe Christi,
dat woordken (na den vleesche) ghe-
buyet,† en d' Apostel Petrus, het vleesch
Christi stelt teghen synen leuendichma-
kenden Gheest: so wert daermede ghe-
noech bewesen, dat in eene persoon Chri-
sto het vleesch, of het ware mēschlick we-
sen, ende geest, of het ware Godlick we-
sen zyn. Ende als Jesus den Phariseen
krast, om datse Messiam alleenlick voor
Dauids soon bekende, en niet oock voor
een Heer: so heeft hy daer door genoeg-
saemlick de leere van syne beyde naturen
of wesen beuesticht, gelijck als oock d' A-
postel Paulus doet, die in de beschrijuin

Bewijs dat
Christus
van twee
wesen ende
naturen is

Rom. 1. a. 3.
9. a. 5
Acto. 2. e. 30
1. pet. 3. d. 18

mat. 22. d. 40

Phil. 2. a. 7.
Heb. 2. d. 14

Fol. 330 ghe der menschwerdinghe Christi ghes
 bruyct dese woorden, Vennemen de ges
 taltenisse eens knechts, en deelachtich
 werden des vleesches ende bloedes der
 kinderen. Want wie wat aenneemt, of
 eenichs dinck deelachtich wert, die bliſt
 dat hy te voozen was: en verfrucht daer
 en boue dat hy te voren niet hadde. Oock
 aengesien Christus onse eenige middel
 laer is:† ende de middelaer niet eens is:
 so moet hy niet van een, maer van twee
 wesen zijn, daerom heeft oock Paulus,
 dewyl hy voor sich ghenomen hadde het
 middelaer ampt Christi, in den brief tot
 den Hebreen te beschrijue, voor eerst zijn
 Godlick, ende daerna zijn menschlic wes
 sen beuesticht. Daer werden oock in de
 Schrift menigherhande sproecken van
 Christo gelesen, in den schijn tegen hen
 seluen strijdende: welke niet conden bes
 staen, so men in Christo niet bekede twee
 naturen, of wesen te syne,

a Jo. 8. g. 58 Men leest dat hy a voor Abrahā b en
 b Jo. 1. b. 15. Joannes de dooper, c is van der eewic
 d. 30. heyt zy geweest: d en wederom dat hy in
 e Jo. 1. a. 1. 2 de volheyt des tijdes van eener vrouwe
 d gal. 4. a. 4 na Abrahams ende Joannes, mēsche zy
 e Luc. 1. c. 22 geworden. Zy oock noch in der eerde zijn
 a Jo. 3. b. 13 de a was in de hemel: en opgeuare in de
 b ma. 28. d. 20 hemel, b bliſt nochtans by de synē alijt.
 Joā. 14. c. 18 hemel, b bliſt nochtans by de synē alijt.
 a Col. 2. a. 3 d Alle schatte der wijsheyt en weteschaps
 b Jo. 2. d. 25 zijn in hē verborge, b en weet alle dinck
 16. d. 27. nochtans

1. Et. 2. b. 5.

† Gal. 3. c. 20

a Jo. 8. g. 58

b Jo. 1. b. 15.

d. 30.

e Jo. 1. a. 1. 2

d gal. 4. a. 4

e Luc. 1. c. 22

a Jo. 3. b. 13

b ma. 28. d. 20

Joā. 14. c. 18

a Col. 2. a. 3

b Jo. 2. d. 25

16. d. 27.

nochtāns c heeft hy in wijsheyt opgewassē fol. 321
d en heeft den lesten dach niet geweren. 21. c. d. 17.

Hy spreekt, a De vader is grooter c Luc. 2. g. 51
dan ick: ende, b Ick ende de vader zijn dmar. 13. d. 32
een. Item, c Mijn Vader wercket tot nu a 10. 14. d. 28
toe, en ick wercke. d En, Ick kan van my b Jo. 10. e. 30
sels niet doē. Ick doe van my sels niet, Joan. 5. c. 17
Joā. 5. d. 19.

Oock hebben a de Joden den tempel c. 30.
zijns lichaems ghebroken, welcken hy a Jo. 2. c. 14
heeft wederom opgherecht. b Hy heeft d. 2.
zijn siele van sich afgheleyt, ende weder b Jo. 10. d. 18
om aenghenomen.

Wt alle dese voorgaende ende derges-
lijke ghetuygenissen meer is't claer, dat
in Christo twee wesen, het Godlick ende
menschlick na der Schrift bekent wer-
den. Door de Godheyt, heeft Christus in
sich ghehadt leuen, macht, gerechtigheyt,
ec. ende door de menscheyt, heeft hy de
selfste syne hemelsche goederen ons con-
nen mededeylen. Daerom leestmen, dat Joā. 6. f. 55.
zijn vleesch zy onse rechte spijse, ende dat Eph. 1. v. 7.
hy door zijn vleesch onse salicheyt ghe-
wraecht heeft.

Ende hoewel Menno somwijlen in
desen Artikel ghedwonghen wert met
ons dese twee wesen in Christo te bekens-
nen: so wilt hy nochtans noch in twee
stukken daerin schijnē van ons verschey-
den te syne, ten eersten, in de reynicheyt
des menschlickē wesens Christi: tē twee-
den, in de vereeninge deser twee nature.

Daer

Fol. 332. Dat nu de reynicheyt Christi aengzet,
so hebben wy te vooren bewesen, dat wy
zijn menschelick wesen van allen sonden
reyn kennen. Sie Acti. 5. Ende in de lee-

Want de her
eeninge der
twee natu-
ren in Chri-
sto.

Ephe. 4. a. 5

a genef. 2. b.
b 1. Cor. 15.
f. 45.

c matt. 19. a
5. 6.

d gene. 28. d.

e Jo. 1. b. 14

re van de vereeninghe deser twee wesen
in Christo, sondigen wy tegen de schrift
niet. Want dewyl de twee naturen in
het wesen verscheyden, niet onder sich
vermenghet, noch d'een in d'ander ver-
slonghen, maer ongheschonden in haer
wesen zijn gebleuen: so moerense in eene
persoon Christo, * die een Heere is, ver-
eenicht gheweest zijn. Welcke vereenin-
ghe op het alder claerste wtghedruct
wert in eenen mensche, die hoe wel hy
wt twee verscheyde wesen, naemlick der
siele ende des lichaems bestaet, in sich
nochtans een persoon is. Dierom ghe-
lijckmen van Adam, a die eerst een eer-
dich lichaem alleen was, in der Schrift
leest, b dat hy in een leuende siele, of een
leuende siele is gheworden. (Want dat
is by den Hebreen ghelijck, d' welckmen
met vele exempelē conde bewijfen. Als,
Sy sullē twee in een vleesch zijn, dat is.
een vleesch. d De Heere sal my in een
God zijn. Dat is, hy sal mijn God zijn.)
e Also leestmen oock, dat het Woordt 39
vleesch gheworden. Dese vereeninghe
dan beyder naturen in Christo, die
wy aldus eenuoudichlick beken hebben
sonder eenighe dobbelheyt (daermede
ons.

ons 1' onrechte hier Menno beswaert) is fol. 333.

Schriftelick, ende wert met des menschen
persoon niet onbequamelick verghele,
Menno scheldtse ende lastertse also hy
wilt. Maer hy sie hier wel toe, hoe hy
zijn eyghen consciencie in desen handel
van twee naturen Christi genoech doe:
dewijl hy somtijts in Christo meer twee
verscheyde eyghenschappen ende condi-
tien stelt, ende Christum also (na zijn ey-
ghen schrijuen, hier bouen verhaelt fol.
217. 218.) in der daet van zijn Godlick
ende menschelic wesen berooft, somtijts
oock met den mont wel bewillicht, twee
substancien of wesen in Christo, daer hy
nochtans op andere plaetsen, den ghan-
schen Christum van binnen ende buyten
ende wt de eenighe substancie des He-
melschen Vaders sett, in ons nochtans
bestreffende de vereeninge deser beyder
naturen ende wesen, niet eenmael daer
en tusschen verclarende, hoe dese twee
wesen in Christo, na synen gront bestaet,
ende moet also een deylinghe der persoo-
ne Christi setten, of schriftelick verclaren,
op wat wise hy de twee wesen in Chri-
sto sonder deylinghe can setten, wanneer
hy de persoonlike vereeninghe die wy
wt gront der Schrift voorgheuen, spot-
telick verwerpet.

Hoe Mens
no in de lees
re van de
twee naturen
Christi,
ongestadich
is.

Meno moet
of ee deylin-
ghe der per-
soone Chri-
sti, of syner
beyder na-
turen ver-
eenighe
setten.

Ende aenghesien d'eenighe persoon
Christus van twee verscheyde wesen is,
ende

Fol. 274 en dat eē yegelic wesen syne eygen schap
 menschelic- pē heeft: oock dat lijdelic en sterffelick te
 ken wensens syne, eygenschappen zijn des menschelic
 ghestooren. tē wensens Christi, (d'welck oock vā Mens
 no hier in desen Artikel wert toegelaten)
 so moet daer wt volgē, dat de sone Gods
 Christus, niet na de eygē schap syner god
 licker, maer alleē syner menschlicker na-
 tuer zy gestoerē. En hier salmen voor al
 waernemē, wat men eygentlick by steruē
 verstaē sal. Want zōmige onder onse we
 derpartē willē, dat het so veel zy als gāts
 lick te niete comen. D'welck niet van den
 mat. 10. c. 28 Engelen, noch van des mensche siele, en
 derhaluē veel min van de Godheyt Chri-
 a Ti. 6. d. 16 sti gesproken kan werden. Wanta dewal
 God de onsterffelicheyt heeft, hoe conde
 b He. 7. a. 3. hy tot verganckelicheyt comē? b De soon
 c Heb. 1. d. 13 Gods heeft gheē eynde des leuens, seyt
 Paulus, c oock so blijft de Heer Christus
 de selue, en verādert niet, gelijk wel als
 d Col. 1. c. 17 le creature doen. d En aengesien alle din
 gen door Christum bestaē, so hy door den
 door gantschlick waer te niete gecomen,
 hoe soude niet alle creaturen in zijn door
 e Ja. 2. c. 14. vergaē zijn? e Hoe soude hy oock dem sel-
 Jo. 10. d. 18. uen na zijn woort opgenect hebbē? God
 de vader soude alsdā zōder sone geweest
 a Jo. 11. c. 23 zijn, ende ware alsdan gheen vader ghe-
 14. a. 6. weest. En hoe soude Christus a die het
 leuen is, en tot eenen leuendichmakendē
 gheest is gheworden, eenichsins te niete
 ghes

ghecomen zijn: So kanmen dan op dus ^{Fol. 335.}
danich een verstat niet seggen, dat Chri- ^{1. Jo. 5. d. 20}
stus na syne godheyt, ia na der siele selue ^{b. 1. co. 15. f. 45}
die hy in de handen des Vaders beual, ^{Luc. 23. f. 45}
zy gestoruen, dat is, te niere ghecomen.

Ten tweede, wert by het steruen ver- ^{Wat steruen}
staen, de scheydinghe der siele van den ^{30.}
lichaeme, op dat also het lichaem van het ^{Genes. 3. d.}
leuen berooft, ter eerde wederom feere.
En op sulck een maniere van spreken, kan-
men de door Christi niet breeder, dan tot
zjn menschlick wesen strecken. Want de
se straffe des steruens, was alleene dat
menschlick gheslachte, dat ghesondicht
hadde, en niet Gode, die van allen sondē
vrij is, in den lichame opgheleyt. Saerō
leert ooc d' Apostel Paulus, dat Christus ^{he. 2. d. 14. 15}
des vleeschs en bloedes der kinderē deel
achtich zy geworden, op dat hy door den
doodt vernietichde den die des doots ge-
walt hadde, den duyuel, als of hy seggen
woude, dat Christus, so hy niet eē oprecht
mensch waer geweest, niet hadde konnē
steruē, d'welck mē oock wt de beschrijuin-
ge des steruens Christi by den Euangeliz-
sten lichtelick mercken kan. Hier toe dient
het dat Christus spreekt, ^{a Jo. 10. d. 18}
mijn siel as te leggē, en ick hebbe macht
haer wederō te nemen. Item ^{b Jo. 2. c. 41}
desen tempel, en in drye dagen sal ick hē
oprechtē. ^{c Joā. 2. d. 21}
En dit sprack hy vgn den tem-
pel zijns lichaems. So is dan zjn lichaē

Fol. 336. door affcheydinghe der siele ghebroken,
 ende niet de Godheyt ghestouen, door
 welker het gebroken lichaem wederom
 opgherecht is. Aldus heeft oock de Pro-
 pheet Esaias van het steruen Messie ge-
 sprouken, *a* dat hy syne siele in den doot
 wistoren soude. *b* Ende wanneer in de
 Schryft van het lijden Christi wert ghea-
 handelt, so weter ghemeynlick van sy-
 nen liue ende vleesche ghesproken. En
 Petrus in de beschrijvinge des doodes
 Christi, spreekt van Christus vleesch en
 siele: ende niet van syne Godheyt, seggē-
 de, *Mijn vleesch sal in de hope rusten:*
ende du salt myne siele in de Helle niet
verlaten. Ende wederom in synen eers-
 ten brief schrijft hy duydelick, dat Chri-
 stus ghedoodet in den vleesche, leuēdich
 ghemaect zy na den Gheeste. Ende we-
 derom, dat Christus in vleesche voor ons
 gheleden heeft. In welcke woorden Pe-
 tri wy claerlick sien, dat het steruen ende
 lijden Christi gestelt wert, in synen vlee-
 sche, dat is, in syne menschelicke natuer,
 ende niet in synen leuēdichmakende
 Gheeste, dat is, in zijn Godlick wesen.
 Maer aenghesien dese woorden des
 Apostels Petri seer claerlick tegen Ne-
 nons gront strijdē, so heeft hyse in desen
 Artikel wat bewochten: ende seyt alder-
 eerst, *Wie heeft oyt anders geleden dan*
na den vleesche? Seyt oock de selue Pe-
 trus

a Esai. 53. d
b Ro. 8. a. 3.
 Epi. 2. c. 21.
 Collo. 1. c. 22
 Ioan. 6 f. 55
 Heb. 10. a. 6
 b. 10.

Acto. 2. d. 26
 27.
 Plalm. 6.
 1. Pet. 3. d. 18

1. Pet. 4. a. 1

Van de
 plaetse Pe-
 tri. 1. pe. 3. d. 18

trus niet, dat oock de Christenē in dē vlee fol. 337
sche lijdē? Niemand kan anders lijdē
dan in den vleesche. Waerop wy andt
woorden; dat Petrus, het steruen Christi
in den vleesche, hier ghestelt heeft tegen
den leuendichmakenden gheest die niet
gestoruen is, gelückerwīs als op een an
der plaetse, Christus het dooden des lica
baems gestelt heeft, tegen het leuen der
siele, seggende: datmen wel het lichaem mat. 10. c. 28.
maer niet de stel dooden kan. Ende als
Menno selue hier seyt, dat niemand ana
ders dan in den vleesche kan lijdē, bes
wijst hy niet genoegsaemlic daermede;
dat Christus in zijn Godlick wesen niet
zy ghestoruen; dewijl het Godlick wesen
Gheest, ende derhaluen gheen vleesch Jo. 4. d. 24.
is. Oock als men van eenen Christen
spreekt, dat hy in den vleesche lijdēt, so
wert alsdan dat woordēken vleesch, of te
ghen der siele, of teghen den inwendigē
mēsche gestelt, die dickmael alsdan blide
is, *ende vernicut wert ghelijc Paulus 2. cor. 4. d. 14
spreekt.

Ten tweeden seyt Menno: Dat ons
dese plaetse Petri niet can helpē, om dat
hy spreekt van den leuendichmakenden
gheest Christi. Maer Menno sal hier ge Van het
woordēken
Gheest.
Luce. 8. g. 65
Act. 7. g. 59
5. 8. 52
dencken, dat het woordēken (gheest) op
tweederley manieren in Christo ghenom
men wert. Eerst na de ghemeyne manie
te van spreken in der * Schrift voor die
siele

fol. 338. siele, daer door het lichaem zijn natuerlick
 mat. 27. f. 50 leuen heeft. Aldus wāneer Christus, als
 een waer mensch steruende synē gheest
 dē hemelschē Vader beuolē heeft, so vers
 staertnē daer by syne siele. Want in Chri
 sto Jesu zijn niet alleenlick het lichaem,
 ende het Godlick wesen, maer oock een
 mat. 20. d. 28 ware menschelicke siele. Aldus leesimē,
 Op dat hy gheue syne siele tot een rant
 soeninghe voor velen. Oock spreect Chri
 mat. 26. d. 37 stus, Mijn siele is bedroeft tot aen den
 doodt. Ende wederom, Nō is mijn siele
 Jo. 12. d. 27. beroert. Ende somtijts wert dat woorde
 fen, gheest, voor het Godlick wesen Chri
 sti ghenomen, en wert alsdan genaemt,
 de leuendichmakende gheest Christi: daer
 door: hy niet natuerlick, als door de siele,
 leeft, maer is ons daer door leuendicha
 makende, waer door hy oock zijn eyghen
 lichaem van den doot opgheweet heeft.
 Coll. 2. b. 9. Want in Christo woont alle volheyt der
 goetheyt lichamelick. En wanneer Chri
 stus synen gheest den vader beueelt, so
 Luc. 23. f. 45 spreeckt hy gheensins van desen leuens
 dichmakendē gheest. Want God in zijn
 wesen, behoeft hem seluen Gode niet te
 beuelen. Oock wert God also in zijn wes
 sen niet ghedeylt, dat een deel der Gods
 heyt, de siele: ende het ander, het lichaem
 zijn soude, het welck wt Mennons leere
 nochtans noorwendichlick wert beslore.
 So wert dan duydelick in de plaetse Pe
 171

tri geleert, dat Christus alleenlick na de fol. 339
eygenschap des menschlicken wesens zy
ghestoruen, want oock Menno selue in
desen Artikel leert, dat sterffelickheyt zy
een eyghenschap des menschlicken we-
sens, hoe wel hy op ander tijde leert, dat
de gansche Christus zy ghestoruen. Also
onghestadich is Menno in zijn leere.

En hoewel wy aldus met der schrift Hoe oock de
loon Gods
zy gestorue.
bekennen, dat Christus na de eyghen-
schap des menschlicken wesens zy ghes-
storuen (d'welck oock in den oude Testa-
mente schijnt afgebildet te syne, door een
offer van twee mussche, van welcker een
gedoodet, ende d'ander slechts in't bloet Leu. 14. a. 11
der eerster ghesteken, wech te vliegē vrij
wart ghelaten. Item door een offer van Leuitl. 6. b.
twee bocken, waer van d'eene gheslach-
ter, ende d'ander in de woestyne los gela-
ten wart te loopen) daerom loochene wy
nochtas niet, dat de sone Gods voor ons
is gestoruen? Want aengesie dat niemāt
dan hy, die de sone Gods was, in zijn ey-
gen vleesch, lijf en bloet de versoeninge
ende vergheninghe der sonde, door zijn Act. 20. f. 28
door wighericht heeft: ende dat oock de Ephē. 1. b. 7
Godlike kracht Christi alsdan heeft toes- 2. c. 13
ghelaten, dat de doot ouer zijn lichaem Coll. 1. b. 14
sonde heerschappye krijghen, als oft c. 22.
Christus niet anders dan eē slecht puer Heb. 9. d. 13
mensch geweest ware: so seymē met der 13. b. 12
waerheyt wel, dat de Sone Gods, Apoc. 5. c. 9e

Fol. 240. ende niemant anders voor ons zy gestor-
 uen. Doek dat de Joden den Heere der
 heerlichheyt gecruyst e ende den Heer-
 ghe des leuens gedoodet hebben. Doek
 dat d' God syne ghemeyne, door zyn ey-
 ghen bloet verworuen heeft. e Ende dat
 Christus, in de openbaringhe Joannes
 ten rechten spreekt, Ick ben d' eerste en
 de laetste, ende de leuendighe, ick hebbe
 doot gheweest, ende sie ick ben leuende
 van ewicheden tot ewicheden.

Een vrage, Hoe Chri-
 stus niet zy
 in d'eerde
 berandert,
 so hy van
 onsen blec-
 sche ghe-
 weest zy?
 Genesis. 3 d

Hier wert oock van sommigē ons te-
 gegeworpē, hoe Christus, so hy van onsen
 vleesch zy, niet ooc in de verderffenisse zy
 ghecomen, ende in der eerde verrandert
 na dat daer gheschreuen staet, Erde bis-
 stu, ende tot eerde saltu weder keeren.
 Waerop onse antwoorde is, datmen die
 generael regel van de verderffenisse des
 menschen vleesch, niet verder streckē can
 dan de Schrift toelaet, die daer van niet
 alleenlick Christum (van welcken gespro-
 ken is, Du salt niet toelaten dat dijn hey-
 lighe de verderffenisse sie) maer oock alle
 die menschen wt neemt, a die ten laetste
 daghe niet steruen, noch in de eerde ge-
 keert, maer alleenlick overkleet en veran-
 dert werden sullē, dat het sterffelick ver-
 stondē werde van het onsterffelick. Voor-
 der so is oock Christus vleesch, eensdeels
 wederom ter eerde ghecomen, b dewijl
 de soon des menschen, dry daghen ende

a. Ro. 8. f. 32
 2. Jo. 1. c. 27.
 4. b. 19.
 b. 1. cor. 26. d
 c. Act. 3. c. 13.
 d. act. 20. f. 28
 e. Apo. ... d. 7

Psalm. 16.
 Acto. 2. d. 27

a. 1. cor. 15. g. 51
 2. the. 1. 4. d. 15
 2. cor. 3. a. 24

hma. 12. d. 40

d'ij nachten in't herte der eerden, e in't Fol. 341.
 graf geweest zy. Is oock eensdoels door c. Matt. 27.
 zijn steruen ende begrauenisse d gheco- G. 59
 men in de verderffenisse, e maer is daer d. Act. 13. e. 34
 in niet ghebleuen. Hier moetmen oock e. Act. 2. e. 34
 weren, dat niet de eerdische matery des 13. e. 35.
 menschelicken lichaems, maer alleenlick
 de sonde, eē oorfake zy der verderffenisse
 ende verrottinghe onses vleeschs. Wāt
 Adam a niet door zijn scheppinghe van a. Gene. 2. 6.
 der eerde, b maer alleenlick door de son b. Gene. 3. d
 de die sentencie heeft verkreghen, dat hy
 tot eerde soude wederom feeren. Ende
 aenghesien Christus c van sonden vrij, e. 2. cor. 5. d. 21
 de d Wet onderhouden heeft, e welker d. mat. 5. d. 17
 onderhoudinghe het leuen was toeghe- e. Leut. 18. a.
 seyt, so soude hy z f dewijl hy oock onse mat. 19. c. 17
 sonden in den cruyce des houts in zijn Rom. 10. a. 5
 lichaem met synen doode betaelt hadde, Gala. 3. b. 12
 g met de banden des doodts na Godes fi. pe. 2. d. 24
 gherechticheyt niet ghehouden werden, g. Act. 2. d. 24
 noch tot de verrottinghe des vleesches
 comen. Het is nu dan genoegsaemlick
 bewesen, dat Christus zy van twee natu-
 ren of wesen, ende dat hy na de eyghen-
 schap der menschlicker natuer, voor ons
 zy ghestouen.

Dat nu Menno oock met sommighe Antwoor
 scheldwoorden ons in desen Artikel be- de op wter-
 swaert, van valscheyt, eerghiericheyt by licke beschul-
 de werelt ec. willen wy om Christus dinghen,
 wille gheeren lijden, ende bidden God,

Zij. dat

Fol. 342 dat hy ons arme sondaers daer van, ende van alle sonden ghenadichlick om zyns soons wille beware, ende ons daghelick meer ende meer door synen gheest reynighe.

Dat hier Menno oock van gagien en leenen spreeckt, oock van de Babylonische hoere, als of wy die deckten ende van haer tafel aten, is een openbaer calumnie. Maer dusdanich een quaet spreken ende schelden, is Mennons ende der synen in haren noot, een bollewerck ende vaste borch. Maer wat leenē hadde ick doch, lieue Menno, in Enghelant, Ende wanneer wy te Wismaer t'samen sprake: Oock wat gagien heeft Hermes of mijn medehulper Petrus Selenus oyt in Enghelant ghehadt, die nochtās de ghemeynte Christi eenen tijtlanck om niet met grooten yuer in het leeren ghesdient heeft: Ja wat gagien hebben vele van onse broeders, die in den selsten gront der waerheyt met ons, van de Babylonische hoere ghehatet, veruolcht ende ghemoordet werden: Hoe soudese ons dan van haer tafel noch spasseghen: Maer dat wy die het Euangelium Christi gheern in alle trouwicheyt ende neersticheyt, ende niet met so groot gemak, (als Menno wel seyt) vercondigen ende leeren: oock daer van onsen noodtruffe met wif ende kinderen somtijts hebbe: dat

dat heeft de Beere selue gheordineert. Fol. 343
Daerom bruycken wy oock in goede con- mat. 10. a. 10
scientie met danckbaerheyt, al wat ons Luc. 10. b. 17
God in den Euangelischen dienste ge- 1. Cor. 9. a. 4
nadichlick, door goede middelen, toe- b. 14
werpt, het zy veel oft weynich. 1. Ti. 5. c. 18.

Ick ben in alle dinghen gheleert (seyt Phil. 4. c. 12
Paulus) versadet te werdē, ende te hong-
gheren: te oueruloeyen, ende behoefstich
te syne. Het dient oock tot bewijs der
valscheyt, oft waerheyt der leere niet,
veel of niet te hebbē, rijk of arm te zyn,
leen of gheen leen te hebben, so men an-
ders in den woorde ende dienste Jesu
Christi een trouw ende neerstich mens-
schen visscher zy.

Woghelick Mennon's blinde gauen
ende zyn onderhoudinghe is beter, dan
onser vele onderhoudinghe is, hy heete
die dan leenen, of hoe hy wilt: soudemē
daer wt van syne leere wat connen bes-

sluyten? Daerom behoort Menno in
den handel der leere, by schriftelick

bewijs te bliuen, ende niet

also tot onsekere buytens

dinghen te loopen.

Maer alsdan

soudemē

syner argumenten blootheyt

in vele stucken lichtes

lick sporen en

beuinden.

ANDTVVOOR

de op den achthien-
sten Artikel, Hoe God die warachtighe
Vader des gheheelen Chris-
ti zijns soons: ende de ghe-
heelen Christus, een was
rachtich soon Gods
zijns vaders zy na
Menons grôte,

Dy Men-
nons reden,
dat de sone
Gods Chri-
stus, zijns
vleesches
oorspronck
wt Godes
Substancie
ontfanghen
heeft.

4. Daer is
gheen kint
sonder vad.

MEnno wilt hier in desen Artie-
kel door dy sonderlicke redē be-
wysen, dat de gātsche Christus
zōder deylinge (also hy spreekt)
daerom Godes soon, ende God zyn Va-
der ghenoemt zy, dat hy zijns vleesches
oorspronck alleenlick wt Godes sub-
stancy heeft ontfanghen.

S'eerste redē is, datter gheē kint is son-
der vader, en dat derhaluē des mensche
Christi vader, God zyn moet, dewyl Jo-
seph zyn vader niet geweest is. Maer so
Menno dese syne Philosophische fonda-
mentreden, daer is gheen kint sonder va-
der, also verstaet: Daer is gheen kint,
dat niet van wege zijns vleesches zy wt
zijns vaders sader: so late wy dit wel toe,
in alle vaders die na ghetuyghenisse der
schrift een nauwerlick saet in sict ter gene

reue des menschen hebben, d'welckmen **Fol. 345**
van Gode niet kan bewijfen. Daerom
machmen dese fundamentreghel in den
handel der menschwerdinghe Christi in
sulck een verstant niet driuen, in sonder
heyt na dat ons de Schrift hier een wt-
neminghe geeft, ende leert, dat Christus
eē saet der vrouwe, ende de moeder Chri-
sti een maeght, door fracht des heyligen
Gheestes omschaduwet zijn soude.

Ten tweeden, daer wt dat Christus
spreect, dat des menschen soon Christus
te voozen inden hemel was, gloseert Mē-
no, dat Christus vleesch wt Godes sub-
stancy was. Maer men mach de woordē
Christi sonder verglijkinghe met ande-
re schriften na de letter niet drengghen, an-
ders moestmen daer wt besluyten, dat
Christus voo: syne menschwerdinge een
mensch in dē hemel geweest ware. Het
welck opentlick teghen de Schrift, ende
oock teghen Mennons eyghen bekente-
nisse strūdet, die daer leert, dat Christus
eerst in Maria zy vleesch gheworden.
Maer de soon des menschen wert daer
om gheseyt in den hemel gheweest te sy-
ne, om dat hy niet alleenlick een mensch,
maer ooc God (na de waerheit des gods-
licken wesens van Gode, wt den hemel
gheweest was. Sie fol. 157. 158. 159. 160.
Ende dat Christus in zjn lichaem niet
hemelsch, dan vā weghe der hemelscher

Gen. 3 e

Esa. 7 c

Mat. 1. d 29

23

Lu. 1 d 30. 31

2. rede. Des

mēschē soon

Christus,

was te voo-

ren in dē he-

mel.

Ro. 6 g 62

Fol. 346. condicien ghenaeemt zy, is te voeren bewesen, inden sewenden Artikel.

Mat. 1. d. 20
Luc. 1. d. 31
Maer so Menno in syne regel by de vader verstonde, oock yemant die in des vaders plaetse de swangerschap eenichsins werckede: so beken ick die regel oock in Christus menschwerdinge waer: de wil dat God door syne kracht en omschadewinge des heyligē gheestes gewracht heeft in Maria, datse van eenen kinde vuschbaer konde werden.

3. Christus
is de sone
Gods.

Mennons derde bewijsrede is, dat Christus oueral in der Schrift, van Petro, Paulo, den hoostmā ꝛc. Godes soon genaēt wert. D'welck wy noyt gedacht hebben te verloochenen: so datmē te verghheefs dat tegē ons met so veel schriften bewijst: maer seggē dat Menno wt geene vā alle die getuygenissen, daer Christus de soon Godes genaemt wert, so veel als met een tittelken kan bewijzen, dat Christus daerom Godes soon, van yemant in der schrift genaēt zy, dat hy zjns vleesches oorspronck vā Godes substancy in Maria heeft ontfanghē, d'welck hē vooreerst stonde te bewijzen. Dat nu d'engel tot Mariā vā Christo spreckt, By sal Godes soon genaēt werden, kan Mennons grōt niet helpē, dewyl d'Engel alleēlicke vā de kracht des H. gheestes spreckt, die Mariā soude omschaduwē, en niet een woordelē tot haer verhaelt, dat het kind zjns

Lu. 1. d. 28
31

Lu. 1. d. 31

zijns vleesches oorspröck wt Godes saet **Fol. 347**
soude verkrüggē. So kan doch enē wel de **Hoe de men**
soō Marie Christus, om tweederley oor- **sche Chri-**
saken de sone Godes met rechte genaemt **stus Godes**
worden. Tē eerstē, dat hy niet alleenlick **soon genaēt**
voor syne mēsch werdinge de soon Godes **wert.**
zy geweest, maer oock daer na de selue in
eener persoon zy gebleuen; waer voor hy
oock hoe wel met de knechtlicke gestalte-
nisse bedeedet, wt syne heerlicke werckē
van den geloovigen is bekend geweest.
Ten anderen, dat hy sonder toedoen des
mans, nochtans door de cracht en wer-
kinge des heyligen gheestes die Mariā **Luc. 1. d. 31**
omshaduwede, mensch zy gheworden.
Sie breeder hier van inden 15. Arti. fol.
268. 269. 270.

Dat no **Mēno** dē mēsche Christū, daer **Bewijs dat**
om wilt segghē Godes soon te syne, dat **Christus n3**
hy zijns vleesches oorspronck wt Godes **zy Godes**
substācy en sate in Maria hebbe ontsan **soō genaēt,**
gen. kā om vele redenē en sware inconue **van weghe**
nienten die daer wt teghen de Schrift **des oor-**
moesten volghen, gheensins bestaen. **sproncks**
zijns vlee-

Ten eersten soude Christus gheen ee- **sches wt**
wich, maer alleē een tijdlick sone Godes **Gode in**
zijn. O' welck teghen de Schrift strüdt. **Maria.**
sie fol. 266. 267. 268. Tē 2. soude in Gode 1.
een menschelick saedt ghestelt werden. 2.
Ten derden mochte oock yemandt be- 3.
suyten, dat Christus oock na syne God-
heydt wt den mēsche ware. Want
so

so dese Menmons rede bestaen sal, De sichtecke ende tastlike Christus van binnen ende buyten ꝛc. is Godes soon: daer om moet de gantsche Christus oock na den vleesche, sonder eenighe deylinghe zyn wesen wt God den Vader hebben: so moeste oock dese rede bestaen, Christus dien Stephanus sagh, was des mensche soon, ende men mach Christum niet deyalen ꝛc. daerom moet de gantsche Christus van binnen en buyten ꝛc. zijns gantschen wesens oorspronck alleenlick ende volcomelick wt des menschen substancy hebben. Door welcke rede Christus so frachtelick van syner Godheyt, als door Menmons rede, van syne menscheyt berooft soude werden.

4.
Rom. 9. a. 5
Rom. 1. a. 3
Van dat
woordeken,
Daer bleesche.

Ten vierden soude de Schrift, daerse leert dat Christus wt den vaderen is, ende gheworden is wt den sade Dauids: dat woordeken, Na den vleesche, valsche liek, of te vergheefs daer by setten. Wāt so de gantsche Christus oock na den vleesche ware wt Godes des hemelschen vaders sade: so soude Paulus niet met der waerheyt gheseyt hebben, dat Christus na den vleesche wt den vaderen is, ende gheworden is wt Dauids sade. Ende somē hier, by Dauids sade, na Menmons ontschrymatighe duydinghe verstonde het gheslachte Dauids, sonder de gheameynschap des vleesches daer mede te hebben.

hebben: of seyde, dat Christus wt den va fol. 349
deren ware, sonder ghemeynschap des
vleesches met hen te hebben: so ware dat
woordeken, Via den vleesche, te vergeefs
van Paulo daer by geset. Want na sulck
een verstant, is de gantsche Christus, na
den gheeste ende vleesche, wt Davids
saet ende den vaderen ghecomen.

Ten vijfsten, so Christus daerom zy 5.
Godes soon, dat hy zijns vleesches oor-
spronck van Godes, ende niet van s'mē
schen sade ende substancy heeft ontfan-
ghen: so moeten Matheus ende Lucas Mat. 1. a. 1
te vergheefs Christus gheslachtregister Luc. 3. f. 24
beschreuen hebben: ouermidts de Sone
Gods, na Paulus leere ἀγενεαλόγητος Heb. 7. a. 3
dat is, gheslachteeloos is. Daerom heeft
oock Marcus, dewyl hy hem in't beghin Marc. 1. a. 1
zijns Euangeliums den sone Gods al-
leenlick naemt, van zijn gheslachte niet
ghesproken. Ende dewyl d' Euangelist
Joannes, na het ghetuyghenisse der eer-
ster Apostolischer kercke, van de Gods-
heyt Christi teghen Terinthum zijn Euā-
gelium heeft beschreuen, ende heeft also
willē bewijsen, dat hy het ewich woort, Joan. 1. a. 1
ende de soō, Gods ware: so heeft hy oock Jo. 20. g. 31
van zijn geslachtregister niet geschreue.

Ten sesten, moeste de gāische Schrijsft 6.
gebroke werden, die daer leert, dat Chri-
stus zijns vleesches oorspronck van men-
schen moeste ontfangen. Sie Arti, 10.

Ten

Fol. 350 Ten senensck, ware Christus synē bide

7. derē tegē Paulus leere, in de meeste stuc
Hed. 2. d. 17 kē ongelijck, ouermits ruffchē Godes he
melsche, en des mēschē eerdische substā
cy, eē groore ongelijcheit gewondē wert.

8. Ten achsten, soude Christus niet ana
ders dan God zijn, aenghesien dat gene
rans ende generatum, dat is, de genereerder
ende dat daer van ghegenereert wert, al
tijt eens wesens zijn. Waer wt voortāē
groote ende sware ongheschiedheden tea
ghen de gantsche schrift soudē volgen.

9. Ten negenden, Christus vleesch wer
dinghe soude veel eer een soons Gods
werdinghe, dan menschwerdinge moea
ten ghenacmt werden, ouermits een yea
ghelick dinck, den naem van synē eersten
principaelsten oorspronck ontfanghet.

10. Ten thienden, soude de Godlike sub
stancy Christi haer wasdom ende onder
houden, door eerdische creaturē der spij
se ende drancs ontfanghen hebben.

11. Ten lesten, aengesien datter gegene
reert wert, ende de genereerder eens we
sens alijt zijn, ende de mensche Christus
vleesch is: so moeste oock in Gode dē he
melschen vader vleeschlick saet gheweest
zijn, of Christus moeste gheen vleesch,
maer gantsch gheest zijn, gelijck als oock
Joh. 4. d. 24 zijn Vader een gheest is.

Joh. 4. d. 24
Wennōs re

Op dese onse leste reden alleene, ant
woort Wennōs, ende seyt aldus: ten eera
sten,

ken, dat Christus daer door gheloochent fol. 351.
wert Godes soon te zijn: d'welck Meno den, dat wt
slechtlick seyt, ende niet bewijst. Wy ver: Gode die eē
saken niet, dat Christus zy Godes soon, gheest is,
maer segghen alleenlick dat hy daerom vleesch heeft
zjns vleesch es oorspröck vā de substancy conuen ghe-
des hemelschē vaders niet hebbe ontsan werden.
gen, hoe wel hy de sone Godes is, en also
in der Schrift genaet wert. Ten tweedē
seyt Menno, dat onse tegenrede zijn van 2.
vernust, en tegen de natuer, die geē sint
sonder vader ket. Maer is't niet schrift,
dat wat wt den gheeste geboren is, geest
is: en vleesch is, dat wt dē vleesche is ge
boren: En hoe crachteloos in dē handel Joan. 3 a, 6
der mēschwerdinge Christi die setreghel
sy. Daer is geē sint sonder vader, hebbe
wy te voorē menichmael bewezē. so. 345.
Daeren bouen, so beroept sich Meno op
Godes almogēheit, seggēde, dat wt sy 3.
ne Godlicke substācy, door zjñ Godlicke
mogētheyt, vleesch heeft wel konnē gege
nereert werden. Maer men mach sich in Wā Godes
almoghent 2
heyt.
geene dingē op Gods almogētheyt be
roepē, tē sy datmē te voorē vā synē wille
grōdelick wt zjñ woor tseker is. Ands
wat eodemē niet ond dē schijn der almo
gēheit Godes in voeren, en daer wt bez
sluytē: Maer dewjl Menno noch niet
bewesen heeft, dat God een gheest zijn
de, een Soon wt zjñ substancy na den
vleesche ghegenerereert heeft, so kan hem
Godes

Godes almoghentheydt hier in niet hel-
pen.

Gen. 2 b

1. Cor. 15

E 45

Exod. 17 b

Gen. 2 b.

4. Ten lesten brenghet Mēno voort, dat
Adams eerdich lichaem een leuende sie-
le is ghe worden, hoe wel de eerde gheen
leuende siele was. Ende dat het water
wt eenen harden steen heeft gheloopen,
hoe wel nochtans de steen gheen substā-
cy des waters gheweest heeft. Maer des-
se exēpelen dienen tot onsen handel niet:
dewijl Mēno niet kan bewijzen, dat A-
dams siele wt synen eerdichen lichame,
of het water wt de substancy des steens
gegenerereert zy. Want de siele is van Go-
de Adam aengeblasen. Dat water heeft
God wonderbaerlick wt den steen ghea-
bracht, dat ick noch swijghe, dat het wa-
ter alijt een lifflicke substancy ghelijc als
de steen gheweest zy. Maer in desen ona-
sen handel spreken wy van de generacy
eens dincks wt den ander, daer alijt ges-
nerans ende generatum eens wesens zijn.
Het is oock niet trouwelic hier van Mē-
no ghedaen, dat hy om te bewijzen zijn
voorzgheuen van den oorspronck des vlee-
sches Christi wt Godes substancy, daer
toe mirakelose wercken Godes, ende ge-
lijckenissen sonder schrift buyten propoo-
ste ghebnycket, verlatēde daerentusschē
de clare schriftlicke gelijckenissen en spro-
ken, waer door bewesen wert, dat Chris-
tus zijns vleesches oorsprōck van de mē-
schen

schen heeft ontfangen; als daer zyn, **Ex** fol. 353°

bloem te syne wt de wortelen Jesse, Zie,
een spruyte Davids, ende eē vrucht des
liques Marie, ende der lendenē Davids.
Goe siec dan Menno hier keert, so kā hy
synen gront gheensins bewijzen, dat na-
melic Christus daerom sy Godes soon,
en God zyn vader genaemt, dat hy zyns
vlesches oorpronck wt Godes, en niet
wt Marie substancy heeft verkregghen.

Esa. 11. a.
Ier. 23. a. 33. e
Luc. 4. d. 7. 8
Psal. 132.
Act. 2. e. 30.

Daer ons nu Menno in desen Arti-
kel van ondankbaerheyt ende derghe-
like dinghen buyten propooste beschul-
dicht, ende ons opleyt, dat wy syner lee-
re gront om gheen ander oorfsake tegen-
sprecken, dan om dat hy Christum voor de
sone Gods bekent, en gheern volgen sou-
de Godes woor, gebor, en ordeninge, en
onbestraffelick voorbilt (welck wy wt vol-
len herren souden haren ende tegenspre-
ken) is een vermetelick ende erschucke-
lick oordeel oock ouer onse herren teghen
de waerheyt ende zyn eyghen consciens-
cy (vreeje ick) ghesproken: op dat hy ons
onse leere ende dienst aldus by den een-
uoudighen door valsche beschuldighen
teghen der liefde, des te grouwelicker
maecte. God wil hem dit valsch oordeel
vergheuen, so het hem leet is. Goe sou-
den wy doch in yemant haren, dat wy in
onse swackheyt naiaghen, ende waer toe
wy alle menschen alijt vermanen? Een

Onse ont-
schuldighen
tegen Men-
nos valsch
oordeel.

Aa **Godsas**

Fol. 354. Godsalich leuē na dat voorbilde Christi,
ende al wat mer synen heyligen wille
claerlick ouer een coemt, prijsen wy, ende
vorderent in alle menschen, daer het ons
moghelick is.

ANTVVOOR de op den neghen-

tienden Artikel, Van wat Godlick saet,
substancy ende matery ofte wesen, God
de Vader synen sone Christum, een was
rachtich mensch wt Maria in der
tijt, na Menons gront ghe
genereert heeft.

Menons
gront, Van
d'oorzprong
des vlee-
sches Chri-
sti,

Dat Meno schuldich was in't be-
ghinsel te verclare, dat wilt hy
nu eerst, den waghen voor de
peerden spannēde, in het eynde
bewyisen, naelick dat d'oorzpröck der mē-
scheit of vleesches Christi zy, niet eenichs
menschē, maer alleelick Godes des He-
melschē vaders saet, substancy, en matery
(also Meno spreekt) waer wt Christus
de sone Gods in Maria voortghecomēn
zijn soude, gelijcker wijs een yegelick mē-
schen sint wt zūns vaders saedt door de
moed en de vruchtē des ackers, wt haer
inghesayde saet zūn voortcomēde. Welc-
ke gront der leere frachtlick van ons ne-
dergeleyt is in dē 11, 15, ende 18, Artikel:
waer

waer oock vele ongeschiedheden zijn ver
haelt, die daer wt tegen de Schrift moe
ten volghen. Fol. 355°

Vo brenghet Menno twee sonderlic-
ke redene voort, daer door hy desen synē
gront van de matery des vleesches Chri
sti wt Godes substancy, wilt bewijfen.
De eerste is, dewijl de vrouwen sadeloos
zijn, en God de Vader een warachtich
vader des gheheelen Christi, en de ghe-
heele Christus, een warachtich sone Go
des is: dat oock de mēsche Christus, niet
wt eeniger vrouwe, maer wt Godes des
hemelschen Vaders saet en substancy ge
generereert zijn moet. Dewijl niemant yes
mants vader met de waerheyt zijn can,
dien hy niet wt zijn eygē substancy voort
gebracht ende ghegenerereert heeft. Ende
dat niemant met der waerheyt yemants
soon zijn kan, die niet wt zijn saet voort
gecomen ende ghegenerereert is.

Menmons
eerste be-
wys, van de
matery des
vleesches
Christi, wt
Godes sub-
stancy.

Waerop wy antwoorden: Ten eerste
dat Menno de vrouwen tegē de natuer,
ende de Schrift, sadeloos in de mensch-
like generacy stelt. Sie Arti. 5. ende 12.

Onse ander
woorde.

Ten anderen, Dat Menno seyt, dat
God des gheheelen Christi Vader is: en
daer wt wilt beslytē, dat ooc zijn vlees,
bloet. beenē en siele wt Godes saet ende
substancy zijn, kā n̄z meer bestaē, dā darmē
ooc daer wt dat Christus smēschē soō ge
naēt wert, woude beslytē, dz zijn geheele

Christus
Godes soō

ende also oock syne Godlike substancye
 oorspronckelic wt den menschen wares
 hoe wel nochtans dese Wonnons manie
 re van spreken, van dē geheele Christus,
 van binnen en buyten, &c. nergens inder
 Schrift gevonden wert. Maer Paulus
 seyt, dat Christus zy wt dē sate Sants,
 na den vleesche, maer een soon Bods be
 wesen in der cracht, na dē geest der heyl
 lichmakinghe wt der opstandinghe der
 dooden. Ten derden, of wel de mensche
 Christus is, en genaet wert Bodes soen,
 en God zyn vader, daerom moet noch
 tans zyn vleesch niet zyn wt Bodes sub
 stancy, dewyl dat also nergens in de
 Schrift verclaert wert, ende de mensche
 Christus, om sommighe andere schult
 liche oorsaken, inden 15. en 18. Arii. vers
 haelt, de sone Bods is. Tē vierden, Mē
 mach de geboorte des soons Bodes van
 den vader, met syne menschlike geboor
 te van de moeder Maria gheensins ver
 menghen, ghelijck als Wrenno doet. Ten
 lesten machmen de ghemeyn generacy
 aller menschen van vader ende moeder
 niet voorder met Christus menschwer
 dinghe verglijcken, dan de Schrift ons
 dat openlick toelaet. Ende dewyl daer
 in claerlick gheleert wert, dat de moeder
 Christi a een maeght is, b die alleen door
 den heylighen Wheet, ende door cracht
 des Alderhoofsten omschaduwet, swā
 gher

Ro. 1. a. 3. 4.

3.

4.

Christus is
 sonder Va
 ders saet vā
 Maria
 mensch ghe
 worden.

a Esa. 7. c
 mat. 1. d. 20. 23
 b Mat. 1. d. 20
 Luc. 1. d. 31.

gher gewordē is: ende dat hy een vrou-
wen saet, d van eener vrouwe is gewor-
den, en van Maria gegenerereert, soock
een vrucht haers lichaems is: so mach-
men in den oorspronck syner menscheyt
gheens vaders saet soecken.

De tweede bewijsrede die Meno voor
brienght, om te bewijssen, dat de matery
des vleesches Christi, het saet zy des he-
melschen vaders: wert wt den heyligen
Euangelist Joannes genomen, daer hy
aldus spreekt: In't beghin was het
Woor, ende het Woor was by Gode,
ende het Woor was God. Dit was in't
beghin by Gode. Alle dinghen zijn daer
door gemaect. &c. En het Woor is vlees
gewordē. Hier wilt Meno by het woor
verstaē, Godes saet en matery, waer wt
alleen de mēsche Christus in Maria sou
de geboren en ghegenerereert zijn, gelijck
wt des mans saet alleē, een mēsch voort
coēt, na zijn verdrichtinge. Maer wt wat
schrift kan Meno bewijssen, dat Joānes
hier by het Woor, het saet Godes ver-
staet, waer wt Christus zijn vleesch oor-
spronckelick soude nemē? Hier vā brēgh
hy gheen bewijs met allen. Maer in zijn
bekentenisse op *Ioannis à Lasco* defensie
bringht hy een rede voort, lit. c. iij. ende
schrift aldus: Wy geloouen en bekennē,
dat Godes eewich woordt (dat oock zijn
saet in der Schrift ghenaemt wert) van

Vol. 257.
c Gen. 3. c
d Gal. 4. 44
e Mat. 1. c 6
f Luc. 1. v 38.

Mentions
tweede be-
wijs, dat de
matery des
vleesches
Christi, zy
Godes sub-
stancy.
Joan. 1. a 1. 2
Joan. 1. b. 1. 4

Of het
Woor by
Joannem,
zy het saet
ende matery
des vlee-
sches Chri-
sti.

Fol. 358
Ma de plaet
se, Lu. 8. b. 11
Het saet is
het woorst.

Luc. 8. b. 11.

bouen, &c. in de marge of kār des boecks
wijst hy aen. Luc 8. So dat Meno wt de
gelijckenisse des saetsayers, daer het saet
het Woorst genaēt wert, bewijs neemt,
dat het Woorst by Joannē, het saet ende
matery beteeckent, waer wt Christus
vleesch synen oorspröck in Maria soude
hebbē ontfangen. Maer daerin sondicht
Menno op tweederley manieren. Ten
eersten, dat hy de woorden des Heeren
Christi by Lucam verkeert. Want Chris-
tus seyt niet, dat het woorst Godes een
saet zy: maer dat het saet Godes woordt
is: en verstaet daer by, niet de substancy
Godes, maer dat ghepredicte woorst Go-
des, d'welck den sade in eenen acker ghe-
worpē om vrucht voort te brengē, gelijk
is. Ten tweeden sondicht hier Menno,
dat hy in dese ghelijckenisse by Godes
woorst, vstaet de matery en het saet, waer
wt de soō Gods in Maria werdē soude.
Waer wt nootwendichlick na Menno's
gront moeste volgē, dat de Godlicke ma-
tery des vleesches Christi, na het verstāt
deser parabel, eēdeels ware vā dē duyue-
lē wechgenomē, eēdeels vertredē &c. het
welck verre vā de meyninghe Christi, en
het recht verstāt deser parabel is. Daerō
moetmē hier by Lucā in de voorgemelde
gelijckenisse, by Godes woorst alleenlick
verstaen, de daghelicksche predicacy des
Godlickē woordes. D'welck ooc Menno
selus

selue in desen boeck te voorē, lit. f. ij. duy
delick also heeft wtgeleyt. Wāt ymmers
Christus in zijn wesen, niet een gesprokē
woort zijn kā, d'welck oock Sierick Phi
lips in zijn boeckē van de mēschwerdin
ge bekēt. Nu geue ick dē vstādigē Leser
te bedenckē, hoe iāmerlick hier vā Wēno
wederō de h. Schrift door zijn ongestas
dich wtleggen, tot so verscheyde propoo
sten ghetrocken ende mishandelt were.

Daer is my oock eenmael openlick te
ghenghero:pen, om te bewiisen dat het
woort by Joannem, 3y het saet des vlee
sches Christi, datter by den selfsten Euā
gelist Joannes staet, Ten 3y dat het tar
wen koren in de eerde valle, en versterue,
so blijfiet alleen: maer so het versterft, so
brengt het menighe vrucht voort. Waer
hier spreect Christus alleenlick van zijn
doot, ende van haer vrucht ende fracht,
ende niet van syne menschwerdinghe.
Want anders, so Christus van syne
menscheyt daer sprake, hy moeste voor
zijn geboorte gestoruen zijn. Want daer
by staet, Ten 3y dat het tarwe koren inde
eerde valle, ende versterue, so blijft het
alleen. Laer is't nu, dat onse wederpar
ten niet konnen bewiisen, dat het woort
in de sentency Joannis, Het Woordt
is Vleesch gheworden, het Goddelick
saedt 3y, waer wt de mensche **ESKJ**
STVS zijns vleesches oorsprōc soude
Da iij hebden

Fol. 359

Christus is
geen gespro
ken woort.

Van het tar
wenkoren,
by Joa. 12.
v. 24.

Jo. 1. v. 14

Fol. 360. hebben ontfanghen. Daerom moet oock haer gantsche leere van de menschwerdige dinge Christi, die op desen ontschryfmati ghen valschen waen ghegrondeert is, te gronde vallen.

Of de heylige Gheest ende matery des vleesches Christi derue sy de matery des vleesches Christi. Daer zijn wel sommighe, die het saet stellen, den heyligen Gheest, en misbruycken daer toe die spreekte des Enghels tot Joseph van Maria, dat in haer ghegene reert is, is wt den heyligē Gheest. Maer aldus wert dat wesen des H. Gheestes geschonden. Want hy in zyn wesen soude in een mensch of vleesch verandert zijn: Christus soude een geestlick vleesch alleenlick ghehadt hebben: ende alle be-
a Ge. 3. c. 22. c
26. d. 28. a
2. Sam. 7. b
b Esa. 11. a
c Je. 23. a. 31. c
d mat. 1. d. 20

loftenissen Bodes, dat Messias a des menschen saet, b bloeme ende c spruyte zijn soude, quamen oock aldus te niere. Daerom salmen weten, dat dese woordē d Wt den heylighen Gheest, hier so veel beduyden, als wt de fracht ende werckinghe den heylighen Gheestes. Welck oock dat Menno in zyn boeckken van't iaer Dierenveertich met Latijnsche woorden, en wederō in ons bespreek bes-
Luc. 1. d. 31.
Maria dooz
kracht des
H. Gheests
omshadu-
wet, Is
vruchtbaer
gewoorden.

fēt heeft. so. 138. 139. 140. 141. Wāt aldus heeft het ooc d' Engel by Lucā wtgeleyt, en met dese wordē tot Mariā vclaert, seg gēde, De cracht des ald' hoochste sal dy omshaduwē. Wāt dewjl geene vrouwe sond' mās toedoē natuerlick bevrucht kē werden,

Messie een maeght bliuē souder: so heeft de h. Gheest dat in haer door zjn omschadwinghe ghebracht. Hier salmen dit hemelsch mystery, met onfuyische ghebachten niet vernuylē, noch curiueselick met vleeschelick vernuft ondersoecten, maer alleenlick met hemelsche fuyssche ghedachten in alle ootmoedicheyt afmeren.

Daer zjnder oock vele onder onse wederparten, die gheensins derven claerlic wisp:efen, van wat matery d'oor:sprouck zy des vleeschs Christi, het welck gheen wonder is, dewyl sy des Schrifts aenwysinghe verlaten: Maer sy openbaren daer door: tastelick de groote onsekerheyt ende ydelheyt harer leere.

Ende aenghesien hier noch andere texten der Schrift door sommighe onder onse wederparten voor: ghebracht werdē, om te bewijfen, dat Christus vleesch niet wt des menschen, maer wt Godes substancy, of wt den hemel zy: so moeten wy oock die oordentlick hier verclaren.

Ten eersten brengen sommighe voort, dese woordē des Apostels Joannis, dat van aenbeghinne was, dat wy ghehoort hebben, dat wy met onse ooghen ghesien hebben, dat wy beschout hebben, ende onse handen betast hebbē, van den woorde des leuens &c. Waer wt sy besluyten,

Hoe sommi ge gheenen oor:sprouck des vleeschs Christi vernē an wysen.

Ander te: gen werpin gē, dat Chri stus vleesch niet soude zyn vā Ma ria, maer cē hemelsche matery.

1. Wan de plaetse. 1. Joan. 1. a 1 Dat van an beginne was, &c.

[Fol. 362. dat het vleesch Christi wt den Woorde
synen oorspronck heeft. Waerop wy ants
woorden, ten eersten, dat d' Apostel hier
van den oorspronck des vleesches Chri-
sti niet handelt. Ten tweeden, dat het
hier niet ghenoech is, dat de selfste pers-
soon Christus, ende niemant anders,
het ewich Godlick woord, na zyn God-
lick wesen, voor de menswerdinghe ges-
weeft, ende nu oock in de menschwer-
dinghe gebleuen zy: die nu hier van zyn
heerlickste wesen, den naem des Woord
des draecht, en is in zyn vleesch ghesien
ende ghetast gheweest. Maer so wy
seyden, dat die persoon Christus voor
de menschwerdinghe het Woort niet
waer geweest, of leerden dat hy door de
menschwerdinghe niet langher het
Woort waer ghebleuen: of seyden, dat
zijn vleesch niet ware het vleesch des
Woordes in eenicheyt der persoon: als
dan mochtmen dese plaetse Joannes
ons teghenwerpen, anders kanse ons
niet teghen zyn, noch de wederparten
helpen. Dat ick noch verswijghe, hoe
datter vele Christlicke Schrijuers, by dit
hooren, sien ende tasten, niet des lic-
haems, maer des Gheestes ende ghes-
loofs werck, niet sonder groote oorsake
verstaen, om also de sekerheyt der ees-
wigher Apostolischer leere van Chri-
sto Jesu te krachtlicker wt te drucken,
welcke

sten weynich sonde beuesticht werden. Welcke maniere van spreken, dat men namelick by het wterlick, het gheestelick verstaet, is in der Schrift seer ghesmeyn. Want Christus spreeckt selue als dus, *a* So wie van den Vader ghehoort *a* Jo. 6. e. 45 ende gheleert heeft. *b* So wie den sonne *b* Jo. 6 e 40 ne siet, ende ghelooft in hem. *c* Die *c* Jo. 14. b. 9 my siet, die siet den Vader. *d* Item die *d* Jo. 14. e. 21 my lief heeft, die sal oock van mynen Vader lief ghehadt werden, ende ick sal my seluen hem openbaer maken.

No zijnder oock sommighe die ons *2. Dat Christus teghenwerpen, dat E H R J S T V S Maria* *2. Dat Christus* *Stus Maria* *brouwe, en* *niet moeder* *naemt.* *Joan. 2. a. 4* *Jo. 19. e. 26* *Jo. 20. g. 30* *21. d. 25.* Mariam nergens syne moeder, maer alleenlick * vrouwe naemt. Waerwt sy vergaderen willen, dat *E H R J S T V S* zijn vleesch niet van haer, maer wt Gode, of wt den Hemel heeft verkregen. Maer hoe connen sy bewisen, dat *E H R J S T V S* Maria daerom vrouwe ghenaeamt heeft. * Oock dewijl alle de woorden die *E H R J S T V S* met syne moeder wel ghebruyckt heeft, niet zijn beschreuen: sou den onse wederparten wel deruen vastelick segghen, dat hy Mariam noeyt syne moeder ghenaeamt heeft, om dat hy se tweemael vrouwe naemt. Ende so sy daer wt, dat Christus Mariam vrouwe, ende niet Moeder naemt, willē bestuyten

Pol. 364. ten, dat Maria gheen moeder Christi ge
a Mat. 2. b 11 weest zy, so moeten sy a d' Euangelisten,
c 14. b Elisabeth ende c Godes Enghel van
Mar. 3. d 31. loghen straffen, die Mariam voor een
Luc. 2. e 33. moeder Christi met duydelicke woorden
34. f 42. g 47 bekennen..
50.

Ende dat Christus daer door dat hy
Jo. 2. a. 1. 3. 5 Mariam vrouwe naemt, niet heeft wil-
19. e 25. 26. len versaken, datse zijn moeder geweest
Act. 1. c 14. zy, cannen daerwt lichtelick merckē, dat
b Luc. 1. d 39 d' Euangelist Ioannes Mariam op de
c Mat. 2. c. 13 selfste plaetsen Christus moeder genaet
d 20. 21. heeft, ende datmen niet dachte, dat Ma-
3. c 19. e 25. 26 ria alleelick op sodane wijze een moeder

Christi genaemt zy, *als Joseph zijn va-
Luc. 2. g. 47 der: † so heeft dat te vooren de heylighe
† Luc. 3. e. 23. Euangelist Lucas verclaert, segghende:
dat Joseph zy alleen de gheachte de Va-
der Christi gheweest, d'welck nergens
van Maria wert ghelesen, maer die
Schrift leert duydelick van Maria, dat
a. mat. 1. c. 16. Christus a van haer gegeneert, b ende
b. Lu. 1. d. 38 een vrucht haers lichaems is. c Dat nu
c. Jo. 2. a. 4. in de plaetsen wt Joāne voortgebracht,
Jo. 19. e. 26. Maria, vrouwe, ende niet moeder van
Christo ghenaeamt wert, geschiet derhal-
ven, dat Christus daer door heeft willen
bewijzen, dat hy in het doe syner mirakes-
len, ende in het steruen voor het mensche-
like gheslachte, op gheene moederlike
affectien, begheerten ende ghehoora-
saemheyt, maer alleenlick op zijns va-
ders.

ders ghehoorsaemheyt; ende * op syne Fol. 365.
stonde ende vre na den wille zijns He- Joa. 2. d. 4
melschen Vaders, heeft moeten sien en-
de acht hebben. Sie oock hier van Fol.

124.

Ten derden, werpen sommige voort, 3. Aan het
dat Paulus tot de Hebreë aldus schrijft, tabernakel
Christus is ghecomen een Opperprie- sonder han-
ster der toecomstigher goeden, door een den ghe-
grooter ende volcomer hutte, niet met maect.
handen ghemaect, dat is, niet van deser Heb. 9. c. 11
scheppinghe. Maer hoe connen de we-
derparten bewijzen, dat Paulus by dit
Tabernakel, of hutte, Christus lichaem
verstaet, dewyl hy terstont daer na, van
Christo aldus spreekt, Christus is niet Heb. 9. f. 24.
inghegaen in het heylighe met handen
ghemaect (welcke teghenbilden zijn des
warachtrighen) maer in den Hemel sel-
ue, om te erschijnen voor Godes aenghe-
sichte voor ons. Daer wy hooren, dat
Paulus by het tabernakel, den hemel ver-
staet. Heeft oock in het nauolghende La-
pittel by des tabernakels voorhâck, Chris-
tus vleesch verstaen. Voorder, wanneer
men schoon, by dat Tabernakel sonder Heb. 10. d. 20.
handen ghemaect, Christus lichaem ver-
stonde, so waren onse tegenparten daer
door noch niet gheholpen. Want tusschē
zijn lichaem ende het wtwendich Taber-
nakel, ia onser allen lichamen, noch een
een groot onderscheyt is, dewyl dat Ta-
berna

Fol. 366 bernakel met menschen handen ghes
timmer is, ende onse lichamen, als
leen natuerliker wijsen werden: maer
E H R I S T V S lichaem is
door kracht des heylighen Gheestes
van de maghet Maria, sonder eenis
ghe smette, bouen den ghemeynen loop
der nature gheworden: so is oock zijn
lichaem, in de verrijsenisse, noch heers
liker door Godes kracht gheworden,
naemlick onsterffelick, in den Hemel
hebbende zijn woonstede, in welken
oock hy onse voorspake by Gode is ghes
worden. So can dan noch alijdt het lico
haem Chusti met rechte van Paulo ghes
naemt zijn, niet deser scheppinghe, hoe
wel het synen oorspronck van menschen,
ende niet wt Godes substancy heeft ver
fregghen. D'welck oock met de gantsche
Schrift openlick strijder, ende op het als
derclaerste met de leere Pauli, hier door
heen in het 2. Capittel deses briefs, van
Christus menschwerdinghe eyghentlick
ghegheuen, daer men claerlick leest, dat
Christus des vleesches ende bloedes der
kinderen op ghelijcker mate deelachtich
zy gheworden. Maer hier can men sien
den aert onser wederparten, dat se clare
Schriften van Christus menschwerding
ghe voorby gaen, ende die door duystere
sproeken soecken te verduysteren, so het
hen moghelick ware,

De weer
dicht des
lichaems
Christi,

Heb. 2. d. 14.

Doors

Voorder wort ons teghengeworpen, dat de Apostel Joannes schrijft, Fol. 397.
 Een yegelijk gheest die daer belijdt dat Christus
 Jesus Christus is comen in het vleesch, in 't vleesch
 die is van Gode. En een yegelijk gheest gecomen is.
 die daer niet belijdt, dat Jesus Christus ^{1 Jo. 4. a 2. 3}
 is comen in het vleesch, die is niet van ^{2. Joan. 6. 7.}
 Gode. Maer so de wederparten dese
 Schrift tot bevestinghe harer leere tegh
 ons willen drifuen: so moet sy bewijfen,
 dat Joannes by dat comen Christi in't
 vleesch, verstaen heeft, dat Christus zijn van het co
 vleesch wt Godes substancye, of ergens men Christ
 wt den Hemel oosprongklic hebbe ont in den vles
 sanghen, ende daer in zy ghecomen. sche.
 Het welck by Joannem niet wert ghez
 lesen: strijdet oock teghen syne woorden.
 Want dewijl hy slechtelick van vleesche
 schrijft, ende niet daer by set, Hemelsch
 of Godlick vleesch: ende de Schrift oock
 nergens sodanich een vleesch, * als wel ^{1. cor. 15. e. 39}
 menschen vleesch bekenet, † maer seyt dat ^{† Jo. 4. d. 24}
 God een gheest is, hoe deruen sy dan
 segghen, dat Joannes sodanich God
 lick Hemelsch vleesch hier ghemeynt ^{a. Ro. 5. b. 12}
 heeft, in welker Christus soude zijn ge- ^{1. co. 15. f. 47.}
 comen: D'welck oock teghen de gant- ^{bge. 3. c. 22. d}
 sche Schrift is, die daer leert, dat Chri- ^{c. psalm. 132}
 stus vleesch, zy een menschlick vleesch, ^{Luce. 1. d. 38}
 ende naemt Christum daerom, a een ^{Acto. 2. e. 30}
 mensch, b eens menschen saet, c vrucht, ^{d. Jere. 23. a}
 d. spruyte, e blomme, f ende Soone. ^{33. c}
e. Plate. 11. a
f Jo. 6. c. 27
 Waer

Waer van breeder hier bouen. Art. 10.
 No dat comē Christi in den vleesche,
 kan niet anders gheduydet werden, dan
 de schrift op ander plaersen, sprekēde van
 de maniere der menschwerdinghe Chris-
 sti, dat verclaert, als, *a* door generacye
 van menschen, *b* door aennemen des
 knechtelicken ghestaltes, *c* en des saets
 Abrahe, *d* ende voor een gemeynschap
 te hebben, met het vleesch ende bloet der
 kinderen. Daerom weter van onse wes-
 derpariē gesondicht als sy by de woordē
 Becomen in den vleesche, verstaē geco-
 men in Mariam met den vleesche wt dē
 Hemel, of wt hemelich saet. Want al
 dit van hen hier erdicht, ende den woor-
 den Joannes teghen syne meyninge en
 teghen de ganische Schrift toeghedae-
 wert. No is hier oock met eenē, sodaner
 menschen voorghenuen nederghelēyt, die
 daer segghen, dat het Woordt door ver-
 anderinghe zy vleesch geworden. Want
 d'Apostel spreekē, dat Christus in het
 vleesch is ghecomen. Maer daer in dat
 men foemt, of gheopenbaert wert, men
 is in dat selfste niet verandert.

Het Woord
 is door gheē
 beranderin-
 ghe vleesch
 geworden.

Dat nu Joannes niet schrijft, dat
 Christus zy van het vleesch, maer seyt als
 leenlick In't vleesch ghecomen, schadet
 ons niet, dewil het vornemen Joannes
 daer eygentlick niet was te bewiisen op
 wat wiise Christus in't vleesch zy gheco-
 men

men maer alleenlick, dat hy den mensche *Fol. 369.*
in't vleesch, na Godes belofienisse, open
baer is gheworden, d'welck alsdan eerst *1. tim. 3. d. 15.*
gheschiet is, wanneer hy van Maria, na
het verloop des vollen drachtjts, in de *Luce. 2. a. 6.*
werelt is ghebozen, ende also in't vleesch
ghecomen, ende daerin (ghelyck Paulus *1. Ti. 3. d. 15.*
spreekt) gheopenbaert gheworden. No
richtet Christelicke leser, met wat groot
onrecht de wederparten dese plaetse Jo
annes tot versterckinge harer leere ons
teghewerpen, ende ons also vermetelick
voor Antichusten schelden.

Oock daer wt, dat Paulus tot dē *5. Aan die*
pheseren van Christo schryft, die afghe- *plaetse eph.*
daelt is, die is de selue, die oock opghe- *4 b. 10 dat de*
uaren is bouen alle hemels: connen onse *selue opge-*
wederparten niet bewyfen, dat Christus *uaren is.*
vleesch zy, of wt den Hemel afgecomen,
of wt Godes substancy ende saedt ghea
worden. Want d' Apostel van den oor
spronck der menscheyt Christi daer geens
sins handelt: maer bewyft alleenlick, de
weerdicheyt der persoone Christi, dat hy
naemlick nu niet alleē een mensch, maer
oock voor syne mēscheyt een ware God in *Christus*
den Hemel gheweest zy, en dat hy de sel *Godheyt.*
ue in syne. menschwerdinge zy gebleuē,
ende ten lesten sy oock God en mensch,
in een persoon zjnde, opgheuaren in dē
hemel. Want men de sproeke Pauli na
der letter gheensins also drienghen kan,
Bb **das**

Fol. 370. dat in Christo al in zijn eerste nederdalen, dat wel achterna in zijn hemeluaert soude gheweest zijn, ouermits dat Christus in syne menscheyt te vooren in den Hemel niet gheweest is, maer is eerst in Maria vleesch gheworden. Heeft oock synen wasdom tot eens volwassen mans ghestaltenisse met der tijdt door eten ende drincken ontfanghen. So seyt nochtans Paulus (De selue) aenghesien dat die selfste persoon **E R K E N D E**, die in den Hemel op voer, te vooren na syne Godheyt, wt den Hemel ghedaelt was, ende was door de menschwerdinghe, ware God ende mensch in eenen persoon gheworden, ende ghebleuen. Aldus, so Paulus na den gheest alleen, 2. Corin. 12. in den derden Hemel gheweest is, so kan men ten ioncksten daghe noch segghen, dat de selfste Paulus in den Hemel opuaert, die in den derden Hemel te vooren geweest was. Aldus spreecme oock met der waerheyt, dat **E R K E N D E** met den selfsten Lazarus aenden disch heeft gheten, die te vooren in het graf vier daghen gheleghen hadde, daermede men nochtans niet verstaet, dat oock Lazarus siele wt het graf zy ghecomen. Want het ghenoech is, dat hy na eendeel, naemlick, na den lichaem, daerin gheweest ende daer wt ghecomen zy. Nach men oock niet segghen

2. Corin. 12.
a. 2. 3.

Joan. 12. a 2.

Joan. 11. b. 17.

ghen, dat die selfste Lazarus die nu in fol. 371.
Abrahams schoot is, ten ioncksten da- Luc. 16. 222
ghe in den Hemel sal op varen, daer
nu nochrans alleen zijn siele in den He-
mel is, ende alsdan siele ende lijf te sa-
men in den Hemel op varen sullen? Op
ghelijcke manieren spreekt hier de A-
postel Paulus, van Christo. Daerom so
wy versaecken, dat het Godlick wesen
Christi voor syne menscheyt in den He-
mel gheweest ware: of leerden, dat hy
zijn Godlick wesen in de menschwer-
dinghe verlaten hadde: of dat de Soon
Marie de selfste in de persoon niet ghe-
weest ware, die van den Hemel is af-
ghedaelt (d'welck also van ons niet is)
alsdan soude die plaetse Panli met recht
ons teghengeworpen konnen werden.
Al wat de wederparten hier noch voor-
der inwerpen, van den sone Gods, dat
Christus van bouen is &c. is te voorē al
duydelick met der schrift neder geleyt, en
daerō onnoodich wederom te verhalen.

Maer aengesien Menno in desen ar-
tikel, veel van de woordē Ioannes, Het
Woort is vleesch geworden, handelt, en
datse ons van hem, en van alle onse we-
dersprekerē, hoe verscheydelick sy oock on-
der malcāder van dē oorspronck des vlee-
sches Christi gevoelē, alijt tegēgeworpē
werdē: so is't noodich dat wy se schrift-
lick verclarē, op dat men sie, hoe wy daer

Wā het bes-
stant deser
sproeke Io-
annis. Het
Woort is
vleesch ghe
worden.
Ioan. 1. 14

door gheensins gheswacket, noch onse wederparten daer door gheholpen werden.

Maer voor al moetmen recht verstaen hebbe van dese drie woordkens, Woort, Vleesch, ende Gheworden, eermen wt die sentencye voor ons of teghen ons, wat sekerlicx kan besluyten.

Woordt.

Nu dat woordken (Woordt) wert in sonderheyt op twee verscheyden manieren in der Schrift ghenomen. Aldereerst ende aldermeest, voor de verclaringsghe, ende openbaringhe des Godlicken willens. Ten tweeden voor het selffstandich wesen des ewighen Soons Goddes. Aldus wert dat woordken, woort, oock na Dierick Philips bekentnisse hier by Joannem ghenomen, als hy spreeckt, Het Woordt is vleesch gheworden. Nu koemt Menno, ende wilt hier by het Woordt verstaen, de matery ende het saedt in den hemelschen vader, waer wt zijn soon Christus in Maria ghegenerceert soude werden. Ende hoe wel hy dat niet met een woordken wt de gantsche Schrift kan bewyssen, so darf hy noch tans op desen ydelen valsche gront, zijn gantsch ghebouwe van Christus menschewerdinghe timmeren, ende ons die hem daerin met der Schrift wederspreken, voor Antichristen schelden.

Vleesch.

Dat woordken vleesch, wert oock op

op verscheyde manieren in der Schrift Fol. 373
 ghenomen. Somwilen *a* door de verdor- *a. Ro. 8. a. 6*
 uenheyt ende boose lusten des men- *b. 8*
 schen, *b* somijds voor de substancy des *Gala. 3. c. 17*
 vleesches, ende ten derden voor een vol- *bluc. 24. f. 38*
 comen mensch, die wt siel ende lichaem *c. Joel. 2. g.*
 bestaet. *c* Ick sal op alle vleesch storten *Acto. 2. c. 17*
 mynen Gheest, spreekt God. *d* Ende *d. Gal. 2. c. 17*
 Paulus, wt de wercken des Wets wert
 gheen vleesch gherechtueerdicht. Ende
 aldus wert hier dat woordelen vleesch,
 by Joannem ghenomen.

Waerdoor die onsihtelike siele niet
 wighesloten wert, dewijl se met den
 vleesche natuerlick is vereenicht, *e* ghe- *e. Gen. 46 b*
 lijckerwijs oock somwilen by der siele, *Act. 7. b. 14.*
 de gantsche mensch, sonder wistuytin- *1. pet. 3. d. 20*
 ghe des vleesches, verstaen wert. Maer
 dat woordelen vleesch, heeft hier d' *E*-
 uangelist lieuer, dan dat woordelen,
 Mensch, of Siele ghebnyekt: om Chri-
 stus oormoedicheyt, ende de waerheyt
 syner mēscheyt, te frachtlicker wt te druc-
 ken. So wanneer dan onder onse we-
 derparten sommighe, hier by dat woord-
 elen, Vleesch, alleenlick verstaen,
 oneerlick, siekbaer, tastelick, sterffe-
 lick ende lijdelick te syne, met een wist-
 uyringhe des menschelicken wesens:
 so trecken sy dat woordelen, Vleesch, in
 een vreemde, ende onschryftmaticch ver-
 stant, dat het toevallende condicien, en

Fol. 374 gheene substancy beteecken, ende beroo-
uen daer door **E R R I S T V M** van
het waer menschelick wesen, ende stel-
len in hem alleenlick sodane accidenten
en̄ toeuallende condicien, die oock by de
onuernufrighe dieren plaetse hebbē. En-
de aenghesien Christus na syne verris-
senisse niet langher oneerlick, lüdelick,
ende sterffelick ghebleuen is: so soude
hy alsdan voor een groot deel niet meer
vleesch geweest zijn. Daerom moetmen
hier by (Vleesch) verstaen, het ware vol-
comen menschlick wesen, ghelijck het o-
ouer al wert ghenomen, wanneer men
daer by den mensche verstaet.

Gheswoorde. Dat derde woordesken, is (Ghewor-
den) het welck in der Schrift aldereerst
ghebruyckt wert, in de dinghen die te
vooren ganschelick niet zyn, ende nu
eerst wt niet wat beghinnen te syne. Al-
dus leestmen by Mosen, Het werde
Genesis 1. a licht. Ende, het licht is gheworden. Ten
tweeden wert het ghebruyckt in dingen
die wat zyn, ende nu noch wat an-
ders werden, ende dat op tweederleye
manieren. Ten eersten, beteeckent het
eene gantsche veranderinghe der eener
substancye of qualiteit, in een ander sub-
Werde voor stancye of qualiteit, so dat de eerste
veranderen. substancye of qualiteit ganschlick ver-
gaet, en̄ een ander in hare plaetse loemt.
Na dese beteeckeninghe seymen: Het
saedt

saedt wert eenen boom. Aarons roe-
de is een Slanghe gheworden, Iem,
Loths buysrouwe is eenen soufsteen
gheworden: Het water wijn: ende A-
dams ribbe is een Eva gheworden.

Ten tweeden, so beteekent dat woor-
deken, Gheworden, in de dinghen, die
te vooren wat zijn, sulcken veranderinge,
daer door de eerste substancye blijf-
ongheschonden, maer onfanghe daer
toe, of een ander qualiteit ende toeval-
lende condicie: of een ander substancye,
door aenneminghe ende vereeninghe.
Aldus leestmen, dat **I H X I S T U S**
gheworden is, *a* waelsiarich, *b* een
sonde, *c* ende vloeck: *d* ende dat Adas
lichaem, het welcke noch onleuendich
was, in een leuende siele is gheworden.
e En dat Paulus vanden lesten Adam
Christo seyt, dat hy in eenen leuendich-
makenden gheest is gheworden, fan van
gheene veranderinghe, maer alleenlick
van eene persoonlickere vereeninghe ver-
staen werden, te weten, dat oock Chri-
stus eenen leuendichmakenden gheest
ghebat heeft.

Men soecke nu de Schrift ouer ende
ouer, men sal niet beuinden, dat het
woordeken Gheworden ghebruyckt, de
dinghen, die te vooren wat gheweest
zijn, anders dan nu verclaert is, genomē
of verstaen wert.

Wb iij die

Fol. 373

Exodi. 7. 6.

Genes. 19. 6

Joan. 2. b 9.

Wer den,
booz aennen-
men door
vereeninge.

a. Act. 2. f. 42

b. 1. cor. 5. d. 22

c. Gal. 3. b. 13

d. Gene. 2. b

1. cor. 15. f. 45

e. 1. cor. 15. f. 45

Fol. 376 woorden Joannes, dewijl het Woordt, hoe dat wat te voozen gheweest is, na eener de-
 sser beyder beduydinghen verstaen, of
 Ghewoorde, dat het Woordt zijn eerste wesen ver-
 hier by Jo- dat het Woordt zijn eerste wesen ver-
 annem ghe- latende, in Vleesch zy verandert: oft
 nomen dat het Woordt in zijn eerste Goddes-
 Wert. lick wesen ongheschonden ende onver-
 anderlick bliuende, het vleesch, of het
 menschelick wesen, hebbe aenghenomē,
 ende zy daer mede vereenicht.

Nu verwerpt Menno dese leste schrift-
 licke verclaringhe van de aenneminghe
 ende vereeninghe. Daerom moet
 hy by de eerste onschriftelicke bliuen,
 van de verclaringhe ende veranderin-
 gedes **WOORDS** in het vleesch.

Maer aldus soude **CHRISTVS**
 na syne menschwerdinghe, niet meer
 het Woordt ende God, maer alleenlick

Het Woort Vleesch ende Mensch in der daedt ende
 is door ver- noeminghe gheweest zyn. Ghelijcker-
 anderinghe wijs den soudisteen niet langher Loths
 gheē vleesch huysvrouwe, ende den wijn het water
 geworden. in der daedt ende noeminghe zijn ghe-
 Genes. 19. e. bleuen. Maer nu bekent de Schrift Chri-
 Joā. 2. b. 9. stum oock na syne menschwerdinghe,

* Rom. 9. b. 5. voor God, ende het † Woordt. Daerō
 †. Jo. 5. b. 7. kan het woordt door sodanighe veran-
 Apo. 19. c. 13 deringhe gheen vleesch zijn gheworden.

Welcke veranderinge oock strijdet tegē
 het godlick wesen Christi. Want God is
 a Num. 3. a niet alleelick in syne eygēschappē maer
 veel

veel meer in zijn wesen onueranderlick. Fol. 377
Malach. 3. b
Esaï. 44. b.
48. b
b. Jo. 4 d 24
 En dewijl God een geest is, hoe can hy in vleesch zijn verandert? Daer gheest ende vleesch gârschlick in het wesen zijn verscheyden. So Menno nu seggē woude, dat wel God de vader in zijn wesen, maer niet God de soon in zijn Godlick wesen onueranderlick is; so stelt hy daer door Chustum oock in het Godlick wesen grootelick vande vader verscheydē, daer nochtans hem Paulus bekent, Phil. 2. a. 6. de ghelijckformich te syne. Leert oock wden Psalmen, dat Christus de selue is, Psal. 102. d
Heb. 1. d. 12. onueranderlick, ende niet als de creaturen veranderlick.

Hier op antwoordet Menno, ten eersten, dat Joannes seyt, Mennōs te genwerpin- gen, dat het woort door beranderinge zy vleesch gheworden, nedergeleyt
 Gheworden, en heeft niet een letter daer by geleert, hoe verre het verandert zy, of niet verandert. Wilt dan Menno segghen, ghelijck wel veel onder den synen doen, datter eē deel des woordes zy verandert, ende het ander deel zy onuerandert gebleuē? Maer waer is eenighe Schrift hier van? ende waer wert dat woordelen, Gheworden, also ghenomen? of hoe can hy bewāsen, dat het ymmers hier, sonder alle gebruyc der Schrift, na zijn eyghen goerduncken also sal ghenomen werden? waer door Christus in zijn Godlick wesen seer schādelic gedeylt soude werdē; aengesien dat het een deel soude geweest zijn, Vleesch,

fol. 378, en dat ander, niet. Maer als Menno somtijts leert, dat het woort zy vleesch ghes worden, ghelijck als Loths huysvrouwe, een soustee: en achtet het woort geweest te syne eē saet des vaders, waer wt Christus in Maria zy ghegenerereert: en openbaer is, dat een saet altijt verandert wert in het ghene datter wt ghegenerereert is: hoe can Menno loochenen, of het woort na synen gront, sy volcomelic en gantschlick in het vleesch verandert:

2. Adam is een leuende siele gewor den.

Genesis 2. b
1. Cor. 15. f 45

Dat nu Menno ten tweeden voorts b:enght, Adam is tot een leuēde siele ge worden, is noch even wel eerde gebleuē: helpt hem niet met allen, maer sterct onse leere gantschlick, overmits dat (Werdē) in dit exēpel van Adam, niet eenige verandering, maer een aenneminge besceekent. Want Adam is op sulcke eene wijze in een leuende siele geworden, dat zyn lichaem aenghenomen heeft de siele tot een persoonlicke vereeninghe. Daer om so Menno de vleeschwerdinge des woordes door dit exēpel van Adam wilt verclare, so moet hy syne eerste wtlegginge, van de veranderinghe des woordes verlaten, ende de vereeninge des woordes ende des vleesches in eene persoone Christo, eendrachtelick met ons na de Schrift bekennen.

Maer dat hy nu tegenwerpt, dat ghe
lijck

lke Adā hoe wel hy tot der eerde was ge
 wordē, nochtās eerde is gebleuē, dewijl
 God tot hē spreekt, eerde bistu, en tot eer
 de salstu werden: ende dat oock also het
 woord zy woord gebleuen: hoewel vleesch
 ghe worden, can hem niet helpen. Want
 dat de mensche Adam, noch eerde ghe-
 noemt wert, is niet dat hy eyghentlick te
 sprekē, noch in der waerheyt eerde was,
 (want het een ander wesen is, der eerde,
 ende des menschen) maer op een figuer-
 lcke maniere van sprekē, om dat hy tot
 der eerde ghemaect was, ende noch vele
 eerdische condicien na dē lichame in sich
 hadde. Aldus werdt Aarons slanghe,
 Aarons stoek ghenaeamt, niet datse in de
 waerheyt een stoek was, maer daer wt
 gheworden. Ende dat Adam inder daet
 gheen eerde gheweest zy, maer figuerlick
 alleen, also ghenoeemt, kanmen daer wt
 mercken, dat God spreekt, dat hy noch
 eerde soude werden. Want het open-
 baer is, datmen noch niet werden kan,
 datmen in der daet is, maer datmen
 niet is. Oock wert de mensch wel hoy,
 gras, &c. ghenaeempt, niet dat hy het
 in der waerheyt zy, maer, per Tropum,
 om eenighe ghelijckenisse wille alleen.
 Wt welckes alles openbaer is, dat
 Men nons reden onuast zy, wanneer
 hy woude bewijfen, dat Adam in der
 waerheit

Fol. 379
 Meno wil.
 bewijfen,
 dat het
 Woordt zy
 in zyn we-
 sen gebleuē,
 hoe wel het
 in vleesch is
 verandert.
 Genesis 2. b
 Gen. 3. d
 Hoe Adam
 van Gode
 eerde genaet
 wert.
 Exod. 7. b.
 Esa. 4. b.
 Psal. 102
 Eccl. 14. e
 1. Pe. 1. v 24

waerheyt eerde gheweest zy, om dat hy om eener gelijckenisse wille, also vā Gode eerde ghenaeemt wert. Daerō so Menno seyde, dat het Woort ware vleesch ge worden, ghelijck de eerde, Adam: so soude daer wt nootwendichlic volghen, dat het woort zijn eerste wesen verloren hadde, ghelijck als d'eerde daer van d'eerste mensch gemaect was, haer eerste wesen hadde verlaten. Want een ander natuer is der eerde, en een ander, des mēschen.

Den hier seyt, Men moet God geloouē, ende het mystery der vleeschwerdinghe Christi met zijn vernuft niet ondersoeken: bekennē wy al recht en waer. Maer daerom is't niet gheseyt, dat Mennons glosen schrift zijn, diemen sonder beproeuinghe aen nemen sal. Wy bekennē met vollen herten, dat het Woort zy vleesch gheworden: ende bruycken dese leere tegen alle de ghene die Christum versakē mensch te syne: of willen, dat Christus vā der eewicheyt zy vleesch of mensch gheweest: maer segghen, darmen dat vleesch werden verstaen moet, na des Schrifts verclaringe. Al wat ons daer in vā Christus menschwerdinghe niet geopenbaert is, begheeren wy niet te weten: maer dat daer van gheopenbaert is, moghen wy niet ondancbaerlick versuymen, noch bruyckē sal, voorby loopē. Ghelijck wy oock lesen by

3. en 4. tegēwerpinghe, Of men de vleeschwerdinghe des woortds mach onder soecken.

Maer toe mē die sprake, het woort is vleesch geworden, bruyckē sal,

den oudē Schrijner Theodorētum, daer fol. 381.
de Orthodoxus, dat is, de rechtleeraer,
in desen handel, op dese woordē vā *Erar-*
nistes, *Quae sunt occultata, non oportet quare-*
re: alius finelick heeft gheantwoort: Nes-
qua sunt declarata, penitus ignorare.

Dat nu Menno voortaan wilt bewij-
sen, dat het Woort, hoe wel het van aens
beghinne een geest was, dā noch vleesch
heeft connen werden. Item veel woort-
den maect van de almoghētheyt Gods,
dat Christus Godes soon is, van bouen,
tc. heeft teghen ons niet met allen te be-
duyden: dewyl wy niet een van alle dese
stukken versaken, ende teghen onse leere
niet stryden: ghelijckerwijs te vooren dat
menichmael is bewesen. Wy loochenen
niet, dat het Woort, d'welc te voorē geest
was, zy vleesch gheworden, maer seggē
alleenlick, dat het Woort, na Mennons
glose, namelick door veranderinghe en-
de verlatinghe des eersten wesens, niet
zy vleesch gheworden. Dit stuck des twi-
ffes verzwijghē Menno, ende leght ons
op, als of wy slechtlick versaeckē, dat het
woort ware vleesch gheworden. Of dit
eenuoudicheyt in Menno zy, laet ick zūn
eyghen consciency richten. So wy eens-
mael syne leere also verkeerden (dat God
verbiēde) wat soude hy al roepens, fer-
mens, scheldens ende lasterens teghen
ons daerom maken?

Zenghe

Bewijs,
dat het
Woorz door
aenneminghe
ende vereen-
ninge, zy
vleesch ge-
worden.

a Gal. 4. a 4
b Rom. 1. a 3
c Phil. 2. a 7
d Heb. 2. d 14
e Heb. 10. a 5
f 1. Timo. 3.
d 15.

1. Joann. 4. 2
2. Joann. c. 7.

Rom. 9. a. 5.
1. Joā. 5. b. 7

Aenghesien dan nu bewesen is, dat
het woorz niet door veranderinghe ende
verlatinghe des eerste wensens zy vleesch
gheworden: so wert daer wt geweldich-
lick besloet, dat de vleeschwerdinge des
woordes, in een aenneminghe ende vereen-
inghe des woordes ende des vles-
ches, in eene persoon Christo bestaen
moet, d'welck met dē gront der heyliger
Schrift ouer een coemt. Want behaluen
dat dit betuygē alle belostenissen Gods
vā de mēschwerdinge Messie, so schryft
oock d'Apostel Paulus, dat Christus zy
geworden a vā eener vrouwe, b ende wt
den sade Davids na den vleesche. Oock
dat Christus, c de ghestaltenisse eens
knechts heeft aengenomē, d is des vles-
ches ende bloedes der kinderen op ghe-
lijcker mate deelachtich geworden, e dat
hem God een lūstoe bereyt of toe ghe-
uoecht heeft, f ende dat hy in dē vleesche
gheopenbaert is. Oock heeft d'Euange-
list Joannes syne woorden, Het woord
is vleesch geworden, in zyn bueuē selfs
verclaert, daer hy op gelijcken sin schryft,
dat Christus in den vleesche ghecomen
zy. Welcke manieren van spreken gheen
sins met de veranderinge, maer seer bes-
quamelick met de aenneminghe en vereen-
inghe ouer eē comen. Ende aengesien
het woorz also vleesch is gheworden, dat
het vleesch zūnde, noch God ende woorz
sonder

sonder eenich twijfel gebleue zy: so moet dit vleesch werden, niet door veranderinge, maer alleenlick door aenneminge geschiet zyn. Dewyl dan het woordesken (Gheworden) in de dinghen die te voorē wat waren, op twee manieren alleene, of voor veranderinghe, of voor aenneminge, in de Schrift ghenomen wertz ende dat de veranderinge opentlick tegē de Schrift strijdt, ende de aenneminge daer mede wel ouer een coemt: so moeten sekerlick besluyten, dat het woort zy vleesch gheworden, niet door veranderinghe, maer door aenneminge ende vereeninghe, door generacy in ende van Maria.

Dit wederspreect hier Menno, door dese navolghende reden. Ten eerste, dat de vrouwe sadeloos zyn, dat veel inconuenienten daer wt souden volgen, ende dat werden moet werden bliuen. Maer wy hebben te voren ghenoechsaemlick bewesen, dat de vrouwen in sich ter generacy saet hebben, ende dat wt onser leere teghen de Schrift gheene inconuenienten volghē. En aengesie (werden) als bouen bewesen, op tweederley manieren ghenomen wertz, waer van d'ene met onse verclaringe der aenneminge ende vereeninge na der Schrift wel ouer een coemt: so kan doek na onse verclaringhe, werden alijt noch werden bliuen.

Menning
tegenwer-
pingen, dat
het woort
niet soude
door genera-
cy van Ma-
ria, vleesch
zijn gheswor-
den, nederge-
leyt.

Ten

Fol 384

2. **M**ā de wt
leggginghe
deser woort-
den, het
woort is
bleesch ghe-
worden.

Hoe Men-
no door zijn
wtleggginge
niet gehol-
pen wert.

3. **D**atmē on-
dersoecken
mach, hoe
het woort
zy bleesch
geworden.

Ten tweeden seyt Menno, datmē by
de woordē Joānis, Het woort is vleesch
gheworden, slechtlicke behoorde te bliuē,
sonder die eenichsins wt te leggē. Maer
de wylmense op verscheyde maniere can
verstaen, so moet hyse wtleggghen, eer hy
daer wt wat sakers voor hem, of teghen
ons can besluyten. Ende wanneer hyse
niet wilt wtgheleyt hebben, so gheeft hy
daer door te kennē, dat syne sake onclær
is, ende dat hem wt gheene verclaringe
eenich voordeel, maer veel meer na deel
can comen, ghelijck het in der daet oock
is. Want so hy (werden) voor verandere
verstaet, so moet hy in alle de voorsyde
inconuenienten teghen de Schrift val-
len. Sie fol. 376. Maer so hy, werde, duy-
det voor aennemē, door een vereeninge,
so valt synen eersten gront te neder, en-
de coemt met ons ouer eē. Of, als hy by
vleesch, verstaet, sienlicke, tastlicke, &c te sy-
ne, so moet hy werden, door aennemē
verclaren, ende (vleesch) in een nieu ver-
stant trecken.

Ten derden seyt Menno, datmē niet
ondersoecken mach, hoe het woort zy
vleesch gheworden: ende datmē zyn ver-
nuft versakende, met het verclaren der
Schrift te vreden zyn sal. Maer r'onrech-
te werden wy van Menno hier in bes-
swaert, dewyl wy, hoe het woort zy vlees-
gheworden, niet verder ondersoekē, dan
ons

ons dat in de Schrift grondelick ghesol, 389
openbaert is. Oock gheuoelen ende leer
ren wy vele stucken van de menschwer
dinghe des Heeren, alleenlick om datse
ons de schrift leert, hoe welse tegen des
menschen vernuft gantschlick strijden.
Als dat hy van onsen vleesche is, sonder
sonde: Van eener maget, sonder vaders
saet &c.

De vierde wtulucht is Gods almo
gentheyt, die wy oock in den handel der
menschwerdinghe Christi gheren ende
oortmoedelick bekennen, so verre die met
des Heeren woordt ouer een foemt.

Ten lesten, werpt ons Menno een 5
vernustige vrage voor, Hoe het eewich
Woord, in een cleyne corpusculo 39 beslotē,
&c. Naer aenghesien hy selue dese vra
ghe voor vernustich bekenzende vernuft
in Godes heymelicke saken niet geldert:
so is't claer, dat dese syne vernustige vra
ghe, des andrwoordes niet weerdich 39.
Men sie nochtans hier van Arti. 9. in
het derbiende Inconuenient. fol. 206.

Ende op Menmons bekennisse, en
de verscheydenheden syner ende onser
leere, die hy na syne woonlike ontrou
wicheyt hier verhaelt, is onnoodich we
derom te antwoorden. Oock dat hy ons
van haet en valscheyt hier beschuldicht,
ende ons om onse leere van Christus
menschwerdinghe, voor verkeerde kets

Andtwoor
de op wets
like be
schuldinge.

ters scheldet, ons sonder alle waerheyt op legghende, dat wy versaken, dat het woordt zy vleesch gheworden, ende dat Christus de soon Gods is: wil hem God verghewen. Waer niet quaet spreken en valsch beschuldighen wat wi te richten, so hadde de Sarhan Christus, ende de loghen de waerheyt ouer lange tijt ouerwonnen.

ANTVVOOR de op den tvvintich sten Artikel, welck is het besluyt.

Ghelijck het beghinsel ende middel van Menons boeck volscheldens is, ende lasterens teghen onse persoonen ende leere, also is oock zijn besluyt. Waerop wy een kortte ende bescheyden antwoorde moeten gheuen, op dat wy door ons stil swijgen de waerheyt niet schadighen,

Van partijelicheyt, loghenen, eergheerichheyt, &c. hebben wy te voeren onse ontschuldighede gedaen. Ben oock niet bewist, dat ick eenighe Menons reden in der Disput. van hem voorgebracht, in het alderminste verkeert heb. En dat onse leere van Christus menschwerdinghe, niet valsche noch Antichristisch ghelijck Menno hier wederom lastert, maer waerachtich ende Christelick

Antwoorde daer op, dat Menno onse leere door Antichristisch scheidet,

zy, is te voeren volcomelick bewesen. fol. 387

Maer waerom scheltse Menno voor
Antichristisch? Om dat wy bekennen,
dat Christus een ewich sone Gods is,
en niet eerst in syne menscheyt een Go-
des soon zy gheworden? Maer dit heeft
hy selue vooruits geleert; ende voor den
Propheetischen ende Apostolischē gront,
recht bekent. Sijn medehulper Dierick
Philips die leeret noch, en sommige on-
der Menno's volck hebbē dat in ons leste
bespreck te Wismer opēlick tegen Men-
no met ons bekē. Sijn dā oock alle dese
in Menno's ooghen Antichristen? Of
mach eene gront der leere in ons Antich-
ristisch, ende in den synen Christelick
zijn? Maer so hy onse leere daerom voor
Antichristisch scheldet, dat wy den oor-
sprēck des vleeschs Christi van den men-
sche Maria, en niet van Godes substan-
cie en sādē stellen: so maect hy tot an-
tichristen, alle de heylighe Patriarchen,
Propheeten, Apostelen, Euāgelisten en
Martelaren der eerster kerckē Christi, en
noch vele vrome Christenen, die om des
Heerē naem noch dagelick veruolginge,
goetroouinge en bloetstoringe lijdē, met
welckē wy in dit stuck der leer ouer een fo-
men. Bouē dien schijft Menno selue in
een boeckē van de menschwerd. An. 44.
in druck wtghegeuē, dat hy voor den synē
tege onse voorsaydē gront niet opentlick

Christus en
ewich Go-
des soon.

Van dē oor-
spronck des
vleeschs
Christi van
Maria.

gheleert, ende der synen in dat verstant
gheleden en voor broeders beken heeft,
na dat hy nochtans een tijt lanct in synē
dienst gheweest was. Is dan onse leere
no een Antichristische leere, hoe heeft hy
den synen daer in gheleden? Of wast
dan Christelick in den synen, ende no An
tichristich in ons? Ick bidde Menno,
dat hy dusdanich een lichtweerdich laste
ren, schelden ende verdoemen, wat bet
op een ander tijt bedencke, ende betere.

Man acht
stukken der
leere, die
Menno be
gheert be
wisen te
hebben.

Dat no de acht stukken der leere aen
gaet, welke Menno ons hier no voorstelt,
ende seyt, dat hy de sake wilt nadencken,
somensen hem wt der schrift bewijst: zijn
door ons eensdeels in der disputacy, en
no in sonderheyt in dese onse Apologia
volcomelick met vele andere stukken bes
andwoordet. Dat eerste stuck is: Van
twee Adams saden. Sie fol. 63. 64.
2. Van de reynicheyt des vleesches Chris
sti. fol. 36. 54. 55. 66. vsque. 76. 201. 202.
3. Of daer een kint sonder Vader zijn
kan. fol. 113. 187. 188. 273. 274. 275. 313. 345
4. Van het genererelick saedt der vrou
wen, Sie Arti. 5. fol. 42. Item, Arti. 12.
ende 13. 5. Van de twee sonen, fol.
195. 6. Van de vereeninghe der nas
turen, fol. 109. 110. 177. 178. 98. 199.
200. Item, Arti. 17. ende. 19. Dat sevens
ste stuck is, of daer zijn leuedaghe yemat
eenichs mans warachtich soon geweest

is, die niet wt zyn saet ghegenere ert is, fol. 389
dient tot den handel der menschwerdin
ge Christi niet, om daer door te bewisen,
dat Christus vleesch wt Godes substans
eye zy. Want nauwerlicke dinghen kan
men niet verder met geestelicke verglijc
ken, dan de heylighe Schrift dat opent
lick toelact. So is Christus enē wel noch
de sone Gods, hoe wel hy zyns vleeschs
oorspronck van Gode den Vader niet
heeft vercreghen, Sie Artikel. 15. 18. 19.
8. Hoe de mensche Christus zy Godes
soon, Sie Arti. 15. ende 18. Och of God
gave, dat niet alleen Menno, maer oock
alle de syne, niet alleen op dese stucken,
maer op den gantschen handel van ons
hier beschreuen ende beantwoordet, sons
der alle partijelichheit met neersticheyt
in de vreesse des Heeren acht hebben
wouden, dat ick hen van herte door
Christum Jesum wensche, op datse de
clare waerheit met ons, tot groote ver
troostinghe harer herten, sien ende ghe
uoelen moghen.

Ende ghelückterwils als wy op alle
Mennons teghenwerpinghen onse and
woorde sonder eenich wuluche of schels
den in onse Apologia grondelick ende
ordentlick hebben ghegheuen: Also be
hoorde oock Menno op alle d'onse sons
der eenighe voorby te loopen, dat te doe
ne, so hy ymmers met der Schrift dat

Fol. 390 sonde, d'welck van hem in syne beandts
 woordinge noch niet geschiet is. Want
 behaluen dat hy schier alle onse reden,
 dien hy in synen boeck voorbrenghet, som-
 tijts met een wtulucht aflacet, menich-
 mael verkeert ende verualscht met zyn
 eyghen woorden: so heeft hy oock (synen
 boeck nochtans met veel scheldens vul-
 lende) veel noodighe stucken der leere,
 in der Disputacye, ende in het Aenhag-
 sel van Christus menschwerdinge, hem
 voor gestelt, nu in syne antwoorde noch
 niet beantwoordet, of seer slechtelick aen-
 gheroert. Van welcke wy hier sommige
 willen aenteecken.

Sommige
 stucken van
 Christus
 menschwer-
 dinghe, die
 van Menno
 onbeandts-
 woordt zijn
 ghebleuen.

Christus
 Godes soen.

Christus
 g'menschen
 soen.

Van het
 godlick fact

1. Op alle de sproeken daermede van ons
 bewesen is, dat Christus eē eewich soen
 Gods geweest is, eē ander persoon van
 den vader, geeft Menno geē antwoorde.

2. Waerō de naem des menschen soen
 niet so wel mede brenghet de waerheit des
 menschelicken wesens, van menschen,
 als de naem van Godes Soen mede
 brenghet de gemeynschap des waren god-
 lickē wesens van Gode: heeft oock Men-
 no niet beandtwoordet.

3. Menno heeft noch gheene Godlickē
 belofstennisse voort gebracht: Dat Godes
 saet in Maria, als in eenen acker soude
 gebracht werden, op dat daer wt Godes
 soen zyns vleeschs oorsproeck onrsinghe.

4. Hy heeft noch niet bewesen, dat by
 d'Luane

d'Euangelist Joānes, daer hy seyt, Het
Woordt is vleesch geworden: het woort
zy het Godlick saet, en matery, waer wt
Christus vleesch oorsp:öcliek zyn soude.

Noch heeft Menno niet duydelick ver-
claert, in wat verstant hy dat woordken
(Whewo:den) by Joannem wilt nemē,
voor veranderen, of voor aennemē, noch
sick ontschuldicht, dat hÿ't voor aennemē
selue duydet, als hy by vleesch niet an-
ders dan sommighe vleeschelicke con-
dicien, als sterffelick, oneerlick &c. te sy-
ne, verstaen wilt.

Dat gheene vrouwe sonder haer ey-
ghen saet: kan vermenichuldicht wer-
den, is van Menno niet beandtwoordet.

So Christus op gheene andere wÿse
des menschen soon ware, dan Menno's
soon na zÿn seggen, genaemt wert Beer-
truyts soon: dat alsdan Christus, so de
vrouwen sadeloos waren, gheen ware
mensch zÿn soude, is van Menno onbe-
antwoort ghebleuen.

Soe wel Menno onse bewÿsreden
niet heeft neder gheleyt, daermede wy
bewÿsen, dat de eerste belostenisse van
het vrouwen saet, na der letter moet
verstaen werden: so blijft hy nochtans
op zÿn gheestelick verstant drenghende.
Het is oock niet ghenoech, dat hy som-
tijts toelaet, dat men de belostenisse
oock lichamelick wel mach nemen: des

Sol. 101
Of het
Woordt by
Joan. .1. b .4
zy het Goda-
lick saedt.

5.
Van het
woordken
Geworden.

6.
Van verme-
nichulds-
dinghe.

7.
Christus
des men-
schen soon.

8.
Van het
vrouwe saet
Gene. 3. d.

Fol. 392 dewijl wy bewijfen, datse nootwendich
lick na der letter verstaen moet werden,
Sic Arti. 14.

9. **Menschen
saet.** Dat het woordeken (menschen saet)
mede brengt de ghemeynschap der mens-
schelicker substancye door generacye,
heeft Menno niet beandwoordet.

10. **Van het
woordeken
Ex.** Dat het woordeken (Ex) dat is, **Wt of
Van** in den handel der menschlicker ge-
neracye van menschen: dese ghemeyn-
schap des waren wesens, altijd beteekēt
met hem waer van het ghesproken wert,
roert Menno niet eenmael aen.

11. **Heb. 2. d. 17.
Christus
onghelijck-
heyt met de
broederen.** So Christus vleesch wt Godes sub-
stancy ware, dat hy die den broederen in
alles gelijck zyn moeste, hen in het alder
meeste onghelijck zyn soude: Item, dat
alle syne wercken niet menschlick, maer
Godlick geweest zyn soude, heeft Men-
no niet beandwoordet.

12. **Ma de vlee-
sche.** Waer de Schrift leert, Dat Christus
zy wt de substancye des vaders, na den
vleesche, ghelijckse wel leert, dat hy wt
den Vaderen, wt Davids saet, ende wt
de vrucht syner lendenen is na den vlee-
sche: heeft Menno niet bewesen.

13. **Maria wt
de stamme
Davids.** Onse bewijsreden daermede wy bes-
wijfen, dat Maria zy wt de stamme Da-
vids, legt Menno niet neder, daer hy
nochtans niet darf toestaē, datse wt Da-
vids saet is ghecomen.

14. **Zenghestien Christus een Beer is wt
den**

den Hemel, hoe hem dan Menno alleen een saet wt den Hemel seyt te syne, daer wt een Heer in Maria soude werden, blijft van hem noch onbeantwoordet,

Of de menschelike natuer in Christo eens wesens sy met syne Godlike : of swaer inse versheydē geweest zyn : heeft Menno noch niet eens aengheroert,

Hoe Christus oock na Menmons gront, niet soude eensdeels eerdisch zyn, dewyl hy bekenet, dat het eerste wasdom ende voedsel des vleesches Christi, zy van Maria: en dat hy daer na oock door andere eerdische creaturen, zyn voedsel ende wasdom heeft ontfanghen, is van hem niet beantwoordet daer hy nochtans leert, dat de gantsche Christus van binnen ende buyten in het wesen zy Hemelsch.

Dat Christus in de schrift, niet by de ackers vruchten, so Menno voorgheeft, maer wel by de spruyte en bloeme wert vergleken, heeft hy niet beantwoordet,

Dese ende derghelijcke stucken meer van Christus menschwerdinghe in ons Disputacyboeckken voortgebracht, heeft Menno in zyn boeck niet beantwoordet.

Maer so hy noch hier op, ende op dese onse Apologia eenige andrwoorde woude schrijven, so bidde wy hem om Christus wille, dat hy op den gront der leere ordentlick van stucke tot stucke, sonder

Fol. 393
Christus en
Heer, niet
een saet wt
den Hemel.

15.
De menschelike natuer
Christi.

16.
Christus is
oock na
Menmons
gront eerdisch

17.
Christus is
by gheen
ackers maer
wel by eens
booms bloe-
me vergle-
ken.

Jerem. 23. a

33. c

Esaie. 11. a
Wy begheer-
en van Me-
no, dat hy
dit om Chri-

Fol. 394
stus wille,
waername,

veel willoopens, scheldens verdoemens,
thierens ende kermens te maken, dat
doen wille. Want dese dinghen, waer
door de sake in sich verduyftert, veel tijts
verlozen, ende de Christelicke Leser niet
ghebeter wert, voor gheene andrwoorz
de by den onpartijdighen Leser bestaen
konnen. Bidden hem oock, dat hy de stuc
ken onser leere, niet verkeere, af kotte en
vervalsche, maer volcomelick ende trouw
welick verhale, ende ons niet oplegghe,
dan dat wy duydelick in onse Schriften
leeren. Want hy ons dicmael t'onrechte
beschuldicht, ghelijck als hy oock in dit
besluyt doet, ons oplegghende: dat wy
versaken, dat Christus zy de sone Gods,
ende dat hy in't vleesch zy ghecomen,
d'welck plompelick teghen de waerheyt
erdicht is. Schrijft hier oock, dat wy de
mensen in haer ondoetueerdich roec
keloos leuen ophouden ende troosten,
daer nochtans (d'welck wy niet wt eenis
gen roem, maer alleenlick tot onser ont
schuldighen ghedwonghen zijn hier te
schrijven) alle onselust, begheerte ende
arbeyt is, dat wy eerst in onse persoonen
moghen Godsalich zijrende daer na in
alle andere mensen, na den eysch ende
gheleghentheynt onser beroepinghe, de
Godsalicheyt vorderen, met een straffe
der boosheynt, ongherechtigheyt ende on
doetueerdicheyt der mensen. Waer
ouer

ouer wy van de roeckeloose werelt gheē. fol. 395
ander dan Prophetisch loon verwachtē,
ende werden oock vā haer daerom noch
daghelicx (hoewel wy somtijts in soma
mighe plaetsen wat vūhēyts ende vrede
door Godes ghenade hebben * ghelūck Acto. 9. t. 31
als oock de Apostolische kercke wel som
tijts ghehadt heeft) niet weynich gheha
ter, bespot, ende menichmael (waerlick
ghedreycht, &c. Bedroeuē ons oock in
onse herten ouer gheen dinc so seer, als
ouer der menschen onboetueerdicheyt
en ondancckbaerheyt teghen des Heeren
woort. Noch moetē wy nochtans aldus
van Menno ghescholden werden, als of
wy de werelt in haer roeckeloos leuen
troosteden, daerouer hy in den dach des
Heeren noch rekenschap gheuen sal, so
hy hem niet van herten van dusdanich
valsche beschuldighen oock teghen ande
re menichmael wtghesproken bekeere, en
door wederroep betere. Maer aldus
moetmen den simpelen, die ons niet ken
nen, en ons op Menno's ban niet mo
ghen hooren, met valsche Absolonsche
beschuldighen dat herte stelen, ende
betoueren.

Maer aenghesien Menno ten lesten Gen Chri
in zjns boecks besluyt begheert: men stellicke be
sal synen boeck, Dost ende West: Zuydt gheerte aen
ende Noordt, in aller menschen handen den Leser,
verstroyen: so is oock ons begheeren en
bidden

bidden van den Christelicken Leser, daer hy onse andrwoorde ouer al daer late by komen, op datmen also wt beyder schriften, de duysternisse van het licht onderscheyde, de waerheyt naaolghe ende de loghenen verlate.

So wie dit moetwillich weyghert, ende alleen Mennons boeck leest, ende dien in der menschen handen verstroyt, ons schrijuen eer hy het heeft doorlesen, lastert &c. die handelt onbehoorlick, ende partijelick, sal oock daer ouer Bode reken schap gheuen; dewijl wy niet onbillichs begheeren, ende ons gheren het gericht te der geloouigen, na des Heeren woort onderworpen. Men hebber acht op.

Een vermaninghe aenden geloouighen.

Bidden oock al onse lieue broeders ende susters, om onses Heere Jesu Christi wille, datse in den gront der Propheetischer en Apostolischer leere van Christo Jesu, hier van ons bewesen, en crachtelick wt der Schrift beu esticht, vast en onbeweechlick bliuen, ende sich gheensins daer van laten afreken. Datse sich oock wisselick in alles in dese onse perikelloose tijden dragē, de Christelicke vergaderinghe liefhebhen, soecken en niet verlaten, in de vreesse Bods, in oormoedicheyt, liefde ende ghedult wandelen, ende de kennisse der waerheyt gheensins door layicheyt ende verkoudinghe misbruycken, op datse door hare ondancbaers

baerheyt die nu over al groot is, van den fol. 397.
Geere niet wigespouwen werden, maer
sick alrijt dagelicx door lesen, bidden ec.
daerin oeffenen, en sich mer het gantsch
wapentuych Godes, teghen alle gheeste
licke vyanden becleeden, om in Ch:isto Eph. 6, c. 16,
Jesu daer teghen te strijden, ende
die te ouerwinnen. Is de strijts
swaer, so is de kroone heerlick
ende seker. Latet ons dan
waken ende bidden,
want de tijt is
fort ende
boos.

By my Martinus Micron
Anno. 1558. Octob. 24.
Te Norden, in Oostfris-
landt.

Een

EEN REGI-
ster, Van de princi-
paelste teyten der Schrift, die in die
boeckken verclaert zijn.

- Ge.1.d. VVasset, ende vverdet verme-
nichfuldicht. fol. 49. 50. 238. 250
Gen, 2 Adam is tot een leuende siele
gevonden. fol. 167. 168. 352.
Ge. 3. c Ick sal vyantschap settē, &c. 253.
Men moet hier by dese vrou-
ve een natuerlicke vrouwe
verstaen: 257. 258. 263. 264.
Mennons allegorien van een
gheestelicke vrouwe, nederghē
leyt. 254, 255.
Ge. 3. c Ipsa conteret 263.
Ge. 3. d Eerde bistu, en eerde saltu vver-
dē. 163. 169. 170. 172. 341. 379. 380.
Ge. 3. d Den man een heer ouer de vrou-
we. 53. 54.
Ge. 12 a In dy sullen alle geslachten &c.
263. 277. 281.
ge. 22 d In dijn saet sullen alle geslachte
277. 278. 279. 280. 287.
Mennons ende zijns gelijcken
glossen

glofen hier op neder gheleyt.

281 282.283.284.285.

- ge.26 a Christus is Iſaac ende Iacob be
en 28.c looft. fol.279.
- ge.29.d Hoe Rahel door haer maeght
Bilha zy gebout ghevveeft. 241.
- ge.35.c Koninghen ſouden vvt Iacobs
lendenen voort komen. fol. 52.
- ge.38.b Van Onam, fol.242.
- ge.38.f Van Thamar. fol.252.
- ge.49.b De Scepter ſal vā Iuda.&c.287
- Exo.7.b Van Aarons ſlanghe. 145.
- Ex.17.b Van het vvaeter vvt den ſteen
fol.352.
- Nu.5.d Van de onſchuldighē vrou-
ve. 240.
- Nu.36.c Van de gheſlachten niet te ver-
menghen 317.319
- Le.12.a Mulier ſi ſuſcepto ſemine.240.
- ruth.1.b Heb ick noch ſonen in miin
lichaem. 241.
- rut.4.c Saet vvt deſer dochter. 239.252.
- Iob 10 b Van tſamen runnen des metx
in eenen kees. 46.47.250.
- Iob 14 a VVie kan reyn maken.&c.
65.250.
- 2.Sam.7.b. 1. Par.17.c. Pſal.132. Van de
beloſteniffe tot Dauid. 287. 88.
- Hoe dit vā Chriſto te verſtaen is
Fol

- Fol, 288. 289. 290. 291. 295.
 Oock na de letter dat des vlee-
 sches oorspronck aengaet. Fol.
 292. 293. 294. 304. 305. 306. 309.
 Hoe se alleëlicke eenldeels, ende
 niet allesins in Salomo veruult
 zy. 294. 295. 296. 298. 299. 301.
 Psal. 2 Kuffet den soon. Fol. 266.
 Psal. 51 In sonden heeft my miin moe-
 der ontfanghen. Fol. 66.
 Psa. 128 Diin wiif sal als een vol vviin
 stock zijn. Fol 51. 113. 114. 241.
 Esa. 7. c. Sie een maeght. 257. 259. 273. 313
 Ibidem, Christus is onse Ema-
 nuel. 191. 257. 259.
 Esa. 11 a Christus is een bloeme vvt de
 vvortelen Iesse. 211. 212. 289. 292.
 Esa. 51 a De Ioden zijn vvt Sara als vvt
 eens borns put ghegrauen.
 51. 52. 186. 250.
 Ie. 23. a. Christ⁹ is eē gerechtige spruyte
 en 33. c. Davids. 211. 212. 289. 293. 298. 312
 Ole. 11 a Ick heb mynen soon vvt Eryp
 ten gheroepen. 285. 298.
 Sap. 7. a Ick ben in des moeders liif &c.
 fol. 46.
 3. esd 9 e Hoe de priesters de kinderen
 met de vrouvven verstoeten
 hebben. 241.
Matt. 1. 2. 50

mat.1.a.1.2	Van den geslachtregister Christi	Fol.151.213.230.231.280
		291.304.314.315.320.
	Hoe daerin Heydensche vrouwen zijn	244.
Mat.1.c.16	Van vvelcker ghegenereert is Iesus.	fol.229,231.274.282.316.
mat.1.d.20	Dat in haer ghegenereert is.	273.360.361.
Mat.2. c.15.	VVt Egypten heb ick &c.	285. 286.298.
Matt.11. b.12	Hoe Ioannes de grootste onder alle vrouwen,	106.
Mat.12d.48	VWie is mijn moeder.	123.124.
Matt.22. d.40.	Hoe Christus Davids soon en Heer is.	311.312.
Luce.1. c.28.	Hy sal de soon des Alderhoochsten &c.	269.
Lu.1.d.30	De kracht des Alderhoochsten	273.
Luce.1. d.31.	Daerom dat gheboren vvert heylich	56.57.269.
Luce.1. d.31.	Hy sal Godes soon ghenaeemt werden.	269.
Luce.1. d.32.	Marie een nichte Elisabeths.	314.318.
Luce.1. d.38	Christus een vrucht des lichaems Marie	105.313
Lu.1,d.38.	Du bist ghebenediit onder &c	54.55. Dd Luce.39

- Lu.3.f.23 Ioseph die gheachtete Vader
 Christi, 315.316.
 Lu.3.f.23 Die daer was Eli, 315.
 Lu.3.f.24 Van den geslachtregister Chri-
 sti, 314.315.316.
 Luce.8.b.11 Het saedt is Godes woordt
 245.358.
 Lu.11.d.27 Salich is de buyck, 124.
 lu.19. b.9 Van Zacheus huys, 28.29.
 Io.1.b.14 Het vvoordt is vleesch gevvor-
 den, 149.229.360.372.384. 389.
 390.
 Van het woordekē vvoort, 320
 Beduydt het saet of de materie
 des vleesches Christi niet, 359.
 360.373.391.
 Van het vvoordeken vleesch,
 34.373.374.
 Van het vvoordeken, Ghevvor-
 den, 374.375.380.388.
 Het vvoort is niet door veran-
 deringhe vleesch ghevvor-
 den, 198.368.376.380. maer
 dooraenneminghe ende veree-
 ninghe, 382.383.
 Io.2.a.4. Vvat is my ende dy vrouvve 363
 Io.2.b.9. Van de veranderinghe des vva-
 ters in den viin, 144.145.183.
 Io.2.c.14.d.21. Christus heeft den ghebri-
 ken

- ken tempel zijns lichaems we-
 derom opperecht, 331. 335. 336.
 Io. 3. b. 13. Des menschen soon in den he-
 mel, 158. 159. 226
 Io. 3. d. 31. Die van bouen koemt, is boue
 al, 161.
 Ioã, 6. f. 51. Ick ben dat leuendich broot, 155
 156. 157. 158. 190. 227.
 Io. 6. f. 58. Het broot dat ick gheuen sal, is
 miin vleesch, 155. 156. 157. 158.
 Io. 6. g. 62. Als ghy des mēschen soon & c.
 158. 159. 2: 6. 345.
 Io. 8. c. 23. Ghy zijt van beneden ende ick
 ben van bouen, 160.
 Io. 12. d. 24. Ten sy dat het tarwe corē, 350.
 Io. 13. a. 3. Christ' is van God vvtgegāe, 161
 Io. 16. d. 28. Christus is van den vader vvt-
 ghegaen, 161.
 Io 17. a. 5. Nu verclaert my vader. 39. 40.
 Ac. 2. d. 25. Dauid heeft op Christum ghe-
 sproken, Miin vleesch sal in de
 hope rusten. 180. 294.
 Ac. 2. e. 30. De wiil Dauid een Propheet
 was & c. 293. 305. 308. 309
 Ac. 10. c. 15. VVat God ghereynicht heeft,
 & c. 68. 69.
 Ac. 13. d. 23. Van Davids saet, 160. 291. 293.
 Ac. 17. f. 26. VVt eenen bloede. 48. 182. 183
 Rom. 1. a. 3. Christus vvt den sade Da-

- uids na den vleescsche. 114. 151. 293. 305.
 308. 309. 322. 347.
 Rom. 1. a. 4. Die daer bewesen is Godes
 loon 269.
 Ro. 4. d 19 Van het verstoruen liif Abrahe
 ende Sare 239.
 Rom. 8 Dat de vvet onmoghelick vvas
 a. 3. 4 &c. 152. 153.
 Ro. 8. f. 29 Christus is de eerste gheboren
 onder den broederen. 128. 129.
 Ro. 9. b. 6 Se zii niet al Israel &c. 126.
 1 co. 11. b 8. De man is niet van de vrouvve
 43.
 1 co. 11. b 12 De vrouvve vvt den man, en
 de man door de vrouvve. 44.
 1. Cor. 15. De plaetse van de verriiseni sse
 duydlick verklaert. 161. 162. 163
 175. 176.
 1 cot. 15. c. Christus is de eerstelinck van
 die daer slapen. 117. 171.
 Ibidem. e. 35, Hoe de dooden
 vvederom comen, ende in hoe
 danich lichaem se opstaen sullē
 fol. 162. 163. 175.
 Ibidem f. 4 4. Christus heeft eē
 gheestelic, Adam een natuerlic
 lichaem. 164. 165. 175. f. 45. Chri
 stus is de leste Adam, 166. ende
 is in eenen leuendichmakende
 gheest

- gheest ghe worden, 167:68. 375.
- 1.cor.15
f.45 Adam is in een leuende siele
gev vorden, 167.168.378,379.
Ibidem.f.46. Het gheestelick is
niet het eerste. 165.175.176.
Ibidé,f.47. Christus is de tvvee
de mensch, 166. Een Heer vvt
den hemel.168.169.170.171.172.
220. Hemelsch 173.174.176.
Ibidem f. 47, D'eerste mensch
is van der eerden, eerdisch, &c,
168.127.220
- 2.Cor.5
c.16 VVy kennen Christū niet meer
na den vleesche 125.
- 2.Cor.5,
d.21 Christus is een sonde ghevvor-
den 202
- gal.3,b 13 Christus is een vloeck gevvor-
den 202.297
- Ibidem c.16 Niet in veel saden.278.280
- Gal.4.a.4. Van eener vrouve ghevvor-
den 115.151.187.
- Ibidé, Van de volhey t des tiits,
259.
- Ibidem, c. 22. D'allegorie van
Sara ende Agar. 256.286
- Ephe.4.
b.10. Die afghedaelt is, die is de selus
die oock opgheuren is. 369
- Ephe.5
g:30 Hoe vvy van Christus vleesch
ende beenen zinnē 115 116.

- phi. 2. 2. 5. Van de ghestaltenisse Godes
 ende des knechtes, ende van
 haer tegensettinge. 31. 32, & c. 38
- Col. 1. c. 18 Christus d'eerste gheborn van
 den dooden, 129,
1. ti. 3. d. 15 God is in den vleesche geopen-
 baert, 191. 369
2. ti. 2. b. 8. Houdt in ghedachtenisse dat
 Iesus vvt den sade Davids is, 291
 326. 327.
- Heb. 2. c. 9 Ende Iesum die voor een vvey
 nich tiits. 118. Ibidem c. 10. Die daer hey-
 lich maect & c. 119. 120. 121. Ibidem, Hy
 schaemt s'ick niet hen broeders te heeten,
 211. 122 & c. 130
- Ibidem c. 12. Midden in die ghemeinte sal
 ick dy lof singhen, 121. 130
- Ibidem c. 13. Ick sal in hem vertrouven.
 130.
- Heb. 2. c. 14 Christus is der seluer, op ghe-
 liickermate. 132. 133, & c. 136. 151. 330. 33
- Mennons verscheyde glosen hier op ver-
 dicht, werden nedergeleyt. 134. 135. 136. 137
- Ibidem d. 16. Hy neemt nerghens Enge-
 len aen, 138. 139 & c. 142.
- Ibidem d. 17. Christus is den broederen
 in alles gheliick, 142. 143. 144. 145. 221. 222.
- Ibidem d. 18. VVant waerin hy verfocht,
 & c. 146. 223.
- Hebr. 4. d.

He. 4. d. 15 VVy hebben niet een ouerprïe
fter & c. 146.

Heb. 7. a. 2 Hoe Christus met den vader-
loofen & c. Melchisedech ver-
gleken vvert, 323. 324 & c.

He. 7. c. 14 Het is openbaer dat de Heere
van Iuda is, 287. 317.

He. 9. c. 11. Van het tabernakel sonder han-
den ghemaect. 365. 366. 367.

He. 11. c. 11. Van het saet werpen Sare. 186,
239.

1. ps. 3. d. 18 ende 4. a. 1 Christus heeft ghe-
leden in den vleesche. 205. 206.
336. 337. 338.

1. Io. 1. a. 1. Dat van aenbeghinne vvas. 361
362.

1. Io. 4. a. 2, ende 2. Io. c. 7, Christus is in't
vleesch ghecomen, 367. 368.

Apo. 1. d. 17 Ick ben doot ghevveest, 340

Een ander tafel, van

de principaelste stucken, die in die
boecxken verhan-
delt zijn

A

Aarons slanghe, 146.

Abrahams saet is Christus, 277. & c.

Dd iii

Of

Of Christus een gheestelick Abrahamis
 iaet zy, 283, 84, 285,
 Adams verdoruenheyt hoe verre lick die
 strecket, 58, 59, 60, 61, 63, 69, 70,
 Allegorien, hoe men die bruycken en ver
 staen sal 256.
 Van het Anathema, 81,

B

Boefghelt 88. 89.
 Broederschap Christi, 121. 127. 129,
 Het gheestelick 123. 126. 127. 129.
 Het vleeschelick, 123. 127. 130. 131.
 Of de godloosen Christus broeders
 zijn? 123.
 Of Maria haren broeder ghegenerceert
 heeft? 127. 128.
 Hoe Christus de eerste onder den broe
 deren, is 128. 129. Ende den broederē in
 alles gheliick 142. 143. 144
 Hoe hem Menno den broederen in het
 meeste deel ongheliick stelt 143

C

Christus is God, 205. 312. Van syne God
 heyt 369. 370, 376, ende van syne ee
 vvic godlick vvesen. 103. 104. 210. Is vā
 bouen ende vvt den hemel. 154. 155, &c
 161. een heer van den hemel. 170. 171. Is
 in eener persoon vware God ende men
 sche 104
 Onse

Onse bekentenisse van de persoon Christi
91.

Van de mēsch vverdinghe Christi, sie ach-
terna litr. M. Item hoe hy Godes ende
des menschen soon, sie, lit, S.

Conceptio. 235.

D

Dauid is de beloftenisse van Christo ge-
schiet. 287. 288. &c. Van den gheeste-
licken Dauid, 309. 310.

Christus is een natuerlick Davids soon.
290. 293. 304. 307. 311. 320. Ende niet eē
gheestelick of ouernatuerlick. 301. 302.
303. 304. 306. 307. 308. 321. 322.

Christus Davids heer ende soon. 180. 311.

Van het wordeken, Deelachtich vverdē.
133. 134. 135

Van Disputacien 14.

Van het vvoordeken, Door, 45. 46.

E

Hoe Christus na den vleesche eerdisch zy
107. 201, oock na Menno ns gront. 99.

100. 148. 251. 393.

G

Ghelijckenissen daermede Christus mēsch
heyt, verclaert vvert, 353. 392.

De geliickenisse eens ackers met den vrou
vven 49. 50. 51. 246. 249. 250. 251

Generale sproeken mach mē niet altiit ge-
Dd v nera-

- neralick nemen. 59. 60. 63.
- Van het vvoordeken genereren. 111.
- Het actiuum genereren wert oock by den
vrouwen ghestelt, 112. 240. 274
- Christus is door generacie mensch ghe-
worden, 111. 184. 198.
- Van twee genererers Christi, 274.
- Van den geslachtregister Christi, 284. 291.
304. 313. 314 &c.
- Van het vermenghen der gheslachten,
205. 243. 244.
- De soon Gods heeft gheen gheslachte,
325. 349. 350.
- Van het vvoordeken, Gheest, 337. 339.
- Christus leuendichmakende gheest, 168. 338
- De heylighe gheest is de materie des vlee-
ches Christi niet geveest, 360. 361.

I. en L.

- Ioannes à Lasco boeck, 90. 91.
- Isaac een figuer op Christum, 285. 286.
- Of letter niet op letter mach gheduydet
vverden, 284. 285. 301. 302
- Van Christus liiden, 138. Sie, steruen.
- Een natuerlick ende geestelick lichaem,
164. 165. 166. 174.
- Onderscheyt tusschen Christus ende ons
lichaem, M 364. 365. 366.
- Manieren van spreken in der Schrift per
alteson. 157. 158. 159, per comparatione
167. per sinecdochen, 178

- Maria is de moeder Christi, 212. 364. ende
 hy haer soon. 212. 213. Ende hoe Chri-
 stus Mariam vrouwe naemt. 363. 365.
 Maria hoe se na der schrift een maeght is,
 188. ende hoe na Mennons gront, 313.
 Maria Elisabeths nichte, 318, en van haer
 gheslachte, 318. 319. 320.
 Mennons beschuldigen teghen ons, ne-
 dergheleyt. Dat vvy verliken, dat het
 woott zy vleesch ghevorden. 78, 182.
 229. 392. 393. 394. Dat Christus van bo-
 uen vvt den hemel is, 154. dat hy Go-
 des soon is, voor ons ghecruyst, 6. 78, 88,
 101, 109, 176,
 Dat vvy sommighe schriften hebben ver-
 laeckt, 92,
 Dat vvy van het eevvich sitten des soons
 Godes buyten den vader ghesprokn,
 95, 96. 103, Mariam in haer persoone
 van sonden rein bekent. 64. 101, 149.
 150, 185. ende de vrouwen sadeloos ge-
 stelt hebben. 86. 99. 148
 Dat wy Christo ydele naem gheuen, 176,
 den sone loochenen, 216, verkeerde ket-
 ters ziiin, 386, in God niet ziiin, ende in
 onse sonden steruen, 216,
 Dat vvy des Heerē onstraffelick voorbilt
 hatē. 353. het godsalich leuen lasterē, 6, het
 volc in haer onboetueerdichz troostē, 192
 394. dat vvy partielic, vals, logeners eergie

rich, ondanckbaer &c. zijn. 7. 8. &c. 12.
17, 18, 19, 76, 80. 84, 101. 34, 385,

Mennons acht vraghen op onse leere be-
andtvvoordet, 389.

Menno heeft vele stucken der leere hem
in ons Disputacie boecxken voorghe-
stelt, noch onbeandt woordt ghelaten,

390, 391, 392, 393.

Christus een mensch, 167, is meer dan een
mensch 192. 204. is de tweede mensch
166. 167. de leste Adam. 166. 167. D'eerste
geboren van den doodé 129. hemelsch,
173, 174. 190. onse geestelicke spiise 190.

Christus menschverdinghe is door ver-
latinghe of veranderinge zijns eersten
vvesens niet gheschiet 38. 133. 183. Hoe
vvel hy hem seluen daer in te buyten
ghegaen heeft 34. 36. Ende het vvoort
vleesch gevvorden is 376. 377.

Christus is mensch van mensch gevvor-
den, 72. 73. 119, 120. 121. 122. &c. 133, 134.
&c. 147. 211. 212, 213. 214. 215. 261. 263. 270.
271. 275. 276. 279. 280. 285. 287. 292. 293.
294. 304. 305. 306. 309. Niet door een
nieuwe scheppinge 182. 183. maer door
generacie 111. 188. 189. niet alleenlick in,
maer oock van Maria, 49. 104. 105. 106,
167. 171. 251. 261. 387,

VWat ouernatuerlick is in Christus
mensch

menschverdinghe, 307. VVant hy is
van eener maghet, sonder eenichs nae-
sten vaders saet. 49. 187. 188. 189. 203.
273. 274. 275. 307. 313. Door kracht des
heylighen gheests, 55. 56. 57. 70. 72. 273.
307. 360. sonder sonde 54. 55. &c. men-
schegehvorden.

De nutticheyt onser leere van Christus
menschverdinghe 116. 117. 138. 142. 150
151. 152. 153. 163. 171. 175. 176. 223. vvelcke
tonrechte van Menno voor Antihri-
stisch ghescholden 386. 387. ende met
vele inconuenienten beswaert wert,
193. 194. 322. naemlick dese.

Deerste is, van twee sonen 195 196, Sie soon
II. Van twee personen. 166. 197. III. en
III. De ghecruyste Christus soude gheen
Godes loon ghevveest zijn, 198. sie Soon,
ende steruen. V. Christus soude ghe-
deylt vverden. 199. 178. 180. 208. 333. 377,
VI. ende VII. Christus soude een son-
daer ende dootschuldich ghevveest zijn,
201. 202. 54. 55. &c. 152, &c. 147. VIII,
Maria vvaer oock de Vader Christ. 203,
IX. Christus soude een gheschapen men-
sche zijn 204. X. Men mochte hem niet
aenbidden. 204. 205. XI. Christus soude
oock een Syrer zijn. 205. XII. Van Chri-
stus leuendichmakenden gheest 205, 206

336, 337, 338, Xiii, Het vvort vvaer in een
cleyne corpusculo besloten. 206, 385. Xiiii.
Christus soude gheen vware sone Gods,
noech God zijn vader zijn. 207, sie achter-
na Sooir.

Van mensk. bloet. 99. 148.

N

Van het vvoordeken, Natuer, 327, 337.

T vve naturen Christi, 297, 327. 328, &c.

332. 393.

Mennons ongestadicheit in dit stuck der
leer, 328. 329. 333.

Van de vereeninghe deser beider nature.

110. 111. 177. 178. 196. 332. 333. 382. 383

P. en R.

Van het vvoordeken, Patriarch. 310.

Christus rieke is geestelick ende eevvich,

299. 300. 306.

Van het vvoordeken, Runnen. 149.

S.

Van het vrouvven laet, onse ontschuldin-

ghe, 42. 228.

Dat de vrouvven ter generacie laet heb-

bé, bevviis vvt der natuer. 233. 234, &c.

237. ende vvt der Schrift, 237. 253. 254.

261. 263. 320. 391.

Van vrouvven laet, 42. 43. 86. 228. 249. 258

Mennons ende ziins ghelicken glosen,

hier op nedergeleit. 43. &c. 53. 148. 242.

49, 251, 252, 262

Van de kracht des vvoordekens laet, 211.

246. 249. 251. 252. 260. 261. 263. 279, 282.

308. 322. 391.

Van genereerlick laet. 48, 232, 233.

Christus siele, 165. 168,

De sonde is alleenlick een toeual des men

schlickens vvelens, 36. 37. 72. 202,

Christus is een eeuwich Godes loon, 266

267. 325, 326, 387, 390, D'vveick Menno

achtet een onnutte vraghe, 95. 96, Eñ

darf het niet viii vvt bekennen, 92, maer

leyt dat hy alleen Prophetico more,

voorde mentchverdinghe Gods soõ

ghenaemt zy, 91, 93, 94, ende in Maria

zy een sone Gods ghevorden, 88, hoe

vvel hy somtiits bekent, dat Christus

van der eeuicheit zy vvt Gode ghe-

boren 94, 98, 108, 109, Ende is also van

dat godlick soonschap Christi seer on-

gestadich, 91, 94, 98, 99, 108, 109,

Dat Christus hoe vvel hy Godes Soon

is, daerom nochtans ziins vleesches

oorspronck vvt Godes substancie niet

heeft. 91, 93, 93, 265, 267, 268, 270, 208,

346, 347, 349, 350, 354, 355, 392,

Christus is des menschen loon, 79, 170,

390. 391, ende daerom mensche van

mensche, 176, 177. 270. 271. 265, 276

Mennons

Mennons teghenreden hier op neder ge-
leyt, 271, & c, 275

De mensche Christus, hoe hy Godes soon
is 87, 88, 268, 269, 345, 346,

Christus is Godes en des menschen soon.
108, 177, 265, 268,

Godes soon is voor ons ghestoruen, 189,
198, 199. 272, 339, ende dat na de ey-
eyghenschap lyner menschlicker na-
tuer 138. 146. 218, 285, 334. & c. 338,

De prijs des steruens Christi koemt hem
alleelick ende niet ons toe 151. 153. 154,
179, hoe vvel hy in onsen vleesche de
vvet voldaan heeft, 150, 151, 152, 153

V

Van het vvoordeken, Van ende vvt 105.
106, 278

Van het woordeken, Na den vleesche
200, 225, 305, 308, 309, 329, 347, 348, 356, 392

Of vleesch op vleesch mach gheduydet
Werden 284, 285, 301, 302

Des vleesches Christi ghemeynschap is
tweederley, natuerlick ende gheestlick
115,

Christus vleesch is oorsproncklick van
menschen, sie te vooren lit, M, ende
is nochtans daerom in de verderffenis
se niet ghecomen 347, 348, 349,

Christus vleesch is na Mennons gront

ſpronckelick vvt Godes ſaet, ſubſtancie
ende materie &c, in Maria ghevvor-

den. 113. 187. 217. 230. 343. 344. 355. 356.
Deſe Mennons gront vvert neder gheleyt,
181. 184. 218. 226. 227. 230. 231. 273. 274.
275. 346. 347. 348. 349. 391. 392.

Is oock vol veler inconuenienten. 218.

1. In Gode wert genererlick ſaet eens
menſchen gheſtelt, 219.

2. God ſoude gheen ſoon ſonder moe-
der ghehadt hebben, 219.

3. Chriſtus ſoude voor ſyne mēſchver
dinghe gheen Godes loon, noch heer
ghevveest ziiin, 220.

4. Chriſtus ſoude een heerlicker God na
dan voor de menſchverdinghe ghe-
vveest ziiin, 220.

5. Het vvoordt vware Gode niet ghe-
liickformich. 221.

6. Of daer moeſte in Gode vleechelick
ſaet ghevveest ziiin, of Chriſtus is in ſy-
ne menſcheyt een gheest ghevveest,
181. 298. 350.

7. Chriſtus menſchverdinge ſoude een
ſoons Godes verdinghe ziiin. 221.

8. Het Godlick vveſen Chriſti ſoude ver
anderlick ziiin, 221.

9. Chriſtus ſoude alleelick God ziiin 221.

350.

Ec

109

10. Christus soude zijn broeders in alles niet kunnen gheliick zijn. 221.222.
11. Christus godlick vvesen soude grootelicx gheschonden vverden, devviil hy daer in onmachtich, onuerstandich &c. soude ghevveest zijn, 222.
12. Christus soude onfichtelick ghevveest zijn, 222.
13. Een deel der godlicker substacie Christi (naemlick zijn bloet) soude vergaen zijn. 222.
14. Deenicheyt des godlickē vvesens des vaders ende des soons soude ghebroken vverden. 222.
15. Christus soude dobbel vleesch, half Hemelsch ende eerdich gehadt hebben. 223.
16. God soude ter sonde verfocht geweest zijn. 223.
17. In Ghristo soude een godlick vvesen, zijn, naemlick het vleesch, d'welck van der eeuicheyt niet geweest ware 224.
18. Aller mensche gellachte soude niet wt eenen bloede zijn. 224.
19. Christus konde met der waerheyt niet genaemt werden eens menschen saet spruyte, bloeme, vrucht en sone; 224.
20. Daer wert ingebracht een onbekende Christus. 184.224.

21. Christus konde noch ware God, noch
 ware mensch zijn. 225
22. Men conde oock seggen dat de naem
 des Godes soons, niet medebrachte
 de gemeynschap des godlicken we-
 sens. 225.
23. Christus soude oock na den geeste wt
 den vaderé ende vvt Davids saet zijn,
 225.
24. Christus middeler ampt vvert ver-
 duystert, 225.226.
25. VVy souden in Christus mensch vver
 dinghe gheen troost hebben. 226.
26. Daer volghen vele valsche gronden
 ende glosen vvt. 226.227.

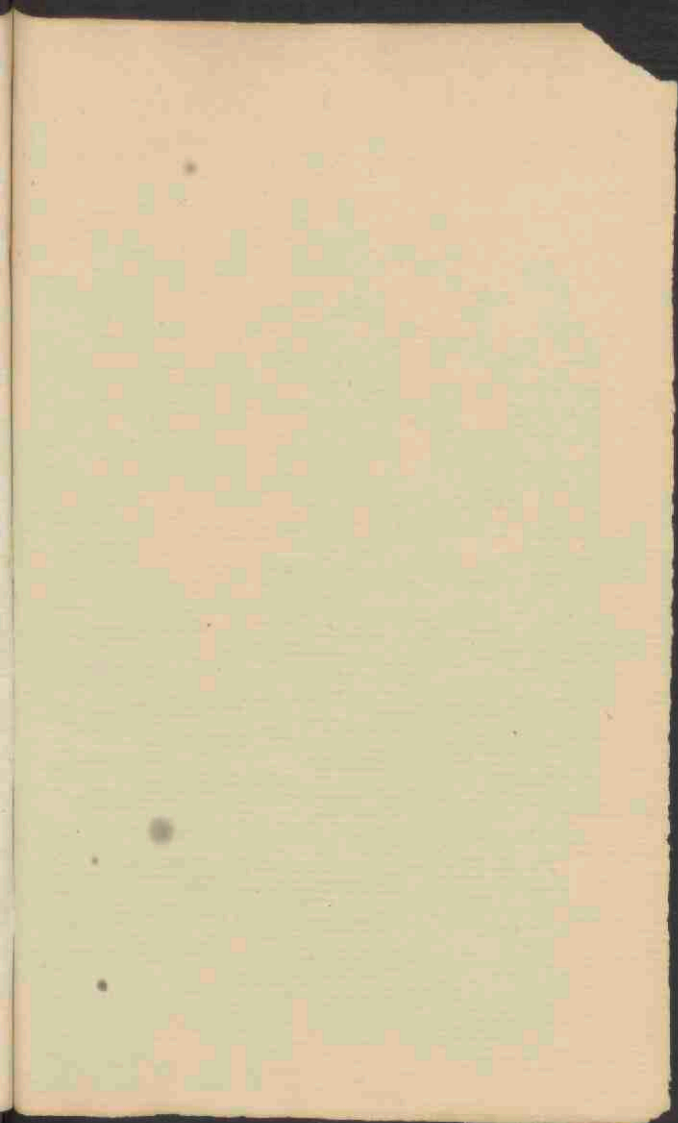
Eynde, der Registers.

Ghedruckt te Embden, by Gellium
 Crematium,

Anno 1558.

De Erraten.

Fol. 13. lin. 14. leest, wispelthoetich. Fol. 17. lins.
 27. leest, kibbelinghen, Fol. 20. lini 9. 12. ende 18.
 leest, Joannes, Fol. 21. l. n. 8. leest af wesen,
 Fol. 27. lin. 19. leest, Artikel van het bespreek,
 Fol. 44. lin. 22. leest, ꝛc. voor ende, Fol. 48. li. 73.
 leest, nb. voor my. Fol. 52. lin. 31. leest by inders,
 Fol. 72, lin. 12, lin in sommighe, leest, smerte,
 Fol. 131. lin. 8. leest. teke. Fol. 139. lin. 10. als by
 Abrahams, ende lin. 18. voort, Fol. 145. lina 18.
 leest, Joannes, Fol. 191. lin. 22. leest, fol. 68. 69.
 Fol. 109. int getal, fol. 215. 235 lin. 1. magna, den a
 cauz, de birgeten moeten aldus staen. ende lini. 3.
 mulieris, ende lin. 9. seminales, Fol. 247. lin. 26.
 leest, gheenlins voor, nergheus. Fol. 254. in't ge-
 tal. fol. 272. lin. 32. leest. 268. Fol. 298. in't ghetal
 Fol. 299. lin. 23. verstaē, Fol. 314. lin. 19. onepnde
 llicke, Fol. 317. lin. 23. met Joseph. Fol. 321, lini. 8
 leest, woeten. Fol. 333. lin. 12. leest. 328. 329. fo. 348
 fol. 375, int ghetal ende lin. 29, in de, fol. 377. lin
 24, in de marge leest 1, Fol. 384, lin. 17, leest 347

20

B

~~476.8015~~

~~478.5230~~ 6

